

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HANS KYRRE
KNUD LYNE RAHBEK
KAMMA RAHBEK

OG

LIVET PAA BAKKEHUSET

KØBENHAVN
H. HAGERUP'S FORLAG
1914

Omslagstegning af Gustav Fenger.

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (IVAR JANTZEN)

Min trofaste Medarbejder, min Hustru,

i Taknemlighed tilegnet.

Da Komiteen for den i Aaret 1903 afholdte Bakkehus-Udstilling afsluttede sine Møder, blev Beslutning taget om Anvendelsen af det indvundne Overskud. En noget større Sum blev testeret til Tersløsegaards Restaurering, medens en mindre Sum skulde udsættes som Belønning for den bedste Besvarelse af en Prisopgave om »Knud Lyne Rahbek, hans Hustru og Livet paa Bakkehuset«. Komiteen anmodede Professor Otto Borchsenius, Professor, Dr. F. Rønning og underskrevne Bibliothekar Jul. Clausen om at forestaa dette Hverv og at fungere som Dommere.

Omkring Nytaar 1912 blev Opgaven offentlig udsat med en Indleveringsfrist af omtrent to Aar, og da disse var gaaet til Ende, modtog Censurkomiteen tre Besvarelser, af hvilke den med absolut Enstemmighed tilkendte det foreliggende af Kommunelærer Hans Kyrre forfattede Skrift Prisen.

Uden i nogen Maade at ville paatvinge Læseren Censorerens Mening tør det dog siges, at den, som ønsker at faa et udtømmende Billede af Rahbeks Personlighed, paa samme Tid tegnet med Sympathi som underbygget med Kritik, ikke vil læse Hans Kyrres Bog forgæves. Adskilligt nyt Stof, fremdraget af Rahbeks store efterladte Korrespondance, er her for første Gang lagt for Dagen. Og skønt Bogens Forf. heldigt nok vogter sig saavel for at dadle som for at rose — og saaledes viser sig som en Skribent med fintmærkende historisk Samvittighed — aander alligevel en saadan Varme og Friskhed ud af hans Bog, at denne virkelig har naaet det Maal, man havde tænkt sig — at blive et Mindeskrift om en af de ledende Personligheder og om hans og hans Hustrus betydningsfulde Hjem i en svunden Kulturperiode.

Jægersborg, 26. Juli 1914.

Julius Clausen.

BIOGRAFISKE DATA.

Knud Lyne Rahbek er født d. 18. December 1760, Søn af Jacob Rahbek (f. $\frac{17}{9}$ 1728 † $\frac{19}{11}$ 1795) og Johanne Riis (f. $\frac{2}{12}$ 1731 † $\frac{10}{11}$ 1761).

1772 Elev paa Herlufsholms Skole. — 1775 Examen Artium. — 1777 »Storphilologikum« (*Laud.*). — 1782—84 første Udenlandsrejse. — 1788 Privatforelæsninger. — 1789 anden Udenlandsrejse. — 1790 Ekstraordinær Professor i Æstetik ved Kbh.s Universitet. — 1798 (31.—8.) g. m. Karen Margrethe Heger. — 1799 efter Ansøgning entlediget fra sit Professorat. — S. A. Lærer ved Hofpræst Christianis Institut. — 1801 Leutnant *à la suite* ved Kronprinsens Livkorps. — 1805 afgaaet som Lærer ved Christianis Institut. — S. A. Lærer ved den kgl. dram. Lærestalt (til 1816). — 1807 Inspektør ved det pædagogiske Seminariums danske Klasse. — S. A. Kaptajn ved Kronpr.s Livkorps. — 1809 Medlem af den kgl. Teaterdirektion. — 1810 Ridder af Danebrog. — 1811 Æresdoctor ved Kiels Universitet. — 1816 Professor i dansk Literatur (1817 Prof. ord.) ved Kbhv. Universitet. — 1820 Medlem af kgl. danske Videnskaberne Selskab. — 1826—27 Rektor ved Universitetet. — 1828 virkelig Etatsraad. — Død d. 22. April 1830.

Karen Margrethe (Kamma) Heger er født d. 19. Oktober 1775. Datter af Hans Heger (f. 1747, † 1819) og Anna Louise, f. Drewsen (f. 1751, † 1799).

6. Jan. 1797 forlovet med K. L. Rahbek. Gift 31. Aug. 1798. Død paa Bakkehuset d. 21. Jan. 1829.

Rahbeks og hans Hustrus Gravsted er paa Frederiksberg Kirkegaard.

Bakkehuset. Gammelt Traktørsted ved gl. Køge Landevej. Rahbeks Bopæl fra 1787, R.s Ejendom 1802. Efter hans Død af Skifteretten solgt ved offtl. Auktion til Brødrene Ham (1832). Nu Aandssvageanstalt.

INDHOLD.

I. Knud Lyne Rahbeks Ungdom.

1. Slægten. Bondedrengen Jacob Rahbek. — »Grillen«. — Moderen ..... S. 15
2. Barnet og de gamle. Den jydsk Farmor. — Buchwald, den første Lærer. — Barnet Knud Lyne. — Knud Lyne og Moster Lyne. — Adzer, den anden Lærer. — Den første Stedmoder. — Den anden Stedmoder. — Claus Olrog og hans Tante. — Resultatet af »De gamle« Paavirkning ..... S. 18
3. Læsning og Skolegang. Knud Lyne paa Vej til Herlufsholm. — Den første Lærdom. — Kendskab til Holbergs og Ewalds Skrifter. — Første Indtryk paa Herlufsholm. — Naturen og Ungdommen. — Ferie og Skolekomedie. — Mørke Dage. — »Melnek«. — Eksamenslæsning ..... S. 24
4. De første Studenteraar. Eksamen Artium. — Revolutionen. — Werther. — Forelæsninger. — Nye Venner. — Teatret. — Første dramatiske Forsøg. — Neergaards Kaffehus. — Kortspil. — Dramatisk Dagbog. — Tilbage til Universitetet. — Rahbek og P. A. Heiberg tager »Storphilologicum«. — Teologiske Studier. — Den gamle Vennekreds. — Rahbek og Pram. — Første Møde med Rosing. — Rahbek tænker paa at gaa til Scenen. — Spillelidenskaben vokser .. S. 33
5. Rahbeks Ungdomskærlighed. Dagbogsoptegnelser og Ungdomsbreve. — Werthertiden. — Germansk og fransk Aandsliv. — »Wertherfeberen« i Danmark. — Rahbeks første Møde med Jfr. Olsen. — Rosing ægter Jfr. Olsen. — Et Kunstnerpar. — Rahbek som Husven. — Albert, Lotte og Werther. — Jacob Rahbeks Misfornøjelse med Sønnens Omgangskreds: Aktørerne og Skarpretteren. — »Elisa«. — En Svaghed i Rahbeks Karakter. — Selvmordstanker. — Breve til Pram. — Wertherfeberen kulminerer. — Rahbeks Dramaturgi. — Dyd og Elskov ..... S. 43
6. Skuespil og Skuespillerbreve. »Den unge Darby«. — Personlige Momenter i Rahbeks Forfatterskab. — Det lykkelige Aar 1779. — »Sophie Brauneck«. — Nye personlige Momenter. — »Breve fra

en gammel Skuespiller til hans Søn.« — Rahbeks kunstneriske og moralske Grundsætninger. — Mad. Rosing, hans »Ideal for Kunsten og for Livet«. — Rahbek som Tidsalderens Tolke . . . . . S. 61

7. Broder Rahbek. — Nye Kriser. Rahbeks Venskabsfølelse. — Dramatiske Foreninger. — Dilettantselskaber. — Sociale Forhold i København i 1780'erne. — »Skindergadens Selskab«, Fr. Schwartz's Skuespillerskole. Rahbek foreslaas som Æresmedlem. — Strid mellem Rosing og Schwartz. — Balders Død opføres. — Rahbek lærer Ewald at kende. — Skuespillerskolen ophæves. — Rahbeks Tungvind. — »Den unge Darby« paa Scenen. — Den ulykkelige Sommer 1780 . . . . . S. 74

8. Bakkehuset. — Ungdomsdigte. Pram fører Rahbek til Bakkehuset. — Den gamle Bondegaard. — Rahbek udenfor den Rosing'ske Kreds. — »Borups Selskab«. — Et Digt til Ewald. — Hvidtfeldts Vise. — Mariehøjen. — Poetisk Anvendelse af »Baareprøven«. — Elegi over Vibe. — Rahbek og Norske Selskab. — Iversens Poesisamling. — Elegier. — Drikkeviser. — Rahbeks personlige Udvikling. . . S. 86

9. Udenlandsrejse. — Rahbek i Naturen. Faderen fremvinger Rejsen. — Afsked med Vennerne. — Rahbek og Samsø paa Rejsen. — Rahbek upaavirket af Naturen. — Den selskabelige Naturfølelse. — »Teaterrejsen«. — Rahbek hører Tetens' Forelæsninger i Kiel. — Rahbek Medarbejder ved »Lærde Efterretninger«. — Strid med Tode. — »Teaterrejsen« fortsættes. — I Mannheims Kunstnerkreds. — »Den fortrolige«. — Planer om at blive i Tyskland. — Paris. — Caroline Bechs Død. — »Sæbeboblen« brister. — Atter i København. . . . S. 97

II. Knud Lyne Rahbeks Manddoms-Virksomhed.

1. Minerva og Den danske Tilskuer. Rahbeks økonomiske Stilling. — Rahbek og Pram lægger Planen for et Tidsskrift. — »Minerva« bliver i særlig Grad Prams Tidsskrift. — »Almenvellets« Blad. — Uenighed mellem Pram og Rahbek. — Rahbek fratræder »Minerva«. — »Den danske Tilskuer«, Rahbeks Organ. — Tilskueren som Kulturfaktor. — Rahbeks »Dagbog«. — Rahbeks politiske Holdning. — Rahbek og P. A. Heiberg, Fejde og Venskab. — Heiberg som Medarbejder ved »Tilskueren«. — Hailes-Sagen. — Rahbek for Hof- og Stadsretten. — Rahbek frifindes, men mister Bernstorffs Bevaagenhed. — Heibergs Vise. — Ny Retssag, »Svogersagen«. — Dommen over Heiberg. — Historikernes uretfærdige Domme over Rahbek. — »Tilskueren«s videre Skæbne. — »Tilskueren« som historisk Kilde. — Et Spejlbillede af Tiden. — Rahbek overtager »Minerva«. — Om Betydningen af Rahbeks Tidsskrifter. — Rahbeks Kritik. — Et Vidnesbyrd af St. St. Blicher. . . . . S. 111

2. Dramaturg — Teaterdirektør. Rahbeks uforandrede Lidenskab for Skuepladsen. — Rahbeks Teaterkritik. — Mod Operaen.

— Fejder med Tode. — Holger-Fejden. — Rahbek og Baggesen. — Holger-Fejdens videre Forløb og Afslutning. — Rahbek forlader Danmark for anden Gang. — Nye Planer om at blive i Tyskland. — Planen opgives. — Dramaturgien fortsættes. — Rahbeks voksende Indflydelse. — »Recensenten og Dyret«. — Rahbeks Direktionsplaner. — Grev Ahlefeldt Direktør. — Rahbek indstiller sin offentlige Kritik. — Forfatterne og Kritikerne fremtvinger Ahlefeldts Afgang. — Rahbek foreslaas til Direktør, men Kronprinsen modsætter sig hans Valg. — Rahbeks Venner i Direktionen. — »Den dramatiske Planteskole«. — Rahbek bliver Direktør. — Et Tempel, der sank i Grus. — Rahbeks Direktionsvirksomhed. — »Om Ludvig Holberg som Lystspildigter«. — Rahbeks Betydning for Skuepladsen. — Det kongelige Teaters Mindefest. . . . . S. 144

3. **Rahbek som Lærer.** En Sammenligning mellem Rahbeks forskellige Virksomheder. — »Den rette Hylde«. — Magisterkonferencen. — Universitetspatronen Schack-Rathlous Uvillie mod Rahbek. — Hertug Frederik Christian af Augustenborg bliver Universitetspatron. — Rahbek venter at blive Professor. — Baggesen som Konkurrent. — Rahbek indskyder sig under **Publikums Domstol**. — Privatforelæsninger over **Æstetik**. — Forholdene ved Københavns Universitet. — Rahbeks Forhold til de studerende. — Publikums Dom. — Rahbek udnævnes til Professor i **Æstetik**. — Rahbeks filosofiske Metode (Eklektiker). — »Det levende Ord«. — Rahbek ønsker Universitetet flyttet til Sorø. — Rahbek og Kants Filosofi. — Ny Konflikt med Regeringen. — Rahbek forlader Universitetet. — Planer om at oprette et filantropisk Institut. — Lærer ved Christianis Institut. — Kamma og Rahbeks Elever. — Rahbek Lærer for Ophelia Rosing. — Rahbek vender tilbage til Universitetet. — Rahbek blandt Studenterne i Studenterforeningen. — Studenterforeningens Mindefest for Rahbek. . . . . S. 170

III. Hovedpunkter i Rahbeks Forfatterskab.

1. **Sorrig og Glæde.** Sorgen og Glæden, besunget af Oplysningstidens Digtere. — Rein og Zetlitz. — Rahbek som Udtryk for Tidens Følelser. — Elegier og Drikkeviser. — Venskabet. — Elegier over de afdøde Venner (Laurbærlund). — »Et Kors paa mine Venners Grave«. — Naar Vennerne svigtede. — Rahbeks religiøse Følelser. — Erotiske Følelser. — Natur- og Fædrelandsfølelse. — Drikkeviser og Selskabsange . . . . . S. 193

2. **Kvinden.** Oplysningstidens Kvindeideal. — Rahbeks Beundring for Kvinden. — Mønstrene for hans Kvindetyper. — Overensstemmelse mellem Rahbeks og Tidens Kvindeideal. — Moderen. — Den unge Pige. — Opdragelsesprincipper. — Frieren. — Forføreren. — »Den dydige Kone«. — Rahbeks Kvindeskildringer, et Udtryk for hans egen personlige Udvikling. . . . . S. 209

IV. Fortsat Fremstilling af Rahbeks personlige Forhold.

1. De sidste Aar af Rahbeks Ungkarleliv. »Mine Prøveaar«. — Rahbek i København efter den første »Teaterrejse«. — Drejers Klub. — »Selskabet for Borgerdyd«. — »Selskabet for Efterslægten«. — Forholdet til de gamle Venner. — Rahbek tænker paa at blive Præst. — Rahbeks literære Testament. — Daarlige økonomiske Kaar. — Arven efter Tante Lyne. — Rahbeks Udnævnelse til Professor. — Norske Selskab. — Rosings Kvist. — Forholdet til Ophelia. — Strandmøllekredsen. — Polly. — Faderens Død. — T. Rothe og Samsøe dør. — Det første Brev fra Karen Margrethe Heger. . . . . S. 233

2. Forlovelse og Ægteskab. Karen Margrethe Heger og hendes Hjem. — Første Bekendtskab mellem Rahbek og Kamma. — Frieriet. — Kamma Rahbeks Moder. — Forlovelsestiden. — Brylluppet. . . . . S. 257

3. Livet paa Bakkehuset. De første, stiltfærdige Aar. — Det daglige Liv. — Kamma, Carl Heger og Oehlenschläger. — Kammas Sygdom. — Heibergs Landsforvisning. — Johan Ludvig Heiberg kommer til Bakkehuset. — »Bakkehusflygtninge«. — Jacob Peter Mynster. — Christian Molbech. — Kammas Breve. — Forholdet mellem Kamma og Molbech. — »Bakkehuslivet«. — Rahbeks fortvivlede Kamp mod Fatigdommen. — Baggensens Angreb. — Jonas Collin yder Rahbek økonomisk Hjælp. — Rahbeks Ensomhed. — Kammas Have. — Kammas Sygdom og Død. — Rahbeks sidste Aar. — Rahbeks Død. — Slutning. S. 272

Henvisninger . . . . . S. 317

I.
KNUD LYNE RAHBEKS UNGDOM.

1. Slægten.

Blandt den ligevægtige, muntre jydsk Bondealmue kan man undertiden møde en Yngling eller Mand, der altid holder sig borte fra sine Jævnliges muntre Lag, fordi der paa hans Sind hviler en Byrde, der aldrig lader Glæden vinde Indpas hos ham. Almuen kalder det *T a a n g s i n d*, selv siger han med en bibelsk Vending, at Vorherre har lagt et Kors paa ham. En ejendommelig Slægtsudvikling har ført ham bort fra den alfare Vej, og han føler sig som en ensom og fremmed blandt alle andre: Han bærer *P e r s o n l i g h e d e n s* tunge Byrde; han er udskilt, er blevet en Ener. Hans Tanker er altid optaget af at koncentrere de særlige Følelser og Stemminger, der sætter Skel mellem ham og de andre, at øge Byrden, der tynger hans Sind, og derfor vil han — Slægtskarakterens Førstefødte — i Regelen ende sine Dage uden at sætte dybere Spor; men efterlader han sig Sønner, vil hans Navn bevares ved en af disse.

En saadan Særling var den vestjydske Vogterdreng Michael Pedersen, Søren Kierkegaards Fader, og saadan var ogsaa den vestjydske Bondeknøs *J a c o b M a d s e n* fra Byen Rabæk i Ringkjøbing Amt. Om ham fortæller Sønnen *K n u d L y n e R a h b e k* i sine Erindringer, at han, »efterat være konfirmeret var faldet i en Art Grille, formodentlig af religiøs Natur, s a a h a n b l e v a n s e t f o r s i n d s s y g«. ¹⁾ Ligheden med Michael Kierkegaard er jo paafaldende, men medens denne hele Livet igennem blev ved at slæbe paa sin Byrde, skete der med Jacob Madsen en Forandring, der paa en gaadefuld Maade gengav ham Herredømmet over hans Sind. En Dag, da han gik med sin Fader ude i Marken, gjorde han denne et Spørgsmaal; ingen ved, hvad han spurgte om, men Faderen gav ham et Svar, der vel

i hine pietistiske Tider*) let faldt paa Læben: »Gaa hjem, min Søn, og bed til Gud!« Da han som moden Mand fortalte denne Tildragelse til sin Søn, føjede han til: »Fra dette Øjeblik var det, som der svandt en Taage fra mine Øjne«. Inden Tungsindet naaede at drive ham uhjælpelig ind i Ensomhedens Grublen og Drømmen, lykkedes det ham at finde tilbage til Livets Alfarvej — dog med saa megen Uro tilbage i sit Sind, at den var stærk nok til at drive ham bort fra hans vestjydske Fødesogn og fra de Egne, hvor hans Slægt havde hørt hjemme, saa langt tilbage vi kan følge den.

Paa Tarm Bisgaard (el. Bispegaard) i Egvad Sogn, Ringkjøbing Amt, boede i det 17. Aarhundrede Herredsfoged J a c o b K n u d s e n med sin Hustru Magdalene Marie, f. Borman. I dette Ægteskab (han var to Gange gift) havde han Sønnen Knud Jacobsen og Datteren M a r g r e t h e J a c o b s d a t t e r. Men den velhavende Storbonde havde tillige i Nabosognet Lyne en »Slegfred« og med hende en Søn, der efter Faderen og det Sogn, hvori han var født, kom til at hedde K n u d L y n e. Det er ham, Digteren er kaldt op efter. Han rejste som Dreng til Hovedstaden, slog sig paa Handelen og tjente sig op til at blive en af sin Bys største Købmands-Matadorer. Herredsfogdens Datter M a r g r e t h e blev gift med en Bonde, Mads Kristensen i Borris (senere i Rabæk), og deres Søn var Jacob Madsen, som, efter at han ved 18 Aarsalderen havde forladt Hjemmet, tog Sognavnet og kaldte sig J a c o b R a h b e k²). Til at begynde med rejste han dog ikke længere end til Ringkjøbing, hvor han fik Ansættelse som Skriver paa Byfogedkontoret. Senere rejste han paa sin Morbroder Knud Lynes Opmuntring til København, kom ind paa Rentekammerets Bogholderkontor, gik senere over til Toldvæsenet og levede nu Resten af sit lange Liv som en pligtro Embedsmand, der altid gik den slagne Landevej og bestandig søgte at opdrage sine Børn til at følge efter i samme Spor. Men Lidenskabene, eller »Grillen«, som Knud Lyne Rahbek benævner den, der ved ham var trængt ind i Slægten, satte dog sine dybe Spor i Sønnens Karakter og gav sig Udslag i hans nervøse Uro, i det usammenhængende i hans Natur og i hans Væsens indre, stærke Modsætninger. Han blev vel aldrig som

---

*) Jacob (Madsen) Rahbek er født 17. September 1728, paa det omtalte Tidspunkt har han været ca. 15 Aar.

Michael Kierkegaards Søn en gaadefuld, asketisk Eremit; større, mere diametrale Modsætninger end Knud Lyne og Søren Kierkegaard kan vel vanskeligt tænkes; og dog var den gamle Professor Rahbek tidt mere ene midt i Bakkehuslivet bag de altid aabne Døre end Kierkegaard i sine tomme, aflaaede Stuer ud mod Nytorv; og i en af hans Ungdoms bevægede Kriser tog »Grillen« saa aldeles Overhaand, at han nærrede Frygt for, at Faderens sygelige Anlæg havde udviklet sig hos ham, saa han skulde miste sin Forstand. Men han følte ogsaa, at der var noget i denne Arv, »som løftede ham til det gode«. Den gjorde hans Temperament rigere og mangfoldigere end nogen andens af hans samtidige, og trods alle de sygelige Spirer, den bar i sig, dræbte den dog aldrig det sunde, menneskelige i hans Natur og endnu mindre det rene og ædle i hans Hjerter — det han i Regelen selv er tilbøjelig til at betragte som en Arv efter sin Moder, Jacob Rahbeks første Hustru, J o h a n n e R i i s, Datter af Birke-dommer Peder Riis, Inspektør ved Herregaarden Taastrup Gods paa Laaland. Om hende ved vi kun lidt. Hun døde allerede, da Sønnen var eet Aar gammel. Da Rahbek som gammel Mand sad paa Bakkehuset og nedskrev sine Erindringer, havde han hendes Billede hængende over sit Skrivebord, og man faar Indtrykket af, at sit største Kendskab til hende havde han erhvervet ved at sidde og se paa hendes Portræt. I »Erindringerne« skriver han: »Meget skulde det efter hint [Billedet] undre mig, om ikke noget af det i min Character, jeg nødigst vilde savne, skønt det just ikke har givet mig mit Livs gladeste Timer, var en Arvelod efter hende«. Han udvikler ikke her nærmere, hvori denne Arvelod bestod; men et andet Sted omtaler han et Træk i sin Karakter, der i hvert Fald ikke synes at være en Arv efter Faderen. Det er i et Ungdomsbrev til Vennen R o s i n g, skrevet under Rahbeks Ophold i Kiel (1783). Heri skriver han: »Jeg har altid omgaaedes mit Hjerter som et sygt Barn og ladet det have sin Villie«. »At lade Hjertet have sin Villie« betyder i Rahbeks Sprog at give sig ind under sine F ø l e l s e r s Herredømme, og ihvorvel det aldrig — og især ikke i Rahbeks Ungdomstid — var noget Særsyn at se en Yngling, der beherskedes mere af Følelse end af Tænkning og Villie, saa hører det dog til Sjældenhederne at møde et Menneske, hos hvem H j e r t e t har siddet inde med en saa uindskrænket Suverænitæt som hos den unge Rahbek. Og han har sikkert Ret, naar han siger, at under sit

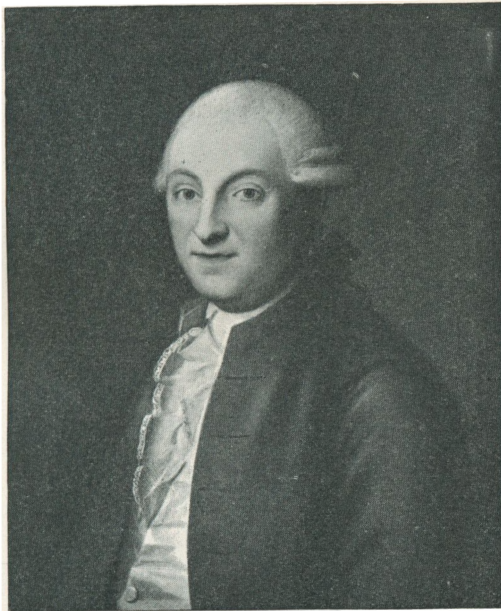
Hjertes Scepter har han fristet sine bitreste Kvaler, men tillige modtaget den varigste Indvielse til sin Livsgerning.

Moderen udtalte ofte Ønsket om, at den lille Knud maatte komme til at ligne hende, og et andet Sted i sine Erindringer skriver han, at »dette i Spøg ytrede Ønske synes at være blevet mig til en bønært Velsignelse«. Selv skulde hun altsaa ikke opleve at se sine egne Egenskaber udvikle sig hos Sønnen; han var næppe begyndt at stamme hendes Navn, da hun døde, og de Mennesker, der derefter gennem hele hans Barndom kom til at lede hans Udvikling, bidrog ikke til at nære Arven fra den tidligt mistede Moder. Det gik ham, som det gaar alle, der ikke faar Lov til helt at lade det barnlige komme til Udfoldelse, mens Tiden er: De er gamle som Børn, og bliver Børn som gamle. Holdt nede gennem Barndommen ved Tvang og Tryk af de gamle, som omgav ham i Barneaarene, men pludselig befriet gennem en lidenskabelig Ungdomsforelskelse, udfoldede hans Sind sig rent og stærkt, rigt og mangfoldigt. Af disse to Faktorer, de gamles Opdragelse og hans Ungdomsforelskelse, blev Udviklingen gennem mere end hans halve Levetid bestemt, ja, nærmere set gav de hans Virksomhed den Retning, han fulgte lige til sin Død. De maa derfor hver for sig blive et Hovedpunkt for vor Undersøgelse.

2. Barnet og de gamle.

Den, der efter Moderens Død fik den første og stærkeste Indflydelse paa Knud Lyne var hans gamle jydsk Farmor, en i alle Henseender hæderlig og brav Kvinde »af et ejegodt Gemyt«. Rahbek fortæller i sine »Erindringer«, hvorledes hun allerede i Barneaarene kunde lægge en moderlig, beskyttende Natur for Dagen. Engang imellem kom »Slegfredsønnen« Knud Lyne og hans Moder for at besøge Barnets Fader, men de ægtefødte Sødskende, især Søstrene, var haarde og uvenlige mod dem begge. »Kun min Farmoder,« fortæller Rahbek, »holdt af Drengen, skjulte ham under Trappen og gav ham Ost og Brød«. Ved Hustruens Død var Rahbeks Fader Toldskriver i København, og dette Embede gav ham saa meget at bestille, at han kun viste sig i Hjemmet til »hans iilsomme Middagsmaaltid«. Om Aftenen var han altid ude hos sine talrige Venner. Der var saaledes ikke andre end den gamle Bedstemoder til at tage sig af den lille Knud Lyne,

men hun har da ogsaa til Gengæld skænket sin Sønesøn al mulig Omhu. »Efter sin Stands og sin Tids Begreber forkiælede og forproppede hun mig, dog til al Lykke med god sund jydsk Bondekost, som jeg og fra min Barndom af har beholdt Forkærlighed for«, hedder det i Erindringerne¹). Sammen med hende levede han sine første Barneaar, hendes ravjydske Sprog blev hans første Modersmaal, og ved hendes jydsk Almuehistorier

J a c o b R a h b e k.
(Orig. tilhører cand. pharm. Ove Rahbek.)

og gamle Salmer førtes han ind i Eventyrets og Digtningens Rige. Om dette ensomme Samliv mellem Bedstemoderen og Barnebarnet fortæller følgende Linier i Erindringerne: »Ud kom vi ingensteds, til os kom i min Faders Enkemandstid ingen; min gamle Bedstemoder spandt hele Dagen paa sin Rok og sang Psalmer til«²). Solskinnet mangler ganske i dette lille Interiør; Ensomhed og Ensformighed taler ud af hver Linie i Rahbeks Barndomserindringer. Og da Afvekslingen endelig kom, var det i Skikkelse af en teologisk Kandidat Buchwald, der skulde lære den lille Knud Lyne at læse. Fra hans spædeste Barndom havde det været bestemt, at han skulde holdes til Bogen og blive —

Professor. Og næppe havde han lært at tale rent, før Faderen kom med en Informator, der skulde vejlede Sønnen ved de første Skridt paa den forudbestemte Bane. Bedstemoderen satte sig rigtignok derimod; hun hævdede med Rette, at det dog var en stor Synd at sætte et Barn, der endnu ikke var fyldt tre Aar, til at lære Bogstaver. Rahbeks Indtræden i Videnskaben fik derfor en noget ejendommelig Karakter, hvorom han selv skæm-

Anna Rahbek, f. Olrog.
(Orig. tilhører cand. pharm. Ove Rahbek.)

tende fortæller i sine Erindringer. Da han i Tillid til den Bistand, han kunde vente sig hos Husets Fruentimmer, vovede at indvende, at det var for tidligt, »tog hans Fader, der ikke var at spøge med, ham af Armen paa hans gamle Bedstemoder, der vilde gaaet bort med ham, bar ham ind i sin Stue og gav ham en saa alvorlig Produkt Ris, at han intet videre vovede at indvende«.

Kandidat Buchwald, der saaledes blev Knud Lynes første Lærer, vandt dog snart sin Elevs Hengivenhed, og da den lille Discipel hverken havde Søkende eller Kammerater, var der intet til at afvende hans Opmærksomhed fra den energiske Un-

dervisning, der nu tog sin Begyndelse. I sit femte Aar begyndte han at læse Latin, og Resens »Frederik den Andens Krønike« med de smukke Kobbere var hans kæreste Læsning. I sine Fristunder listede han sig ind i den gamle Farmo's Stue, hvor han ogsaa sov om Natten. Han har været en underlig lille Purk at se paa, klodset i sine Bevægelser, fordi han aldrig havde deltaget i en rask Leg, svagsynet af den for tidlige Læsning, gammelagtig i Tale og Dragt. I »Erindringerne« fortæller han, hvorledes han under Bedstemoderens Mellemregering til daglig Brug saa ud: »Jeg var hver Dag friseret og pudret af min Faders Skrивerdreng med Toppee, senere med Hestesko, Carosbukser og Pung i Nakken; dertil havde jeg en rød Damaskes Kasseking med vedhængende Vest og rødt Multum under, Krave med Kalvekryds og Manskietter, Bind om Halsen, sorte Manschesters eller Emses Buxer, sorte Silkestrømper, Sko med Spænder, en tyk Nattrøje og en Brystdug ikke at forglemme«. Til denne Beskrivelse slutter sig følgende Linier lidt længere fremme i »Erindringer«: »Min Stueopklækkelse, især under min gamle Bedstemoders Tilsyn, var naturligvis ikke skikket til at skaffe mig noget takkeligt Udvortes, i Særdeleshed gik jeg til en beundringsværdig Grad indtilbens og var højst ubehændig i alt, hvad der skulde nogen Legemssmidighed til«. Ved at se denne lille udstafferede Kavaller komme med sin latinske Grammatik under Armen og forsigtig aabne Døren ind til den gamles Stue føler man i sit Sind en varm Bølge af Taknemlighed mod Rousseau, der netop i disse Aar havde skrevet Emil (1762). Var det i Sommertiden, krøb Drengen op paa en Stol ved det brede trefags Vindu, der fra Bedstemoderens Stue vendte ud til Gaarden, og her sad han saa og underholdt sig selv med ved Hjælp af Fuglefrø at fremstille de Krige, han havde læst om hos Holberg og Resen.

Bedstemoderens førnævnte Halvbroder, Knud Lyne, der nu var gift og som en meget rig Mand bosat i København, kom engang imellem sammen med sin Kone, »Moster Lyne«, og aflagde Familien et Besøg. Han glemte aldrig den Venlighed, Søsteren som Barn havde udvist imod ham, og som han senere belønnede ved at testamentere sin Navne den betydelige Sum af 20,000 Rdlr. Men den Tone, dette gamle, barnløse Ægtepar bragte med sig, var ikke forskellig fra den, der ellers raadede i Bedstemoderens Stue. Naar derfor Rahbek senere i sine Erindringer genkaldte sig hine Barneaar, var der især tre Ting, Minderne flok-

kedes om: Bedstemoderens Rok, Lærerens Ris og Bøgerne. Faderen, der var den eneste, som kunde bragt lidt Ungdom og Munterhed ind i Barnets Verden, var i Forholdet til sin Søn en streng Mand, der »ansaa den alvorlige Tone for at høre til den faderlige Anseelse«. Rahbek »nærede en Frygt for ham, der saare sent forlod ham«.

Da Buchwald efter kort Tids Forløb fik et Præsteembede og derfor afsluttede sin Huslærervirksomhed, efterfulgtes han af en Mand, der ikke skulde bringe det gammelkloge Barn Ungdommen nærmere, det var Sønderjyden Adzer, »en gammel-dags Karl, der under Løfte om Befordring havde været syv Aar Sekretær hos den rige Grev Friis paa Friisenborg«. Han var et bravt og uegennyttigt Menneske, hvem Rahbek selv siger, han har at takke, hvis han har lært noget i Verden. Kort Tid efter dette Lærerskifte giftede Faderen sig igen med en Søsterdatter af den førnævnte Madam Lyne, Jfr. Gertsen, hvis Fader var Borgmester i Aarhus. Hun blev en udmærket Moder for sin lille Stedsøn, men heller ikke i hendes Tid blev Kundskaberne forsmømt. Adzer var en meget nidkær Lærer, og med Moderen læste han Tysk og Fransk »til Tidsfordriv«. Men allerede da Knud Lyne var otte Aar gammel, døde hans anden Moder, og han var da atter henvist til Bedstemoderens Omsorg.

Adzer fik Bolig i Huset, og »fra om Morgenens, jeg stod op, holdt han mig saa godt som uafladelig i Aande og lod mig ved mindste Forsømmelighed i en temmelig rund Maade smage Riset«, fortæller Rahbek i sine Erindringer. Og da Faderen endelig giftede sig tredje Gang, rykkede der sammen med den unge Kone endnu en Olding ind i Barnets Kreds, det var den ny Grandpapa, Claus Olrog, hvem Rahbek selv mener bedst at karakterisere som »en Renteskriver fra Fjerde Frederiks Dage«, en Mand, hos hvem der »ikke fandtes Plet, Fold eller Skygge«; og som for yderligere at øge det senile i Barnets Kreds medbragte han sin gamle Tante, »hvis Ungdom var falden i det forrige Aarhundrede«, altsaa i 1600'erne, og som, naar hun talte om »salig Kongen«, mente Kristian den Femte (1670—1699). Claus Olrog ejede en stor, dejlig, gammel Have, der snart blev Knud Lynes kæreste Opholdssted, og med sin tilvante Evne til at slutte sig sammen med de gamle og forme sin barnlige Tankegang efter deres, befandt han sig snart i et særlig fortroligt Forhold til sin Grandpapa: Ude i Haven under de svære gamle Frugttræer kunde

han sidde i Timevis og lytte til den gamles Fortællinger om Holberg, General Arnold, Tordenskjold og fremfor alt om Fjerde Frederiks Rentekammer. I »Mindesmærkerne eller den danske Eneboer« giver Rahbek en poetisk Skildring af sit Samliv med »denne sande Paradisets Engel, den fromme, blide, ærværdige Olding«. Adskillige Træk i »Mindesmærkerne« refererer dog til nogle Oplevelser sammen med den gamle Lærer Adz er, der saa udmærket faldt i Stil med Rahbeks Bedstefader, at Billedets Helhed ikke forstyrres af den Grund.

I Claus Olrog's Have lægges ogsaa Grunden til den Moralitetsfølelse, der senere formede sig til det bekendte »Rahbekske Dydsprincip«. Rahbek indrømmer det selv flere Steder, undertiden med en næsten overdreven Styrke. I »Mindesmærkerne« skriver han: »Ikke har jeg lettelig i mine senere Dage funden nogen god, nogen gavnlig Tanke fremspire i min Sjæl, at jeg jo har kunnet erindre mig, naar, hvor og ved hvilken Lejlighed min gamle nedlagde Sædekornet dertil«, og hertil slutter sig den endnu varmere Erkendelse i »Erindringerne«: »Af fuldt Hjerte fordobler jeg min Tak til ham, der tidlig gav mig Øje og Sans for de uskyldigste, de reneste blandt Nydelser. Taknemlig erkender jeg, at dersom i min Vandel og Færd noget har været mine Brødre til Gavn eller Glæde, noget har gjort mig de ædles og godes Yndest og Agtelse værdig, da kan hine min Barndoms uforglemmelige Sommeraftener, hvori den fromme Claus Olrog under sine Kiæmpetræers højtidelige Skygger, mellem de venligt smilende og duftende Blomster, opløftede mit unge Hjerte med sit fra den skønne Natur, der omgav os, til dens himmelske Fader i det Høje, haft sandelig mere end en Brøkdæl deri«³).

Naar Vinteren kom, og Haven lukkede sig for Barnet og den gamle, skiltes de dog ikke derfor. Samlivet fortsattes inden Døre, hvor Olrog i Skumringen ved Lysningen af sin aabne Ovn fortalte »om de Tider, han havde oplevet, de Scener, han havde været Vidne til, og om de mærkelige Mænd, han havde kendt.«

Saaledes forener sig alt og alle, som Rahbek i sine Barneaar kommer i Berøring med, i det ene Formaal at gøre Barnet til Olding: Den gamle Farmor med sin Spinderok og sin Øllebrødsgrøde, Faderens barske Alvor, Mangelen paa jævnaldrende, den tidlige, overdrevne Læsning under den gammelagtige Adzers strænge Vejledning, gamle Knud Lyne og hans

Kone, den ærværdige Claus Olrog og hans endnu ældre Tante — alle arbejder i samme Retning, og Produktet af dette Samarbejde bliver det gammelkloge Barn, der i sit syttende Aar kan skrive »Breve fra en gammel Skuespiller til hans Søn«. Den ydre Anledning til disse Breve kom andensteds fra, men deres Tone er komponeret over den Grundakkord, der gaar gennem hele hans Barndoms enstonende Melodi.

3. Læsning og Skolegang.

En tidlig Junimorgen i Aaret 1772 rullede en Karet hen ad Køge Landevej. Inde i Vognen sad en lille morgengnaven tolv-aars Dreng ved Siden af sin Fader og Stedmoder og stirrede med sine svage, søvnige Øjne ud i Morgentaagen: Det var Knud Lyne Rahbek paa Vej til Herlufsholm Skole. Han havde sagt Farvel til sin gamle Lærer Adzer, og Afskeden havde ikke smerttet ham, thi Tampen havde i den senere Tid hjemsøgt hans Ryg hyppigere end nogensinde før. Heller ikke den forestaaende Skilsmisse fra Faderen tog han sig nær; men det havde været tungt at sige Farvel til den gamle Grandpapa, — det var desuden ubehageligt at komme saa tidligt op, og at køre i Karet havde altid været ham en Modbydelighed. Han længtes nu kun efter at faa Ende paa Køreturen og at faa begyndt paa den nye Skole, hvor hans Faders gamle Velynder, Otto Thott, som daværende Skoleherre havde skaffet ham Plads. Den forestaaende Eksamination ængstede ham ikke. Han var blot flov over, at han kunde saa lidt Græsk: han havde »kun« læst de fire Evangelister, Apostlenes Gerninger, Munthes græske Grammatik og skrevet nogle græske Stile; men saa kunde han til Gengæld saa meget mere Latin, som han siden sit femte Aar havde været en flittig Dyrker af. Kundskab i Latin var allerede dengang den Maalestok, hvorefter han »saa temmelig bedømte alle Mennesker uden Forskel« — Faderen dog undtagen. Og mens Vognen skumplede afsted, sad han og repeterede sine latinske Bøger: *Phædrus*, *Cornelius*, *Curtius*, *Cicero*, *Ovidii Tristia*, Holbergs *Synopsis historiae universalis* og en latinsk Geografi. Han havde skrevet talrige latinske Stile, »ikke blot saa temmelig fejlfrit, men den sidste endog med ikke lidet Hensyn til *Syntaxis ornata*«. Læsetiden havde ogsaa været hver Dag fra Klokken 9 til 3, og Morgenlæsningen udførte han under tilbørligt Hensyn til sin pla-

stiske Uddannelse i *Tournpied*, hvortil der hørte nogle eftertrykkelige »Haandtager«, som Adzer under Tragtingen af sin Kaffe fandt det formaalstjenligt at opmuntre ham med.

Heller ikke de levende Sprog havde han forsømt. Adzer var ogsaa vel bevandret baade i den franske og den tyske Literatur. I »Erindringer« (I. S. 39 f.) nævnes en lang Titelrække paa franske Bøger, som Rahbek havde læst før sit 12. Aar, bl. a. en fransk Bibel i Folio, hvoraf han hver Søndag Morgen maatte læse et Kapitel højt; som før nævnt læste hans anden Moder Fransk med ham i hans Fritimer, og før han endnu kunde trække sine lange Strømper paa uden at tumle ned af sin Barneskammel, tillod han sig at berigtige baade Moderens og Gæsternes Fransk.

Han var vel knap saa flink i Tysk; thi der fandtes i hans Faders Bibliotek mærkelig nok ingen tyske Bøger; og dog — hvor mange af vore 11aarige Skoledrenge har foruden deres Lærebøger læst en Oversættelse til Tysk i seks Dele af Rousseaus »Ny Heloise« og en »Geschichte der Grafen v. P.«, som han rigtignok maatte stjæle sig til at læse i, fordi Adzer havde laaset den ned i sit Chatol, da han arbejdede paa en Oversættelse af den. Alle sine Fritimer anvendte han til Læsning. Ligesom han senere som Teaterkritiker sad med Bogen i Haanden for at følge Skuespillernes Deklamation, saaledes sad han som Barn i Bedstemoderens Vindu med »Postrytteren« og konstruerede sine Lege — den korsikanske Krig, som han straks efterlavede med Fuglefrø i Vindueskarmen, og fældte bitre Taarer, naar Frihedshelten General Paoli eller hans Broder Clement led et Nederlag. Hele sit Liv igennem bevarede han sin Barndoms Begejstring for Krigsvæsenet, og mere end een Gang syslede hans bevægelige Fantasi med Planer om at blive Officer.

Naar »Postrytteren«s Stof var udtømt, tyede han til Faderens og Adzers Bogsamlinger, hvor han foruden den førnævnte »Frederik den Andens Kronike« fandt Holbergs Danmarkshistorie, Kirkehistorie, Helte- og Heltindehistorier, Epistler og Moralske Tanker (Komedierne fandtes ikke i hans Hjem), desuden to Bind Spectator paa Dansk, Hübners politiske Historie og endelig Guldbergs Verdenshistorie, som Faderen subskriberede paa, og som Rahbek aldrig kunde blive træt af at læse i.

Naar Tjenestefolkene Fastelavns Mandag havde været ude og moret sig, vidste de altid at fortælle om nogle pudsige Ko-

medier, de havde set, og som mærkelig nok skulde være forfattede af den samme ærværdige Professor Ludvig Holberg, som havde skrevet »Epistlerne« og »Moralske Tanker«. Knud Lyne havde faaet stor Lyst til selv at se de mærkværdige Komedier, men »i det saakaldte gode Selskab var de saa aldeles i Ugunst, at det endog hos enkelte vakte Forargelse, at man for to svenske Prinser, som var paa Besøg i København, havde opført »Den politiske Kandestøber«. Endelig en Aften fandt han Komediernes hos en Justitsraad Horneman, som han besøgte sammen med sin Fader. Og han befandt sig snart saa godt i det muntre Selskab af Jeronimuser, Henriker, Perniller og alle de øvrige Holbergske Skikkelser og lagde en saa ubehersket Glæde for Dagen, at Selskabet ved Spillebordet maatte afbryde sin L'hombre, mens Faderen gav ham en alvorlig Irettesættelse. Saa sad han Resten af Aftenen stille i sin Krog, og uden at nogen i Stuen anede det, Faderen mindst af alle, holdt han sit Indtog i Komediens fantastiske Verden, som han aldrig mere skulde forlade, men stedse trænge dybere og dybere ind i. Saaledes formede sig det første Møde mellem den vordende Dramaturg og det danske Lystspils store Mester.

Af danske Digtere fandtes i hine Aar kun eet Navn, der ikke er gaaet de senere Slægter af Minde, J o h a n n e s E w a l d. Han og Adzer var mangeaarige Venner, og Ewalds Værker blev, saa hurtigt de udkom, »baaret i Triumf« hjem til det Rahbekske Hus. Ogsaa Knud Lyne havde læst dem med Begærlighed, »dog mere paa Tro og Love og Adzers Ord, end fordi hans egen Aand var i Stand til at fatte og føle deres Skønheder«. Først ved Læsningen af »Rolf Krake« blev han for Alvor grebet. Her var det Skikkelser, han kendte fra sin historiske Læsning og hvis Skæbner tiltalte hans historiske Sans. Dramaturgen i ham rørte sig atter: Dag og Nat drømte han ikke om andet end om at faa »Rolf Krake« opført. Alle hans Bekendte, »uden Hensyn til Alder, Stand og øvrige Forhold« skulde virke med dertil. Men da Adzer opdagede, i hvor høj Grad disse Tanker optog hans Elev, laasede han ham inde paa deres fælles Værelse om Aftenen efter endt Skoletid og gik selv paa Besøg hos sin Broder. Denne Stuearrest varede med Faderens Billigelse i flere Maaneder. Saa maatte han opgive »Rolf Krake« og med fornyet Iver kaste sig over Latinen. — — —

Den lange, kedsommelige Køretur i Karetten hen ad Køge Landevej forslog ikke engang til Repetition af al den Lærdom, han i sin unge Alder havde annammet. Men for Skolen frygtede han ikke. Han var saa fordybet i Erindringen om det gamle og i Tankerne paa alt det ny, der ventede ham, at ikke et eneste Indtryk fra Rejsen fæstnede sig hos ham, før han hørte sin Fader raabe: »Nu er vi der!« og Vognen svingede gennem »Forvalterens Port« ind paa den gamle, ærværdige Borggaard. Men man rejser ikke fra sin Skæbne, selv om man kører ti Timer i Karetten hen ad en Landevej: Den første, der viste sig for at tage imod Familien, var »den saakaldte Oldfrue«, Jomfru Bloch, en meget gammel Dame, som i mange Aar havde været Husholderske hos en Familie Cederfeldt, der hørte til den Rahbekske Omgangskreds, og det var nu en Selvfølge, at Faderen overlod den lille Knud Lyne »til hendes særdeles Omsorg«. Og medens alle de andre Skoledisciple paa Herlufsholm havde deres egne Værelser, maatte han tage mod den tvivlsomme Gunstbevisning at dele en af Oldfruens Kamre med en anden nyankommen Københavner. Selv var han meget utilfreds med denne Ordning, thi for det første »harmonerede han ikke paa det bedste med sin Kontubernal«, og for det andet maatte han døje Kammeraternes Spot og selve Rektorens Uvillie for den foragtede Skørteprotektion. Var han saaledes ikke blevet »de gamle« kvit, var han endnu mindre rejst fra *L a t i n e n*. Skolens Rektor, den »vise og ædle« J. L. Bernth, fandt ham ved den første Overhøring værdig til den nederste Plads i Mesterlektionen, og her bestod den væsentligste Del af Undervisningen i Læsningen af de latinske Klassikere. Men ved Siden af alt dette gammelkendte mødte der ham paa Herlufsholm to Aabenbaringer af nyt og ukendt herligt, *N a t u r e n* og *U n g d o m m e n*.

Alt, hvad han hidtil havde kendt af Natur, var et Par gamle Lindetræer i Baggaarden til Faderens Hus paa Hjørnet af Amalie- og Blancogade, og den lige overfor liggende Lewetzouske Have, hvor en islandsk Bede gik og græssede paa de overgroede Gange og Plæner. Hertil kom saa siden den gamle Bedstefaders Have. En eneste Gang havde han været med sine Forældre og Bedsteforældre paa en »Kildetur«, men da han hele Vejen maatte køre i den utaaelige Karetten, gik det ham her som senere paa Køreturen til Herlufsholm, »han havde ikke Sans for det mindste andet end blot Længsel at komme ud af Karetten«, og hans eneste

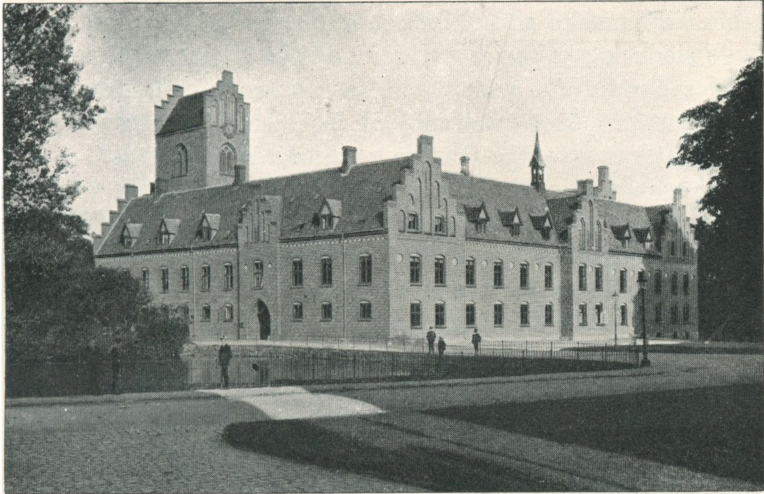
Erindring fra hele Kilderejsen var, at Familien spiste stegte Kyllinger i Klampenborg. Men nu vaagnede han en Sommermorgen og befandt sig pludselig midt i en af Danmarks skønneste Egne. Til alle Sider saa han lyse Bøgeskove med Solskin over de duggede Kroner. I Skovengene randt Susaaens smilende Vande med de hvide, svømmende Svaner. Den gamle Klosterkirke med sine høje, spidsbuede Hvælvinger og de store røde Munkesten hævede sine takkede Taarngavle over Trætoppene, og for første Gang i sit Liv hørte han Nattergalen synge. Han følte sig

Johan Ludvig Bernth.
Herlufsholms Rector fra 1755 til sin Død 1804.

»saa beruset af Naturen, at han ikke evnede at sanse det ene fra det andet«, og midt i al denne overvældende Skønhed mødte han U n g d o m m e n. Paa »de fire Grønninger mellem Ryhauges fine Aunebøghækker« havde Disciplene deres Legeplads, og herude deltog han for første Gang i en rask og munter Drengelig. Her legede han nu hver Dag »Høg og Due«, »Brændt« og »Skjul«, til han segnefærdig af Træthed tog en Kammerat under Armen for at faa Vejret igen paa en fredelig Spadseretur gennem de stille Skove eller paa en Fisketur ved Aaen. Han fik tidt nok at føle, hvor klodset og udelig han var til alskens Idræt, men det afskrækkede ham ikke. Ungdomsfølelsen fyldte ham med en

Glæde, der overvandt baade den legemlige Træthed og Kammeraternes Spot over hans Klodsethed. Det skortede saa vist heller ikke paa Anledning til Morskab, naar den spinkle, ubehjælpssomme lille Rødtop med ubændig Iver kastede sig ind i en dristig Leg, eller naar han, opmuntret af de ældre Disciple, som en anden lille Hanekylling »for Ærens Skyld« kom i drabeligt Slagsmaal med en tre, fire andre Smaapoge; men han var dog i den

Herlufsholm.

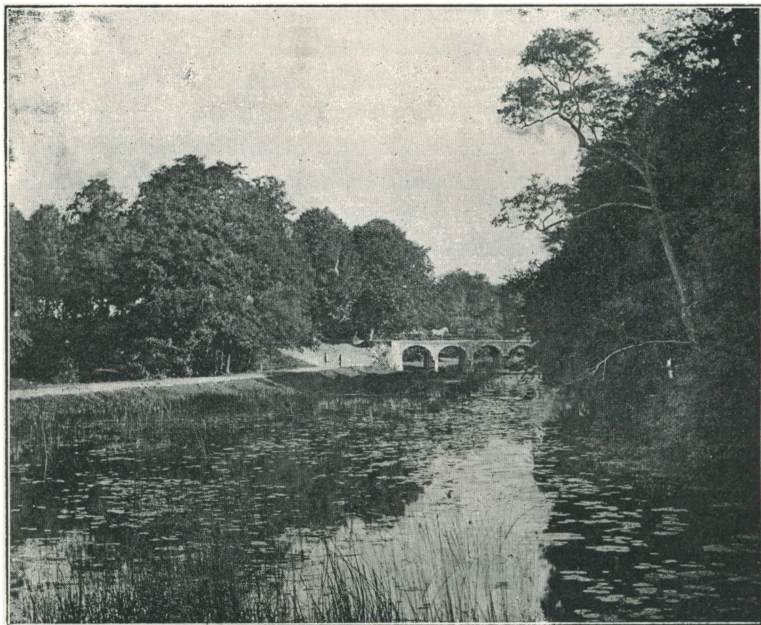
første Tid afholdt blandt Kammeraterne; thi der var i hans Natur en inderlig Trang til Venskab og Hengivenhed, og intet Offer var ham for stort, naar Venskab krævede det. Følgen blev, at disse »Hvedebrødsdage«, som han kalder dem i sine Erindringer. »svandt som en evig Rus, en lys og lykkelig Drøm«, og inden han endnu vaagnede af denne Drøm var Augustferien inde, og han maatte da atter tilbage til København.

I de følgende fem Ferieuger ændredes Forholdet mellem ham og hans gamle Lærer Adzer saaledes, at det nu ikke længer var som Lærer og Elev, men som Hjertens gode Venner, de omgikkes hinanden. Den gamle Pedant var i Virkeligheden et ejegodt og følelsesfuldt Menneske, der blot var hildet i Tidens almindelige Opfattelse, efter hvilken en Lærer maatte hævde sin Myndighed overfor Eleven ved Alvor og Strængthed. Først nu, da han ikke

længer behøvede frygtsomt at ruge over Riset og Værdigheden, turde han indlede det Venskab med sin tidligere Elev, der i de kommende Aar stedse blev mere og mere hjerteligt. Ogsaa Familien, Faderen ikke mindst, var stolt af ham og gjorde alt, for at Opholdet i Hjemmet kunde blive ham behageligt, og gamle Claus Olrog rystede sit store »Kejserindetræ«, saa de gule Pærer i Snesevis regnede ned over hans Yndlings røde Hoved. Kort sagt, »Mesterlektiekarlen var nu i mange Henseender en ganske anden Person end den stakkels Pebling, der havde siddet og kukkeluret under Laas og Lukke og faaet Tamp til Hverdagskost«. Og dog længtes han stadig efter Herlufsholm. Tilbagekomsten blev imidlertid en Skuffelse: Stemningen blandt Kammeraterne var ikke den samme, som da de skiltes. Der var jo ikke mange, der med samme Glæde som han sagde Ferien og Hjemmet Farvel for at begynde paa et nyt og langt Skoleaar. Det var nu desuden blevet Efteraar, Dagene var korte, Skovene og Markerne falmede, og han, der aldrig før havde kendt Naturen, oplevede nu ogsaa for første Gang det Tungvind, »hvormed,« som han selv i »Erindringer« siger, »hver Høst og Efterhøst bestandig, og jo ældre jeg bliver, jo mere og mere hjemsøger mig.« I denne Nød vendte han sig til sine gamle Venner, de latinske Forfattere, og hans sproglige Ry blev snart saa almindelig anerkendt, at de mindre dygtige Disciple daglig søgte hans Hjælp. Til sidst maatte han begynde at tage Betaling for sin altfor efterstræbte Assistance. Juleferien, som han tilbragte paa Skolen, forskaffede ham dog en ny og vidunderlig Oplevelse. Søndagen mellem Jul og Nytaar opførte Disciplene Holbergs »Jean de France«, og Rahbek havde »mere af Hensyn til sin franske Sprogkundskab end til sin øvrige Duelighed« faaet Lov til at spille *Pierre*. En lille gejstlig Demonstration, som denne i og for sig ubetydelige Begivenhed foranledigede, viser, hvor langt fra man endnu var naaet til Forstaaelse eller Anerkendelse af Holberg. Provsten, der modtog Indbydelse til at overvære Lystigheden, svarede, at han vilde med Fornøjelse være kommen tilstede, hvis det havde været en af *Plauti* Komedier, der skulde opføres, nu derimod nøjedes han med at lade sig repræsentere ved Husets Fruentimmer. Resten af Vinteren, og en Del af Sommeren med, gik hen paa bedste Maade; men Rahbeks fuldstændige Mangel paa Omgang med jævnaldrende i Barndomsaarene gjorde det vanskeligt for ham paa en helt naturlig Maade at glide ind i Kammeratlivet paa Her-

lufsholm. Der var saaledes noget overdrevent i hans umaadelige Trang til at slutte sig inderlig og intimt til en enkelt Ven, et Forhold, man ofte genfinder hos Børn, der er voksede op under lignende Forhold, men som i Regelen slet ikke tiltaler andre raske Drengene. Et Forsøg paa at redde en saadan forgudet Ven ud af en lille Forlegenhed forskaffede ham endog alle Kammeraternes Uvenskab. De Antydninger heraf, som man finder i »Erindringerne« er i den lille Fortælling »Melneks Barndom og Ungdom« udførte i en bitter Bekendelse. For at tiltvinge sig Adgang til nogle formentlig med Urette berøvede Goder, havde nogle *Primaner* anskaffet sig Nøgler til en forbuden Dør; uheldigvis var Rahbeks Ven den første, der blev grebet paa fersk Gerning, og for at afværge den Straf, der truede ham, samlede Rahbek i et Øjeblik Befippelse alle de falske Nøgler og kastede dem ned i en dyb Brønd. Hans Færd blev opdaget og udlagt som Forsøg paa ved Forræderi at indynde sig hos højere Vedkommende. Han siger selv, at han fra denne Dag »blev til Genstand for alles Had og Foragt, en Angiver og Forræder under Venskabs Maske,« der ikke mere taaltes mellem gode Kammerater. For ham, der ansaa Kammeraternes Venskab for den højeste Lykke, ja, næsten en Livsbetingelse, blev den kommende Tid ubeskrivelig tung og bitter. Hans Trang til Hjertelighed afvistes med Kulde og Spot, og der rejste sig en uoverstigelig Mur mellem ham og de Mennesker, han følte saa dyb en Trang til at ofre hele sin barnlige Hengivenhed. Selv den brave gamle Rektor, der kun saa sine kære Disciples afvisende Holdning over for ham, men ikke anede noget om den sande Aarsag dertil, lagde ikke Skjul paa sin Uvillie mod den Elev, der efter hans fejlagtige Opfattelse havde krænket Kammeratskabets hellige Love. Den lille triste Skildring, som Rahbek i »Melnek« giver af sine Lidelser i denne Periode, er noget af det ægteste, han overhovedet har skrevet, og den viser, hvor sent han glemte denne sit Livs første store Skuffelse. Han fortæller om en Time i Latin: Under Læsningen af Horats' fjerde Satire begynder Rektor pludselig at tale med Foragt og Haan om de romerske Angivere og deres skændige Haandtering. »Straks faldt alles Øjne med en saa ydmygende Bitterhed paa Melnek, at han maatte gaa ud med Tørklædet for Ansigtet, paa det at man ikke skulde se hans Taarer«. Endnu værre blev det nogle Dage senere, da han under Læsningen af »Plinii Lovtale over Trajan« netop blev sat til at oversætte 34.

og 35. Kapitel, der handler om Forrædere og deres Straffe: »Her blev en saa ond Glæde over alle de andre, at Skam og Forbitrelse overvældede ham, og han var ikke i Stand til at fremføre et Ord for lydelig Graad. Læreren spurgte forgæves om Aarsagen, hverken Melnek eller de andre vilde sige ham den, men da han af alle Omstændigheder sluttede, at denne havde gjort sig skyldig i saa særdeles lumpen en Last, kunde han ikke undlade at vise

Fot. Oluf W. Jørgensen

Parti af Susaaen.

ham fra sig med det haarde Sted i Horats, der handler om den, der ikke kan tie med, hvad der er ham betroet.« Selv hans Barndoms ældste og trofaste Venner, de latinske Autores, vendte sig imod ham med Fjendskab og Haan. Han følte sig mere forladt, end han nogentid før havde været, selv i sin Barndoms mest trøstesløse Ensomhed.

Da var det, »Naturen optog ham i sit milde Skød«. I Timevis kunde han gaå stille og ensom omkring i de vidunderlige Skove, »overladende sig til Fantasier, for hvilke han ikke selv

vidste at gøre sig rede«. »Vemodige Drømmebilleder, hvori han fandt usigelig Sødhed, halvglemte gamle Viser, og især Ewalds og Ovids tungsindige Kvad, fyldte hans Sjæl«. I et gammelt Træ i Skoven havde han efter Tidens almindelige Skik skaaret sit Navn, og neden under dette indridsede han de Ovidiske Linier:

Saa mangan Ven du har, naar du er lykkelig,
men mørknes Himmelen, enhver forlader dig.

Det er hine Dages Ensomhed og Tungsind, der skjuler sig i
Poul M. Møllers kønne lille Vers:

Den Slotsklokke gaar i den ældgamle Lund,
paa Floden de Lillier svømme,
der vanked en Smaadreng i Morgenens Stund,
dybsindig i ensomme Drømme.

Det burde heddet »i Aftenens Stund«, skriver Rahbek i sine Erindringer; thi det var især i Mørkningstimerne, han søgte Ensomheden i Skovene*). Paa denne Maade »bortsværmede han den hele Sommer og Høst«, og den sidste Vinter, han tilbragte paa Herlufsholm, læste han Latin med en Iver som aldrig før. Han havde endelig afkastet Oldfruens Aag og faaet et almindeligt Elevkammer uden Kakkellovn, og her boede han sammen med en noget vidtløftig Kamerat, som han naturligvis elskede. Mens Kontubernalen om Aftenen besøgte Rektorens Jomfru, sad Knud Lyne og passede Lyset og lærte store Afsnit af Cicero udenad. Om Morgen, naar han vaagnede i det kolde Værelse, fortsatte han læsende i Sengen, hvor han om Natten havde sluttet. Saaledes sad han efter sit mislykkede Forsøg paa at tilfredsstille sin naturlige Trang til Ungdom og Venskab atter i en Slags Stuearrest, fordybet i latinske Studier, forberedende sig til sit Livs næste Stadium, *Studentertlivet*.

4. De første Studenteraar.

I Efteraaret 1775 tog Knud Lyne Rahbek, knap 15 Aar gammel, Eksamen Artium med Udmærkelse, og som Ordfører for

*) Vilhelm Andersen kalder denne Indledningsstrofe til Poul Møllers Digt ved Rahbeks Studentejubilæum »utrolig uhistorisk« (Poul Møller I. S. 184). Ubegribeligt hvorfor! Thi naar man ikke vil lægge mere deri end det, der staar, indeholder det ikke anden historisk Unøjagtighed end den, Rahbek selv i sine Erindringer har berigtiget.

Dimittenderne holdt han Takketalen, som Wa d s k j æ r havde forfattet paa latinske Vers.

»Ingen kunde da tro andet,« skriver Vilh. Andersen (Tider og Typer, II), »end at i denne kejtede lille Provincial med den pibende Stemme og det røde Haar i den ydmyge sorte Russe-dragt, Montanus Uniformen, der stak helt af mod Københavnernes affarvede Klæder, havde Alma Mater atter udruget sig en Kylling efter sit Hjerte i sin gamle Rede.« Og i den første Tid efter sin Eksamen viste han heller intet Tegn paa, at han havde i Sinde at svigte »den gode Moder«. At han straks søgte ud til sin gamle Lærer Adzer, der nu boede paa Jægersborg, tydede tværtimod paa, at han trofast vilde træde de gamle Stier. Og til yderligere Bekræftelse herpaa havde han i Lommen sin gamle Yndlingsbog, den tyske Oversættelse af Rousseaus »Ny Heloïse«, »i seks Dele i stor Duodez med Kobbere og indbunden i tre Bind«. Den var ham for gammelkendt til, at den skulde foranledige nogen Revolution i hans Tankegang. Og dog var Revolutionen nær forestaaende, og en ironisk Skæbne vilde, at den skulde tage sin Begyndelse herude i den landlige Idyl hos den brave gamle Adzer. Beretningen herom, der findes S. 182 i første Bind af Rahbeks Erindringer lyder saa afdæmpet og lidenskabsløs, at den, der ikke er fortrolig med Rahbeks Liv i de kommende Aar, næppe vilde opdage, at han her staar ved Randen af et Krater lige forud for et vulkansk Udbrud. Efter den halvt tekniske Beskrivelse af »Heloïse« hedder det: »Senere hen paa Aaret fortrængte Werther, som da var ny, og jeg først her lærte at kende, »Heloïse« af Højsædet i min Gunst og bevarede dette gennem en lang Række af Aar uden at dele det undtagen med O s s i a n , som jeg ogsaa i Harolds ny Oversættelse forefandt her«. — Det er som at læse det saglige, parlamentariske Votum, der styrter en Regering, »idet Tinget gaar over til Dagsordenen«.

Vulkanen er Werther; den ny Regering, der indsættes, er Goethe. I Werthers Navn, som den gamle Professor ikke engang fandt det værdt at sætte en Streg under, da han skrev sine Erindringer, døbte den unge Rahbek alle sine Længsler og Lidenskaber. Det blev Stormen i hans Sjæl, Bølgen, der greb ham, opløste ham og omskabte ham i sit eget Billede. Fod for Fod — i Begyndelsen lidt modstræbende, til sidst med Stormskridt — overgav han sig til den underlige Skikkelse, der for første Gang aabenbarede sig for ham herude blandt Ermelundens

Dryader, indtil han en skønne Dag selv stod i lyseblaa Frakke, lædergul Vest og Bukser og brunkravede Støvler, overstadig henrykt, dybt fortvivlet, med en ætherisk, ulykkelig Kærlighed til sin Vens Hustru, — et til de mindste Enkeltheder tro Spejlbillede af den unge Werther, dog med den Forskel, at han ikke som Werther lod Pistolen gaa af, men levede videre i mange Aar, indtil den blaa Frakke var falmet og udslidt, og han selv som prøvet Ægtemand kunde skrive forstandige Ord om »de Dage, da Wertherfeberen herskede«. Men, for at bruge en af Rahbeks egne Vendinger — herom mere paa sit Sted.

Efter Tilbagekomsten til København var der i den første Tid ingen særlig Forandring at spore hos ham. Sine Kollegier passede han »med den fra Skolen endnu vedhængende Nøjagtighed, saa surt det end faldt, Klokken halvotte om Vintermorgenen at gaa fra Blancogaden til Kannikestræde paa Harrebous Kollegium«. Han indrømmer selv, at den væsentligste Del af de Forelæsninger, han her hørte, laa over hans Fatteevne, og hos den matematiske Docent, Justitsraad Hee, erhvervede han sig for første Gang den træffende Betegnelse »det urolige Hoved«. At der endnu hengik et Aars Tid, før »Wertherfeberen« for Alvor kom til Udbrud, skyldtes dog særligt de nye Venner, han i Rusaaret vandt sig. Han var ikke vokset fra sin gamle Tilbøjelighed for Venneforelskelser; men de bitre Erfaringer fra Herlufsholm havde været ham en gavnlig Skole, og han havde nu den Lykke at blive optaget i en Kreds af unge, udmærkede Studerende, der forstod at værdsætte den livlige og højtbegavede Ynglings Venskab, og som aldrig misbrugte hans ærlige, meddelsomme Fortrolighed, men stod trofast sammen med ham gennem en lang Række af Aar. Dette gælder især den humanistisk dannede Literat, Jørgen Kiærulf, Medicineren Lorents Wiwet og Digteren Christen Henriksen Pram. Kiærulf var en aaben og godmodig Karakter, der stod i nær Forbindelse med mange af sin Tids yngre Poeter og Literater, blandt andre Brødrene P. M. og P. K. Troiel. Han var særdeles vel bevandret baade i den klassiske og den nyere Literatur, og hans filologiske Dannelse hvilede paa en grundig videnskabelig Forskning, som Rahbek, trods sine sproglige Færdigheder, altid stod beundrende tilbage for. Den lærde, godmodige Humanist og den følelsesrige, lunefulde Rus udfyldte hinanden saa godt, at de i Løbet af ganske kort Tid levede sig sammen i et inderligt Venskab. De følte

sig saa uadskillelige, at de en Søndag Eftermiddag kunde følge hinanden hjem tre og tyve Gange vekselvis til Nr. 13 ved Kanalen, hvor Kiærulf boede, og til Rahbeks Hjem paa Hjørnet af Blanco- og Amaliegade. »Hver Gang vi kom til et af Stederne,« fortæller Rahbek, »var vi saa dybt inde i en os interessant Samtale, at den, der var ved sin Dør, ikke kunde andet end følge den anden til hans igen.« Hver Dag mødtes de paa det filologiske Kollegium, og deres Venskab blev mere og mere grundfæstet.

Ogsaa Lorents Wiwet, der dengang var Kandidat ved Frederiks Hospital, fik en stærk og heldig Indflydelse paa Rahbek. Det var paa hans Tilskyndelse, Rahbek meldte sig ind i en filologisk Forening, som en Del ældre Studerende havde dannet for at øve sig i at skrive Dansk, »en Øvelse, hvis Savn da begyndte almindelig at føles«. Dog fik det sikkert endnu større Betydning for ham, at han ved Venskabet med Wiwet fik Adgang til dennes Hjem og saaledes kom i Forbindelse med Faderen, den lærde og vittige Generalfiskal, som ejede en ypperlig og kostbar Bogsamling.

Paa det filologiske Fakultet havde Rahbek flere Gange lagt Mærke til en ung Student, der adskilte sig fra alle de andre ved en meget iøjnefaldende Paryk, og omsider fik han at vide, at Manden, der bar den, hed Christen Pram, og at han havde ladet sit Haar afraage, fordi en smuk Pige i et Selskab havde ladet ham høre, at det var rødt. Rahbek, hvem den samme Skæbne »fra den tidligste Barndom af havde været til stor Molest og voldt mange Slagsmaal, Øgenavne og Hug«, fik øjeblikkelig Interesse for ham, og dette blev Indledning til et broderligt Venskab, der varede ved næsten i et halvthundrede Aar. Prams ildfulde og letbevægelige Følelsesliv og hans digteriske Temperament fik en afgjort Betydning for Udviklingen af de Evner hos Rahbek, der endnu laa slumrende i hans Natur. Hans Opmuntringer og Opfordringer til Rahbek om »ikke at lade den Aare være unyttet, hvis Rigdom han anslog over dens sande Værdi«, var ikke forgæves, og Prams levende Interesse for Skuespil og Skuepladsen fandt snart en saa lydelig Sangbund hos Vennen, at »den næsten gjorde ham ligegyldig for alt andet«. Hertil medvirkede dog i endnu højere Grad den Forelskelse, som blev Hovedbegivenheden i Rahbeks Liv, og som det følgende Kapitel vil handle om.

Teaterlidenskaben greb ham, og den førte ham ind paa Veje, der en Tid lang truede med at blive farlige for hans moralske

Udvikling. Den dramatiske Verden, som han her førtes ind i, havde ligget hans Barndomsrige saa fjærn, som en Klode ligger en anden. Selve det tragiske i hans Barndom havde været udramatisk: det var ikke et Proletarbarns rigt omskiftende Tragedie eller Rigmandsbarnets bevægede Drama. Mens han af de gamle i Hjemmet blev stillet i »*Tournpiéd*« eller sad indelaaset paa Adzers Kammer, gik Livet derude sin bevægede Gang uden at meddele ham den mindste Bølge af sin Spænding og Glans. Han blev ganske vist nogle faa Gange i sin Barndom »slæbt« med paa Komædie af Familien eller den brave Adzer. Første Gang sad han i en Loge og saa ingenting, fordi han var nærsynet. Anden og tredie Gang saa han et og samme Stykke, der i Følge »Erindringerne« gjorde et saa ugunstigt Indtryk paa ham, at han græd, naar der snakkedes om, man skulde paa Komædie.

Nej, saa kunde han ganske anderledes goutere »den stærke Kone« Madam Scaglia, der gjorde sine Kunster i Bergs Gaard i Læderstræde, og bl. a. »lod saa mange Personer staa ovenpaa sig, som hendes Størrelse kunde importere«. Da han endelig i sin Begejstring for »Rolf Krage« vovede sig et forsigtigt Skridt ind i den dramatiske Verden, blev han af Adzer sat saa eftertrykkelig tilbage igen, at han først paa Herlufsholm dristede sig til at gentage Forsøget; men selv hans Optræden her som *Pierre* i »Jean de France« var — at dømme efter hans egne Ord i »Erindringerne« aldeles blottet for en blot nogenlunde rigtig Opfattelse af Rollens Karakter. Men saa kom de vemodige Dage paa Herlufsholm og efter Hjemkomsten til København Læsningen af Werther. Begge Dele bidrog til at forandre hans Sind og gøre det modtageligt for dramatisk Paavirkning. Da han — efter tre Aars Forløb — atter gaar i Teatret og her ser Lessings »*Emilie Galotti*«, er der foregaaet en kendelig Forandring med ham. Han morer sig ganske vist ikke, han »harmes inderlig over det slemme Hus, hin smagløse Tysker havde holdt med Virginias tragiske Historie«. Han forholder sig ikke længer passiv overfor Skuespillet. Før kedede han sig, nu »harmes« han. Han er endnu saa bundet ved sine gamle romanske Forfattere, bl. a. Racine, saa »indfransk«, som han selv udtrykker det, at han ikke kan forsone sig med den nye germanske Digtning, ikke engang med Lessing, der dog i de kommende Aar blev hans Afgud. Han tager efter Hjemkomsten fra Teatret sin gamle *Livius* frem »for ufortøvet at udarbejde en Virginia i fem

Acter« efter den gode, gamle latinske Opskrift, og hermed har han gjort det første Skridt paa sin Bane som dramatisk Forfatter. Forsøget faldt ud, som man kunde vente: *Livius's* Skilddring af den ulykkelige romerske Jomfru fyldte i Rahbeks Dramatisering kun eet Ark, og da han ikke havde Fantasi til at skabe videre paa egen Haand, begyndte han »at gaa rundt til sine Venner og Bekendte for at laane en *Publius Syris* eller *Valerius Cato* at tage Sentenser af«. Paa denne Vandring hjemsøgte han ogsaa *Kiærulf* og *Wiwet*, der imidlertid ikke opmuntrede ham, medens *Pram* derimod førte ham videre med Stormskridt ad den dramatiske Bane. De to ungdommelige Venner havde ingen større Glæde end den at gaa i Hofteatret og Komediehuset paa Kongens Nytorv; da der her spillede to Gange om Ugen, blev det i Længden en kostbar Passion, og Rahbeks Fader, der intet sparede paa Sønnens Opdragelse og Uddannelse, var »af Grundsætning ubegribelig knap med de saakaldte Lommepege«. Et Forsøg paa at skaffe sig de nødvendige Midler ved at sælge en af de kære Bøger faldt uheldigt ud, da den velvillige Kommissionær nemlig stak Pengene i sin egen Lomme. Saa var det, han slog ind paa en Vej, der, som han selv siger, »meget let kunde blevet ham til sand Fordærv«.

Ved en Slægtning af sin Moder var han allerede som ung Rus blevet indført i det *Neergaardske Kaffehus* i Badstustræde. Dette Sted havde tidligere været Samlingspladsen for udmærkede Hoveder og muntre Selskabsbrødre, saaledes *Schönheider*, *Thaarup*, *Abrahamson*, *Falsen*, *Rosenstanderne*, *Hornerne* og flere, der nu havde dannet selvstændige Klubber (*Fabricius's* og *Dreiers*). Da *Skønaanderne* forlod Huset, rykkede *Borgerne* ind, gemytlige *Filistre*, der drøftede Dagens Spørgsmaal ved en Kop Kaffe til 3 Skilling og et Slag *L'hombre* eller en *Halvskillings* *Piket*. Der kom dog ogsaa endnu i Ny og Næ en af de gamle literære Stamgæster, f. Eks. *Dramturgen P. Rosenstand-Goiske* og *Johannes Ewalds* nære Ven *H. C. Sneedorf*. Saalænge *Rahbek* kun var Rus, blev han ikke betragtet med helt milde Øjne i dette Selskab; men da han havde taget *Philosophicum*, var der ikke længer noget til Hinder for hans »Anerkendelse som aktiv *Caffeehusgæst*«. Han var fra sin Barndom ret fortrolig med al Slags Spil. Faderen var jo en selskabelig Mand, og blandt sine Omgangsfæller »var han i Orde for at spille til en ikke almindelig Fuldkommenhed«; og den lille *Knud Lyne* havde mange Gange en

hel Aften staaet ubemærket bag hans Stol i dyb Beundring for Faderens Dygtighed »for engang at komme i Besiddelse af dette Fortrin«. Med sit lette Næmme lærte han hurtigt den gamle Kunsten af og var lykkelig og stolt, hver Gang han fik Lov til at spille en af Deltagernes Kort. I Kaffehuset fik han nu Brug for denne Færdighed. Han opdagede snart, at lidt Held i en Halvskillings Piket kunde indbringe ham de to Mark, det kostede at gaa i Theatret. Var han rigtig heldig, kunde han endog tjene en Billet til Hofteatrets »Parterre noble«, hvorfra han med sine svage Øjne lettere kunde følge Begivenhederne paa Scenen. Han var snart en daglig Gæst i Kaffehuset og »paa Vej til at blive en egennyttig og lidenskabelig Spiller«. Hvis Spilleindtægten oversteg Udgifterne til Teatret, anvendte han Resten af Pengene til et Besøg efter Teatertid paa Madam Barfoeds Spisekvarter, mindre for Karbonadens og den halve Pægl Vins Skyld end for »her at høre Stykket og Forestillingen recenseret og critiseret af Folk, der gemeenlig forstod lige saa lidt deraf som han selv« (Er. I, S. 218). Selv hjemme i hans egen Stue var det Teatret, der beskæftigede ham. Han førte Dagbog over alt, hvad han saa paa Scenen, — ikke i en sirlig Journal, men paa tilfældige løsrevne »Papirbillinger« som dem, man endnu kan finde adskillige af blandt hans Ungdomsbreve. Af de dramatiske Dagbogsoptegnelser er nu ingen tilbage, de gik allesammen tabt under hans første Udenlandsrejse, og særlig værdifulde har de vel næppe heller været. Og dog danner disse forsvundne Optegnelser Udgangspunktet for en vigtig Side af Rahbeks Produktion, nemlig den kritiske, der tog sin egentlige Begyndelse med Skuespillerbrevene.

Sine Bøger saa han ikke meget til i denne Periode; de eneste Forelæsninger, han fulgte nogenlunde flittigt, var de filologiske hos Abraham Kall, men iøvrigt var Kaffehuset og Teatret de faste Punkter, hvorom hans Tilværelse drejede sig, indtil der en skønne Dag pludselig meldte sig et tredie, der eftertrykkelig kaldte ham tilbage til Studierne: Examen philologicum stod for Døren. Denne Eksamen, almindelig kaldet Storphilologicum, var kort forinden oprettet af Guldberg, og det var straks blevet bestemt, at Rahbek skulde indstille sig til den. Man vidste, at P. A. Heiberg, der var et Aar ældre som Student, ogsaa forberedte sig til den. Men medens Rahbek inde i Byen havde glemte alt andet for sit kære Teater, var Heiberg

flyttet ud hos sin Morbroder, der var Præst i Kirkesaaby, for i landlig Fred og Ro at fuldende sine Studier. Rahbek havde ikke ventet ham tilbage før hen paa Efteraaret, nu kom han midt paa Vinteren og indstillede sig til Eksamen. »Der blev Allarm i Lejren,« fortæller Rahbek; »man antog det saa almindelig for afgjort, at jeg maatte gaa op tilligemed ham, at jeg ikke dristede mig til at være af modsat Mening.« Saa lod han sig tegne »paa Lykke og fromme«, og den 18. Februar 1777 gik han op til Eksamen, og han bestod med Hæder. Nu stod den videnskabelige Bane ham aaben. Faderen ønskede imidlertid, han skulde studere Teologi. Den daværende Professor i Theologien H. F. Jansen var en Slægtning af Jacob Rahbeks tredie Hustru, var Ven af Huset, kom i Familieselskaberne og syntes godt om Knud Lyne. Han vilde gerne tage sig af sin unge Slægtnings videre Uddannelse, og Forældrene var ikke blinde for den Fordel, det vilde være, om Sønnens Fremtid kunde lægges i Familiens egne Hænder. En Smule Professor-Protektion var ogsaa dengang værd at tage med. Rahbek lod dem snakke. Han havde sine egne Planer, som han ganske vist ikke endnu dristede sig til at røbe. Han foragtede ethvert Levebrødsstudium i den faste Beslutning, at »han vilde vinde Musernes Gunst ved at give dem et udeelt Hjerte«. For Husfredens Skyld gik han dog til nogle Forelæsninger hos Professor Jansen; derimod aldrig til de to andre theologiske Professorer. Professor Holm var saa gammel, at »han gik paa Gravens Bred«, og N. E. Balle, der paa sine Kollegier havde advaret Tilhørerne mod den lystige Tone i Neergaards Kaffehus, kunde det alene af den Grund ikke gaa an for en Husets Gæst at besøge. Og Rahbek var nu en stadigere Gæst end nogensinde.

Efter overstaet Eksamen havde han straks opsøgt sin gamle Vennekreds, der nu yderligere var blevet øget med en fordums Skolekamerat fra Herlufsholm, den unge Digter Ole Johan Samsøe. Ingen stod dog hans Hjerte saa nær som Pram, der imidlertid var blevet Huslærer hos Etatsraad Bornemann, men desuagtet levede med alle sine Tanker paa Parnasset. Han arbejdede paa denne Tid med sit Hyrdestykke »Signild«¹⁾, og Rahbek var med hele sin Sjæl optaget af Vennens Arbejde. Naar Pram om Aftenen havde sluttet sin Undervisning hos Bornemanns, stod Rahbek og ventede paa ham, og saa gik de ud og spiste til Aften sammen. Retterne var tarvelige: De var begge »svage

i Pengevæsenet«, saa de i Regelen maatte nøjes med at købe for to eller tre Skilling Hvedetvebakker i en Kælder i Gothersgade, i den øverste Del af Gaden op mod Volden, og her satte de sig saa paa den første den bedste Hustrappe; thi »de længtes efter at faa Has paa Hvedetvebakkerne for at kunne tale des friere sammen«. Det var lykkelige Timer, rigt bevægede Dage, der ikke skulde friste Rahbek til at lukke sig inde paa sit Værelse over et Brødstudium, som han forøvrigt ansaa for overflødigt, da Arven efter gamle Knud Lyne ventede ham, naar Moster Lyne døde. Og i de 12,000 Rdlr. fandt han i sine sangvinske Drømme rigelig Hjælp for alle Fremtidens Fornødenheder. Der er noget festligt over disse to begejstrede Ynglinge med deres ubændige Tro paa sig selv og med deres friske Kærlighed til Skuespil og Poesi. To fyrige, rødhaarede Barder, der kappes i at slaa Lyren en Sommeraften paa Voldskrænten. Kamplystne var de naturligvis ogsaa: Det danske Parnas var som bekendt paa den Tid delt i to stridende Lejre. Men hverken »Norske Selskab«, der med Wessel i Spidsen skulde have drevet Spot med den beundrede og forgudede Ewald, eller »det danske Literaturselskab«, der ikke vilde optage Pram og Rahbek som Medlemmer, kunde vente at finde Naade for deres Øjne. De stillede sig tværtimod med skarp Front til begge Sider, dog uden at nogen lagde Mærke til dem.

Det var i denne Tid ikke altid saa let for Rahbek at begive sig ned til Filistrene i Kaffehuset og spille sin Halvskillings Piket for at vinde de usle to Mark til Teaterbilletten, og han gjorde derfor et Forsøg paa at skaffe sig Adgang til Teatret paa en anden Maade, der syntes ham hans literære Begejstring værdigere. Han vilde oversætte *Destouches* »unge Menneske paa Prøve« for Teatret og saaledes skaffe sig fri Adgang til Skuepladsen eller i det mindste Penge at købe Billetter for. Men hans skønne Forhaabninger brast, da Pram en Dag kom og bragte ham det Tordenbudskab, at der allerede i over tyve Aar havde ligget en saadan Oversættelse hos Teaterdirektøren. Saa maatte han, hvor nødig han end vilde, slaa ind paa sin gamle Bane. Fra Klokken 9 om Morgenens til langt ud paa Eftermiddagen sad han nu i Kaffehuset og spillede først Piket og senere, naar Driftskapitalen var vokset, en mere indbringende *L'hombre*. Der var nemlig foruden hans voksende Trang til at gaa i Teatret for Skuespillets Skyld kommen en ny og ligesaa vigtig Aarsag til

hans Teaterlidenskab. Hans gode Ven, Nordmanden Michael Rosing, havde forladt Universitetet for at gaa til Teatret, og han ventede nu sin Debut som Orosman i Voltaires »tyrkiske« Drama »Zaire«.

Bekendtskabet mellem Rahbek og Rosing havde haft et meget ejendommeligt Forløb. Det indlededes paa et Rusauditorium i Efteraaret 1775 under temmelig ublide Former. Rahbek havde sammen med nogle andre danske Russer sat sig ved det forreste Bord i Auditoriet, fordi han baade paa Grund af sin Lidenhed og sit svage Syn havde vanskelig ved at følge Kratzensteins fysiske Eksperimenter, naar han sad længere tilbage. De norske Studenter spillede en dominerende Rolle ved det københavnske Universitet og havde allerede paa den Tid, hvorom Talen er, udkæmpet mangen hidsig Trappekamp med deres danske Brødre. I nogen Tid havde de dog fundet sig i at indtage de bageste Pladser, der stod ledige til dem, naar de kom fra Hees Kollegium; men nu vilde de heller ikke taale det længer. Rahbek skildrer meget levende den hidsige Bataille, der fulgte paa denne Beslutning. ». . . Som de en Dag kom i Stormskridt fra Hee, brød de ind mellem Cathedret og Bordet og kastede dem, som sad paa dette, af Vejen. Tilfældigt, eller maaske fordi adskillige af dem havde Godhed for den liden Smaadrenge, var jeg, som sad i Midten, bleven siddende, da til mit Uheld en Nordmand, der ikke endnu havde faaet Plads, tog mig i Bringen og kastede mig baglænds ned af Bordet, saa jeg kom til at staa paa Hovedet med Benene i Vejret mellem Bænkene.«

Denne resolute Nordmand var Michael Rosing, en lyslokket, høj, kraftig og ualmindelig smuk Trønder; og ingen, der dengang saa ham vende op og ned paa den lille københavnske Rus, vilde have drømt om, at der mellem de to snart skulde opstaa et broderligt Venskab. Men en Dag rygtedes det i Studiegaarden, at Michael Rosing havde meldt sig til Antagelse ved Teatret; Rygtet for som en Løbeild blandt Studenterne og traf Rahbek i Neergaards Kaffehus, og allevegne vakte det den største Sensation. »Actørstanden« betragtedes endnu paa den Tid som »halv uærlig«, og det var derfor noget af en Skandale, at en Præstesøn og Akademiker kunde tænke paa at blive Actør. »Hvad siger du om det!« lød Udraabet blandt de forfærdede norske og de skadefro danske Studenter. Men da det naaede Rahbek, tog han det som et Spørgsmaal og gav det forargelige Svar: »At jeg vilde ønske,

jeg kunde gøre det samme«, og dette Svar fulgte nu med Rygtet. Rosing fik det ogsaa at høre, og han og Rahbek faldt hinanden om Halsen, kyssede hinanden under Taarer, og de var Venner fra den Dag af. Nu skulde altsaa Rosing have sin Debut, og der var naturligvis ikke Tale om, at Rahbek kunde lade den Forestilling gaa fra sig. Altsaa Penge — Penge — Penge! Piket og L'hombre!

»Han stod« — som han selv skriver i »Erindringerne« — »Fare for umærkelig at være blevet først en Dagtyv, dernæst en Spiller, og højst rimeligt lidt efter lidt falden fra een Fordærv i en anden.« Men da indtraadte det næste store Vendepunkt i hans Liv, den afgørende Begivenhed, der løftede ham op paa hans egentlige og varige Livsbane.

5. Rahbeks Ungdomskærlighed.

Gennem Barndommen og den første Studentertid kan man følge Rahbek Skridt for Skridt gennem hans »Erindringer«, der vidtløftigt fortæller alt, løst og fast, saa det undertiden endog kan falde vanskeligt nok at fastholde Hovedlinien gennem hans Udviklings Bane. Anderledes er det med det saa betydningsfulde Afsnit af hans Liv, der spænder over Tiden fra o. 1778 til Udenlandsrejsen 1782. Om sin sande Tilstand i disse Aar taler han i »Erindringerne« kun i abstrakte og tilslørede Vendinger. Først ved Julius Clausens Studie »Fra Werthertiden« (Museum 1895) og senere Udgivelse (sammen med P. Fr. Rist) af Rahbeks Dagbogsoptegnelser og Brevveksling med Rosing kastes der fuldt Lys over den Ungdomsforelskelse, der blev det egentlig afgørende for hans personlige og literære Udvikling. En Række hidtil utrykte Breve fra Rahbek til Pram og andre af hans Ungdomsvenner bidrager yderligere til at udfylde »Erindringerne«s tomme Gruber og viser navnlig, hvorledes hans forskelligartede Forfatterskab i denne Periode rent umiddelbart springer frem af den Sindstilstand, han lever i. Og dog er det, trods det righoldige Materiale, der saaledes er fremskaffet, vanskeligt at udrede Traadene i det indviklede Følelsesnet, der omspænder ham; thi baade i »Erindringerne« og i Brevene leger han paa en Maade Skjul for sine Læsere: det ene Sted siger han for lidt eller snakker helst om andre Ting, det andet Sted siger han mere, end han egentlig kan staa ved. Der findes ikke altid »Valuta i

Banken« til Indløsning af de Sedler, han altfor rundelig udsteder. Hans Følelsers Ophav er til at begynde med af en ganske upersonlig Art. Det er selve Tidsaanden, der meddeler sig til ham og ham selv ubevidst trænger sig ind i hans aabne, modtagelige Sind og danner det til en let vibrerende Sangbund for sine følelsesfulde Toner. Han finder »Werther« ude hos Adzer, og af den ulykkelige Ynglings Smerte danner han sit Instruments klagende Streng, der, da det personlige Moment, den elskede Kvinde, kom til, var saa følsomme, at de straks gav fuld Musik, blot han tænkte paa hende.

Vil man derfor forstaa den Tilstand, hvori ikke blot Rahbek, men talrige af hans Samtids unge dengang levede, naar man det kun ved at gøre sig fortrolig med den Tid, de levede i.

Hele Tidens Kulturbevægelse var netop traadt ind i den nye og stærke Strøm, der skulde flytte Aandsherredømmet i Europa fra de romanske til de germanske Folk, fra Paris til Weimar og Jena — en af de store Pendulsvingninger, der markerer Takten i den højre — venstre March, der er Kulturbevægelsens evige Rytme, ikke blot i den politiske, literære og religiøse Udvikling, men ogsaa i Menneskeslægtens inderligste og dybeste Følelsesstrømme.

Europas aandelige Liv havde i mere end et halvt Aarhundrede været præget af Frankrigs Literatur og Dannelse. Hoflivet under Ludvig den Femtende havde været det beundrede Mønster, hvorefter hele Europas Tankesæt formede sig. Fra Versailles' straalende Sale forplantede det sig til Paris' literære Saloner og Kafeer, hvor Digtere og Filosofer samledes i Kappelstrid om at finde vittige og behændige Udtryk for Tidens pikante Tanker. Kongens og Hoffets moralske Niveau var sunket til et næsten utroligt lavt Stade.

Femten Aar gammel var Kongen blevet gift, og da det en Tid lang truede med, at han vilde blive sin Hustru, den polske Kongedatter Maria Leszinska, tro, »blev hans Standhaftighed opfattet næsten som Perversitet, og Hoffet gjorde sig alle mulige Anstrengelser for at redde sin Konge fra Latteren«. Og omsider lykkedes ogsaa dets Bestræbelser. En Række af kongelige Maitresser afløste hinanden, og under den sidste, Grevinde *du Barry*, gik den sidste Rest af Kongens Værdighed tabt.

Det blev anset for en Selvfølge, at man i Hofadelen kunde svigte sine nærmeste Venner for den usleste Vindings Skyld.

Troskab, Alvor, Sanddruhed og Renhed var latterlige Begreber, deres Modsætninger derimod det Maal, man under Iagttagelse af ydre Smidighed og Elegance styrede henimod. Hoffets Eksempel fuigtes af hele »det gode Selskab« i Paris, af Adelen, i de højeste Embedskredse, i Pengearistokratiet og i de literære Kredse, de, der kaldte sig selv »le monde«; Verden: Alt hvad der laa udenfor deres Cirkel, regnede de ikke med, og alle stræbte at naa indenfor. Der findes fra disse Aar en overordentlig rig Memoire-Literatur, men der er kun ringe Forskel paa Bøgernes Indhold. Skandalehistorier, Ægteskabsbrud, Løstgængighed i alle Livets Forhold er det ideligt tilbagevendende Tema. Indenfor »le monde« var der kun een Fordring, der altid maatte honoreres: den selskabelige Behændighed, Aandsnærværelsen, Slagfærdigheden. Blot al plebejisk Alvor holdtes udenfor, kunde ethvert Spørgsmaal gøres til Genstand for Drøftelse, under Aandrighedens gennemsigtige Klædning kunde de ublufærdigste Problemer debatteres. Den største Fuldkommenhed bestod i overlegent Spil med alle aandelige Værdier, i Evnen til at udslynge sine Meninger i lette, overraskende Paradokser. Men denne pietetsforladte, respektløse Aandrighed kunde kun avle een altbeherskende Følelse, *T o m h e d s f ø l e l s e n*, der til sidst nær havde udsuget al Slægtens Marv og Blod, hvis der ikke var kommet en stærk og sejrende Reaktion mod hele denne Aandsretning.

Der fandtes dog ogsaa selv i den tommeste Periode enkelte positive Naturer i Frankrig, som ganske vist ikke i deres Hjemland formaaede at gøre sig gældende overfor Salonernes og Kafeernes galante Verden, men hvis Tanker bar desto rigere Frugter udenfor Landets Grænser, saaledes i Danmark, hvor den franske Paavirkning naaede sine ypperste Resultater, først under Struensee og senere i det ivrige Arbejde for Almenvælden, der blandt andet førte til Bondefrigivelsen. »Le monde« maatte derimod her nøjes med at være repræsenteret ved en C. T. Bruun, hvis smudsige Bog »Mine Fritimer« bragte en Prøve paa fransk Uanstændighed, men ikke bar Spor af den franske Elegance.

Intet Steds følte Tomheden saa stærkt som i Frankrig og i det sydlige Tyskland, hvor den herskede i sin grelleste Skikkelse. Herfra maatte derfor ogsaa Reaktionen komme, og dens Oprindelse og hele dens Indhold blev af *g e r m a n s k* Aand. *R o u s s e a u*, der blev den ny Tids Banebryder i Frankrig, var

trods sit romanske Hjemland og sin fransk-savoyiske Afstamning af germansk Aand og Temperament. Den egentlige Opposition paa Literaturens Omraade kom til Udbrud i Tyskland ved Klopstock og Lessing, og efter deres Opposition kom Revolutionen med Kritikeren Herder og Digteren Goethe. Ud af det forbigangne halve Aarhundredes Tomhedsfølelse var Længselen vokset efter noget, der kunde give Tilværelsen Indhold og Mening. Der vaagnede en Higen efter sande Værdier, efter Liv og Handling.

Besjælet af denne nye Følelse skrev Goethe sin Bog »Den unge Werthers Lidelser«, hvortil Motivet var hentet fra den ny Tid, fra Goethes egne Jævnaldrendes og Kaldsbrødrers Kreds. Ulykkelig Kærlighed, der maaske til Nød kunde være anvendt som et Bonmot i de franske Saloner, optraadte nu som en Realitet. En ung tysk Literat havde skudt sig af Ulykke over sine skuffede Kærlighedsforhaabninger. Dette benyttede Goethe. »Jeg har laant hans Historie mine Følelser,« skriver han, »og saa bliver det et forunderligt Hele.« Og der er ikke saa lidt Symbolik i det latinske »verte«, man udlæser af Navnet paa den ny Tids Helt; thi med ham vender Bladet sig i europæisk Aandshistorie.

De samme Følelser møder vi nu ogsaa herhjemme i Danmark; — allerede før »Werther« naar herop, føler Rahbek sig ombølgnet af den ny Tids Stemninger. Ewald havde sin ulykkelige Kærlighed, Trojel, Thaarup og Wibe sukker under samme Skæbne. I Abrahamsons Digt »Signe« paaviser Rahbek de samme Følelser, selv Wessel »ofrede paa den ulønnede Kærligheds Alter«. »Heller ikke maa man tro,« skriver Rahbek, »at denne Svaghed var indskrænket til Poeterne alene eller til dem, den gjorde til Poeter. Ved at ordne mine Papirer fra hine Dage til dette Arbejde [Erindringerne] har jeg truffet saa lidenskabelige Breve i lige Anledning fra Mænd, der som Lærde eller Forretningsmænd er i hædret Minde, at man, hvis jeg vilde meddele dem, vel skulde indrømme, at det ikke var i Parnassets Lunde alene, Amor, den Guders og Menneskers Hersker, i de Dage førte et saa strængt Regimente.«*) Selv havde han allerede paa

---

*) Fr. Rønnings har i »Rationalismens Tidsalder« II. S. 349 ff. meddelt nogle Prøver paa saadanne private Breve, der fuldtud bekræfter Rigtigheden af Rahbeks Paastand.

Herlufsholm baaret paa en lønlig Kærlighed, som han dog i »Erindringerne«s forsigtige Omtale af sine Ungdomsfølelser vil reducere til »en Indbildning«, hvilket dog ikke udelukker, at den i sin Tid har sat hans Sind i heftig Bevægelse; vist er det i hvert Fald, at adskillige Træer i Herlufsholms Skove maatte bløde for at give den elskedes Navn Plads i deres Stammer. Og før »hint Barndomsbillede endnu var bleget af«, fandt han »Werther«, som han læste Gang efter Gang og altid bar hos sig. En Slægtning af hans Fader, Literaten P. N. Nyegaard, havde paabegyndt en dansk Oversættelse af Bogen; men dette Arbejde blev aldrig fuldendt, da det theologiske Fakultet i sin afkrævede Betænkning erklærede, at denne Bog »maatte anses som et Skrift, der bespotter Religionen, besmykker Lasterne og kan fordærve gode Sæder«. Den samme Nyegaard, der var meget vel bevandret i den nye tyske Literatur, laante Rahbek sine moderne følsomme tyske Romaner og Skuespil, og under hans ivrige Læsning af disse Bøger indtog hans Følelsesliv efterhaanden en kunstig Højspænding, der fuldt ud svarede til Literaturens. »Goethes, Klingers, Wagners og Shincks Dramaer lokkede mig kun altfor let ud fra Klassikerne«, skriver han. »Jeg blev *étudiant en belles lettres*.« De »skønne Breve« var netop et væsentligt Led i den nye Kunstform. Werthers Breve til Wilhelm rummede Udtrykket for den ny Tids Higen og Lidenskab, og Werther-Brevene fulgtes snart af talrige Efterligninger; en af disse, »Adolfs samlede Breve« vedblev i mange Aar at være Rahbeks Yndlingslæsning ved Siden af »Werther«. Og saa indtraf det mærkelige, at han i talrige Smaating begyndte at føle sit aandelige Slægtskab med Werther. Ejede han ikke den samme Trang til Venskab, til Spadsereture, til ensomt Sværmeri i Naturen! Werther elskede Børn. Nu greb Rahbek sig Gang paa Gang i den samme Følelse, naar han uvilkaarlig lod sin Haand stryge hen over et Barns Haar. Og en Dag mødte han da ogsaa sin »Lotte«, i Vennen Rosings Hustru, den smukke Mad. J o h a n n e C a t h r i n e R o s i n g, født Olsen, der var kongelig Actrice, og for hvis Skyld Rosing havde gjort det ovenfor omtalte Spring fra Universitetet til Teatret.

Rahbek spadserede en Sommerdag 1776 i Kongens Have sammen med en Hr. Sparre, »som han aldrig før eller siden saa«, da han fik Øje paa en gammel, halt Mand, der gik derinde sammen med en ung Pige. Hun var iført en blaa Kjole; men det,

der helt beherskede hendes Udseende, var det lyse, næsten hvidblonde Haar og de store, blaa Øjne, der gav hendes Ansigt et Præg af den reneste kvindelige Ynde. Sparre fortalte ham, at Manden var en gammel afskediget Vægter, Herman Olsen, den unge Pige hans Datter, Actricen Jfr. Olsen, der underholdt Faderen paa hans gamle Dage.

I Dagbogsoptegnelsen fra 7. November 1782 dvæler Rahbek i Mindet om dette Møde: ». . . Fra det Øjeblik af elskede jeg

Johanne Cathrine Rosing.

dig, men hvor meget er ikke den Kærlighed siden steget, tiltagen, sær i de fem Aar, jeg nu har kiændt Dig«. Naar hans Teaterlidenskab i Vinteren 1776 antog den føromtalte Styrke, saa skyldtes det for en ikke ringe Del Længselen efter at gense den lyse Jfr. Olsen fra Kongens Have som Actrice paa Scenen. Han var dog altfor bly og tilbageholdende til at vove noget Forsøg paa personlig Tilnærmelse.

Omtrent samtidigt med Rahbek saa ogsaa Rosing hende for første Gang, og han med sit stormfulde Temperament nølede ikke med at erklære hende sine Følelser: Da den gamle Vægter laa

paa sit Dødsleje, stod den kække, statelige Student en Dag i hans Stue og begærede hans Datters Haand. Den gamle svarede: »Jeg troede det nok, tag hende, og gør hende lykkelig!«²⁾

Da Rahbek næste Gang traf sammen med hende, det var den 7. November 1777, var hun Rosings Forlovede. Denne Dato var siden hellig for Rahbek. »Ikke den 18. December er min Fødselsdag, — denne, denne er det egentlig; hvad var jeg bleven uden den«, skriver han til Rosing. Først i Februar 1778, da

Michael Rosing.

Rosings Stilling ved Teatret var sikret, kunde han hjemføre sin Brud. I deres Hjem blev Rahbek snart en hyppig Gæst, og hans Forelskelse i Vennens unge Kone voksede fra Dag til Dag. Det unge Kunstnerpar levede stadigt under trykkende økonomiske Omstændigheder, deres Indtægter var smaa, og de fik i deres Ægteskab 17 Børn. Men et elskeligere og frejdigere Ægtepar skal man vanskelig finde. Især har Rosing været en bedaaende Skikkelse.

Det var ikke blot Rahbek, der følte sig tiltrukket af ham. Bortset fra dem, der af smaalig Kunstnermisundelse forfulgte

ham, var han beundret og elsket af alle, der i hine Aar stod i Forbindelse med Teatret. Oehlenschläger skriver saaledes om ham i sine Erindringer: »Den, som tiltrak sig min største Beundring ved Teatret, som jeg elskede med Ynglingens hele Varme, som især var den, der havde draget mig til Skuepladsen, og hvis Omgang og Fortrolighed jeg glædede mig endnu mere over end over Kunsten selv, det var Michael Rosing. Han var en sand poetisk Skuespiller, han besad Begejstring, Fantasi, Følelse, Forstand og Smag i en sjælden Grad.« Det bedste Billede af Rosing faar man dog ved at læse hans Breve til Rahbek, som vi her kun lejlighedsvis kan berøre.

Den første Virkning, der udadtil spores af Rahbeks Omgang med Rosings, er, at hans Besøg i det Neergaardske Kaffehus bliver sjældnere, og man tager ikke fejl, naar man heri vil se Virkningen af Mad. Rosings Indflydelse. Rahbeks Dagbogs-optegnelse fra 17. November 1779 røber hans Henrykkelse over den Interesse, hun viste ham, ved at bede ham bekæmpe den Tilbøjelighed, han øjensynlig tidlig har haft, til at stimulere sig ved et fyldt Bæger: »Tak for Din deltagende Godhed! Tak fordi Du vilde, jeg skulde love Dig aldrig at drikke for meget, naar jeg tog ud. — Engel, Tak for alt dit Venskab!«⁸⁾ Det første Par Aar af Trekløverets Samliv former sig som en lykkelig Idyl: Ægtefolkene er stadig lige forelskede i hinanden, og de holder begge meget af den livlige og begavede unge Husven, der næsten hver Aften kommer og besøger dem. Medens Rosing smøger sin Pibe, og hans Hustru er sysselsat med sit Haandarbejde, læser Rahbek højt for dem. Hans Sprogfærdighed var saa stor, at han kunde ekstemperere de tyske, franske og engelske Skuespil, han i Regelen valgte til Oplæsningen. Ogsaa han er lykkelig. Hans haabløse, romantiske Forelskelse fylder ham med en saa sød og himmelsk Smerte, at han ikke vilde have undværret den, selv om han kunde have faaet den elskede Genstand i Stedet.

Om Sommeren boede Rosings ude i Fredensborg, hvor der af Hoffet var anvist dem en Bolig, for at de kunde være til Stede og assistere ved Hofkoncerterne hos Enkedronningen, Juliane Marie. Vinteraftenernes hyggelige Indesiddens afløstes da af fortrolige Spadsereture i de smukke nordsjællandske Egne. Den eneste, der for Alvor var misfornøjet med denne intime Omgang, var Rahbeks Fader. Og det af mange Grunde: At Søn-

nen forsømte sine Studier var endda ikke det værste. Han var allerede paa den Tid anset for at være et ualmindeligt godt Hoved, og af hans sjældne Begavelse gik der saa stort Ry, at Faderen i den Henseende følte sig baade forsonet og smigret. Theologien var opgivet. Det hed sig nu, at han studerede Jura. Det havde jo ogsaa Werthers Forfatter kaldt sine Studier over Poesi og Kunst, mens han skrev sine berømmelige Bøger. Langt værre var det i den gamle Embedsaristokrats Øjne, at Sønnen søgte Omgang med de foragtede Actører. Den i hine Dage saa berømte Skuespiller Fr. Schwartz karakteriserer sine Kaldsfællers Stilling i følgende stærke Ord: »Teaterpersoner er alene ved deres Stand i saa almindelig Foragt, at, om de opførte sig nok saa sædeligt, vilde den saakaldte fine Verden dog sky dem som Menneskehedens Udskud; derfor gør de klogere i at nyde Livet efter deres eget Hoved end at afholde sig derfra efter andres uden at have saa meget som en lille Smule Agtelse derfor«. Det var ikke den Slags Folk, Jacob Rahbek havde tænkt sig som Omgang for den Søn, der fra Fødselen af var bestemt til at blive Professor. Heller ikke skulde Mad. Rosings tarvelige Familie bidrage til at formilde hans Følelser for Sønnens Venner. En Søster af hende var gift med en vis Hr. Lange, der boede ude i Frederiksborg. Han var en uforbederlig Drukkenbolt, et usselt Subjekt, der hvert Øjeblik kom og forstyrrede Ægteparrets hjemlige Idyl. I sine Breve til Pram og Preisler fortæller Rahbek, hvorledes »Umennesket Lange« pludselig kunde komme bogstavelig talt dumpende ind i Huset blandt de forsamlede Gæster og i sin Fuldskab gøre den pinligste Skandale⁴). Rosing maatte da opbyde al sin Kraft for at beherske sig, og mens Mad. Rosing ude i Køkkenet søgte at tale det gale Menneske til Rette, sad Vennerne og hørte til under pinlig Tavshed inde i Stuerne. I Brevene skildrer Rahbek sine Lidelser ved Tanken paa, hvad hans Elskede maatte døje under disse Scener med »det afskyelige Afskum«, der først lod sig stille tilfreds, naar han havde faaet Penge af sin godhjertede Svigerinde. Det fremgaar af Brevene, at Familien Lange i høj Grad tærede paa Rosings fattige Midler, og Sønnen Carl opholdt sig til Stadighed hos Rosings. Det var naturligt, at der undertiden kunde komme en lille Kurre paa Traaden mellem Rosing og hans Kone i Anledning af dette uheldige Familieskab. I sin Dagbog (for 24. Februar 1781) udtrykker Rahbek sin Vrede over, at Rosing »bed sin Hu-

stru af« i Anledning af hendes Svogers Sag⁵). En anden af Mad. Rosings Slægtninge, der ogsaa kom i Huset, og som heller ikke skulde bidrage til at øge Familiens Anseelse, var Københavns Skarpretter, Gotschalck Mülhausen. Han havde som den ældste af 31 Søskende arvet Embedet efter sin Fader ved dennes Død 1768 og sad nu i sin »Embedsbolig« paa Stadens Avlsgaard i Hestemøllestræde og forsørgede sin gamle Moder og sine talrige Søskende ved »at forrette alle Slags Executioner med den dertil hørende habilité«⁶).

Selskabet med disse tvivlsomme Gæster afskrækkede dog ikke den forelskede Rahbek fra de stadige Besøg hos Rosings. Han beundrede Mad. Rosings Evne til at omgaas dem alle paa sin værdige, overlegne Maade. I et ufuldent Brev til Pram skriver han: ». . . En vis Mülhausen af hendes Slægt, Byens Skarpretter, ankom straks derpaa. Spot ikke dette Selskab, Broder! Den Maade, hun omgaas disse Folk paa, hvis Character i Omgang er saa langt fra hendes, og netop det . . .« [her afbrydes Brevet]. Men netop det, at hun i alle Forhold og alle Omgivelser var den ophøjede og rene, gjorde hende jo kun endnu mere fuldendt i Rahbeks Øjne. Selv Mad. Rosings manglende intellektuelle Dannelse øgede hans Beundring for hende, og af hendes ikke altid lige zirlige Tale bevarede han hvert Ord som en Helligdom: »Jeg erindrer hvert Ord, jeg har hørt af hende i vor Bekiendtskabs Tid, og der har blandt dem ikke været et eneste, jeg ønskede at glemme. Selv disse Overdrivelser, disse undertiden ikke saa fromme Udtryk, charactergiver den frie, den aabne Sjæl, som ikke dølger sine Lidenskaber«⁷).

I et Ungdomsdigt »Et poetisk Cartel« hedder det med Henblik paa denne Side af hendes Natur:

Kunstdommerie og dybt Begreb om lærde Sager
besidder Lina ej, og hun foragter sligt⁸).

Rahbeks Fader, der selv satte sin Stolthed i at omgaas sin Tids fremragende Mænd, gjorde derfor alt for at hindre Sønnens Samkvem med Mennesker, der efter hans Skøn tilhørte en lavere Kaste. Om Vinteren, naar Rosings boede i Byen, kunde Rahbek dog altid finde et Paaskud til at forlade Hjemmet og opsøge sine Venner. Værre var det om Sommeren, naar Kunstnerparret boede ude i Fredensborg. Da maatte han ofte i flere Uger trøste sig med at udøse sine Følelser i »skønne Breve«, — dels til Ro-

sing, hvem han dog endnu ikke havde betroet sin hemmelige Kærlighed, dels til Pram, Wiwet og Skuespiller Preisler, der alle tre havde hans fulde Fortrolighed. Sine allerhelligste Følelser betroede han dog kun til »Elisa«, Navnet paa den ejendommelige »Dagbog«, han fra denne Periode begynder at føre*). Den bestaar af en Bunke løsrevne, stærkt maculerede, ofte næsten ulæselige Kwartblade, fingerede Breve til Mad. Røsing, der her i Almindelighed betegnes med sit lidet romantiske Pigenavn Olsen, eller tiltales med Engel, Ædle, Beste, Elisa, Fuldkomne, Dyrebare, Elskede o. s. v. Brevene til Rosing fra denne Tid findes ikke, men Dagbogen og Brevene til hans fortrolige viser ham for os som en tro Kropi af den ulykkelige Werther, hvis Skæbne han med hemmelig Fryd i al sin konstruerede Smerte glæder sig over at dele. De fleste af Brevene strømmer over af forloren Lyrik, og danner herved en løjerlig Modsætning til Rosings djærve og naturlige Breve, som ved deres muntre og ligefremme Skildringer af Ægteparrets Lykke ingenlunde altid behagede den forelskede Rahbek. Hvad maatte han ikke lide, naar han læste Linier som disse: »Endnu mens jeg skriver dig disse Linier til, sover hun, og jeg ser til hende og synes, at hendes Ansigt bliver alt meer og meer muntert. Endnu lader jeg hende sove, og saa, naar Cafeen er færdig, vogner jeg hende med et sædvanligt Kys!« Eller naar Rosing kaldte Rahbeks »Engel« for »min gamle Tøs!«⁹⁾).

Efter saadanne Breve bruste Wertherfølelserne for Alvor op i ham. Han kunde i lange Tider gaa og bære paa et skjult Had til Rosing, samtidig med at han for ikke at miste den hyp-pige Omgang med Hustruen tilskrev Ægtemanden de hjerteligste Breve. Men i Dagbogen raser han mod »den Nar hun har til Mand« og mod »de usle Nordmænd«. Engang han var rigtig vred paa Rosing, skrev han til Skuespiller Preisler: »Vi kom til at tale om Nordmænd; aldrig har denne Nation staaet sig godt i mit Hjerte, og nu er den mig dobbelt forhadt. Med Glæde greb jeg Lejligheden til at sige ondt om Norge«¹⁰⁾).

Denne Tilbøjelighed til at spille »Dobbeltspil«, som hele dette Forhold røber, er en Svaghed hos Rahbek, som man undertiden genfinder hos ham, naar man følger hans Liv gennem de mange

---

*) »Elisa« anvendes her — som saa ofte hos Rahbek — som Symbol paa ulykkelig Kærlighed.

Aar. Men det kan ogsaa med fuld Fortrøstning siges, at det er den eneste paaviselige Plet paa hans i øvrigt saa hæderlige og retskafne Karakter, og i mange Tilfælde har den været mere et Udslag af et forbigaaende daarligt Lune end af moralsk Fejghed*). Der er heller ingen Tvivl om, at han paa Bunden af sit Hjerte nærrede inderlig Hengivenhed for Michael Rosing, og de »stormfulde« Øjeblikke, hvor disse Følelser synes at forsvinde, er i Virkeligheden ofte mere komiske, end de er moralsk afskrækkende. Saaledes som f. Eks. hans Fortvivlelse kunde fremkalde de grueligste Selvmordsplaner i hans ophidsede Sind. Werther endte jo sine Lidelser ved at søge Døden for egen Haand, og dette tiltalte naturligvis i høj Grad den fortvivlede Rahbek. Med hvilken Uhyggefølelse læser man saaledes ikke hans Dagbogsoptegnelse fra 17. April 1781! »Olsen! Gid jeg ikke trængte til nogen Ting meer! saa sagde Du, og Du har Ret som altid; jeg siger det samme, og jeg haaber ikke at trænge til nogen Ting meere. Siden man lever i et saa christeligt Land, hvor man ingen Gift kan faa, har jeg maattet skaffe mig noget i Stæden, og jeg haaber, den Mængde Frugt, jeg har nydt, skal i min nærværende Upasselighed være mig Gift! o, maatte den!«

Man aander lettet, naar man læser Dagbogsoptegnelsen fra den følgende Uge: »Mit Haab slog Fejl; jeg er her endnu, Himlen vil ikke lade mig komme bort«. — Af mere end een Aarsag maatte Rahbek rødme, »naar han i senere Dage læste Wesels Kærlighed uden Strømper«. (Er. I. S. 213.) Ofte sætter han i Brevene sine Selvmordsplaner i tydelig Forbindelse med »Werther«. Han skriver saaledes til Pram: »Kun 2 Ting plager mig: Frygt for, at min Historie, der alt i flere og flere Smaating uden min Medvirkning begynder at ligne Werthers, snart denoueres som hans, den anden er for hende i hendes nærværende Tilstand. . . Hun ene holder mig tilbage; du ved, hvad hun engang sagde, — hvad hun maatte lide, hvis nogen dræbte sig for hendes Skyld. Længe har dette holdt mig tilbage; men da, naar hun var gaaet i Forvejen, skulde intet hindre mig at følge hende«¹¹⁾). Endnu tydeligere træder Reminiscenserne fra »Werthers Leiden« frem i

*) Adskillige af de Forfattere, der har behandlet Rahbek, har ladet ham bøde saa urimelig haardt for denne Svaghed, at de har gjort den til en Skygge, hvori de gerne lod hans Sjæls Storhed forsvinde, om det havde været muligt. Dette gælder i nogen Maade N. M. Petersen og i endnu højere Grad Th. Overskou.

Dagbogsoptegnelsen fra 30. Juni 1779. »Atter i Dag et Lotte Træk! og i Overgaars med! — din kiære Rahbek! saa kaldte Du mig? Er det ikke Lottes »Lieber Werther«! og din smigrende Compliment om Din Fader til mig, var det ikke Lottes til Werther om hendes Moder! Mon du derfor har saa fuldkommen Lighed med Lotte for at forberede mig til, at jeg fuldkommen engang skal ligne Werther! Uden Tvivl derfor gav Skæbnen dig den; thi det kan ikke være Copie-Syge hos dig, da Du ikke kender Werther.«

Det var ikke blot Ægtemanden, han kunde blive skinsyg paa. Engang havde Pram, der forøvrigt ikke delte sin Vens Begejstring for Mad. Rosing, faaet et Kys af hende i Belønning for et Digt, — en Pris, der dengang kunde tildeles aabenlyst og med god Samvittighed. Rahbeks Misundelse kom til Orde i flere voldsomme Breve til Pram, hvori han opfordrer sin heldige Rival til digterisk Vædekamp om, hvem af dem der skal være h e n d e s Barde. Det første af disse Breve er dateret Mandag den 10. [August 1779] og lyder i al sin stormende Lidenskabelighed saaledes:

»Fald paa Knæ, lykkelige Digter, og syng Muserne og Apollo et Poem! Ingen Digter i Verden er blevet belønnet som Du — at kysse hende! Pram, Du er min Ven, men jeg misunder dig. Vær Christians, Danmarks, *Cloris* Barde, ja, selv Ewalds Mester, om Du kan, og jeg skal glæde mig ved din Roes; men h e n d e s Barde! om den Titul vil jeg kiæmpes med dig! og Kiærlighed og Raserie skal være de Muser, jeg skal anraabe. Og er jeg for svag i Kampen, da falder jeg ej for en Nidding, men for en Mand, det er en Ære at have kiæmpet med. Men vinder jeg, kroner den uvisnelige Laurbær mig, og dog — denne foragter jeg, men at være hendes Digter, Følelsens og Dydens Gudindes Digter, at belønnes med hendes Bifald, hendes Smil, hendes Kys var for stor en Himmel for en dødelig, der kendte og følte deres Værd; dette er den Laurbær, jeg attraar, og hvorom vi vil kiæmpe. Hvis Du vinder, d a i n g e n B e l ø n n i n g s o m i A f t e n [!], mindes, at de andre Lidenskaber fører tveæggede Sværd, men at Jalousiens tillige er gloende, frygt for at saare din Vens Sjæl med den!«¹²⁾

Han foreslaar nu Pram, at de begge skal skrive en Arie og lade hende bedømme dem, saa det kan blive afgjort, hvem af dem der er værdig til at kaldes »hendes Barde«. Men faa Dage

efter rejser Rosings bort, og Rahbek glemmer alt andet og henfalder i dyb Melankoli.

I det følgende Brev til Pram skriver han: »Hun er rejst, hun er borte, og jeg er ene, forladt tilbage, forladt af hende, forladt af dig! ensom som Ørkenens Rørdrum skal jeg nu vandre, klage min Nød for de livløse Ting; de levende vilde spotte min Kval! Hvor gjerne havde jeg villet haft et Afskedskys — hvor gjerne vilde jeg have haft et! Som hendes Digter havde jeg i Sinde at forlange det, da Du havde faaet dit, men jeg turde det ikke. . . I Sandhed! bliver hun længe borte, frygter jeg for at forfalde til den Daarlighed at søge hos Bachus den Fryd, hun *Venus urania* er for mig.«

Midt i al denne forlorne Pathos kan der dog ogsaa undertiden forekomme ægte og rene Udtryk for en naturlig og glad Sindsstemning. Saaledes i et af de første Breve til Pram:

»Min Pram! Jeg lovede dig at komme til dig — jeg holder det ikke, og Grunden er skammelig nok: jeg gider ikke. Jeg er saa glad, at jeg ikke skiøtter om at gaa for at søge Fryd. Jeg faar i Morges et Brev fra min Rosing, jeg læser det, et andet, der laa inden i, falder mig i Haanden, og kan Du tro det, det var fra hende. Pennen er hendes Haand, et uvant Redskab, derom vidner alt, og dog, des kærere er mig Brevet. Disse næppe læselige Bogstaver er mig kærere, end hvis hun skrev den ziirligste Haand.« I dette Brev meddeler han ogsaa Pram sin Beslutning om at føre den førnævnte »Dagbog«. »Var Du tilstede, og jeg kunde hvile mit Hoved i dit Skød, da tror jeg, jeg kunde græde. Jeg skriver i Dag et løst Blad, som jeg nøie skal giemme. Opskriften er til Elisa, dér udkastede jeg, hvad jeg følte. Saa vil jeg oftere gøre, og naar jeg engang dør, eller — kunde jeg nogentid haabe det — blev lykkelig her, da, da skulde hun se dem, ikke før. Jeg læste til den Ende hendes Brev igennem, og da jeg udkastede mine Følelser paa Papiret, stod Taarerne i mit Øje.« Lidt efter fortsætter han i samme Tone: »Broder! Denne Glæde, som hendes Brev har frembragt i min Sjæl, hersker der bestandig uden at formindskes. Den sjældneste Henrykkelse har bemestret sig mig, jeg føler saa meget derved — jeg læser det saa tidt, jeg kan det næsten udenad, og stedse fordobler det min Glæde. »De bliver vist lykkelig«, saa ender hun sit Brev, — og hvis hun vidste, hvori jeg sætter al min Lykke, mon hun da vilde endt det saa? tilforladelig ikke. Havde hun

vidst, hvor stor Balsam dette Brev var for mit Hjerte, hun havde ikke skrevet det. Og dog — dog er jeg hendes Ven, hun kalder mig saa — og hun mener det vist. Al min Frygt, al min Kummer har hendes Brev forjaget, som Foraars Solen forjager Vinterens haarde Søn af Vandet. Jeg kan tænke mig hende en andens uden Smærte, tænke, at en anden er hende kiærere end jeg, og dog glæde mig ved, jeg er hendes Ven«¹³).

Brevene afgiver talrige Vidnesbyrd om, hvorledes Rahbeks Følelsesliv i enhver Henseende præges af denne Forelskelse. Sine Naturindtryk samler han paa de lange Spadsereture sammen med Rosings; om Aftenen sværmer han fortryllet omkring med hendes hvidblonde Aasyn i sine Tanker, og derfor bliver Maanen i hans Breve til »den blonde Maane«. Eller han skriver om den i Dagbogen (27. Dec. 1778) i en Midnatsstemning fra Kirkegaarden i Roskilde: »Maanen skinnede i Aften; jeg ser den saa gierne paa den blaa Stjerne bestrøede Himmel, — dens Glans var klar og blid som din — herlige!«

I et langt Digt fra »en Elsker til Maanen i hans Piges Fraværelse«, smelter Pigen og Maanen ganske sammen til eet:

Alt hvad jeg ser, mig om min Lina minder,
men du — alene du — er hende liig,
det søde Blik, som hendes Sjæl forkynder,
det blaae, det skønne Øje ligner dig.

Alt, alt dit Værd for mig har du fra hende,
hun giver alt i dette Bryst sit Værd,
selv skal du Elskovs Herredømme kiende,
du veed, i alt vi kun vor Elskte seer¹⁴).

Ogsaa sit religiøse Standpunkt søger han at bringe i Overensstemmelse med sin Forelskelse. Pram har i et af sine Breve bragt Religionen paa Tale, og i sit næste Brev svarer Rahbek: ». . . Dette eene kan jeg sige dig, at jeg glæder mig over, at Religionen giver dig Styrke til at bære det Onde, der møder dig, uden at hindre dig at nyde de Goder, Livet skænker. Hos mig vilde den maaske gøre den modsatte Virkning, hvis jeg troede alt, hvad du troer. Og troer du, jeg kunde se paa min Himmel, se paa . . . . [Olsen], hvis jeg troede, at det 10. Bud i Decalogus var en Lov for mig?«¹⁵)

Og i et Brev til Preisler skriver han: »Jeg har ingen Samling, ingen Andagt, jeg kan ikke bede, ikke opløfte min Sjæl til det højeste Væsen; thi den er fæstet til hende.«

De gamle franske Forfattere, den forud forgudede Racine og den beundrede Voltaire, har nu ganske vejet Pladsen for de Idealer, han maa vælge sig for at bringe Harmoni i sine Skønhedsbegreber. Efter en begejstret Skildring af Mad. Rosings Dejlighed skriver han videre: »Jeg ved vel, I Herrer fine Kiendere af Skønhed tilstaar mig det ikke, at I intet finder dejligt, uden hvad der er saa regelret, saa afmaalt, saa stift som en Frølichs*) Ansigt, ligesom I ingen Skuespil finde saa skønne som Racines og Voltaires regelrette; men I maa forlade os, som spørge vort Hjerte og Naturen, — Naturen, hvori alle Regler burde grunde sig, at vi foretrække vor Shakespeare, vor Goethe for eders regelrigtige Skønheder. Og I maa tilgive mig, at mit Hjerte siger mig, at de caracteristiske, talende Træk over Olsens Øye og nedad hendes Kind ere meere værd end en Frølichs stive, statureske Skønhed«¹⁶⁾.

Han vender sig bort fra sine tidligere Venner, der ikke vil dele hans Beundring for Olsen. Pram, der »talte med Haanhed« om hende, opsiger han alt Venskab, og han drømmer sig snart ind i en helt ny Tilstand, der ligger hans sande Natur uendelig fjern: Han føler sig livstræt (og vedblev i mange Aar at kokettere med, at være »den trætte Mand«), han hader Menneskene, som han før elskede, er kort sagt en troværdig Aktør i Kotzebues »Menschenhass und Reue«; — kun Mad. Rosing vedbliver han at nære den dybeste Beundring for, mens hans Lidenskaber i øvrigt bevæger sig mellem den højeste Henrykkelse og den sorreste Fortvivelse. »Giv alle de Kvaler, Skabningen har udstaaet eller skal udstaa, et endnu stærkere Navn end Helvede, og det skal være min Smærtes Navn«, hedder det i et Brev til Pram. Og til Preisler skriver han: »En Situation saa underlig blandet af Glæde og Smærte som min, findes næppe paa Jorden.«

Den mindste, dagligdags Bagatel kunde i Forbindelse med hende antage mægtige Dimensioner, selv den blaa Werther-Frakke bliver ham en ny Helligdom ved hendes Indvielse. Han fortæller herom i et Brev til Preisler: »Hun er her! — er igen hos mig! Jeg har i Eftermiddag spadseret med hende, og hun

*) Magdalene Frølich, en beundret dansk Danserinde (1762—84).

har støttet sig ved min Arm. Hun indviede derved en blaa Kiøle, jeg har ladet giøre, og som jeg meget bekvemt fik i Dag. Hun berørte den, — og fra nu af er den mig hellig«¹⁷).

Den afgørende Betydning af denne platoniske Kærlighed er imidlertid ikke al denne delvis forlorne Brevlyrik, den aflokkede ham, men den ny Retning, han herefter slaar ind paa i sine Studier, og den Forfattervirksomhed, den gav Stødet til. Faderen gjorde forgæves de alvorligste Forsøg paa at bringe ham til at fortsætte sit juridiske Studium, det kom undertiden endog til meget hæftige Scener mellem Fader og Søn; men fra nu af er Dramaturgien Rahbeks eneste Interesse. Naar han ikke var sammen med Rosings, studerede han Dramaturgi. For at unddrage sig Faderens stadige Opsyn var han flyttet fra Hjemmet og boede hos »den saakaldte Sølvskrædder« i Bredgaden paa Frederiksberg, sammen med sin Ven og Frænde Zeuthen, der efter Overenskomst med den gamle Moster Lyne forsynede ham med de nødvendigste Lommepege, saa han nu ikke mere af den Aarsag behøvede at ty til Md. Neergaard. Han fik dog stadig den væsentligste Understøttelse fra sin Fader; men al den Uvillie, den gamle Jacob Rahbek i de sidst forløbne Aar havde hobet sammen mod sin Søns »Forførere« rettede han nu mod den Videnskab, som han med Rette betragtede som et Baand, der yderligere vilde binde ham til Aktørerne. I et Brev til Preisler fortæller Rahbek om et af sine bitre Sammenstød med Faderen:

»I Dag har min Fader med større Bitterhed end nogentid tilforn bebrejdet mig min Tilbøjelighed for en Videnskab, der kun var Sliddersladder, næsten befalet mig at gøre mig snart færdig til at tage juridisk Eksamen og vist mig, at det Øjeblik var nær, da jeg enten maa sige ham rent ud, at jeg aldrig vil studere andet end Dramaturgi og altsaa bryde med ham og udsætte mig for et kummerligt, foragtet Liv eller og forlade min elskede Videnskab og kaste mig i en forhad, som vil rive mig fra alt det, der er mig kiært i Verden. Maaske dette Øjeblik var kommen i Dag; thi hans Tone var den bitre, spottende, og jeg blev opbragt og svarte i samme, — hvis ikke min elskede Moder havde set, hvad jeg led, ynket mig og tysset paa ham. . . Han vilde have mig hjem i mit gamle Fængsel, men han ved ikke, at den unge, modige Hest, der slog Tøjlen, Rytteren og Bidselet af sig, løber hellere til Verdens Ende, end den lader sig det paalægge igen«¹⁸).

Enhver Tanke om at hellige sig andre Interesser end dem, han kan dele med sine Venner, er udelukket. Derfor er Dramaturgien den eneste Videnskab, der beskæftiger ham. Men inden for dette Omraade spaltes hans Virksomhed i to Retninger, der hver for sig er et direkte Udslag af hans oprevne Sindsstemning. Paa en logisk og klar Maade, der staar i en mærkelig Modsætning til hans øvrige daværende Forfatning, grupperer hans Forfatterskab sig om to tilsyneladende modsatte Poler. Det ene Hovedmoment i hans Forelskelse er hans grænseløse Ærbødighed og Beundring for Mad. Rosings sædelige Renhed, hendes næsten barnligt uskyldige Hjerte, »D y d e n«, der skilte hende fra de andre Aktricer og i Rahbeks Øjne gjorde hende til det fuldendte Kunstnerideal, som hans Forelskelse kun vovede at nærme sig under de mest platoniske Former. Til denne Renes Ære og Hyldest skriver han sine Skuespillerbreve.

Men han er ikke blot denne ærbødige Beundrer, han er samtidig den forelskede 19aarige Yngling, der gaar med Hjertet fuldt af glødende Erklæringer, som han aldrig vover at lade slippe over sine Læber i hendes Nærværelse. Saa skriver han sine »alvorlige« Skuespil og lægger sine Personer de Ord i Munden, han ikke selv har Mod til at sige hende. Men baade som den gamle Skuespiller og som den unge Darby skyder han sin egen Person i Baggrunden og giver derved saavel sin Beundring som sine Erklæringer en almen, abstrakt Karakter. Han vover nemlig ikke direkte at nævne hendes Navn i Skuespillerbrevene, hvad der forøvrigt var hans oprindelige Mening. Men Folkesladderer havde allerede begyndt at beskæftige sig med den smukke Skuespillerinde og den unge Husven »Literaten«. Der var al mulig Grund til Forsigtighed for ikke at give Ilden ny Næring. Endnu mindre tør han afsløre sig selv overfor hende og Manden som Tilbeder og derved udsætte sig for paa een Gang at miste baade sine Venner og sine Werther-Illusioner. Det første Punkt, Sladderer, var dog nok det, der i Virkeligheden betød mest. København var jo endnu paa den Tid ikke saa lidt af en Ravnekrog, og det havde ofte smertet Rahbek at maatte høre de ganske ugrundede Skumlerier om ham og Mad. Rosing, der særlig vandt Næring ved et Par smaa Rødtoppe, der voksede op i det Rosingske Hjem. Den ovenfor omtalte Plejesøn, Carl Lange, og Rosings tredie Datter, Dina, var ligesom Rahbek rødhaarede, og der var straks dem, der vilde udlede Forklaringen

herpaa af Venskabet mellem »den kyske Olsen og den Dyds Prophet Rahbek«. Og intet kunde gøre Rahbek ulykkeligere end Tanken om, at han skulde være Skyld i, at hendes Navn nedværdigedes.

I et Brev til Pram fortæller han, hvorledes disse Rygter allerede var naaet ned i »Pøbelklassen«: »Jeg gaar forleden med Wiwet . . . gennem Store Kongensgade. 2 Tøse, som alt viste, var fra Laxegade, har bespændt Fortouget og staar der og taler sammen. Vi gaar dem forbi, og idet jeg skubber mig i det snævre Rum forbi den ene, betragter hun mig, og da jeg var lidt fra hende, raaber hun: Hels Madam Rosing!«

I sine »Erindringer« (I. S. 276 f.) fortæller Rahbek selv, hvorledes han ved Offentliggørelsen af et Digt til hende, »gjorde sig Umage for, saavel i Henseende til Sprog som Fabel, saaledes at formumme sig, at ingen, selv af hans Nærmeste, den Tid drømte om, at det var af ham.« I Digtet, som han ofte omtaler i Erindringerne, besynger han den tilbedte Nancy i følgende Linier:

Jeg saa dig, Nancy, som en Engel skøn,
 Hun er for skøn for dig, jeg strax mig sagde,
 Mit Hjerter tavs jeg paa dit Alter lagde,
 Og fordred', vented', ønsked' ingen Løn;
 Min Elskovs Løn var, at jeg elsked Dig,
 Og jeg var stolt og glad og lykkelig.
 Et større Held jeg aldrig drømte mig
 End Dig at see, at høre og tilbede,
 I Dine Dyders Straaler mig at glæde,
 Og at opflammes til at ligne Dig.
 Naar — tænkte jeg — jeg gaar i Nancys Fied,
 I Dydens Helligdom jeg naar et Sted.

Digtet er ikke blot et Eksempel paa den omtalte Bestræbelse for at »svøbe det enkelte Tilfælde ind i en Sky af Almindelighed«, det viser tillige paa en troværdig Maade hele Karakteren af Rahbeks Ungdomsforelskelse og danner Mottoet for den Forfattervirksomhed, der i det følgende skal omtales.

6. Skuespil og Skuespillerbreve.

Det overraskende »Gennembrud«, og de uanede Aabenbaringer af Evner og Genialitet, som man saa ofte stilles overfor, naar man læser vore Berømtheders Biografier, vil man for-

gæves vente paa hos Rahbek. Her bryder Vældet aldrig pludselig frem, men hver ny Strømning begynder som en spinkel Kilde et eller andet Sted langt tilbage; nogle taber sig snart igen, andre fortsætter deres Løb med voksende Styrke. Den ulykkelige Kærlighed, der begyndte som en vemodig Taare i Skovene ved Herlufsholm, blev en rivende Strøm, der aldrig helt tørrede hen; den formaaede endnu at dugge hans Øjne, da han som gammel Mand sad og nedskrev sine Erindringer. Filologien begynder han at dyrke i sit femte Aar, og seks Aar gammel begejstres han for første Gang af en Drikkeviser — med Latin i; i sit syvende Aar skriver han sit første Digt, i samme Alder staar han bag Faderens Stol og tilegner sig Kortspillets Hemmeligheder, og saa fremdeles. Man behøver i Grunden kun at læse de første 30 Sider af »Erindringerne« for at finde de første beskedne Udspring til de væsentligste af hans Vaner og Interesser. Paa samme Maade begynder hans dramatiske Virksomhed. Den første dæmrende Kærlighed til Skuespil vaagner hos ham, da den gamle Claus Orlø og en Vinteraften sidder med ham ved Ovnsilden og fortæller om de Komedier, han havde set i Fjerde Frederiks Dage (før Skuepladsens Lukning under Pietismen); den næres ved den forbudne Læsning af Holbergs Komedier og Ewalds »Rolf Krage«. Hans ubehagelige Indtryk af Teatret, naar han som Barn besøgte det sammen med Faderen eller Adzer, holdt vel for en Tid hans Interesser nede. Men det er allerede i det foregaaende omtalt, hvorledes han efter at være bleven Student og have sluttet Venskab med Pram, for Alvor fængsles af Teatret, og gør det første mislykkede Forsøg paa at skrive en Tragedie. Han fortsatte med nogle Oversættelser (af Racine, Destouches og Diderot), der ikke faldt heldigere ud. Først da han blev grebet af de nye tyske Dramaer og forelskede sig i den store Skuespillerinde, erhvervede han sig den tekniske Færdighed, der paa den Tid krævedes af en Skuespilforfatter, men endnu mangler han al Originalitet, og om den «tragiske Tragedie», der blev en af hans Bestræbelsers første Frugter, indrømmer han selv, at den for en ikke ringe Del var laant af »Rolf Krage«, skønt *Lucanus* heller ikke vil være gaaet Ram forbi.

Men saa skriver han Skuespillet »Den unge Darby«, og i dette ser man for første Gang Rahbek lyslevende for sig, saa tydelig, at hele København trods alle hans Maskeringsforsøg straks kender ham og giver ham Navnet »den unge Rahbek«.

Forklaringen paa dette dristige Spring fra de tidligere Plagiater til de dybt personlige Arbejder, der nu følger, er allerede antydet i det foregaaende. Til sine aftenlige Oplæsninger hos Rosings valgte han altid Skuespil, hvori der forekom Samtaler eller Situationer, der kunde udtrykke og afspejle hans egen romantisk-sværmeriske Tilstand; og selv om Mad. Rosing aldrig opfattede Læsningen som mere end en hyggelig Underholdning, var det for Rahbek en hemmelig Fryd i hendes Nærværelse at deklamere vemodige Arier og udtale de Elskovserklæringer, han ikke vovede at fremføre i sit eget Navn, og det var for ham den højeste Salighed sammen med hende at henflyde i Taarer over ulykkelige Elskendes Skæbne. Og da han omsider havde udtømt sit tragiske Repertoire, begyndte han at skrive sine »alvorlige Skuespil«, der ikke blot skulde fortsætte i det tidligere Spor, men hvori han nu selv kunde forme de betydningsfulde Repliker og Optrin helt efter sit eget Hjerte. Tydeligst viser denne Hensigt sig i »Den unge Darby«. Her aabner han sit Hjerte, tilstaar sin Kærlighed og udtrykker sin Beundring for den Elskede. Det kostede ham da ogsaa store Anstrengelser at samle sig den fornødne Courage til dette dristige Skridt. Som alle nervøse Mennesker følte han sig bedst oplagt til at arbejde om Natten, og naar han da havde stimuleret sin gyldne Aare med en mild Kaffe-rus, lukkede han sig inde paa sit Kammer i »Sølvskræderens Hus« og arbejdede det meste af Natten i en yderst eksalteret Sindsstemning: I en forskræmt Fugls Flagren mod sin Rude troede han at modtage Bebudelse om natlige Væseners Besøg, Hamlets Faders Aand eller maaske selveste Fanden, der paa den Tid netop havde aabenbaret sig i Gothersgade. Intet Under, at han Dagen efter saadanne Nætters Ophidselse var saa medtaget, at han maatte aarelades, først af Amtsbarbereren, senere af Lorentz Wiwet, der foretog denne Operation saa hyppigt, at det mellem Vennerne blev et Mundheld, at »naar han ikke havde andet at bestille, gik han op og aarelod Rahbek«.

I denne Tilstand skrev han saa sit dramatiske Frieri til Vennens Kone. Han er dog forsigtig nok til at indsvøbe sine Erklæringer i baade *Goethes* og *Shakespeares* velbrugte Klæder. Selvc Titlen, »Den unge Darby« ligger jo nær op til Goethes »Den unge Werther«. Handlingen foregaa heller ikke i Rosings Stue, men paa et Hotelværelse i London, og selvc Stykkets Konflikt er den samme som i »Romeo og Julie«: Det bitre

Fjendskab mellem Familierne Darby og Rusport hindrer de Eiskendes Forening. Men ind i denne Konflikt slynger sig atter Reminiscenserne fra Werther-Literaturen, den unge Darbys Selvmordstanker og de ladte Pistoler. Forskanset bag disse to Digteres brede Rygge vover Rahbek saa endelig at præsentere sig: Naar Tæppet gaar op, sidder den unge Darby og læser i Ossians Digte, som i hvert Fald Vennerne saa godt vidste var Rahbeks Yndlingslæsning, at der ikke behøvedes mere for at afsløre Identiteten. Det er ikke blot sin Kærlighed, han vil skildre, han vil ogsaa bevidne Mad. Rosings sin Taknemlighed for hver Gunst, hun har bevist ham. Intet kunde bringe Rahbek i større Henrykkelse end et af Mad. Rosings næsten ulæselige Breve. Han skriver engang herom til Pram: »Der er slig en Salighed i det Brev! Hvor tidt i Verden har jeg ikke ønsket mig hendes Portrait, hendes Silhouette, men nu ønsker jeg det ikke mere. Jeg har et Aftryk af hendes Sjæl — ha! hvor glad er jeg«. Naar Fredensborgopholdet om Sommeren skilte ham fra hende, var hendes Breve hans største Trøst. Nu lader han sin Darby fortælle hende det. Darby skal skilles fra sin elskede Betty, men hendes Tante, Lady Rusport, trøster ham med, at Betty skal lindre ham Skilsmissen med Breve. Darby udbryder da begejstret med Rahbeks egne Ord til Pram: »Betty, Deres Breve, Aftryk af Deres Sjæl! Ha! hvor tidt har jeg ikke ønsket mig Deres Portrait, Deres Silhouette, et Aftryk af disse Træk, hvori Deres høje, rene Siæl maler sig. Men Deres Breve! Et Aftryk af Deres Sjæl, det turde jeg ikke engang ønske, og det lover De mig?«

Et lige saa personligt Moment finder man i Skildringen af den strænge »Darby Faderen«, der ikke har saa faa Træk tilfælles med Rahbek-Faderen. Den gamle Lords hemmelige Tilfredshed ved Tanken om, at Sønnen er rejst til London for at more sig og »lære Verden at kende«, og hans Harm, da han opdager, at Besøget gælder en dydig, ung Dame, svarer nogenlunde til Jacob Rahbeks Overbærenhed med Sønnens Kaffehusliv fremfor Omgangen med Aktørerne. Og i Udbruddet »Du med dine tænkende og følende Fruentimmer!« er der vist heller ingen Tvivl om, at Røsten er Jacobs.

Men ogsaa Dydens Talsmand, »den gamle Skuespiller« lader sin Stemme høre. I de natlige Arbejdstimer har Rahbek modtaget Besøg af sin Barndoms strenge moralske Opdragere,

den gamle Farmor, Claus Olrog, Adzer, — de har alle med misbilligende Hovedrysten lyttet til hans følelsesfulde Replikker til en gift Kone, og de har ikke ladet ham faa Fred, før han gav dem en værdig Repræsentant i den ædle gamle Lord Sarbridge, der faar det sidste Ord og i Slutningsrepliken udtaler Stykkets Moral: Lær heraf, min Søn, at et Menneske aldrig i Verden kan indse, hvad der er hans Lykke eller Ulykke, og mindst, naar Lidenskaberne blænde ham . . . Forsynets Veje ere usporlige for et dødeligt Øje; kun dette ved vi, de føre alle til den Ret-skafnes Lyksalighed.

Rosing og hans Hustru syntes godt om Stykket, og i Begyndelsen af Sommeren 1779 indleverede han det anonymt til Teaterdirektionen, der efter en anbefalende Censur af J a c o b i antog det til Opførelse. Inden denne fandt Sted, havde Rahbek selv brudt Anonymiteten.

Det er næppe for meget sagt, at Rahbek nu stod paa sin Lykkes Tinde: Hans Forelskelse i Mad. Rosing naar i dette Aar sin Kulmination, og baade hun og hendes Mand nærer de oprigtigste Følelser for deres unge Ven, — selv det Kys, der var den eneste Digterløn, han ønskede sig, skænkes ham, og den Lykke at se Mad. Rosing spille Betty i »Den unge Darby« foresvæver ham som Fremtidens højeste Salighed. I Brevene og i sine Erindringer taler han da ogsaa stadig om Aaret 1779 som en uforglemmelig Tid, »udmærket med en særdeles hvid Sten, som et af de allerlykkeligste Aar, han har oplevet«. Fra dette Aar skriver sig hans bekendte Tilbøjelighed til altid at søge tilbage til F o r t i d e n efter de sande Værdier, det dybt konservative, der hele Livet igennem var hans Væsens Kerne. Den Mand, der allerede som 18aarig Yngling har naaet sin Lykkes Pol, venter sig selvsagt ikke meget af Fremtiden. I Fortællingen »Baron Walheim« slaar Rahbek selv Sømmet paa Hovedet, naar han siger: »O, det er tungt at have kiendt Livets højeste Lyksalighed i sit syttende Aar og maa se hen ad Livets lange Bane til Graven uden at skimte Haab til at finde et Glimt deraf igen.« Allerede før Aaret var omme, begyndte hans Stjerne kendeligt at dale. De væsentligste Aarsager hertil skal omtales i et følgende Afsnit (Nye Kriser); men selv hans »Darbys« Skæbne viste sig snart truet af Teaterchef W a r n s t e d t s Intriger. Forholdet mellem Teaterchefen og Kunstnerparret Rosing havde nærmest en fjendtlig Karakter. Og da Rahbek ikke lagde Skjul

paa, hvor hans Sympati var, forsøgte Warnstedt at lægge Hindringer i Vejen for Skuespillets Opførelse, der først fandt Sted Aaret efter, den 6. April 1780. Det spillede med længere Mellemrum i alt fire Gange, sidste Gang den 5. December 1781. Rosing og hans Hustru havde Hovedrollerne. Rose spillede den gamle Lord Sarbridge, og den eneste, der ikke blev træt af at se Stykket, var Rahbek. Mad. Rosing blev for hver Gang, hun spillede Betty, altid fuldkomnere i hans Øjne, og da hun sidste Gang optraadte i Rollen, forekom det ham, »som hun havde giemt sig til denne Aften«. Om Stykkets Modtagelse maa vi vente med at tale, til vi nærmere kommer ind paa Forfatterens øvrige Genvordigheder i de følgende Aar; men selv om det ikke gjorde Lykke, gik der dog adskilligt Ry af den unge Digter; Jacob Rahbek begyndte at forson sig med hans literære Virksomhed, og han vandt sig saa betydelige Mænds Yndest som Tyge Rothe og Ove Malling. Samme Aar, som det var blevet opført, udkom det i Bogform. I »Efterretninger om lærde Sager« fik det en meget streng, men vel ikke helt ubillig Kritik. Betegnende for Faderen er det, at han ikke vilde, Sønnen maatte modtage Forfatterhonorar for Bogen. Dette blev da fordelt mellem de otte Kunstnere, der havde medvirket ved Stykkets Opførelse.

Endnu før »Den unge Darby« var vel fra Haanden, begyndte Rahbek paa sit næste Skuespil, »Sophie v. Brauneck«, og Hensigten*) med dette er den samme som med »Darby«, og denne Gang rykker han frem med sine Erklæringer under selve Ægteemandens beskyttende Arm. Situationen er efterhaanden blevet saa barok, at Rahbek, om han havde haft Humør til det, over den kunde have formet et tredje Skuespil, mere muntert end de to første: Husets bedste Ven, forelsket i den unge Kone, imødeser hvert Aar med Længsel sin Elskedes Barselleje, der giver ham Lejlighed til lange daglige Visitter. Ægteemanden er ganske uberørt af Situationen; men Elskeren er i visse Perioder

*) Officielt angav Rahbek dog en anden Hensigt med »Sophie Brauneck«. Man beskyldte ham for, at han i »Darby« havde prædiket Determinisme og forsvaret Selvmord, — var det ikke den forbudte Werther, der her lod sin Stemme høre! Nu meddeler han i et Brev til Teaterdirektionen (18. Dec. 1780), at han med sin »Sophie« vilde skildre »Hjertets Sejr over Sindslidelserne« og saaledes imødegaa alle Skumlere ved at give dette ligefremme Modstykke til »Werther« (Bøllingske Brevsaml.).

rasende af Skinsyge paa Ægtemanden og benytter endogsaa et dramatisk Udkast, som denne har formet, til at erklære sine Følelser for Konen og fremstille hendes Mand som en egoistisk Tyrann, mens samtidigt Elskeren, »den platoniske Baron«, forlenes med en rørende Ædelmodighed, der gør ham til Stykkets Hovedperson. Ideen og det første Udkast til »Sophie v. Brauneck« var nemlig ikke Rahbeks, men Rosings. Arbejdet var imidlertid ikke lykkedes for denne; han overlod derfor til Vennen at udarbejde Dialogen, og Rahbek hævder da ogsaa, at »Characterernes Udtegning og Skattering i høj Grad er Dialogiseringens Værk«. Vi kender ikke Rosings Udkast; men under Rahbeks Behandling formede det sig til et Billede af Ægteparret Rosing i deres Forlovelses- og første Ægteskabsdage: Hun er den dydige Heltinde Sophie, Rosing den usympatetiske Brudgom, i hvis brave Fader man atter genkender gamle Claus Olrog, som Rahbek tilføjede Rosings Personliste, Rahbek selv er naturligvis den ædle, ulykkelige Elsker, Waldfels. Han nærer nu efter Oplæsningen af Darby ingen Frygt for, at Mad. Rosing ikke i ham skal genkende rette vedkommende; men derimod var den Mulighed jo ikke udelukket, at hun i den tilbudte Kvinde ikke skulde genkende sig selv, og alle hans Bestræbelser vilde da være forgæves. Derfor sørger han ogsaa for, at hun allerede i første Scene af »Sophie Brauneck« skal se sig selv saa tydeligt, at enhver Misforstaaelse udelukkes. Et Brev til Pram, dat. 30. August 1779, afslører, hvorledes han opnaaede sin Hensigt. Han skildrer her for Vennen en Spadseretur sammen med Mad. Rosing og skriver derpaa: »Havde jeg haft dig hos mig i Gaar og kunde vist dig hende, da hun gik ved min Side, trykt din Haand og sagt see! det skulde have været en Salighed. Hun var første Gang ude i Gaar efter sin Barselseng, var klædt i sin nye gule Circassienne, havde den Solhat paa, der er hendes eget Arbejde, var klædt ganske efter sin Smag, — efter min — og saa dejlig — dejlig!«⁴⁾

Solhatten skal nu for Sophie være det samme som Ossians Digte var for Darby. Under Mad. Rosings Reconvalescens efter den sidste Barselaffære havde Rahbek hver Dag gæstet hende. »Ikke een Dag har jeg været fra hende i denne Tid,« skriver han i ovennævnte Brev til Pram. Han havde set hende sidde og lave denne Solhat, som rimeligvis har været et kært Samtaleemne, og naar Tæppet gaar op for 1. Act af »Sophie

v. Brauneck«, sidder Sophie alene i sin simple Stue og arbejder paa en Solhat, der ogsaa gentagne Gange omtales i Stykket. De første Replikker har et Præg af samme Troværdighed som Solhatten. Da Waldfels-Rahbek træder ind, udbryder Sophie:

Waldfels! er det Dem?

Waldfels (stødt)

Dersom jeg kommer til Ulejlighed . . . .

Sophie.

Kan De saadan misforstaa, hvad jeg siger? Jeg undres kun over at se Dem saa tidlig.

Det ligger nær at antage, at en af Rahbeks hyppige Barselvisitter er indledet med et lignende Replikskifte. Det morsomste Eksempel paa Rahbeks Indfletten af personlige Momenter i Skuespillene og hans Omhyggelighed for dog ikke altfor tydeligt at røbe Hensigten, forekommer i det heftige Opgør mellem Sophie og Meinhardt. Atter her er det et Brev til Pram, der viser os Rahbeks Metode: »Et romantisk Træk, som jeg fortæller dig; det er saa digterisk: Du ved, hun og hendes Mand var engang Uvenner; hun gav ham i et stolt Øjeblik sin Afsked, og hans Opførsel fortjente den. Ved du, hvad da hendes Anlæg var? — at fly Byen, gaa ene ud i en Afkrog af Sjælland, hvor ingen kendte hende, og fortjene der sit Brød, langt fra ham, som hun hverken kunde elske eller glemme! Pram! kunde jeg, jeg var i Stand til at skrive en Afhandling derom.« »Det romantiske Træk« finder vi nu ikke blot i een, men i to »Afhandling«: Sophie har givet Meinhard sin »Afsked«, og Waldfels er ilet bort for at udfordre ham. Sophie fremsiger da følgende Monolog:

»Waldfels, kiære Waldfels! han løber, vil ikke høre mig! Gud! hvad skal jeg gjøre? Ja! det skal have Ende! det staa fast, det skal have Ende! jeg vil ikke bygge paa et Helvede! (bliver staaende for Meinhardts Silhouette) Meinhard! Meinhard, vi maa skilles ad; aldrig vil jeg være din! Endnu i Morgen bort fra Weimar, hen til et Sted, hvor hverken Waldfels eller Meinhard skal finde mig (tager Meinhardts Silhouette ned). Du skal følge mig og erindre mig, at jeg engang drømte om Lykke . . .«

Her slutter »Afhandlingens« første Stykke. Sophie og Meinhard forsones, men Fortsættelsen følger i Fortællingen »Hanna

v. Ostheim eller den dydige Kone^{*)}). Den »dydige« Hanna har opdaget, at hendes Mand er forelsket i en varmblodig Brunette, og for ikke at staa hans Lykke i Vejen flygter hun bort og bringer alle den Tro, at hun er død. Da hun er borte, opdager Manden imidlertid pludselig alle hendes gode Egenskaber, og da han samtidigt mistænkes for at have dræbt sin Hustru, vender hun igen tilbage som en frelsende og lykkebringende Engel og fortæller sin Historie, »hvordan hun havde klædt sig som en Bondepige, og da hun i sin Barndom paa sin Faders Gaard havde lært sig meget godt til at tale Plattysk, ukendt og umistænkt var sluppet bort under denne Forklædning og kommen til en Præst nogle Mile derfra, hvor hun havde givet sig ud for en Pige, hvis Forældre var døde fra hende, og her fik hun da Tjeneste.« Historien ender ligesom Skuespillet i en rørende Forsoning.

»Den unge Darby« og »Sophie v. Brauneck« er saaledes i enhver Henseende typiske for Rahbeks Ungdomsskuespil. De er formede over hans eget Følelsesindhold, og, som han i »Erindringerne« siger, »Kød af hans Kød og Ben af hans Ben«. Hvor han ikke bygger paa disse personlige Momenter, mislykkes hans Forsøg, saaledes som f. Eks. Skuespillet »Axel og Valborg«, som han i sin Beundring for Ewalds »Rolf Krage« og »Balders Død« prøvede paa at skrivè over Motiver hentede fra Frimanns og Jfr. Biehls Kæmpevisesamlinger. Han arbejdede forgæves i tre Aar paa dette Heltessørgespil, og i Følelsen af, hvad der manglede ham, indførte han foruden Axel endnu en Elsker deri, en dansk Prins Asbiørn, der sukkede i Løn for skøn Valborg, men ikke desmindre var Axels trofaste og hengivne Ven. Men Stykkets Plan laa dog for højt til, at Trekløverets Hverdagsliv vilde glide ind deri, og omsider opgav han Arbejdet — »som et Smertensbarn, han ikke kunde faa Skik paa, og derfor vedblev at elske.⁵⁾«

Rammen om disse Ungdomsarbejder, Scenen og Dekorationerne, er ligesom Indholdet taget ud af Vennernes daglige Liv. Sophie Braunecks Stue er som Mad. Rosings »simpel og tarvelig«, der hænger et Spejl og Silhouetter paa Væggene, Personerne er klædte i ~~net~~ og tarvelige Dragter; Rahbek vilde nok, man skulde føle sig hjemme, selv om Heltinden i Stykket fortæller,

---

^{*)} Hanna var Rosings Kælenavn til sin Hustru (Forkortelse af Johanne).

at hun vil forlade Weimar. Det gjaldt ogsaa om ikke at stille for store Fordringer til Skuepladsen, da Stykkerne maatte kunne spilles i de private dramatiske Foreninger. Sophie Brauneck opførtes saaledes i »Borups Selskab«, men naaede aldrig frem til den store Scene. Det blev indleveret til Teatret i Aaret 1780; men nu havde Warnstedt faaet en Forbundsfælle i Censoren P. Rosenstand-Goiske, der »lyste Anatema« over Stykket. Da Rahbek et Par Aar senere dedicerede sine Skuespillerbreve til Enkedronningen, befalede hun, at man paa en eller anden Maade skulde belønne Forfatteren. »Sophie Brauneck« blev da antaget, Rollerne udskrevet, men videre kom det heller ikke^o). Rahbeks Sorg herover var ikke saa stor, som man kunde have ventet. Der var nemlig Tale om at give Sophies Rolle til Mad. Rosings Rivalinde, Jfr. Astrup, hvilket naturligvis af fødte bitre Betragtninger i Dagbogen, saaledes under 2. Maj 1781. ». . . Aldrig skal Waldfels sige det til Astrup, som ikke bør siges uden til dig.« Og i sine Erindringer skriver han: »Ogsaa var dets [Skuespillets] oprindelige Bestemmelse, hvorfor jeg egentlig lagde sidste Haand derpaa, at opføres af og for vor liden Vennekreds, hvortil det efter sin sceniske Indretning . . . er saa særdeles skikket.« Selv vedblev han at holde meget af disse sine Ungdomsarbejder, der altid maatte minde ham om Følelser, der aldrig helt fortrængtes af hans Sind. Det var hans unge Hjertes Erklæring af forbudne Længsler, en ungdommelig og kejtet »Forførers« Dagbog, der ofte nok mødtes med Protest fra »Dydens« alvorlige Stemme i hans Indre, saa han igen faldt tilbage i Resignation og kun nærrede det ene Ønske, som han udtaler i det anførte Digt til Nancy :

I dine Dyders Straale mig at glæde,

og han førtes derved over i den Tankegang og det Arbejde, der som før nævnt gik Haand i Haand med Skuespillene, »Breve fra en gammel Skuespiller til hans Søn«, disse forstandige Gammelmands-Betragtninger, som han meget betegnende gav den endelig Form ude i Jægersborg hos sin gamle Lærer Adzer, indelukket med Erindringerne om sin Barndoms oldingeagtige Opdragere.

Man kan her følge den sædvanlige Udviklingslinie i Rahbeks Forfattervirksomhed: han begynder med at føre Dagbog over de Skuespil, han ser opført. Hans voksende Interesse for

Teatret og hans nøjere Bekendtskab med Skuespillerne, især de to Kunstnerpaar Rosing og Preisler, og hans Beundring for Rose gør, at han udarbejder sine Iagttagelser til smaa Afhandlinger, som han fik indrykket — anonymt — i *Almindelig dansk Bibliothek* under Fællestitlen »Portræt af de danske Skuespillere«. Men her som i Skuespillene mangler hans Arbejde det personlige Præg. Først da han i Mad. Rosing ser det store Kunstnerideal, samler han alle sine Kræfter om at forherlige dette og opstille hende som det Mønster, hvorefter ikke blot Kunstnerne, men selve *Kunsten* bør danne sig. Rahbeks ejendommelige kritiske Grundsætninger har deres oprindelige Rod i hans blinde Beundring for hende. Intet vidner tydeligere om den Betydning, dette Forhold fik for hans dramaturgiske Virksomhed, end et Brev, han den 7. Dec. 1782 skrev til Rosing, efter at denne var blevet indviet i Vennens Følelser.

». . . Hvo har gjort mig Dyden elskværdig? Hvis Bifald, hvis Agtelse har jeg arbejdet for? Hvem har været mine Sanges Gienstand og deres Muse, hvem har været min Skytsengel? Hun — ingen uden hun! O! jeg gruer for at tænke, hvad jeg uden hende, uden denne Kiærlighed, med denne Tænkemaade og disse Grundsætninger var blevet! jeg behøver kun at erindre, hvad jeg var i de afskyelige — Gudskelov kun korte — Mellemrum, da jeg ikke elskede hende! o! hun har givet mig Retskaffenhed, Menneskelighed, Virksomhed og alt. Hvordan jeg giøs ved enhver Handling, hun ikke kunde billige, hvordan min Sjæl hævedes, naar jeg nu og da handlede, som jeg indbildte mig, hun i lige Tilfælde vilde have handlet! o! det svæve stedse for mig, hendes Billede! Min Virksomhed, selv nu, skylder jeg ganske eene hende! . . . Dannet ved hendes Fødder, besjælet af hende, med en Gnist af hendes Ild maa jeg kunne gøre noget?».

Dette er ikke blot ungdommeligt Sværmeri, men en næsten religiøs Dyrkelse, og i sin Dramaturgi er Rahbek »den besværlige Sandsiger«, der forkynder en ny Lære, *Dydens Evangelium* i Kunsten. Ved Siden heraf havde han tillige sat sig som Opgave at faa Ram paa den Kunstnerklige, der med Teaterchefen Warnstedt og Skuespiller *Schwartz* i Spidsen intrigerede mod Ægteparret Rosing. Hans Udfald til denne Side blev dog kun Slag i Luften, da han nemlig af Forsigtighedshensyn i Brevene fingerer at behandle tyske Forhold og tyske Skuespillere. Grunden hertil er Rahbeks sædvanlige Ængstelse for

at give Sladderer ny Næring. Selv da Brevene 1782 udkom i Bogform (400 Sider), vovede han ikke at tilegne hende Bogen, men nøjedes med at finde et kærkomment Paaskud til en Fredensborgrejse ved at dedicere den til Enkedronningen. Det fremgaar dog tydeligt af Rahbeks Papirer, at hans oprindelige Hensigt har været en anden. I et Brev til Preisler taler han med Harme om hendes Fjender og skriver: » . . . Brevene, naar de udkommer samlede, skal jeg dedicere til h e n d e ; det vil vist ikke glæde dem. Jeg har sagt dig, jeg arbejder for hendes Ære og Fordel, og det skal stedse være mit Øjemed⁸⁾«. Paa en af de sædvanlige Papirbillinger finder man endog den Tilegnelse, han har tiltænkt hende, og som tydeligst af alt viser hans Hensigt med Bogen. Efter flere udstregede Begyndelser, kom den endelig til at lyde saaledes:

»Veninde! Hvis Navn kunde værdigere staa for i en Bog, hvis Formaal er Dyd og Skuespil-Kunst? Og dog er det ikke denne Betragtning, heller ikke den Anledning, jeg har til at sige det almindelige, at De bærer mig med Deres Venskab, der bevæger mig til at hellige Dem disse Breve, men den Andel, De har i dem. Af Beskedenhed vil De rødme herover, De vil nægte det, og dog er intet sandere. Har [De] ikke ofte opmuntret mig ved det mest smigrende Bifald at fortsætte mit Arbejde, som ellers 100 Gange havde ophørt? Hvor ofte har jeg ikke slængt Pennen og været ubillig nok til at anklage Verden for de Forfølgelser, enkelte Smaa Folk lader mig udstaa? Har ikke Deres Samtaler været mig en Kilde af sande, ofte nye Anmærkninger over Deres Kunst? Men det, som er mere end alt: ved at se, ved at lære at kiende Dem nøie, er jeg blevet paa det fasteste bestyrket i den Sætning, hvorpaa denne hele Bog grunder sig. Publicum har troet i Dem at finde Originalen til det Skilderie, som 100 Steder i Bogen findes af den yngre Jfr. Altermann, og skjønt jeg aabenbare maa nægte, at det er Deres Skilderie, skjønt jeg maa erklære, at det er et Ideal-Maleri, maa jeg dog tilstaa, at jeg laante mange Træk af Dem dertil, og dette maa jeg lægge til for den altfor almindelige Folke Syns Skyld, at skjønt de danske Skuespillere for en stor Deel har givet mig Stoffet til disse Breve, er det dog langt fra, at nogen deri betegnes ved noget vist Navn⁹⁾.«

Det er vel mest sandsynligt, at Mad. Rosing selv ikke har ønsket denne Dedication trykt i Bogen; hun har jo ikke næret Tvivl om, at hun ogsaa uden den kunde tilegne sig Æren for den.

Den Grundsætning, Brevene bygger paa, er Hævdelsen af den Egenskab, som Rahbek mest beundrede hos Mad. Rosing: Foreningen mellem Menneskeværd og Kunstnerværd. At denne Fordring kunde faa saa afgørende en Betydning for Rahbek, mens den for de fleste senere Kritikere synes urimelig, finder sin Forklaring i Rahbeks personlige Forhold til Kunsten og Kunstnerne. — Ikke helt uden Grund var Aktricerne paa den Tid saa berygtede, som de var. Naar man nu læser Skildringen af den Tids Teaterforhold, især de nu saa let tilgængelige Breve fra Skuespillerne og Skuespillerinderne ved det gamle Hofteater, faar man et Indtryk af det utroligt lave moralske og intellektuelle Dannelsesstrin, som mange, selv de mest fremragende sceniske Kunstnere, den Gang stod paa. De sociale Lag, de var udgaaet fra, og de daarlige økonomiske Kaar, de levede under, forklarer og undskylder til en vis Grad dette Forhold. Men saa meget mere maatte Rahbek beundre sin Kunstnerinde, der vel ikke i Kundskabsdannelse stod over de andre, men hvis moralske Vandel var ren og pletfri. Til hende skrev han sine Skuespil, paa hendes Læber lagde han Svarene paa sin egen Kærlighedserklæring, og derfor kunde han heller ikke forsone sig med, at »en uren« skulde sige det, der var bestemt for hende. »Den, der vil spille vel, maa selv være god; Dydens Ros maa forkyndes med rene Læber.« I sine Elskeres Mund lagde han paa samme Maade Ordene for sine egne Følelser, og derfor forlangte han ogsaa Renhed af Skuespillerne: »Man kan ikke lære at bedømme andres Følelser uden ved at give Agt paa sit Hjerte . . . De ædleres Følelser kunne de lastefulde ikke udtrykke.« Derfor bliver det store Bud i Rahbeks nye Lov: »Elsk Dyden!«

Set i Forhold til den Tids Tankegang, bliver hans Stilling nærmest denne: Hans Opfattelse er ikke her et Produkt af Tidsaanden; men den udspringer af hans egen dybeste Personlighed og falder sammen med Tidens moralske Tendens, og derved bliver han det sande Udtryk for sin Tid, som man altid med Rette har villet se i ham. Den, der ikke selv staar i dyb personlig Pagt med sin Tids Tanker, kan vel nok delvis tilegne sig dem og give dem Udtryk, men han bliver aldrig det, som P. C. Zahle saa træffende siger om Rahbek, ». . . en Bærer af sin Samtid, der optog som i et Brændpunkt sin Samtids Lys og Varme og udstraalede dem med en saadan Inder-

lighed og personlig Sandhed, at hans taknemmelige Samtid i ham saa en af sine ædleste Sønner, og at hans Navn med dets hjemlige, gammeldanske Velklang blev et af de kjære, som Faderen overgav sin Søn til at hædre og ære.« Netop fordi det var en indre personlig Drift, der førte ham ind i Tidens aandelige Strømninger, kunde han blive dens fuldgyldige Udtryk. Han levede i »de skønne Følelsers Tid«, og aldrig fandt »Følelserne« et let-bevægeligere Sind end hans. Han levede i en »Dyds« og »Nytte«-Periode, og han forkyndte dens Evangelium af hele sit Hjertes Alvor. Hans Tid var »den populære Humanismes Tid«, og naar Vilhelm Andersen vil finde dens Udtryk i »en enkelt afsluttet Type«, kan der hertil ikke være Tale om at vælge andre end Rahbek, fordi han i hele sit Forfatterskab samler Aarhundredets Udvikling i kort Begreb.

Naar der i Skuespillene og Skuespillerbrevene synes at være to forskellige Hovedlinier i Rahbeks Personlighed, da er det ogsaa kun tilsyneladende. I sit inderste Væsen staar de to Personer, den »unge« og den »gamle« i den nøjeste Forbindelse med hinanden. Hans Virksomhed i hele den følgende Tid er en Fortsættelse af, hvad der her er begyndt, blot med den udvortes Forandring, at der i hans Manddoms Forfatterskab kun gaar een Hovedlinie, hvor forskellige de Emner end er, han behandler. Vil man finde de Kræfter, der bidrager til at spinde de to Traade sammen til een, maa vi søge dem i Rahbeks Liv udenfor den snævre Rosingske Kreds, de dramatiske Selskaber og Klubberne, og den Parentes, der indskyder sig i hans Udvikling her uden egentlig at afbryde den, hans Udenlandsrejse.

7. Broder Rahbek. — Nye Kriser.

»Inderlig elskede Broder!« — det var en Tiltale, Rahbek gerne brugte og selv saa gerne vilde høre. Barndommens naive, troskyldige Venskabstrang forlod ham aldrig, — selv ikke i de Perioder, hvor »han hadede Menneskene«. Hele Livet igennem vedblev han at slutte sig nær til dem, han kom i Berøring med; ogsaa Mænd, som han ikke ubetinget sympatiserede med, kunde han kalde »Broder«, selv en Mand som Skuespiller Fr. Schwartz, der ingenlunde altid var hans gode Ven, var dog meget betegnende hans Dusbroder. Henrik Steffens skriver i sine Erindringer: »Der levede vel næppe i noget Land et Menneske,

der havde saa mange Duusbrødre som Rahbek; han fandt ret Behag i dette umaadelig udbredte Broderskab, og i nogle Familier kunde han opregne sine Brødre indtil fjerde Slægtled; thi han var paa eengang Duus med Bedstefaderen, Faderen, Sønnen og Sønnesønnen.« Der er i dette Forhold atter et Glimt af den Karaktersvagthed, der ogsaa ved andre Lejligheder lader sig til Syne; og ofte nok fik han det selv at høre i levende Live: »Den, der vil være Ven med alle, bliver Ven med ingen«, og »den aabne, ærlige Natur vil altid finde sine Fjender«, det er, som Rahbek undertiden mangler Mod til at se en Modstander lige i Øjnene. Og dog er der sikkert i denne Trang til Venskab tillige et Vidnesbyrd om den Hjertensgodhed og Sindets Mildhed, der var hans Væsens inderste Kerne, og som langt overskinnede den Svaghed, der var forbundet dermed. I »Mindeblade om Herlovianere« har Christian Wilster tolket netop denne Side af hans Karakter i det forstaaelsesfulde Vers:

Og hver han fandt kløgtig og venlig i Hu,
ham talte han til med det kiærlige Du;
de nymodens smaaloe, ej saa deres Blik,
at Hjerte som hans elsker gammeldags Skik.

Selv har Rahbek i sine Digte givet talrige Vidnesbyrd om, hvilken Værdi han fandt i et trofast, broderligt Venskab, stærkest maaske i følgende Vers, der findes optaget i »Poetiske Forsøg«:

Den første Sang i Vennelag
Forkynde Venskabs Værd!
En Venskab uindviet Dag,
Forloren, misbrugt er;
Og medynksværdig er den Mand,
Som Venskabs Fryd ej føle kan.

Derfor blev Rahbek ogsaa Broder, hvor han kom: Han blev snart i de dramatiske Selskaber den kammeratlige og belærende »Storebror«, i Klublivet den lystige Bro'r, og i Frimurerlogens løftebundne, hellige Broderskab fandt han det Ideal, der i enhver Henseende tilfredsstillede hans Brodertrang.

I nær Forbindelse med hans Forfattervirksomhed stod hans Liv i de dramatiske Foreninger. Men medens Skuespillene og Skuespillerbrevene var det Baand, der knyttede ham saa uløselig til den Rosingske Kreds, blev de dramatiske For-

eninger, som Steffens siger, » . . . for Rahbek et Middel, der forbandt Livet med aandelig Beskæftigelse.« Men foruden saaledes at bidrage noget til at fjerne ham fra den »Drivhusvarme«, ved hvilken han opklækkede sine overspændte Følelser, og forbinde ham med Virkeligheden, fik det den endnu større Betydning, at han her fik Lejlighed til at studere Skuespillets Teknik og udvide sit Kendskab til de dramatiske Forfattere. Der var desuden i de dramatiske Foreninger en ungdommelig Oppositionslyst, der bragte ham til at beskæftige sig med Tidens sociale Rørelser.

Det havde længe været Rahbeks inderligste Ønske at følge Rosings Eksempel og gaa til Teatret; men af flere Grunde var det umuligt for ham. Faderens absolute Modstand var maaske ikke det værste. Rahbek har givet adskillige Beviser paa, at han nok i Nødsfald turde handle efter sit eget Hoved. Men hans Ydre var ikke for Scenen: Hans Bevægelser var kejtede og klodsede, nærsynet var han, og i de patetiske Roller, som han altid mest yndede at deklamere, skulde det nok i Regelen hænde, at hans pibende Stemme »knækkede over« netop paa de højtideligste Steder; han var desuden aldeles umusikalsk.

Saaledes udestængt fra Teatret, gik han ind i et af Datidens dramatiske Selskaber, det saakaldte »Skindergadens Selskab«. Her og i lignende Foreninger fandt Rahbek i en lang Aarrække et af sine kærester Virkefelter, og det er derfor nødvendigt at vide lidt om, hvad Nyt han her kom i Berøring med, hvilke Mennesker, hvilke Tanker, og hvad Betydning disse Omgivelser fik for ham. En Undersøgelse af disse Forhold fører os ind i det Liv, der dengang levedes inden for Hovedstadens gamle, snevre Volde. — De stærke Brydninger, der paa saa mange Omraader kendetegner det attende Aarhundredes sidste Decennier, medførte ogsaa en Ændring i Bedømmelsen af Digterne og Digtekunsten. Om disse den nærmeste Fortids vanrøgtede Stedbørn lagde den ny Tid en Glorie, hvis Glans ogsaa formaadede at sende sine Straaler til den foragtede Aktørstand.

Det var ikke vore hjemlige Skuespilleres egen Vandel, der aftvang Borgerne en forøget Agtelse for Standen, selv om Hædersmænd som den gamle Rose, Schwartz, Rosing og flere nok bidrog noget dertil. Ludvig Holbergs Navn havde meddelt noget af sin Glans til Skuepladsen og dens Dyrkere; men det var dog især »Oplysningstidens« Beundring for Filosof-

ferne og i Forbindelse hermed en hidtil ukendt Sympati for de moderne Forfattere, der gik i Filosoffernes Spor. »Digterne blev den ny Tidsaands, Oplysningens, begejstrede Tempeltjenere«, og Scenen var den Prædikkestol, hvorfra Mænd som Voltaire, Diderot og Lessing forkyndte deres Ideer. I Tyskland, hvor Skuespillerstanden hidtil havde været en foragtet Kaste, opstod nu de store Skuespillernavne Schroeder, Reinecke, Beck og Iffland, der i alle Europas literære Kredse nød den højeste Agtelse. Denne Kulturbevægelse ledsagedes herhjemme, og især i Hovedstaden, af store økonomiske Fremskridt paa næsten alle Samfundslivets Omraader: den oplyste Middelstand rykkede frem som en selvstændig, betydningsfuld Faktor i det offentlige Liv. Tidens nye og store Tanker om Menneskerettighederne havde herhjemme haft sine Talsmænd i Jens Schielderup Sneedorf og den ædle, dybsindige Tyge Rothe, »Tænkeren, Daneborgeren, Sandsigeren«, som Rahbek kalder ham. Hans største Discipel var atter Bondevennen Christian Colbjørnsen.

Og dog havde hine Mænds Virksomhed næppe saa snart baa- ret synlige Frugter, hvis den ikke i den almindelige, borgerlige Velstand havde fundet saa fortrinlig en Jordbund. Lige siden den store nordiske Krigs Afslutning i 1720 havde Danmark-Norge næsten helt været forskaanet for Krig, og i over 20 Aar havde den danske Handel, især Søhandelen, nydt godt af den europæiske Ufred, der gav den et afgørende Overtag over dens Konkurrenter paa Verdensmarkedet. Denne Tid, der i Historien er almindelig kendt under Navnet »den glimrende Handelsperiode«, skabte en hidtil ukendt Velstand, der ikke blot satte sig synlige Mindesmærker i de københavnske Storhandlers Gaarde, men ogsaa kom hele den almindelige Borgerstand til gode. Med Rigdommen voksede ogsaa ganske naturligt Borgerstandens Selvfølelse, dens Krav paa at blive hørt og taget med paa Raad; der fremstod i Danmarks Hovedstad et nyt Begreb, »Publikum«, hvis Stemme, »den offentlige Røst«, selv Adelen og Regeringen maatte laane Øren.

Uadskillelig fra Medgang og forøget Velstand følger altid Trangen til i rigere Maal at nyde Livets Glæder, en frodig og svulmende Livslyst, der efterhaanden, som de daglige, økonomiske Bekymringer forsvinder, oftest ender i det ubekymrede Letsind, som varsler en nær forestaaende Nedgang: den økonomiske Krise. Blandt Hovedstadens Borgere kunde man i hine Aar iagt-

tage en saadan ustyrlig Trang til Morskab og Fornøjelser, som vel ikke altid var i fuld Overensstemmelse med den megen Talen om Dyd og Moral, der hørte den samme Tid til. Talrige selskabelige Foreninger stiftedes, der afholdtes Baller, Maskerader, overgivne Drikkeselskaber med muntre Viser. Men det mest karakteristiske Udslag af de velhavende Borgeres Fornøjelstrang var dog Komædievæsenet i de dramatiske Selskaber. Her var der imidlertid med den almindelige Morelyst forbundet en anden Hensigt, der gav disse Selskaber en vidererækkende Betydning. De Skuespil, man her opførte, og den Tone, der i det hele taget raadede blandt Medlemmerne, var ofte af en polemisk Natur. Her gav man de Tanker Udtryk, som Filosoferne havde fremsat i deres Skrifter og Digterne givet poetisk Form; Folket følte sig derved paa en Maade som Talsmænd for de Rettigheder, der i Aarhundreder havde været krænkede; man yndede derfor særligt at opføre Skuespil, der indeholdt Kritik mod det bestaaende Samfund. Endelig var der ogsaa i denne Iver hos mange en Stræben efter aandelig Dannelse, der blev en betydningsfuld Forberedelse til Modtagelsen af det store Digterkuld, der med det ny Aarhundrede fremstod i Danmark.

Intet Under, at man nu finder Knud Lyne Rahbek som de dramatiske Selskabers Midtpunkt; her hørte han ifølge hele sit Temperament hjemme, og Selskaberne fandt i ham en Mand, der ved sin Iver og Intelligens kunde blive dem en betydelig Støtte. I det første, han blev Medlem af, »Skindergadens Selskab«, var han endnu paa Grund af sin Ungdom mere Lærling end Fører. Han havde, som han selv i sine Erindringer indrømmer, endnu for høje Tanker om sine Evner som Skuespiller, og hans uheldige Teaterydre gav ham ofte i hans Medspilleres Øjne et komisk Skær — især i de alvorlige Roller, som han med Forkærlighed kastede sig over. Heller ikke de literære Bidrag, han leverede, vandt Selskabets Bifald. Hans »tragiske Tragedie i tre Acter«, »Cato af Utica«, stemte ved den sentimentale Tone, der dengang altid talte ud af Rahbek, ikke overens med Selskabets Fordringer om Polemik og Tendens i de Skuespil, der skulde opføres. Men den ubarmhjertige Kritik, der blev hans Tragedie til Del, bidrog til at dæmpe op for hans overhaandtagende Sentimentalitet. I sine »Erindringer« skriver han herom: »Ogsaa tjente den blandt dette Selskabs udmærkede Medlemmer herskende Synsmaade

mig senere til en Modvægt mod den altfor ensidige Retning, Sentimentaliteten var i Begreb med at give mine Ideer og min Smag«. Da engang et af Medlemmerne beklagede sig over, at han manglede Ideer til det dramatiske Bidrag, han ifølge Selskabets Love skulde indlevere, paatog Rahbek sig at skrive det for ham, og i den »Originalkomedie«, han nu udarbejdede, forlod han helt sine følsomme tyske Forbilleder og forsøgte sig som Satiriker. Sine Motiver hentede han i »Rabeners satyriske Breve«, og Resultatet blev et haabløst Sammensurium, »Adelsmanden, som han er, eller Hovmesterpladsen«, som Selskabsbrødrene, »der havde Snu af det hele, holdt et saa syndigt Hus med«, at Forfatteren heller ikke heri fandt nogen Opmuntring til at fortsætte sine dramatiske Skrivelser.

Størst Betydning fik dog dette Selskab for Rahbek derved, at han her for Alvor blev fortrolig med Holbergs Komedier og rigtig fik Øjnene op for den Skat, Nationen i dem ejede; og der er efter Rahbeks egne Udtalelser ingen Tvivl om, at naar det blev ham, der ved sin Udgave af Komedierne først gjorde dem tilgængelige for Folket, saa skyldtes det den Kærlighed til Holberg, der vakttes hos ham i »Skindergadens Selskab«. Over Selskabets Forestillinger førte Medlemmerne efter Omgang »dramatisk Journal«. Rahbek fik ofte Lov til »at tage adskilliges Absent«, ». . . og skylder jeg denne Øvelse, hvis jeg er blevet fortrolig med det holbergske Lystspils sande Aand og Tone¹⁾, hedder det i »Erindringerne«. Da senere hans to trofaste Venner Jørgen Kjæruf og Christen Pram blev »Medbrødre« i Selskabet, styrkedes hans Position, og det muntre og fornøjelige Foreningsliv bidrog sit til at gøre »den hvide Sten« i 1779 endnu lysere.

Vidt forskelligt fra Skindergadens Selskab var et andet dramatisk Selskab, som Rahbek paa samme Tid blev Medlem af. Det var det i 1777 af Skuespiller Fr. Schwartz stiftede »Dramatiske Selskab«, hvis Medlemmer væsentligst bestod af yngre Skuespillere og Skuespillerinder fra Nationalteatret, der under indbyrdes Vejledning og Kritik her arbejdede paa at dygtiggøre sig i deres Fag. Det havde for alle Parter været det heldigste, om Rahbek ikke var blevet Medlem af denne Forening; men da baade Rosing og hans Hustru var virksomme Deltagere i Selskabets Øvelser, havde Rahbek intet større Ønske end at blive optaget sammen med sine kæreste Venner. Han

bevægede omsider Rosing til at gøre Brug af den Ret, Selskabets Love*) hjemlede ham og foreslaa Rahbek optaget i Foreningen — som Æresmedlem! Der rejste sig dog straks en voldsom Modstand mod dette Forslag. Flertallet henvendte sig til Schwartz med en indtrængende Anmodning om, at han vilde modsætte sig det, da den 17aarige Student, »som indbildte sig, at han allerede i Teatersager havde slugt Alverdens Visdom, og kun fandt en Skuespiller mesterlig eller elendig, eftersom han den Dag var hans Ven eller Uven, snart vilde bringe Urede i den gode Forstaaelse«. Rosing fastholdt dog i en skarp og bidende Tale sit Forslag, som han støttede ved at henvise til Rahbeks Oversættelse af et tysk Skuespil »Romeo og Julie« (ikke Shakespeares, som Overskou fejlagtigt angiver i sin Teaterhistorie). Schwartz gav som Ordfører for Modpartiet et kraftigt, afvisende Tilsvar. Striden var allerede saa bitter, at man ventede Foreningens Sprængning, og der var kun eet, der holdt de ophidsede Gemytter sammen: De unge Skuespillere havde nemlig indstuderet Ewalds Sørgespil »Balders Død«, der efter Bestemmelsen skulde gives som Privatforestilling paa Hofteatret paa Kongens Fødselsdag. Schwartz opfordrede derfor Medlemmerne til at vise »broderlig Enighed, saa at denne Beslutning kunde udføres paa en Selskabet og Digteren værdig Maade,« og den ildfulde Rosing var den første til at raabe: »Det vil vi! Ikke et Ord mere om noget andet end Balders Død«. Al Misstemning gik da for en Tid under i levende Kunstiver, og Stykket opførtes efter Bestemmelsen den 7. Februar. Kongehuset overraskede Selskabet med at bivaane Forestillingen, ogsaa Ewald kom — sammen med en talrig Kreds af indbudte Kunstkere. Skuespillet gjorde megen Lykke; det spillede tre Gange, — sidste Gang paa Enkedronningens Befaling til Indtægt for Digteren. H a r t m a n n begejstredes for det skønne Digterværk, og da det næste Gang opførtes af de »rigtige« Skuespillere paa Hofteatret, havde han komponeret Musikken til det.

Efter den første Forestilling afholdtes der i Overensstemmelse med Traditionen et Gilde til Forfatterens Ære. Mad. Rosing, der havde givet en mesterlig Fremstilling af N a n n a, var Ewalds Borddame, og Digteren kaldte hende altid siden ved

---

*) »Det dramatiske Selskab«s Love er trykt i Robert Neiiendams »Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder«. I. S. 264 f.

dette Navn, som Rahbek ligeledes med Begejstring benævner hende ved i sine Ungdomsbreve.

I den følgende Tid var Ewald en hyppig Gæst hos Rosings, og Rahbek dvæler ofte i sine »Erindringer« ved de Timer, han her tilbragte sammen med Digteren: »Disse Forestillinger og dette Selskab gav Anledning til mit første Kiendskab med Ewald. . . . Kort efter blev jeg tillige med ham budet en Aften til Rosings og nød der nogle Timer, hvortil jeg aldrig havde kiendt og saare sjældent har nydt Lige, deels ved Ewalds — uagtet den Talefejl, at han ikke kunde udtale l, men sagde r isteden — mageløse Svada, Lune, Vid og Fortællingsgave . . . men især for den overordentlig hulde og kiærlige Maade, hvorpaa han ved mine Venners Anbefaling modtog mig, som gav mig Føje til at bramme af:

Mig Danmarks Skjald sin yngre Broder kaldte,

og som han med samme Hyldest bevarede mig indtil sin Død.«

De vellykkede Forestillinger varslede Held og Ære for den »dramatiske Forening«; men næppe var de spillet til Ende, før Striden blussede op paa ny. Rosing fremkom atter med sit Forslag om at optage Rahbek som Æresmedlem, og han foreslog dennę til yderligere Støtte for deres fælles Sag, at han skulde vedkende sig Forfatterskabet til »Den unge Darby«, som jo var indleveret anonymt til Teaterdirektionen. Rahbek havde dog en velgrundet Følelse af, at hans »Darby« snarere kunde blive et Vaaben i Modstandernes end i Vennernes Hænder. Derimod fremlagde han en Oversættelse af 1. Del af *Diderots* »Samlede teatraliske Værker«, som han tilegnede Selskabet; og i en meget behændig og velholdt Tale hævdede Rosing, at dette Arbejde ikke alene gjorde Rahbek værdig til Optagelse i Foreningen, »men at det endog vilde være en Erklæring om Selskabets fuldstændige Udygtighed til at dømme om Fortjenester i dramatisk Retning, hvis det ikke enstemmigt kaarede ham til Æresmedlem«. Under den paafølgende Debat mistede Taleren mere og mere Koldsindigheden, Schwartz følte sig personlig fornærmet, og sammen med otte Meningsfæller meldte han sig ud af »Det dramatiske Selskab«.

Flere af de tilbageblevne truede med at følge efter, hvis Rosing fastholdt sin Fordring. Han gav da efter, men kun for straks at lægge om til en ny Manøvre, der endelig kronede hans Anstrengelser med Held. Han foreslog nemlig, at man for at

bøde paa det store Tab af Medlemmer og skaffe Foreningen ny Tilslutning, skulde som »arbejdende Medlemmer« optage Mænd, der »som Forfattere eller Skuespillere vilde hellige sig Skuepladsen og havde givet Tegn paa Anlæg dertil«. Derefter blev ikke blot Rahbek, men ogsaa hans Venner Pram og Zeuthen optaget. Man forstaaer dog let Fr. Schwartz's Harme over denne Kabale, der pludselig afbrød Selskabets løfterige Bane. Han fik sin Velynder, Teaterchef Warnstedt, til at udvirke en Kabinetsordre, der ophævede »Det dramatiske Selskab« (7. Dec. 1779) og tillige indholdt den for Rosing krænkende Bestemmelse, at han skulde være undergivet Schwartz's Instruktion. De tre unge Studenters, Rahbeks, Prams og Zeuthens, Indlemmelse i Foreningen var udtrykkelig nævnt som en Anledning til dens Ophevelse. Øvelserne fortsattes dog endnu en Tid i al Hemmelighed i Rosings og Preislers Hjem; men Rahbek tog sig Begivenheden overordentlig nær, og den blev det første af de haarde Slag, der afsluttede det lykkelige Aar 1779 og varslede det lige saa ulykkelige 1780. Forgæves fordrede han — til sidst i saa skarpe Vendinger, at det forfærdede hans forsigtige Fader — at faa den skæbnesvangre Kabinetsordre at se, for at han kunde faa Lejlighed til at rykke frem med en Apologi. Han fik intet Svar, og samtidig med disse Bekymringer ramtes han af Modgang og Genvordigheder fra saa mange Sider, at han »føjte sit forstemte Hoved indhyllet i et uigennemtrængeligt Mørke« og til sidst troede, han havde mistet sin Forstand, — en Frygt, der især bestyrkedes ved den Sindsstemning, hans Fader i omtrent samme Alder havde været i³). En Aften, da Mad. Rosing efter Husets Skik var gaaet ind med sine Glutter for at bringe dem til Hvile, og Manden sad ved sin Aftenpibe, besluttede Rahbek »at skaffe sig Lys i den hele Vildrede«, og han gjorde sin Ven det ligefremme Spørgsmaal: »Er jeg ikke forvirret i Hovedet?« Rosing viede bryde ud i Latter; men Rahbek gennemgik nu med urokkelig Alvor alle de Tilfælde, der bestyrkede ham i Troen paa, at han hørte til »de uskadelige, fredelige Sindssyge«, og at hans Venner havde aftalt »for ikke at gøre hans Familie Skam og Sorg at lempe dem efter ham, snakke ham efter Munden, lede hans Skridt, idet de lod, som de delte dem.« Rosing forstod da nok, at Vennens Tilstand var alvorligere, end han havde troet; men han var tillige saa heldig at kunne berolige ham med, at der den følgende Lørdag skulde afholdes Læseprøve paa »Den unge Darby«, og at

Rose havde ønsket Forfatterens Nærværelse. Da der jo var ringe Sandsynlighed for, at Teatret af samme Aarsag som Vennerne skulde lempe sig efter »den gale«, lod han sig hermed stille tilfreds; men »de gamle Dage var forbi«, og den lykkelige Tid vendte aldrig mere tilbage. Kun den forestaaende Opførelse af »Den unge Darby« svævede for ham som noget usigelig skønt, der nok skulde bringe ham Glemsel og Oprejsning for alle Lidelser. Aftenen kom, og Rahbek var saa henrevet af Mad. Rosings Spil, at han slet ikke mærkede, hvor stor en Fiasko det hele blev. Men allerede næste Morgen kom en af hans gamle Venner og fortalte ham meget trohjertigt, at han som en af de faa Klappere, der havde givet Stykket Bifald, endnu var øm i Hænderne af Anstrengelse. Længere op ad Dagen erfarede han, hvor meget Besvær den brave Pram havde haft med at holde Styr paa Parterret. Til en af de mest højroastede Misfornøjede havde han saaledes henvendt den bidske Bemærkning: »Hør, ved De hvad, havde Rahbek villet haft en Hanswurst i sit Stykke, havde han sat ham der selv; derfor skal Død og Pine De tie stille!«

En Smule Opmuntring bragte dog Adresseavisen ham i Form af et lille Hyldingsvers »efter Comedien: Den unge Darby:

Held dig, Du unge Mand! Træd stolt i Göthes Spor,
 Din Klygt lad hele Verden læse!
 Skriv højt og bliv som han en Mester stor
 Udi dit rette Fag — — —!»

Men ogsaa denne Glæde endte brat. Sophie Elisabeth Bruun, Thomas Bruuns Kone, der havde gjort Verset, lagde nemlig ikke Skjul paa, »at det manglende Rimord, hvis Savn de tre Streger bebudede, var det daværende Modeord F a d a i s e«. Ved anden Opførelse gik der endog Rygter om, at Stykket vilde blive udhysses, og at især »Norske Selskab« nærede onde Planer i denne Retning. Rahbek havde Hjertebanken, da han om Aftenen gik til Teatret. Kort i Forvejen havde han været uforsigtig nok til at fornærme »den ejegode Wessel«; nu saa han ham sidde med sit sarkastiske Smil i Parterret i Midten af en talrig Flok af Mad. Juuls mest kritiske og frygtede Stamgæster*). Men Rah-

*) »Norske Selskab«s Standkvarter var hos Vintapper Niels Juul i Læderstræde, senere Sværtegade.

bek tog Mod til sig, gik midt ind i Fjendens Lejr — og fik Wes-sels Tilgivelse. Saa kunde han endelig i uforstyrret Fred hen-give sig til Nydelsen af sin Elskedes Aabenbaring som Betty i den kære »Darby«.

*

*

*

Den paafølgende Sommer (1780) bragte dog maaske Rahbek den største Skuffelse. Rosing var som sædvanlig flyttet med sin Familie til Fredensborg, og Rahbek sparede sig ikke for at fremskaffe et gyldigt Paaskud til en Fredensborgtur; ligefrem at udbede sig Faderens Tilladelse til et otte Dages Besøg hos sine Venner paa Landet, vovede den 20aarige Digter ikke!

Han oversatte Goethes »Erwin og Elmire«, blot for at kunne overrække den til *O v e r h o f m a r c h a l S c h a k*, dér sammen med Hoffet opholdt sig i Fredensborg; han ventede slet ikke at faa Arbejdet frem paa Scenen. Ved samme Lejlighed vilde han bringe Guldberg et Eksemplar af »Darby« og — for at afskære Faderen al Protest — søge Geheimeraad Moltkes Tilladelse til at benytte Kongens Bibliotek, der endnu ikke var aabent til of-fentlig Brug⁴). Han forlod da en Sommerdag Byen i Haab om »at nyde nogle skønne Dage ganske efter sit Hjerter i Venskabs, Naturens, huslige og landlige Glæders hellige Skiød« for dér at glemme alle de bitre Sorger og Skuffelser, der nedstemte hans Sind. Men kun faa Dage efter vendte han endnu mere ulykkelig tilbage, end han drog bort.

Rosing havde modtaget ham med en Uvenlighed og Kulde, der straks havde nedslaaet hans sangvinske Venskabslængsler. Det er vel sandsynligt, at den Pyrrhusej, Rosing havde vundet ved at fremtvinge Vennens Indlemmelse i »Det dramatiske Sel-skab«, bar en Del af Skylden herfor; men adskilligt tyder ogsaa paa, at han i et forbigaaende daarligt Lune helt ubevidst har krænket Rahbeks saarbare Følelser. I Bevidstheden om, at han, nu havde mistet det sidste, der bandt ham til Hjemmet, besluttede Rahbek da at sige sit Fædreland Farvel for stedse og rejse til Amerika og søge Hyre som Soldat! Næst efter den Umulighed at blive Skuespiller var der intet, han nærede større Tilbøjelig-hed for end Militærvæsenet, der laa hans Natur endnu fjernere. Han havde endnu en Splint af Marskalstaven i Lommen fra de

Dage, da han som seksaars Purk stod i sin Farmors Vindueskarm og førte Fuglefrøene i Kamp mod hverandre.

Før han rejste, vilde han dog nedskrive sine *Confessions*, for at en mere skønson Efterverden ikke skulde forblive uvidende om hans Lidelser.

Men medens han endnu var ivrigt beskæftiget i de sene Nattetimer med at udarbejde og samle sine smertefulde Erindringer, blev Manuskriptet ham frastjaalet af en »Ven«, og inden han havde fuldendt den næste Udgave, var de største Sorger forduftede og Rejsen opgivet. »Heller ikke denne Gang skulde det ske, skulde overalt ikke ske,« skriver han i sine Erindringer; »hvorfor ikke, ved kun han, der saa forskellige Gange og paa saa forskellige Maader gjorde mine Forsætter til Intet«⁵⁾.

Otte Aar efter, da han atter gennemgik en lignende Krise, dukkede hans *Confessions* frem paa ny, vistnok i forkortet Skikkelse. Deres Indhold maa derfor meddeles under hans Livs næste store »Krisis«.

Den egentlige Grund til, at han ikke rejste, hvis der forøvrigt nogensinde har været virkelig Alvor i hans Planer, var naturligvis den, at han, da det kom til Stykket, ikke kunde løsrive sig fra »Olsen«. Og da han nu netop erfarede, at Rosing var blevet farlig syg, tøvede han ikke med at ile til hans Leje. Vennerne faldt med Forsoningstaarer i hinandens Arme, og i sine Erindringer fortæller Rahbek med det ironiske Lune, han ofte lægger for Dagen i Omtalen af sin Ungdoms »Sturm und Drang«-Periode: »Medens jeg nu var sysselsat med at oprette min uforsætlige og tildeels uvitterlige Brøde ved min Vens Sygeseng, og — vistnok efter ringe Evne — at lette hans trofaste og mageløs omsorgsfulde Hustru hendes Møje, havde Tiden i al Stilhed og Mag lettet og jævnet mange af de Anstød, der gjorde mig Livets Bane saa møjsom, havde i mange af de Mørkets Kjæmper, jeg troede at skulle stride med, lært mig, med den sindringe Herremand Don Quixote at erkende lutter Faar og Geder, og kort sagt, da jeg fik Stunder igen at tænke paa mig selv, fandt jeg til min store Forundring, at der egentlig ingen mere Fare var paa Færde, og at jeg ret godt kunde lade Tingene gaa igen i deres gamle Slendrian«⁶⁾.

Krisen var forbi, han blev atter den gamle — Broder Rahbek.

8. Bakkehuset. — Ungdomsdigte.

Det havde altid været vanskeligt for Rahbek at finde det Tag, han kunde slaa sig til varig Ro under. I sit Hjem kuedes han af den strenge Fader, som han længe efter at være traadt offentlig frem som Forfatter vedblev at nære en indgroet Frygt for. Han flyttede derfor frem og tilbage mellem Hjemmet i Amaliegade, Adzers Bolig paa Jægersborg, »Sølvskræderens« Hus paa Frederiksberg og sin Digterhybel hos Vennen P. C. Zeuthen, hvor der altid stod en Seng og ventede paa ham.

I Sommeren 1780 fornyede han sit gamle Venskab med Pram, som »en Tid havde været ude af hans Fortrolighed,« — det var Vennernes forskellige Bedømmelse af Mad. Rosing, der havde skilt dem ad. Pram havde netop samme Foraar dimitteret den unge Bornemann, »og svævede nu som en Bi fra Blomst til Blomst i Literaturens og Videnskabens Rige«, og paa denne muntre Flugt fandt han sin gamle Broder Rahbek, nedbøjet, træt og fortvivlet med Hovedet fuldt af de triste Rejseplaner, og for gammelt Venskabs Skyld inviterede den muntre Bi Torbisten med hjem i sin hyggelige Celle — i B a k k e h u s e t.

Denne gamle Bondegaard med sit mørke Egetræs Bindingsværk var en af de ældste Bygninger paa Frederiksberg, og allerede paa den Tid havde den ført en meget omskiftende Tilværelse: Siden den gamle Brændevinsbrænder Christen Christensen i 1718 solgte den, havde den været paa saa forskellige Hænder som Kromanden Claus Wentorps og Statsminister Johan Ludvig Holstein-Ledreborgs, og endelig i 1777 blev den købt af Carl Henrik Ordning, der dengang var Forpagter af Forhaabningsholm. Han lejede Bakkehusets Værelser ud til Sommergæster, og en af de første, der valgte sig dens lave Stuer til Bolig, var Christen Pram; hvert Aar vendte han trofast tilbage til sin landlige Rede, og nu bragte han altsaa en ny Gæst til Huse, lidet anende, at han dermed bragte den første Forbindelse i Stand mellem to Navne, der for de kommende Slægter skulde være knyttede uløselig sammen: Knud Lyne Rahbek og Bakkehuset. I en af sine ulykkeligste Perioder fandt Rahbek Porten til sin Fremtids kæreste Bolig, og han glemte heller aldrig, at det netop var i det ulykkelige Aar 1780, at:

Det blide Venskab ved min ædle Pram
mig først til Bakkehusets Skygger bragte,

skønt han selv dengang mindst af alt drømte om, hvad det senere skulde blive for ham. Og dog var det, som den gode Stjerne, der i de kommende Aar bogstavelig talt lyste ind til ham i Stuerne derude, allerede nu oprandt for ham.

Ved Prams Introduktion blev han ogsaa fra nu af en hyppig Gæst i det Melchioriske Hus, der laa nær ved den gamle Vesterport, som han hver Dag maatte passere paa sin Vandring fra Bakkehuset til Byen, og i den Kreds, der her hver Aften var forsamlet, fandt Rahbek den hjerteligste Modtagelse. Og selv om den musikalske Underholdning, der altid lagde Beslag paa en Del af Aftenen, ikke ubetinget tiltalte hans umusikalske Øren, befandt han sig dog saa godt, at han aldrig kunde løsrive sig før den sene Aftentime, paa hvilken Vesterport blev lukket, og han og Pram maatte da vandre den lange Farimagsvej for at slippe ud gennem Nørreport.

For Rahbeks videre rent menneskelige Udvikling blev det en stor Betydning, at han her kom i Forbindelse med en sund og livsglad Ungdom, der kunde aflede hans Tanker fra deres evige Kredsen om en enkelt Genstand, som i saa høj Grad bidrog til at skabe og nære et unaturligt Følelsesliv hos ham. Man kan ved at følge hans dramatiske Udviklingsbane vanskeligt befri sig for den Tanke, at det for ham selv var blevet til større Lykke, om han aldrig var blevet tryllet ind i den Teaterverden, der laa hans oprindelige Natur saa fjern, og hvor han heller aldrig i egentlig Forstand blev rigtig hjemme — ikke engang da han som Medlem af Teaterdirektionen havde naaet et Maal, der vel endog laa over hans Ungdoms dristigste Forventninger.

I H. C. Andersens lidenskabelige Kærlighed til Teatret, — paa Trods af udprægede Naturanlæg — er der adskilligt, der minder om Rahbeks. Men hos Andersen var der i disse Følelser et uroligt Genis Higen mod en Verden, hvis Eventyrglans fremkaldte Længsler i hans Sind, hvis egentlige Væsen endnu var ham selv fremmed. Rahbeks Skæbne henleder Tanken paa Ynglingen, der af Ellepigen bliver lokket ind i Højen og aldrig siden kan glemme det fremmedartede Liv, som dér aabenbarede sig for ham, men bestandig vedbliver at søge tilbage til »de gloende Pæle«. Adskilligt tyder paa, at Rahbek selv undertiden opfattede Forholdet paa denne Maade, og i sine »Erindringer« lægger han ikke Skjul paa, at han ofte gjorde forgæves Forsøg paa at løsrive sig fra Fortryllelsen: ». . . Sandelig, jeg kunde vel synes

at have faaet Varsler fuldt op at vælge mig en anden Bane! . . . og under idelige, saa godt som uafslidelige Bestræbelser at rive mig derfra, finder jeg mig som koglet dertil end ikke sluppen løs«. Og i et af sine fortrolige Breve til Preisler ytrer han i stærke Ord sin Misfornøjelse med Teaterforholdene og lægger heller ikke Skjul paa, hvem det er, der trods alt, dog stadig »kogler« ham fastere dertil: »Kunde Olsen forlade det, da skulde jeg snart fly det for stedse.« De friske Ungdomsstemmer i Melchiors lyse Stuer var som et Hanegal, der kaldte ham tilbage til Virkeligheden, og hans livlige Virksomhed i de borgerlige dramatiske Foreninger havde ogsaa langt mere Berøring med det naturlige Liv end med det egentlige Teatervæsen. Da han efter den ulykkelige Katastrophe, der opløste Skuespillerskolen, atter befandt sig blandt sine gamle Selskabsbrødre, var det derfor ogsaa med Følelsen af, at han nu igen var blandt sine egne. Ganske vist blev han ogsaa snart her indviklet i en voldsom Strid; men nu stod han paa sin egen Grund, som den naturlige Fører, der havde Flertallet paa sin Side. Af denne Fejde, der dannede Indledningen til en Virksomhed, som gennem mange Aar holdt ham fangen, faar man gennem »Erindringerne« et livligt Billede:

En Eftermiddag i det bevægede Aar 1780 drog en Skare unge Mænd i meget ophidset Sindsstemning ind i Kongens Have. I Flokken saas den djærve Thomas Thaarup og den iltre Rahbek, der den Dag mere end nogensinde lignede »en tændt Fakkelt«. De kom fra en Generalforsamling i et dramatisk Selskab, hvor Bølgerne havde gaaet saa højt, at det endog »tegnede til haandgribelige Forhandlinger«, som Flertallet dog i yderste Øjeblik afværgede ved at overlade Valpladsen til Oppositionspartiet, i hvilket der ogsaa fandtes adskillige Fruentimmer, som mod Sædvane var blevet Medlemmer af Foreningen, der saaledes selv ubesindigen havde saaet det Tvedragsfrø, der nu medførte dens Opløsning. I den Skare, der drog ind i Kongens Have, befandt sig lutter Mandfolk, og mens Begejstringen endnu var varm, dannede de her i den grønne Park »Det dramatiske, literære Selskab«, — bedre kendt under Navnet »Borups Selskab«, der endnu bestod ved Rahbeks Død, 50 Aar efter. I dette Selskab var Rahbek »Herre og Mester«, fortæller Henrik Steffens (i sine Erindringer). »Han bestemte Stykkerne, han fordelte Rollerne, og endskiønt alt havde Udseende af en Raad-

slagning, fandt der i min Tid næppe nogen Opposition imod hans Villie Sted.« Først i 1781 begyndte det nye dramatiske Selskab for Alvor sin Virksomhed, og da Rahbek allerede Aaret efter (1782) drog ud paa sin første store Udenlandsrejse, kan det først være efter Hjemkomsten fra denne, han blev den egentlige Leder.

*

*

*

Rahbeks store literære Produktion i Aaret 1779 fulgtes ikke af en tilsvarende i de næste to Aar, skønt han ogsaa da udviste en mere end almindelig Flid. Oversættelsen af »Erwin og Elmire« og Nedskrivningen af de ulykkelige *Confessions* har vi allerede omtalt. Men hverken disse Arbejder eller en Roman, *Pouline Rintelen*, som han skrev i 1780, blev nogensinde udgivet i Trykken. Et lille Digt til Ewald i Anledning af »Fiskernes« Opførelse blev trykt i »Alm. dansk Bibliothek« (Februar 1780). Samtidig med at Rahbek her udtrykker sin dybe Beundring for Ewald, »Dans Barde«, finder han Lejlighed til at hylde **, ved hvis Sang han »smelter, daaner, dør hen i Fryd«. (Madam Rosing havde spillet Birthe!) Henrik Gerner, der netop samme Aar forberedte en Udgave af »Sange for danske Sømænd«, blev ved dette Digt opmærksom paa Rahbek og opfordrede ham til at skrive et Sømandsdigt til Sangbogen. Han skrev da *Hvidtfeldts Vise*, — den eneste af Rahbeks Sange, der endnu lever blandt det danske Folk, men som ogsaa den Dag i Dag synges sammen med vore Nationalsange. Dens lyriske Begyndelse

Vort Fødeland var altid rigt
paa raske Orlogshelte,
der elskte Tapperhed som Pligt
og skjælv ej, hvør det gjældte,

er kendt af alle Danske, — medens Forfatterens Navn naturligvis glemmes baade ved Sangøvelserne og i Sangbøgerne. Selv i den første Samling, hvori Digtet findes, »Sange til Tidsfordriv for danske Sømænd« (1781), som indledes med Kong Christian, er samtlige Digteres Navne udeladt. — Udgiveren har endog været for beskeden til at nævne sit eget. De historiske Romancer var paa Rahbeks Tid ikke saa sjældne; men af virkelige »Fædrelandssange« finder man i den Tids

Visesamlinger kun faa. Man søger endog forgæves efter selve Ordet. Ewalds »Kong Christian«, Storms »Hr. Zinklar« og Rahbeks »Vort Fødeland« er Perler, som man dengang ikke rigtig vidste, hvor man skulde anbringe i Visebøgernes banale Rubrikker. Thaarup skrev i 1782 sit Digt »Fødelandskærlighed«, der indledes med de enkle, rene Toner:

Du Plet af Jord, hvor Livets Stemme
steg første Gang fra spæde Bryst,
hvor Himlen gav mig at fornemme
det første Glimt af Livets Lyst.

Hvor skulde man anbringe en saa usædvanlig Accord i Klub-orkestret? Jo, i en »Samling af Klubsange« fra 1787 finder man den under »Sælskabssange«. Hvidtfeldt og Zinklar finder man under »Hæderssange«¹⁾.

Det betydeligste af Rahbeks poetiske Arbejder fra denne Tid er — næst efter »Hvidtfeldts Vise« — Romancen »Marie-højen«, som han allerede paabegyndte i Sommeren 1780, men først fuldendte i Paketbaaden undervejs til Kiel 1782²⁾. Sammen med Rosing og hans Hustru foretog han under det mislykkede Sommerbesøg en Vandring i Nordsjællands Skovegne, der førte ham til to gamle Gravhøje i Grib Skov. Digtet indledes med et Par topografiske Linier, der straks bringer den glædelige Overraskelse, at man denne Gang ikke skal til London eller Weimar, før den forsigtige Sanger drister sig til at røre Plektret. Scenen er for en Gangs Skyld en dansk Bøgeskov:

I tætte Skov bag Hillerød
to skønne, skyggefulde Høje stige.

Paa en af disse Høje holdt en ung Munk, Georg, efter Sagnet Stævnemøde med sin Marie. Hendes fordumsfulde Frænder udspionerede de elskende: »Dengang var det Munkeløftet, der stillede sig som Kærlighedens uoverstigelige Skranke; nu er denne Fordom ryddet af Vejen, — men ak! der er kommen nye i Steden,« sukker Rahbek og tænker paa alle de Vanskeligheder, han maatte overvinde for at kunne tilbringe et Par Dage sammen med sin elskede — A k t r i c e n.

Munken og hans Pige overraskes endelig en Dag under et Stævnemøde, og da Marie ser Prioeren og sine opbragte Frænder, dræber hun sig paa den Høj, der siden bar hendes Navn,

medens Munken iler til Nabohøjen for at søge Døden dér. Størst Interesse har Digtet derved, at Rahbek her paa en virkelig genial Maade benytter den middelalderlige Tro, der knytter sig til Baareprøven: Naar den rette Drabsmand nærmer sig sit Offer, vil Ligets Saar paa ny bryde op og bløde. Denne gamle Tro, der fra det 12. Aarhundredes franske Ridderromaner bredte sig til Middelalderens Filosofi og Digtning, har Rahbek naturligvis ofte truffet under sin ivrige Læsning; han har fundet den hos Shakespeare (i »Kong Richard III«), hos Cervantes (i »Don Quixote«, oversat af Charlotte Biehl 1776). Men netop i Rationalismens Tid er det et Særsyn at se Baareprøvetroen benyttet i Digtning. »Rationalismen og den oplyste Enevælde havde ingen Interesse for den Slags unyttige Fortidslevninger, ja betragtede dem som skadelig Overtro, der kun skulde forfølges og udryddes³⁾. Der er derfor noget af en Bebudelse om en ny Tid i Rahbeks Romance: Marie dør i Munkens Arme, og denne flygter over paa den nærliggende Høj:

»Nu, min Marie, nu til dig!«
han raabte, stødte til og sank og døde.
Med Gysen man til begge skynder sig;
da aabnes begges Saar paa ny og voldsomt bløde.
Man gruende paa Stedet dem begraver
og tror at sone Gud og dem ved Sjælegaver.

Mere virkningsfuldt kan det ikke siges, at de haardhjertede Slægtninge, og ikke de ulykkelige selv, bærer Skylden for deres Død.

Det er Romantikken, der bebudes, en ny Digtning, der søger sine Billeder i de ærværdige Fortidslevninger, i de dunkle Tidens halvglemte Mystik. I samme forjættende Toneart spiller ogsaa Romancens sidste Vers:

En sælsom Gangsti endnu er
om Graven, under hvilken hun er jordet.
Ved Midnatstid Georg skal vandre der,
saaledes gaar endnu i hele Egnen Ordet.
Med veefuldt Sind og taarevædet Øje
end ømme elskende besøge disse Høje.

Et noget senere Digt, der for Rahbek selv fik stor Betydning, var den Elegi, han i 1782 skrev ved Johan Vibes Død.

Poetiske Forsøg.

Mariehøjen.

Første Deel.

Kjøbenhavn,
forlagt af Hof- og Universitetsbogtrykker J. J. Schult;
1794.

Mariehøjen.

Titelkobber til Rahbeks »Poetiske Forsøg«, 1. Del.

Vibe var »Norske Selskab«s Sekretær. Han var ligesom Wessel et af dette Selskabs gode, kvikke Hoveder, der ved Selskabelighed og Drik søgte at glemme Livets Genvordigheder — og sine haabløse Forelæser, indtil han som et nedbrudt Vrag »endte sine sidste sørgelige Dage hos Norske Selskabs ædle Værtinde, den hæderværdige Mad. Juul«.

I sin egen ulykkelige Kærlighed havde Rahbek fundet et Slags Slægtskab med »Vibes Smærte«, og han følte sig derfor ganske naturligt kaldet til at riste ham en Minderune og for sidste Gang bringe hans muntre Vid og ædle Hjerte i Brødrenes Minde:

... I hans Sang vi skimte dette Hjerte;
vi det skimte ædelt uden Svig,
frit og varmt, skønt knust af egen Smærte,
hvor ved Brødres Held det glædte sig.

Med dette Mindedigt byggedes Broen mellem Rahbek og »Norske Selskab«, hvor han som erklæret Ewaldianer og paa Grund af sin egen følsomme Digtning hidtil ikke havde været velsét. Faa Aar efter sin Udenlandsrejse blev han Medlem af Selskabet og vedblev at være det til dets Opløsning 1813.

I Adresseavisen, Alm. dansk Bibliothek og i Iversens »Nyt-aarsgaver« (Odense 1782—84) finder vi fra disse Aar adskillige Digte fra Rahbeks Haand. Bogtrykker Iversen i Odense var Udgiver af et Tidsskrift »Almeennyttige Samlinger«, hvori han kun optog, »hvad der alene tjente til Hjerternes Forbedring og Kundskabernes Udbredelse«, og som rimeligt var turde han ikke under denne Devise »aftrykke nogle danske Original-Poesier«, da han frygtede for, »at de skarptseende Critici kunde finde Aarsag at fordømme ethvert Udtryk om Piger og Vin — og naar synge vore Digtere ganske uden en af Delenes Hjælp«! Der var derfor »nogle agtværdige Forfattere«, hvis Digte han fandt det heldigst at udgive særskilt, blandt disse var de to genforenede Brødre paa Bakkehuset, P r a m og R a h b e k. At Rahbeks Humør i Prams muntre Selskab allerede var steget adskillige Grader, ses blandt andet af en »Gravskrift« til »Nytaarsgaverne«, der i sin vittige, epigrammatiske Form ikke staar tilbage for Wessels mere berømte Gravvers.

Den Mand, som giemmes udi denne Kiste
var aldrig Høfligheds og Kvinders Ven;
een Høflighed han dog sin Kone viste,
og den bestod deri, at han sov hen.

De fleste af Rahbeks Bidrag er dog i den rørende Toneart, som han altid lettest fandt paa sin Lyre i disse Aar. Et af de smukkeste er en Vuggeviser til Mad. Rosing »at synge for hendes lille Datter Philla [Ophelia]«:

Hvad er liig en Moders Lyst?
Naar du med din Philla leeger,
Glæden i dit Øje præger:
Denne Pige ejer jeg,
har I hendes Mage? — Nej.

Til hende skriver han i denne Periode næsten alle sine Digte; thi som det hedder i et andet af Digtene, en »Vise«:

At synge lærte Lina mig,
da hun mig elske lærte.
I Sang mit Hjerterømmer sig,
Du fylder dette Hjerter.
Er det da Under, at min Sang
om dig og Elskovstedseklang?

I samme »Vise« forekommer et Vers, der ved en enkelt Linie hæver sig højt over Størsteparten af det, de »agtværdige Forfattere« leverede til »de Odensiske Poesier«.

Din Svanehals beskæmmer Sne,
og rundt om den sig slynger
de gule Lokker skønnere
end Høstens gyldne Dyrger.
Den, som har hørt din Tales Klang,
foragter Nattergalens Sang.

Den Friskhed, der her pludselig slaar os i Møde fra »Høstens gyldne Dyrger« er som en lys Forjættelse om en frembrydende ægte Naturpoesi, som det aldrig faldt i Rahbeks Lod at opfylde. Det er her ikke »Ørkenens tungsindige Rørdrumme«, der klager, men Bondesønnen Knud Lyne, der i Slægtens dyrkede Jord, i Markens Grøde, finder sit digteriske Symbol. I »Mariehøjen« peges der fremad mod Romantikken; her vises endnu længere frem, — helt frem til »Rugens Sange«, til det nye Møde mellem »Nanna« og Rugen, — endog det kvindelige Symbol er fælles, hos Rahbek efter Ewald, hos Aakjær efter Burns —. Selv i »Rungsteds Lyksaligheder«, »hvor Mejerer synger bag gyldene Dyrger«, er Naturstemningen mere udvisket end hos

Rahbek, der ved at tage »Høsten« med giver Billedet fuld Virkelighed. Desværre er der i Rahbeks elegiske Ungdomsdigte kun faa saadanne Kornmo'sglimt, og selv har han ikke med sine svage Øjne følt den ydmyge Digterglæde ved at skue Lynene, der lyste frem mod en Digtehimmel, højere og renere end den, der hvælvende sig over hans egen blege, gustne Maane, hans sentimentale Kærligheds tro Veninde. I dens milde, kølige Lys fandt hans vaade, trætte Øjne Hvile, i den saa han paa sine Midnatsvandringer Linas »hvide Ansigt«, mod den var alle adskilte elskendes Blikke rettet, Siegwarts og Marianes, Kronholms og Thereses, Adolfs og Sophies*), — til den skrev ogsaa Rahbek sit store »Monodrama«, »En Elsker til Maanen i hans Piges Fraværelse«:

Jeg ved, at ofte Linas Øje hænger
 paa Maanens Glans, at den er hende kær;
 derfor mit Blik saa fyrigt til den trænger,
 som om det kunde møde hendes der.

Naar den muntre Selskabstone fortrænger de sentimentale Stemninger i hans Sind, kan der pludselig høres helt andre Klange fra hans Lyre. Det er paa denne Tid, han skriver den første af de Drikkeviser, der har forlenet Rahbeks Navn med noget af den festlige Klang, der endnu den Dag i Dag uvilkaarligt kalder Humøret og det muntre Smil frem, naar det nævnes. Anledningen til den første Drikkeviser var, at hans gode Ven, den senere Politidirektør Magdalous Cold ægtede »sin længe og inderlig elskede Bertha Nissen«. Bryllupsdagen fejredes med »en almeen Jubel« i Vennekredsen, og baade Samsø og Rahbek skrev en Bryllupsviser. Skønt Rahbeks ikke er særlig bacchantisk, henfører han den dog til »Drikkeviserne«. Den er for saa vidt ogsaa typisk nok for hans Digte af denne Art. Naar han ikke inspireres af »Lina« eller hendes Kontrafej Maanen, maa han ty tilbage til sin første Kærlighed, Klassikerne, for at hente Foderet til sin Pegasus. Intet Under, at det ofte var blevet baade afbleget og tørt, inden det kom i Krybben. Bryllupsvisen til Cold og Bertha Nissen begynder med en formelig Repetition af deres gamle Skolekundskaber:

*) Figurer fra samtidige »følsomme« Romaner.

Der var en Skik i Samnien,
 hvoraf du vel har hørt at sige,
 til Løn for Landets unge Mænd,
 som holdt sig tappert i dets Krige:
 hvo der sig viste kæk og brav
 fik den til Kone, han holdt af.

Han glemte aldrig den første Drikkeviser, han hørte som Barn: Apropos, et Glas Vin, min Ven! »vel især fordi der var Latin i«, skriver han i sine »Erindringer«. I Rahbeks egne Drikkeviser kunde der uden Skade have været lidt mindre Latin; der er vel noget i, hvad Vilhelm Andersen skriver i sin morsomme Afhandling om Rahbek, at »hans Drikkeviser smager mere efter Blæk end af Druer«⁴). Man maa dog altid undersøge, om man ikke selv tilfældig har slikket sin Pen, før man smager paa Vinen, og vist er det, at i Rahbeks egen Tid bedømtes de anderledes; ja, den Ros, der blev dem til Del, gik endog saa vidt, at den gjorde Rahbek selv betænkelig: »Vel skulde det ikke være mig kært«, skriver han, »at maatte altfor bogstavelig sande, hvad for ikke længe siden til disse Visers Berømmelse er sagt, at det var at ønske, jeg ingensinde havde skrevet andet«⁵).

I de muntre Aftener paa Borchs Kollegium, hvor Rahbek sad midt i sin Vennekreds »og sang til sin Drik og drak til sin Sang«, følte han sig atter i denne lykkelige Pagt med Livet, der fik ham til at glemme sin haabløse Forelskelse. »Han besværede aldrig sine Venner med sin elegiske Tilstand«, fortæller Oehlenschläger; »thi blandt dem var han ved et Glas Vin stedse vittig og fortalte gerne spøgende, hvad han ellers havde hørt og oplevet«.

Ved dette ubundne Liv var han dog igen en Tid nær ved at glemme ikke blot sin Hjertesorg, men ogsaa sit Arbejde. Men før han endnu var kommen rigtig i Drift ned ad Skraaplanet, var det, at han i Mad. Juuls Kæfhus saa den ulykkelige Vibe, og »dette ypperlige Hoveds sørgelige Forfald« bragte ham atter til at tage sig saa kraftigt sammen, at han siden, »om end ikke uden al Undseelse, dog uden Anger og Nag kunde tænke tilbage paa disse sin Ungdoms Forvildelser og Skrøbeligheder«.

I de faa Aar fra 1779 til Udenlandsrejsen 1782 er de væsentligste af Rahbeks Karakterejendommeligheder kommen til Udtryk. Hans Virksomhed i disse Aar er inde paa alle de Retninger, den senere følger; derfor er det ogsaa vanskeligt at udrede den efter klare, enkelte Linier; thi de talrige Traade, der fra for-

skellige Udgangspunkter samler sig i dette korte Tidsrum, er saa indvævede i hinanden, at man ikke kan følge dem enkeltvis uden at bryde Helheden. Heller ikke kan man adskille hans Liv og hans Digtning; thi ogsaa her viser der sig en ubrydelig personlig Forbindelse. Naar vi endelig endnu nævner, at han allerede i sit 21. Aar blev Frimurer, da har vi, som N. M. P e t e r s e n siger, »den unge Mand for os, som han gik og stod, som han var og omtrent altid vedblev at være«. Kun hans Følelsers Styrke har naaet sin Kulmination; han vedbliver ganske vist at bevare sin Kærlighed til Mad. Rosing, og han har endogsaa Gnister nok til endnu et Par ulykkelige Forelskelser; men inden han finder den Kvinde, der skal blive hans Hustru, synes ogsaa de at være udslukte, og det er med helt andre Følelser, han giver sig hen til hende.

Paa sin toaarige Udenlandsrejse rejste han »som en Svend paa den Profession, han elskede og havde lært sig«, og derfor betegner han ogsaa denne »Teaterrejse« med det gængse Haandværkerudtryk »V a n d r e a a r«. Efter hans Hjemkomst bliver det muligt at samle hans videre Virksomhed i enkelte store Træk, der hver for sig danner en Fortsættelse af de Anlæg, der rummes i de betydningsfulde Aar fra 1779 til 1782.

8. Udenlandsrejse. Rahbek i Naturen.

Hvor lidt Alvor der i Virkeligheden havde været i de eventyrlige Rejseplaner der i nogen Tid sysselsatte Rahbeks Fantasi, opdagede han selv først, da der blev Tale om, at han skulde løsrive sig fra sine Venner og gøre en længere Studierejse til Udlandet. Da først erkendte han, »at man ikke skal male Fanden paa Væggen«, og man vil i samtlige vor Literaturs Rejseskildringer fra Holbergs Tid til vore Dage vanskelig nogensteds finde en Vandringsmand, der har opfundet saa mange Paaskud til Opsætninger, og hvis Ulyst til Rejsen maaler sig med Rahbeks, da han omsider tog Kæppen under Armen og begav sig fra Bakkehuset for at gaa ombord paa Paketbaaden til Kiel. Hvilken Forskel er der f. Eks. ikke paa Rahbeks fortvivlede Afskedsbreve til sine Venner og de festlige Linier, hvormed B a g g e s e n indleder sin Rejseskildring, L a b y r i n t e n: »Ingen af alle de utallige rejsende fra Syndfloden indtil det første franske Frihedsaar, som til Vands

eller til Lands, paa en Baad eller paa et Skib, til Fods eller til Hest, i lukket eller aaben Vogn — i krum eller lige Linie har flyttet sig eller ladet sig flytte med eller imod en af de Verdens fire Vinde, har været mere oplagt til dette Forehavende end den for Resten ubetydelige Person, der spiller Hovedrollen i denne labyrintiske Historie«. Den samme Modsætning gør sig gældende paa hele Rejsen. Mens Baggesen vandrede i en straalende »Labyrinth«, gik eller kørte Rahbek ad den lige Landevej mellem de Byer, hvis Teaterplakater udøvede stærkest Tiltrækning paa ham.

Men Faderen vilde have Knud Lyne af Sted — bort fra Byen. Da der intet Stipendium var ledigt, greb han til Sønnens Mødrene-arv, eet Tusinde Rigsdaler, der vel kunde strække til en to—tre Aar, og Guldberg stillede ham da et Stipendium i Udsigt, som han skulde faa, naar han kom hjem.

Afskeden fejredes ved et lystigt Gilde, hvor Vinen flød saa rigelig, at baade Knud Lyne og hans Venner for en Stund glemte Afskedens Bitterhed. Selv den gamle Jacob Rahbek var ikke ganske nøgtern, da han ud paa Morgenstunden vandrede hjemad, omgivet af sin Søns lystige Brødre, og forbavsede sin gode Bekendt, Vægteren i Blankogade, der nok var vant til at se Toldinspektøren komme sent hjem fra Dreiers Klub, men dog aldrig i saa munter Stemning som denne Morgen; thi den gamle var en sparsommelig Mand, der betragtede det som en stor Ødselhed, naar han i Klubben nød to Stykker Smørrebrød og en halv Flaske Øl. Men han havde sikkert heller ikke længe følt en Glæde som den, der hin Nat fyldte ham ved Tanken om, at han nu endelig fik sin Søn revet ud af den Kreds, der havde ført ham ind paa Veje, som den brave gamle Embedsmand altid med den største Uvillie havde set ham vandre.

Men for Knud Lyne selv blev den natlige Stemning kun af kort Varighed; den forduftede med Rusen, og hans Fortvivlelse vendte med dobbelt Styrke tilbage. Da hans Venner den 13. August mødte paa Toldboden for at sige ham et sidste Farvel, søndertraadte han sit Øjglas mod Stenbroen; thi »nu havde han ikke mere noget selværdigt for Øje«. Allerede om Bord paa Paketbaaden skrev han de første Breve til Rosing og hans Hustru. Kort før Afskeden havde han skriftet sin hele Tilstand for Rosing, og han lagde her ikke længer Skjul paa en eneste af de Følelser, der i saa mange Aar havde behersket ham: sin Kærlighed til Vennens Hustru, sine hadefulde Øjeblikke mod Ægtemanden, — han havde intet fortiet;

han tilbød ham endog de Bekendelser, han i sine mest ulykkelige Dage havde nedskrevet; men Rosing var taktfuld nok til ikke at modtage dem. I det første Brev, han efter Afskeden sendte Rahbek, skriver han: »Du lovt mig et Udtog af din Levned's Beskrivelse, men jeg beder dig derom som noget af det vigtigste, Du kan tjæne mig i: sænd mig dem ikke! Vilde jeg ikke finde Stæder deri, som viiste mig dit Had mod mig engang? Og at være hadet af den, som jeg elsker højere end nogen i Verden og læse det, det kunde jeg ikke holde ud!« De følgende Breve, der veksles mellem Vennerne, viser endnu tydeligere, at der ikke mere findes nogen Hemmelighed imellem dem i denne Sag. Rahbeks er prægede af den dybe Melankoli, der ved Afskeden helt havde bemægtiget sig ham. Det første Brev fra Paketbaaden afspejler denne Stemning: »O Rosing, Rosing! skulde vore glade Dage være talte, — saa skal jeg, bedste Ven, for evig dig forlade, og mon vi aldrig meer, skal se hverandre glade? O! jeg frygter, jeg frygter! Længe har vi kaldet Sommeren 79 forgæves, den kommer aldrig — aldrig meer igen! — men selv 81 og 82, ja endog det kummerfulde 80 vilde være salige Dage mod dem, der forestaar mig!«

Rejsens foreløbige Maal var Kiel, hvis udmærkede Universitet Guldberg havde anbefalet ham. I Vordingborg gjorde Skibet et kort Ophold, og den smukke Naturs Høstfarver gjorde et dybt Indtryk paa ham. Minderne om Skovene ved Herlufsholm vendte tilbage, og deres Vemod blandede sig med den Kummer, der nu atter fyldte hans Sind. Og saa havde han en Følelse af, at han for sidste Gang betraadte sit Fædrelands Jord, at hans Afsked med Efteraarsskovenes brogede Pragt blev hans sidste Farvel til Danmark. I hans Fortælling »Mindesmærkerne« er det netop i denne Natur, den gamle Eneboer har søgt Fred og Glemsel for Verden. ». . . Dobbelt, dobbelt brændende vare Farverne dog, forhøjede ved Savnets og Længslernes mørke Baggrund, naar han kom til at afbilde det ulignelig skønne V o r d i n g b o r g, den dejlige Omegn, den mageløse Udsigt over Dans Archipelagos med alle dets frugtbare Øer, de majestætisk romantiske Ruiner, Valdemar den Stores uodelæggelige Mindesmærker«.

Fra Vordingborg sejlede Skibet i Modvind; »men det ler jeg ad,« skriver han til Mad. Rosing; »thi med mig har det slet ingen Hast. Til Kiel kommer jeg tidsnok.« Hans kæreste Selskab paa Skibet var M a t r o s e r n e, og han blev snart deres Yndling. Naar Baaden paa Grund af Storm maatte lægge sig for Anker, samlede

han Mandskabet omkring sig og læste Scener af »Jeppe paa Bjerget« for dem »til det høye Publicums store Fornøjelse«, og da han endelig kom til Kiel, kedede han sig saa grundigt, at »han ret inderlig ønskede sig tilbage til Matroserne igen«. Han delte i Kiel Bolig med sin gamle Skolekammerat fra Herlufsholm, Digteren Ole Johan Samsoe, men de var saa vidt forskellige Naturer, at de, trods det personlige Venskab, der bandt dem sammen, dog altid færdedes hver i sin Verden, dyrkende egne Interesser. Universitetet, som han jo foregav at være rejst efter, udøvede ingen Tillokkelse paa ham. Semestret nærmede sig desuden sin Afslutning, saa han ikke med Udbytte kunde gaa paa noget Kollegium før i det næste. For at faa Tiden til at gaa, gjorde han sammen med en Familie i Kiel, som han dér havde lært at kende, en Rejse til Altona. Hans Bedømmelse af denne By er mere karakteristisk for Rahbek end for Byen: »Den Glæde, i det nærliggende Hamborg at kunne se Skuespil, gjorde mig Altona særdeles kær«¹⁾!

Den tyske Natur voldte ham kun ringe Glæde. Kiels dejlige Egne »var ham tomme, da ingen kunde indvie dem for ham som for dum hans dejlige Fredensborg«. Rahbek giver i denne Linie et rammende Udtryk for hele sin Naturopfattelse. Hans Glæde over Naturen var nær beslægtet med de Følelser, hvormed han i sin Stamog læste de Afskedsord, hans kære havde givet ham med paa Rejsen. En Natur, hvortil der ikke knyttede sig Mindet om forbidragne mørke eller lyse Stemninger, var for ham som Bogens ubeskrevne Blade. Som i alt andet var han ogsaa i sin Naturglæde selskabelig.

Han skriver i »Mindesmærkerne«: »Aldrig har jeg kunnet glæde mig over en ny Egn; jeg behøver én, hvis Interesse derfor opvækker min Deltagelse«. Den samme Tanke finder vi endnu klarere udtrykt i »Erindringer«: ». . . Det hører nu engang til mine Individualiteter, at ligesom alt Nyt saare sjældent har nogen ret Interesse for mig, saaledes er det først ved Sympathie, mit Øje skal aabnes, mit Hjerte oplades derfor; men naar dette først er sket, bliver det mig med hver Gientagelse kjærere«. Var der først opstaaet Venskab mellem ham og Naturen, kunde han føle den inderligste Glæde ved at hengive sig i ærbødig og andægtig Beskuen. »Ofte vækker da et tilfældigt Straaleskiær, en flygtig Belysning, en let hensvævende Skyes Skyggekast, et Maanesmil, et Stjerneblink længst henfarne Timers, Dages, Aars

Minder, hendysser mig i Drømme, som jeg mange Gange ikke vaagner af, før et Blik paa mig selv, ikke altid til Glæde, lader mig erkende, hvad der ikke er mere.

Denne selskabelige Naturglæde er ingenlunde egen for Rahbek; man genfinder den hos de fleste af Rationalismens Forfattere; Landskabet og dets Beboere er uadskillelige, og Rahbek bliver saaledes ogsaa paa dette Omraade et Udtryk for sin Tid, ægte og oprindelig, fordi denne Følelse hos ham ikke er tillært, men en ligefrem sjælelig Følgerigtighed, der ikke kunde tænkes borte, uden at det Billede, der har dannet sig for os af hans Væsen, derved vilde forrykkes. Et særegent Moment forekommer dog i Rahbeks Natursympati, hvorved den adskiller sig fra Samtidens Forfatters: De Væsener, hvormed den Tids Skribenter befolkede Naturen, falder hovedsagelig i tre Grupper: man finder endnu som en Rest fra Rokoko-Tiden de mytologiske Skikkelser, Silener og Amoriner, Dionysos og Eros (Bellman). Hos de pietistisk paavirkede Digtere er det Gud, der opfylder Naturen; »Den Høje«, der helliggør den (Tullin, Ewald). Endelig var der de moderne, demokratiske Forfattere, hos hvem man i Stedet for Rokokotidens Hyrdeskikkelser nu fandt den stræbsomme Bonden i uadskillelig Forbindelse med Naturen (Pram, Thaarup, Tidsskrift-litteraturen). Hos Rahbek opstod Naturglæden ved Mindet om hans egen og Vennernes forbidragne Stemninger og Oplevelser; især mellem ham og hans Ungdoms første kæreste Venner følte han, at Naturen knyttede et helligt Baand. »O, derfor lyser mit Hjerte Fred over det Gamle, det Kiendte, det Elskede; men derfor er det Nye mig fremmed, førend ogsaa det har faaet mig en Indvielse, der vistnok efterhaanden bliver mig sjældnere og sjældnere«.

Under Omtalen af Rahbeks Forfatterskab vil vi komme til nærmere at betragte hans Naturskildringer; og vi vil da overalt kunne se dem paa Baggrund af hans ejendommelige, personlige Venskabsfølelse for Naturen. Dette Syn paa Naturen forsvinder ingenlunde med Oplysningstidens Forfattere.

I Blichers Novelle »Fjorten Dage i Jylland« skildres Gensynet af den vestjydske Hedeegn i følgende Linier, der er saa ægte Rahbekske, at de uden mindste Forandring kunde glide ind i en Naturskildring i »Prosaiske Forsøg«: »Synet af de Egne, hvor jeg havde tilbragt min Ungdoms skønneste og for hele mit efterfølgende Liv saa vigtige Dage, virkede paa mit Hjerte som Toner af en fordums Yndlingsmelodi, der efter mange Aars Mel-

lemrum gjenvækker de længe indslumrede Følelser. Men Erindringen fremtryller alle hine Begivenheder i et mildere og yndefuldere Lys og — hvis dette Udtryk tilfredsstillende ligestemte Sjæle — i hiint mattere, men venlige Morgenskjær, der viser os Gjenstandene uden at blænde vort omsvævende Blik«²).

Hos Oehlenschläger vil man ligeledes — i Digtet Samliv — finde Udtryk for saa ægte Rahbekske Tanker, at man næppe vilde tro at have passeret Grænsen mellem Rationalismen og Romantikken, hvis ikke Versenes Skønhed vidnede om den poetiske Udvikling, der ligger mellem de to Perioder. Ligesom Rahbek ynder Oehlenschläger ikke en Poesi, »der er fuld af Fjælde og Morgenrøder, og hvor Mennesket ikke behersker Landskabet«:

Derfor er i min Fantasi
 en Eng, hvor Adams Børn ej vanker,
 et frostigt Landskabsmaleri,
 et Digt, ideløst, uden Tanker.

Sin fuldendte poetiske Form faar endelig denne Opfattelse i Oehlenschlägers Digt »Hvor blev I røde Roser dog —«. Alle Rahbeks Refleksioner over den dybe Forbindelse mellem Naturen og de dyrebare Venskabsminder, er her koncentreret i en eneste funklende Krystal:

Hvor blev I røde Roser dog
 fra Ungdoms glade Dage?
 I min Erindrings Salmebog
 jeg giemmer eders Blade.
 Og skjønt hvert Blad er guult og graat
 som Farven af de Døde.
 Den Sommerdag jeg mindes godt,
 da de var purpurrøde.
 I deres fine Væv endnu
 jeg kender hver en Aare,
 som før af Morgenduggen nu
 de fugtes af min Taare.

Saa længe Digterne endnu priste Naturen for de Minders Skyld, den hviskede til dem om, kunde der ikks skrives et lødigere Digt til dens Pris end Oehlenschlägers til Roserne. Først da der hos Poeterne vaagnede en Naturkærlighed, der ikke kendte anden Genstand end Landskabet selv, Himmelen og Havet, kunde der skabes Digte som Chr. Winthers Sjælland, Blichers Sange til

Jylland og Drachmanns til Havet. Men hertil naaede Rahbeks Naturfølelse aldrig, og da der i den tyske Natur ingensinde havde vandret nogen af de »Adams Børn«, han elskede, faldt hans Rejse ogsaa saa fattig ud.

Af alt, hvad der i det fremmede Land mødte ham, var kun Thalias og Melpomenes Tempel ham »indviet«. »Kun een Kunst har jeg helliget mig, ene var den mig nok, ene ansaa jeg den for tilstrækkelig til at lægge Beslag paa al min Tid, al min Kraft«, og det Citat, hvormed han yderligere fremhæver denne Ensidighed, bekræfter vor ovenfor fremførte Paastand om, at denne eneherkende Lidenskab ingenlunde var ham til idel Glæde:

Hvo meget ved, har megen Sorg, og jeg
kun til een Sorg alene har mig viet.

Saaledes gik det til, at han rejste gennem Eisleben uden at se det Hus, hvori Luther var født. Af Berlin lærte han ikke andet at kende end Komediehuset, i »det Hul« Leipzig »kunde han ingenting lære«, i Dresden boede han flere Uger uden en eneste Gang at besøge Galleriet, skønt hans kunstinteresserede Rejsesælle Samsøe tidt gjorde Forsøg paa at faa ham med sig. Det lykkedes ham at slippe gennem Strassburg uden at se Münsteren, hvis Storhed paa Goethe havde gjort et Indtryk, der fyldte hele hans Sjæl, — den mægtige Kolos, der stiger i Vejret »lig et Herrens Træ med Tusinde Grene, Millioner Kviste, og Blade som Sand ved Havet«, og som faa Aar senere bragte Jens Baggesen i en svimlende Ekstase, ved hvis Ægthed Rahbek dog i sine Erindringer sætter et lille ironisk Spørgsmaalstegn. — I Paris lukkede han sig inde paa sit Værelse og saa derfor kun den Del af *Louvre*, han nødvendig maatte forbi paa Vejen til Teatret. Han forvildede sig en enkelt Gang til *Tuilleries*, men undgik baade *Versailles* og *Bastillen*!

For dog ikke helt at spilde Tiden i Kiel og ganske trodse Faderens Ønsker, gik han til nogle Forelæsninger hos Professor Tetens og valgte som de Æmner, han troede kunde faa størst Betydning for hans dramatiske Virksomhed, Logik og Psykologi. Der opstod ret hurtigt et venskabeligt Forhold mellem Professoren og den unge Literat, men med det videnskabelige Udbytte var det kun smaat bevendt. Det er betegnende for Rahbek, at naar han i et Brev til Rosing rigtig vil udmale, hvilken »følelsesløs Klods og kold Pedant paa Sjæl og Legem« han under

den megen Lærdom er paa Vej til at blive, kan han ikke finde et mere afskrækkende Eksempel, end $x = a$ og $a + b$ og alle disse algebraiske Tegn«. Han er ikke langt fra at være en Tilhænger af den gamle romerske Lov om »Matematiken og onde Gerninger«, der dog allerede ved Middelalderens Slutning var afskaffet i Tyskland; og Tetens havde sikkert gode Grunde til at fraraade ham at høre sine Forelæsninger i Geometri. Han saa med Rette i Rahbek en »Filosof für die Welt«; men da han — som Prorektor — tilbød ham Magistergraden uden Disputats, for at han efter endt Rejse kunde vende tilbage til Universitetet som Docent, var det Rahbek, der protesterede. Hvis han endelig blev nødt til at blive i Tyskland, skulde det være Teatret og ikke Universitetet, han vilde vie sine Kræfter.

Naar han ikke havde Lejlighed til at se virkelige Skuespil, søgte han Erstatning i det bevægede Liv i de tyske Studenters hemmelige Foreninger: En blodig Duel eller Højtidssangen »Landesvater« med dertil hørende Ceremoniel kunde ogsaa nok virke lige saa dramatisk som de fleste af den Tids Skuespil. I »Melnecks Barndom og Ungdom« har Rahbek givet en saa virkelighedstro Skildring af det naive, men djærve og kraftige tyske »Burschleben«, at kun Steders og Personers Navne er forandrede. Fra Studenterforeningernes forbudte Møder til Frimurerlogernes hemmelige Sammenkomster var der ikke noget langt Skridt, og Rahbek, der før sin Afrejse var blevet optaget i Broderskabet, forsømte sjælden en Logeaften, og inden han forlod Kiel, blev han forfremmet i Ordenen, »endog over, hvad hans Muralder beretigede ham til«.

Hans Lidenskab for Teatrene, der dog stadig betød mere end alt andet, ytrede sig i det fremmede paa samme Maade som i Hjemmet: Om Aftenen gik han paa Komædie, og om Dagen skrev han Kritik over Skuespillene og Kunstnerne.

Der udkom paa den Tid i Danmark tre kritiske Journaler, nemlig »De berlingske lærde Tidender«, »Literaturjournalen« og »Fyens literariske Progresser«, hvoraf dog ingen kunde maale sig med den i sin Tid saa berømte »Kritiske Journal«, som P. Rosenstand-Goiske havde erhvervet sig Navnkundighed ved Udgivelsen af. For at bøde paa den herskende Sløjhed i den hjemlige Kritik opfordrede den literært interesserede Professor A. b. Kall Humanisten Jørgen Kiærulf til at overtage Redaktionen af »De berlingske literære Tidender«, og da Kiær-

ulf havde sikret sig et saa dygtigt Medarbejderskab, som det under de daværende Forhold var muligt at samle, overtog han Posten. Det faldt ham dog ikke ind at henvende sig til Rahbek, der efter sin lærde Vens Formening sad vel forvaret inden for det Kielske Universitets Mure. Men det viste sig snart, at der ikke skulde ret meget til for at kalde ham frem paa Arenaen. Den 31. Januar 1783 opførtes Tode's »Søofficererne« paa Teatret, og maaske særlig fordi man her »for første Gang saa de populære Sømænd paa Scenen i et muntret Lystspil«, blev Stykket modtaget med stort Bifald. Men Kiærulf delte ikke Publikum's Begejstring og skrev samme Aften i de literære Tidender en meget ublid og delvis ogsaa uberettiget Kritik, som Tode imidlertid tillagde Rahbek Skylden for. Da Recensionen særligt formede sig som en Anke over den for langtrukne »Moral«, er det lidt mærkeligt, at den gode Tode netop kunde falde paa, at den skulde være af Moralprædikanten Rahbek; — det skulde vel ikke være de Lorgnetter og den Stok, som Kiærulf indfører i sin ironiske Kritik, der har ført ham paa Vildspor: »— Recensenten begriber meget vel, at det kan have sin gode Nytte at ende et Skuespil med en *locus communis*, hvorunder Tilskuerne faa Tid til at putte Lorgnetterne i Lommen, lægge Hat og Stok fra sig, trække Handskerne af o. s. v.; men dette ligner en hel Katekisation«^{*)}).

Er det muligt, at Tode for Rahbeks Brillen og uadskillelige Ledsager, Stokken*), har glemt hans Moralfølelse? Vist er det, at det Angreb paa Rahbek, han straks efter rykkede frem med i »Sundhedstidende« (et Par Ord om Komedien »Søofficererne«) ikke levnedes »Den unge Darby«s Forfatter megen Hæder. »Mit Stykke »Søofficererne« gjorde Lykke, og det havde »Den unge Darby« ikke gjort, saa skulde jeg straffes«. Nu rykkede Rahbek frem med et Gensvar i »Lærde Efterretninger«, og Striden »ikke blot fortsattes, men fordobledes i Harme og Hidsighed«. Gennem mange Aar vedbløv han og Tode at staa overfor hinanden som uforsonlige Modstandere. Denne Strid gav Anledning til, at Rahbek fra nu af blev Kiærulfs mest trofaste Medarbejder i »Lærde Efterretninger«, og samtidig skrev han Recensioner til Boghandler Iversens »Literariske Progresser«, om hvilke han dog i sine Erindringer beskedent ønsker, at

*) » . . . Min Knortekæp, som var mit eneste Væрге, og som Heiberg kaldte min Kritik og Antikritik« (Er. III. S. 262).

de hisset maa forglemte være,
som de alt her forglemte ere.

De talrige Breve, han paa samme Tid skrev til Rosing og hans Hustru, adskiller sig ikke væsentlig fra hans Skuespillerbreve. De giver en saa indgaaende Bedømmelse af de Skuespil og Skuespillere, han havde Lejlighed til at studere, at han efter sin Hjemkomst kunde benytte dem som Grundlag for sin Teaterkritik og derfor fik dem tilbage.

Det vilde kun frembyde ringe Interesse at følge ham i alle Enkeltheder paa hans videre Rejse. Fra Kiel kørte han ad ufarbare Veje til Leipzig, hvor Prinsen af Augustenborg (Hertug Frederik Christian) dengang studerede. Han »blev kiendt og yndet af Prinsen«, hvad der senere fik Betydning for ham og vilde være blevet ham til endnu større Nytte, hvis ikke Baggesen kort efter havde vundet sig endnu større Yndest hos Hertugen. I Prag paabegyndte han sit Skuespil »Den fortrolige«. I Wien gjorde han den berømte Skuespiller Schroeders Bekendtskab og forelskede sig i den unge, bedaaende Aktrice Joseph Müller; men ogsaa denne Forelskelse var af »den sædvanlige contemplative«, og han forlod Byen, ulykkelig som han kom, men uden den Kurv, som han selv var mest tilbøjelig til at tro vilde have fulgt efter et Frieri. Midtpunktet for hans hele »Teaterrejse« blev Mannheim, hvor han traadte i Venskabsforhold til det bekendte Skuespillerpar Beck og stiftede Bekendtskab med Iffland, Schiller og en Mængde andre af Tidens berømte Skuespillere og Skuespilforfattere, i hvis Kreds han nær for Fremtiden var blevet. Da han og Iffland en Aften sad alene og talte om dramatisk Kunst, spurgte denne ham, om han aldrig havde skrevet noget for det tyske Teater, og da Rahbek nævnte sit ufuldendte Stykke »Den fortrolige«, opmuntrede Iffland ham til at skrive det færdigt, og man faar et Indtryk af den umaadelige Energi, Rahbek kunde udfolde i sin dramatiske Kunstbegejstring, naar man hører, at »paa 10 Dage var ikke blot Stykket færdigt, antaget, afskrevet, lært og spilt«, men tillige var »Sophie v. Brauneck« oversat og bestemt til Opførelse, naar han kom tilbage fra Paris. »Nu var alle vore Himmelstiger færdige«, hedder det med vemodig Ironi i »Erindringerne«. Beck, hans Hustru og Iffland skulde til Paasken 1787 slaa sig sammen med Schroeder og danne et selvstændigt Teater, og Rahbek skulde følge med som Teaterdigter. »Vi skulde

sammen danne et dramatisk Academi, et Kunsttempel, hvortil der endnu ikke skulde være set Magen«⁴). Rahbek er jo ikke den eneste danske Digter, der saaledes en Tid har været fristet til at ombytte sit lille, vrangvillige Fædreland med det store tyske Rige. Men hvilken Forskel er der ikke paa hans Bevæggrunde og dem,

Aug. Wilh. Iffland.

der drev hans yngre Samtidige, Jens Baggesen, der i sin Beundring for tysk Aandsliv kunde udbryde: »Hvad skal jeg med det danske? Nej, Tysker er det jeg vil være«. Rahbek var med hele sin Sjæl knyttet til Danmark, han følte sig i det fremmede som en hjemløs og landflygtig.

I Digtet »Hjemvé«, skrevet i Vinteren 1783 under Opholdet i Kiel, skildres den Længsel efter Fædrelandet, der aldrig forlod ham paa den lange Rejse i det fremmede:

— — Hvi jeg ej søger Lyst, ej Omgang her?
 Kun Daaren søger, hvad han ej kan finde.
 Jeg blandt en fremmed Slægt henkastet er,
 Os ikke Sprog, ej Fædreland forbinde.
 Hvad er en Dansk for dem, og de for mig,
 Og hvo er stolt som en uheldig!

Alene Frygten for ikke ved sin Hjemkomst at genfinde det Venskab, der for ham var blevet en Livsbetingelse, fristede ham til at søge sig et nyt Hjem. Ud af sine bitre Erfaringer kunde han i »Erindringerne« skrive: »Den tilbagevendende, eller de atter op-søgte, sandsynligvis begge, maa have forandret sig, og begge kunne ikke undgaa at være mindre tilfredse med hinanden. Eldorado betrædes aldrig anden Gang . . . Naar man skal være fremmed paa Jorden, er det bedre at være det ethvert andet Sted end i sit Hjem«. Og nu aabnede der sig her en Udsigt for ham til det Kunstens Tempel, han fra sin Forelskelses første Dage havde længtes efter at betræde. Dog, allerede kort efter hans Ankomst til Paris »brast hin skønhedsfarvede Sæbeboble«. Han modtog her det sørgelige Budskab, at Caroline Beck var død, faa Dage efter, at hun havde spillet sin store Rolle i »Den fortrolige«. Hermed sank ikke blot »Kunstens Tempel« i Grus, men han havde tillige mistet en kær Veninde, og Tanken om hendes Iver for at faa hans Skuespil frem inden hans Afrejse, skønt hun allerede den Gang var saa syg, at hun maatte gaa lige fre Sengen til Teatret, gjorde hans Ulykke endnu større. Den Maaned, han endnu tilbragte i Paris, faldt ham lang og trist. Paa Hjemreisen skrev han i Kiel et Brev til Mad. Rosing, hvori det hedder: »Kedsommere Dage end den Maaned i Smagens Hovedstad har jeg ikke haft siden jeg forlod Leipzig«. Det fik dog en skæbnsvanger Betydning for ham, at han paa *Théâtre français* stiftede Bekendtskab med *Beaumarchais'* »Figaros Giftermaal«, som saaledes begejstrede ham, at han »i al Nyhedens Glans saa det seks Gange« og senere — til sine Modstanderes Glæde — oversatte det for vor hjemlige Skueplads.

I Efteraaret 1784 vendte han tilbage til København, uforandret den samme, som da han forlod det. Han hjembragte Mad. Rosings Afskedslys »ubortkysset af Kvindemund« og var endnu lige opfyldt af de Interesser, som hendes Kunst og hans Kærlighed til hende havde fyldt ham med.

II.

KNUD LYNE RAHBEKS MANDDOMS- VIRKSOMHED.

Thalia raaber højt: »Min var han længe!«
»Min længer!« toner fra Minervas Lund.
»Min længst,« genlyder i Apollos Streng.
Men Danmark svarer: »Min dog allenstund.«

— L —

1. Minerva og Den danske Tilskuer.

Naar Rahbek løsrev sig fra sine dramaturgiske Sysler for med øjensynlig Iver og afgjort Held at kaste sig ind i den praktiske Virksomhed som Folkeskribent, da var det oprindelig kun, fordi hans trykkende økonomiske Kaar tvang ham dertil. L'hombren hos Mad. Juel var han vokset fra, og Faderens Forsøg paa at overtale ham til at søge Embede under Toldvæsenet var stadig lige forgæves. »Min Fader ved, jeg er meget for at røre mig«, kunde han svare, »og jeg er bange, naar jeg en smuk Morgenstund var gaaet ud for at gaa paa Toldboden, der da et Par gode Venner skulde komme, tage mig under Armen, hilse mig fra Generaltoldkammeret og følge mig ud i Kastellet, hvor jeg kom til at savne min Motion«. Faderen, der havde adskillige sørgelige Erfaringer om hans finansielle Letsindighed, kunde overfor dette Argument ikke bevare sin sædvanlige værdige Alvor, men svarede leende: »Naar du kender dig selv saa vel, skal jeg heller aldrig tale til dig om det mere.«

Allerede under sin første Udenlandsrejse havde han brevvekslet med K i æ r u l f om Planen for et U g e b l a d og faaet en kraftig Opmuntring til at tage fat paa denne Opgave, især »hvis han kunde faa flere med!« K i æ r u l f kendte Rahbeks Ensidighed og vidste, at der paa den alene ikke kunde skabes et levedygtigt Tidsskrift. Efter sin Hjemkomst talte Rahbek saa med P r a m om Sagen. De to gamle Venner var ikke bedre stillet nu, end da de for nogle Aar siden sad paa Voldskrænten og spiste sig mætte i Tvebakker. Pram havde oven i Købet giffet sig — paa en aarlig Indtægt af 200 Rdlr., saa han var ikke mindre interesseret end Rahbek i et Foretagende, der kunde bidrage til at ophjælpe deres Finanser.

Rahbeks Plan gik ud paa at starte et Ugeblad, der skulde være en Mellemting mellem M e r c i e r s »*Tableau de Paris*« og

den engelske »*Spectator*«. Et direkte Forbillede fandt han i Wielands »*Merkur*« og »*Deutsches Museum*«, literære Ugeblade, helligede Muserne, Poesi, Æstetik og Literatur. Hvad der laa uden for denne Grænse, havde Rahbek altid haft vanskeligt ved at faa Øje for. Men Pram saa videre: han havde en instinkt-mæssig Føling med de religiøse og sociale Ideer, der prægede Aarhundredets Slutning, og han forstod, at skulde Tidsskriftet slaa an, maatte det behandle hele Samfundslivet, saa først kunde det blive et Blad, »som alle Mennesker maatte have«. Det er ofte nok hævdet, at hvis Rahbeks Tanke var blevet den sejrende, havde vi faaet et Teatertidsskrift i Lighed med Tidens talrige »dramaturgiske Samlinger«. Det er dog et Spørgsmaal, om dette er rigtigt. Med »Den danske Tilskuer« har Rahbek vist, hvorledes han paa egen Haand vilde løse Opgaven, og af de to Tidsskrifter er det sidste dog ikke det mindst interessante. I »Minerva«-Spørgsmaalet sejrede Pram, og der er god Grund til at være ham taknemlig for Sejren; thi vi fik derved ikke blot en »Tilskuer«, som Rahbek havde tænkt sig den, men en »Minerva«, der dannede Epoke i vor Tidsskriftlitteratur, »en Slagmark, hvor Fremskridtet fylkede sine Skarer til Angreb paa alt det gamle, som man mente, Tiden havde dømt; et i sin Art virkelig enestaaende Tidsskrift«¹⁾. I Slutningen af Juli 1785 kom det første Hæfte, der indledes med en Artikel af Pram, »Undersøgelse, om ikke almindelig Oplysning er en farlig Sag«, hvori han straks viser sin Evne til at gribe det centrale i Tidens Spørgsmaal. Det ihærdige Arbejde for at sprede Oplysning i saa vide Kredse som muligt havde jo netop været »Oplysningstidens« Hovedopgave, og Spørgsmaalet kunde nok have fortjent en alvorligere Drøftelse end den, der blev det til Del i Prams ikke særlig vittigt ironiserende Artikel. Literatur-Rubrikken var overladt Rahbek, men hans Hovedinteresse, Teatret, søgte Pram efter bedste Evne at holde inden for de snevrest mulige Grænser. I Politik havde Rahbek kun een Hjertesag, Trykkefriheden, men for den slog han ogsaa til Lyd ved enhver Lejlighed. I Minervas første Hæfte fremsatte han straks, hvad han selv kalder sin »Trosbekendelse om Nyttens og Nødvendigheden af en lovhjemlet og lovbunden Trykkefrihed, saaledes som han — et eneste Punkt undtagen, hvor Birckner oplod hans Øjne for en friere Synsmaade — fulde fyrretyve Aar igennem vedkendte sig den.« Rahbek havde aldrig haft Evne til at fatte sig i Korthed, og han følte

sig snart trykket af den trange Plads, der levnedes ham ved Siden af Pram; den gav ham ikke det Albuerum, han behøvede, og det hjalp ikke meget, at de seks maanedlige Ark allerede ved Udgangen af 1785 forøgedes til otte: Tidens betydeligste Navne rykkede frem i Bladet, Abraham Kall, Fabricius og Tyge Rothe Side om Side med Ungdommen i Drøftelsen af Tidens brændende Spørgsmaal — under Publikums stigende Bifald og de gamle Magthavere til Forfærdelse. Tidsskriftet vandt en ukendt Udbredelse, og det gav ogsaa sine Udgivere den pekuniære Støtte, de saa haardt tiltrængte; men Rahbek var dog ingenlunde tilfreds. Forholdet var ikke langt fra, som han betegnede det i et Brev til sin Ven R. Lange, at han »lod sig fodre af Minerva«, og for ham, der undsaa sig ved at tage Betaling for det literære Arbejde, han ydede, maatte det være dobbelt utilfredsstillende at gøre sig betalt for det, han ikke udrettede. Den bitre Mindelse herom har han bevaret endnu i sine *Erindringer*: »Allerede det første Hæfte vidnede om, at min Medudgiver vilde faa Broderparten baade af Arbejdet derved og Æren derfor«. Han omtaler Prams Programartikel i det første Hæfte, der for en Nutidslæser synes alt andet end heldig; — efter Rahbeks nøjsomme Sind var det »en med saa rigt og skarpt Salt krydret ironisk Undersøgelse«; man kan godt give ham Ret i, at Prams andet Bidrag til dette Nummer, en Heroide, »*Placidio* til *Veturino*«, »ikke var mindre vittig og satirisk end det første«. Skønt hans egne Betragtninger over Trykkefriheden er et baade alvorligere og grundigere Arbejde end Prams »Ironi«, »føjte han dog bestandig, at han her ikke var paa sin rette Plads«.

Fra August 1786, da Nedsættelsen af den store Landbokommission vakte en ny begejstret Iver blandt »Almenvellets« Forkæmpere, tog Pram efterhaanden Roret helt i sin Haand og førte Skuden ind i Tidens politiske Brænding, og Rahbek, der i disse Farvande let blev søsyg, valgte det under slige Forhold fornuftige Parti at gaa til Køjs. »Naturligvis kunde jeg ikke dølgø for mig selv,« skriver han, »at jeg ved denne passive Medvirkning egentlig kun var, hvad Engelskmanden kalder *a sleeping partner* og paa ingen Maade opfyldte mine Pligter enten mod Skriftet eller min Medudgiver, hvilket jeg upaatvivlelig ikke var den eneste, der følte, skønt min ædle Pram selv paa ingen Maade lod mig det føle«. Alligevel blev de to Udgiveres Forhold efterhaanden af en saadan Art, at det vanskeliggjorde et fortsat Samarbejde. Her-

til bidrog især deres modsatte Syn paa Teatret. »Pram saa,« som Rahbek siger, »i det hele Scene og Kunst fra en Synspunkt, der var min modsat«. Og til sidst formaaede de end ikke som tidligere at afgøre deres Mellemværende paa de lange Spadsereture. I en af deres heftigste Fejder tumlede de ivrige Kamphaner endog ind i selve Minervas Spalter. Rahbek, der selv indsaa det upassende i denne Krigsførelse og tillige længe havde følt Savnet af et Blad til sine Teaterkritikker, maatte til sidst skaffe sig Luft gennem sin egen Basun, og han begyndte da i 1788 Udgivelsen af »Dramaturgiske Samlinger«, der betegner hans første Skridt bort fra Minerva, og før han 1789 forlod Fædrelandet for at begive sig ud paa sin anden »Teaterrejse«, iværksatte han »sit længe paatænkte Forehavende at lade brave Pram beholde sit surt erhvervede Brød som Udgiver af Minerva ubeskaaret.« I tre Aar levede han saa uden at have Del hverken i »Æren eller Udbyttet«; men da de var gaaet, stod han igen paa bar Bund — foran en Decembertermin, omgivet af Rykkere paa alle Kanter, og vidste i sin fortvivlede Forfatning ingen anden Udvej end den, han allerede et Par Gange tidligere havde maattet benytte, at søge Hjælp hos sin gamle Ven P. K. Zeuthen, der i 1789 var blevet Ejer af Herregaardene Tølløse og Sonnerup. Zeuthen hjalp ham ogsaa denne Gang, men erklærede tillige, at hvad han her vovede, var mere end han med Hensyn til sin Familie kunde forsvare at sætte paa Spil. Rahbek parerede med sit sædvanlige Vaaben, Citatet, og »pukkede paa sin Kraft i Sjælen (à la Fritz i »Seks Retter«)«, hvorpaa Zeuthen svarede: »Nu, saa vis da din Kraft og gør noget for dig selv!« »Dette sanddru Venneord vakte mig af min Dvale,« fortæller Rahbek, »og jeg besluttede at lægge Haand paa, hvad jeg allerede saa mange Aar havde haft i Tankerne, at udgive *Den danske Tilskuer*«. Med dette Ugeblad rykkede Rahbek snart efter som selvstændig Redaktør frem paa Arenaen, og med stolt Selvfølelse kan han om sin Tilskuer sige: »Hver Fugl synger med sit Næb, og dette var mit!« Allerede den Artikel, der ledsager *Den danske Tilskuers* første Skridt ud i Verden (3. Jan. 1791), giver et tro Spejlbillede af Rahbek, saaledes som han selv, kejtet og ubehjælpelig, kunde træde ind i et Selskab af ham fremmede Mennesker: »At al Begyndelse er tung, er en almindelig erkendt Sandhed; mange Mennesker, som ved ganske ypperligt at skikke sig i Selskaber, er dog forlegne med at træde ind deri, og jeg selv har kendt et Menneske, der var saa

Den danske Tilskuer.

No. 1.

Mandagen, den 3 Januari 1791.

Hæc ego non credam venusina digna lucerna?
Hæc ego non agitem?

JUVENALIS.

At al Begyndelse er tung, er en almindelig erkiendt Sandhed; mange Mennesker, som vide gandske hyperlig at skikke sig i Selskaber, ere dog forelegne med at træde ind deri; og jeg har selv kiendt et Menneske, der var saa ilde faren med denne første Indtrædelse, at han som oftest listede sig ind i Selskaber med Hatten paa Ryggen, stial sig til at kaste denne i en Krog, og derpaa smuttede hen mellem en eller anden Klynge, der kunde staae og snakke sammen, og lod, som han havde været der længe. Men blandt alle Begyndelser er vel ingen vanskeligere, end den periodiske Skribents, især hvis han har ladet sig mælde i Forveien, thi i manglende Gald kan han gjerne liste sig saa gandske sagte ind i Verden,

Den danske Tilskuers første Side.
(nat. Størrelse.)

ilde faren med den første Indtrædelse, at han som oftest listede sig ind i Selskaber med Hatten paa Ryggen, stjal sig til at kaste denne i en Krog og derpaa smuttede hen mellem en eller anden Klynge, der kunde staa og snakke sammen, og lod, som han havde været der længe.«

En saadan fremmed Gæst i Tidsskrifternes smaasladrende Flok var Rahbeks Tilskuer, og ligesom Rahbek selv altid blev Midtpunktet i de selskabelige Kredse, han færdedes i, naar han havde overvundet sin første Forlegenhed, saaledes blev ogsaa Tilskueren snart den Stemme, som alle lyttede til, og som gav hele Selskabet et Præg af Vid og Intelligens: Den kunde paa en ikke altfor dybsindig Maade, og dog stadig underholdende og belærende, drage alle Spørgsmaal ind i Debatten. Den taler faderlig om det private Livs mest dagligdags Foreteelser, om Husholdning og Børneopdragelse, om hvorvidt Mødre selv bør amme deres Børn, og om Behandling af Tyendet, harmløst ironisk om Forlystelsessyge og Modedaarligheder, om Kedsommeligheden i Bedsteborgernes selskabelige Liv og om de overhaandtagende dramatiske Foreninger. Den kan ogsaa undertiden i en dæmpet Tone fremkomme med en polemisk Udtalelse om de politiske Forhold, men ender da gerne forsigtigt med en Lovprisning af Regeringen. Rahbek hørte i Virkeligheden altid mere, end han saa, og hans Tilskuer er ofte mere en Tilhører end en Tilskuer. Han lyttede til alle Tidens Røster, til Regeringens, til Publikums, til Kunstens og til Kritikens. I tre Dage samlede han sammen paa alle de Stemmer, han hørte svirre i Luften, den fjerde Dags Morgen fra Kl. 7—9, Vinter og Sommer, sad han ved sin Pult og uddrog med stor Skarpsindighed en smuk Generalnævner for alle de ofte modstridende Røster. Mandag og Torsdag Aften læstes Resultatet med Beundring i de fleste københavnske Hjem og langt ud over Landet med. Nogen dyb personlig Indsats kunde der paa denne Maade ikke gives; men Tilskueren blev, hvad Rahbek selv var: Tiden i de Dages København. Her var Udtrykket for alt, hvad Tiden uklart tænkte og ubevidst drømte.

Her som overalt kan man følge en Hovednerve, der leder helt tilbage til Rahbeks Barndomsaar, til »Erindringerne« første Sider, hvor han beskriver Faderens Bibliotek: de to Bind af den engelske »Spectator« paa Dansk, Holbergs Skrifter med Undtagelse af Komedierne, Peder Paars og Niels Kløim; Guldbergs Verdenshistorie og de latinske Lærebøger. »Af noget nær de samme

Elementer bestaar endnu hans Tilskuer,« skriver Vilhelm Andersen, »der er Holberg i den, der er Guldbergsk Dansk og Latin, og der er det faste Spectator-Personale af moralske Masker . . .?)«

Slægtskabet med Holbergs »mandige Røst om Daarernes Læder og Fagter« har øjensynlig ogsaa foresvævet P o v l M ø l l e r i hans Vers om »Den danske Tilskuer«:

Saa skildrer han snildt paa det skæmtrige Blad
de Daarers forskruede Fagter.
Da smiler den Kvinde, da ler hendes Mand,
de Blade de flagre saa vide om Land.

Den Lære, han i Minerva-Tiden havde høstet med Hensyn til sine Teaterartikler, havde han allerede glemt, da han udsendte Planen for sin Tilskuer. Han fortæller selv, hvorledes en Aften hos Drejer Klubbens gamle Vismand J e n s W a d u m trak ham ind i sin historiske Vinduesforfyndning, hvor han ved sin Aftenpibe gav sig i Snak med ham om det bevidste Blad. Efter et Par hjertelige Opmuntringsord gjorde den gamle her Rahbek opmærksom paa den Fejl, han stod i Begreb med at begaa, »da Domme over Aktører og Aktricer kun interesserede saa faa, ham selv f. Eks., maatte han sige, interesserede de slet ikke, da han aldrig kom paa Komædie«. Med sin ubetingede Ærbødighed for »Mentor Wadum« opgav han da ogsaa dette Forsæt og skrev i den følgende Tid sine Teaterkritikker i »Morgenposten«.

At følge Tilskuerens Vandring vilde være at gæste hvert nogenlunde vaagent Hjem i Hovedstaden. »Den fandtes paa hvert Dagligstuebord«, skriver Biskop Mynster. Det var Middelalderens Troubadour i det 18. Aarhundredes Klædning, der her vandrede Byen og Landet over, en ung Sanger med vemodige Viser, en skæmtsom Fortæller, der pludselig kunde faa et sentimentalt Drag om Munden, naar han kom ind paa Tidens Yndlingsæmne: den forførte Pige, den letsindige Forfører; en Yngling, der kunde sige adskillige daarlige Vittigheder for pludselig at forvandle sig til en gammel Vismand, der talte Alvorsord om politiske og sociale Forhold.

Den første, der tilkendegav Rahbek sin Tilfredshed med Tilskueren, var hans gamle Lærer, den lærde Universitetsprofessor Abr. Kall. Intet Under, at dette Bifald glædede Rahbek. G r u n d i g h e d var jo netop Tilskuerens Akilleshæl; men naar Viden-skaben og Universitetet var tilfredse, saa kunde han være tryg;

for det store Publikum nærede han ingen Ængstelser. Hovedstadens unge Damer ventede ham i forelsket Spænding, — det er Tilskueren, der første Gang skaber det yndede Udtryk »Læserinder« og giver det sit pikante Præg. De besindige Fædre glædede sig til de ugentlige Timers lette Underholdning i hans Selskab. Allerede i Valget af sine Meddelelsers Form havde Tilskueren haft Lykken med sig. Rahbek har ladet Blikket glide tilbage over sin Produktion for at finde den Art, der havde gjort sig bedst, og han er til sidst standset ved B r e v e t. »Den gamle Skuespillers Breve til hans Søn« var anset ikke blot for Rahbeks heldigste Arbejde, men betragtedes som et monumentalt Værk i Tidens Literatur. Brevformen stod endnu højt i Kurs, og i Brevstilen var Rahbek en Mester. I Tilskuerens Indledningsartikel, hvor han taler om »den vanskelige Begyndelse«, nævner han ogsaa de Mystifikationer, hans udenlandske Forbilleder har fristet ham til at efterligne for desto lettere at slippe ind i »Selskabet«. Ingen af dem tiltalte ham; men saa kom Tilfældet ham til Hjælp: »En Dag fandt jeg hos min Bogtrykker adskillige B r e v e, som reddede mig ud af min Forlegenhed, da de var af den Natur, at de kunde og burde indføres og bevares i Tilskueren«. Han kommer maaske lidt for nemt til dem. Man tænke blot paa de mærkelige Veje, ad hvilke Kierkegaard kom til sine Breve! Rahbeks laa meget bekvemt hos selve Bogtrykkeren, Joh. Fr. Schultz, Højbrostræde Nr. 64.

En Række anonyme Brevskrivere rykker da frem i Tilskueren, snart for ironisk at udtrykke deres Forargelse over et eller andet Samfundsforhold, der i Virkeligheden paa denne Maade forsvares, f. Eks. naar en »Indsender« (i 1792, Nr. 29) foreslaar, at Københavns Universitet ophæves, da Ungdommen med mindre Ulejlighed og ringere Udgifter kan lære i Kaffehusene, hvad de tilbringer mange Aar ved Universitetet for at faa et ufuldstændigt Begreb om, — snart som Forsvarer for Tidens almindelige Brøst, de politiske, moralske, selskabelige o. s. v., der netop derved stilles til Skue, især hvis Tilskueren i samme Nummer optræder med en ironisk eller alvorlig Tilrettevisning — til sine egne Pseudonymer. Metoden kan undertiden falde lidt komisk; den minder om Shakespeares Snedker Snugg, der fremtræder med Løvemasken om Halsen og i sin Prolog beroliger de smukke Damer med, at han ikke er saa farligt et Rovdyr, som han ser ud til. Selve Formen i de fingerede Breve er ofte mesterlig, og den opdigtede

Person træffes med stor Sikkerhed. Den troskyldige Landsby-pige, Rustica Nykom, der er paa Besøg hos sin Fætter i Hovedstaden og meddeler Tilskueren sine Indtryk af Bedsteborgernes kedsommelige Selskabelighed, er ypperlig karakteriseret, og i de gamle Mænds belærende Levnedbeskrivelser genkender man Tonen i de gammelagtige Skuespillerbreve.

Emnet til sine Artikler hentede han ofte fra tyske og engelske Tidsskrifter, men naar de stod at læse i Tilskueren, bar de tydeligt Præg af deres Vandring gennem Højbrostræde. Ofte maatte han, som han selv udtrykte sig, »pløje med andres Kalv«. Tilskuerens Motto introducerede da Gæsten f. Eks. med følgende Linier:

— — Og naar han fattig er i Aand,
han søger Hjælp af Vennehaand.

Og der var Vennehænder nok tilrede for at hjælpe ham: Fr. Høegh Guldberg skrev »Jamber« til hedengangne Digtervenner, til Assistens Kirkegaard, til Tilskueren o. s. v., Kiærulf, Abrahamson, Samsøe, Liebenberg, M. C. Bruun, Pawels, O. H. Guldberg, O. H. Mynster, P. A. Heiberg, hver med sine for uindviede gaadefulde Mærker (vedkommendes Indmeldelsesnumre i det dramatiske literære Selskab, betegnet ved græske Bogstaver), er hyppige Gæster i Tilskueren (Er. IV. S. 341 findes Forklaring paa de græske Masker).

I Regelen skrev han dog selv det hele; og gennem de idelig skiftende Stemninger, der taler gennem Bladet, afspejles han eget bevægede indre Liv. Det er Rahbek selv, hans daglige Glæder og Sorger, der her i smaa, letskevne Feuilletoner spredes som Solskin og Regn ud over Landet. Selv kalder han i sine Erindringer Tilskueren for »sit Livs sande Dagbog«, et Billede af »hans Inderstes daværende Tilstand«. I Medgang bringer den Spøg og Skæmt eller en munter Vise. Adskillige af Rahbeks bedst kendte Drikkeviser er publicerede gennem Tilskuerens blaagraa Blade, f. Eks.:

At vi ere Børn tilsammen,
raaber mangen Vismand paa,

der slutter med de sorgløse Ord:

Naar vor Leg os bringer Glæde,
vi jo gjerne Børn kan hedde;
Skaal for hver, som leger med!

Her findes ogsaa Sangen til Venskabets Skytsgudinde, der slutter med den sædvanlige Skaal for Glæde og Venskab:

Man kun hos Venskabs Skytsgudinde
den sande Glæde altid fandt;
blandt hendes Palmer Aar henrinde,
som denne Aften os hensvandt!
Nu fylde alle bredfuldt Maal
til Glædens og til Venskabs Skaal!

Tidt er det dog helt andre Toner, vi hører. Tungsindet laa altid dybest paa Bunden i Rahbeks Sjæl, selv i hans muntreste Viser er det sjældent helt skjult. Lidt Kulde fra de gamle Venner, især fra hende, der nu som i hans Ungdoms mest sværmeriske Dage fremkaldte den skiftende Ebbe og Flod i hans Sindsstemninger, var nok til at hensætte ham i en elegisk Tilstand, der mere end een Gang lod ham føle, at han nu havde mistet det sidste, der gjorde ham Livet værdt at leve, at »alt var tabt«; hans gamle Nødraab »*Fuimus Troes*« glider som mørke Skygger over Tilskuerens lyse Stier. Han fortæller selv, at denne Underskrift »altid temmelig sikkert peger hen paa, at Stykket staar i Forbindelse med hans eget Hjertes Historie«. Digtet »Den aftakkede Skødehund« refererer tydeligt nok til »en Forsommer paa Fredensborg, der ikke var, hvad han haabede og havde været vant at finde,« og han er beskeden nok til at vælge den stakkels *Nepomuk*, om hvem det hedder, at

den var just ikke meget smuk,
men et Geni imellem Hunde,

som et Symbol paa den »aftakkede« Husven. (Tilsk. 1794, Nr. 61).

Sjældent gaar han dog saa dybt i sin egen Psykologi som i den lille Fabel »Rosen«, der bringer hans egen Tilstaaelse af, at hans Liv paa et af dets Hovedpunkter var forfejlet:

En Mand havde i sin Have en Rosenbusk af en usædvanlig Sort. Den bar ham kun een Rose, men denne tegnede til at blive af særdeles Skønhed. Var det Tilfælde, eller var det en Grille, at han da vilde fryde sig mere, naar han paa een Gang saa den i al sin Herlighed? Nok, han besøgte den sjældent eller aldrig, medens den stod i Vækst. Ofte løb han i Moser efter Koblonner, rev sig blodig paa Bønderroser [!], lod sig forbrænde af Solen,

médens han sankede Kællingetænder; thi, tænkte han ved sig selv, den Rose, jeg har i min Have, kan jeg altid tage. Endelig sagde han til sig selv: Nu maa den være i al sin Skønhed, i Morgen vil jeg besøge den, nyde dens Skønhed, fryde mig over den. Morgen kom, men den var klædt i Storm og Mørke; Uvejr og Regn fængslede ham i hans Hjem — trende Dage vedvarede dette. Den fjerde Dag gik han til sin Rose; men se, dens Stilk var knækket af Stormen, dens skønne Blade, afslagne af Regnen, laa omsprede og visne paa Jorden. — Rosen er Glædens Sindbillede, den lykkelige, som den blomstrer for, opsætte ikke at nyde den til i Morgen, det turde da være for silde!

*Fuimus Troes.*³⁾

Ogsaa til Belysning af Rahbeks Forhold udadtil er Tilskueren en udtømmelig Kilde. I et Nummer fra 1795*) optræder en af de anonyme Brevskrivere, Grethesen Seedybt, med en ironisk Anklage mod Udgiveeren, baade for hvad han havde gjort, og hvad han havde undladt at gøre. Rahbek fremhæver selv i sine »Erindringer« dette Blad »som et Sted, hvor han fik sagt omtrent alt, hvad der laa ham paa Hjerte, baade Teatret, Universitetet, Politikken og Literaturen angaaende«.

Især Rahbeks p o l i t i s k e Stilling belyses klart gennem hans »Tilskuer«virksomhed. Nogen egentlig politisk Overbevisning havde han ikke. Allerhelst havde han holdt sig udenfor Tidens politiske Kampe; de laa hans virkelige Interesser fjernt, og han følte altid deres Tummel som en brutal Forstyrrelse af den idylliske Tilværelse, han helst vilde hengive sig til.

Sine Følelser for dette Tidens Yndlingsæmne lader han Major Torbenson i Skuespillet »Sommeren« udtrykke paa en meget drastisk Maade. Alleborg og Torbenson taler om Aviserne og de sidste Nyheder, som ikke i særlig Grad interesserer den brave Major.

Alleborg: Da er De dog ellers nok for at politicere!

Torbenson: O ja, ved det jeg ikke har Lyst at lade min Mund gro til; men dersom jeg i en stor Hungersnød havde maattet lave mig en Ragout paa mine Støvler, vilde De da ogsaa lade mig høre, Hr. Conferentsraad, at jeg var ellers nok for at spise Støvler?

*) Nr. 80, ikke Nr. 95, som det i Er. IV. S. 401 ved en Trykfejl staar angivet.

Han kunde vel undertiden rives med af sine mere interesserede Venners Begejstring, og han tog altid oprigtig Del i deres Skæbne, naar de forfulgtes for deres Anskuelser; hans Tilbøjelighed for at hjælpe de forurettede førte ham ofte længere ud i Radikalismen, end han egentlig holdt af at komme, og undertiden maatte han redde sig i Land ved et Spring, der atter førte ham for langt til højre. Allerhelst vilde han være »neutral«, men bragte sig derved i en dobbelt Ild, der ramte ham lige haardt fra begge Lejre. Et enkelt Træk til Belysning af hans politiske Holdning: Mens han paa sin første Udenlandsrejse opholdt sig i Prag, fik han fra Rosing et Brev, der med glødende Begejstring skildrede Statsforandringen af 14. April 1784⁴). Svaret paa dette Brev giver i faa Linier den mest træffende Karakteristik af Politicus Rahbek. » . . . Den herlige Statsforandring! Jeg har af Glæde over den trakteret med Vin i Prag, dog ikke mere end to Flasker. Saa er den kommen, Gengældelsens saa længe ønskede Time! Men nu politiseret nok, det er dog ikke vor Sag.« Hvem var det saa, Gengældelsen var kommen over, saa Rahbek i sin Glæde ofrer hele to Flasker Vin? Det var ikke Enkedronningen; thi for hende »nærede han erkendtlig Hengivenhed«, ikke alene som Beskytterinde af Teatret, men især som Velgørerinde mod Rosing og hans Kone. Det var ikke »hans Velynder« Guldberg, der skulde have hjulpet ham til et Stipendium, naar han kom hjem fra sin Udenlandsrejse; ham havde han egentlig kun det imod, at »han vilde gøre ham til Rektor«. Heller ikke var det »hans kære Steemanns Fader«, endnu mindre Grev Moltke, »om hvem han hverken vidste ondt eller godt«. Nej, det var den forhadte General Eickstedt, »Fordanseren ved denne Lejlighed«, der allerede i 1782 var traadt ud af Teatrets Overtilsynskommission og kort før Regeringsforandringen var blevet afskediget fra alle sine Embeder. Man maa give Rahbek Medhold i, at to Flasker Vin var et rundeligt Offer paa »Gengældelsens« Alter!

Da han kom hjem om Efteraaret (samme Aar), gik de politiske Bølger endnu højt. Det viste sig snart, at »Revolutionen« ikke opfyldte de Forventninger, man i hine Aprildage havde næret. Ude omkring i Europa gærede det allevegne, og da Revolutionen brød ud i Frankrig, naaede dens Dønninger ogsaa til Danmarks Hovedstad. I Klubberne og i de private Selskaber var Politik Dagens Samtaleemne, og i Rahbeks store Vennekreds faldt der ofte Ytringer, der i hine Tider ikke kunde anses for helt

ufarlige. Rahbek vilde gerne holde igen, men vidste tillige, hvor farligt det var at lægge sig paa tværs af en begejstret Revolutionstaler. I Stedet for at blande sig i Diskussionen kunde han da pludselig stemme op med en af sine muntre Viser, hvorved den farlige Stemning straks afløstes af en jævn Gemytlighed. Begyndelsen til adskillige af hans Drikkeviser røber tydeligt nok denne Hensigt. Man mærker saaledes uvilkaarligt den bratte Afbrydelse i de bekendte Linier:

Nu bort med alskens Politik
og lad os passe vores Drik.

I en lignende Tone kalder han sine politiske Selskabsbrødre til Orden, naar Begejstringen for Robespierre og de engelske Whigklubber blev for stormende:

Bort med Aviskrig og Polemik
og hver en ufredelig Frase!
Vi vender tilbage til Fædrenes Skik
og synger og drikker *in Pace*^o).

Og naar Raabene »paa Frihed og mere Frihed« længe nok havde lydt om Punchebollen, kunde man høre hans skarpe Stemme skingre op med:

Paa Frihed høres alle skrige,
skønt faa kun ved, hvad det vil sige —

— — — —
Fri vil jeg være, mens jeg spiser,
for al den Kævlen om Aviser,
den ny Paskil og Politik.
Er det ej nok at vore Dage
er skabt til Arbejd og til Plage?
Vor Aften er til Ro og Drik.

Endnu kraftigere lyder hans Protest mod »Frihedsprædikanterne« i en anden af hans Drikkeviser, der ogsaa første Gang tryktes i Tilskueren (opt. i »Poetiske Forsøg« I. S. 81).

Bort, I Friheds Prædikanter!
Lader mig engang i Ro.
Hvad skal Frihed til, I Fjanter,
Naar man uden den er fro!
I, som mig vil gøre fri,
Se de Baand, jeg holdes i!

Derpaa følger en Lovprisning af de ubrydelige Rosenlænker, som Evan og Venus har omslynget ham med, og Visen slutter med et Leve for Vinens Gud og Kærlighedens Gudinde:

I hvert Glas lad Druen rinde!
 Hvert til Bunds skal tømmes ud.
 Leve Kærligheds Gudinde!
 Leve, leve Vinens Gud!
 Disses Baand velsigne vi,
 Lad os leve, dø deri.

Kunde ingen anden finde noget rosende at sige om Monarken, forstod dog Rahbek altid at fremdrage et eller andet prisværdigt Moment: Medens det halve Europa laa i Krig med Frankrig, holdt den danske Konge stadig Fred med det store Vinland. Var det ikke en Skaal værd? Og saa sang han:

Er den ej kommen fra Frankerig,
 den skønne Vin, vi saa glade drikke?
 Fredsæle Konge, vi skyldte dig,
 at Fransken os vil sin Nektar skikke.
 Vi Glasset fylde
 og glade hylde
 den Mand, vi Vinen og Freden skyldte:
 Vor Konges Skaal!

Hans journalistiske Virksomhed gjorde det dog umuligt for ham i Længden at bevare sin politiske Neutralitet. Tilskueren var, hvad han selv kaldte den, »e n u g e n t l i g P a k e t b a a d«, der var henvist til at sejle med Tidens Strøm for at bevare sit Publikum, og den undgik ikke altid at faa Krigskontrabande om Bord. Naar Kravene om en politisk Artikel blev saa stærke, at han ikke længer kunde overhøre dem, eller de radikale Venners Stiklen paa »den moderate Tilskuers Lunkenhed« endelig fik ham bragt i Harnisk, skrev han en Artikel om Bondefrigørelsen eller Trykkefriheden.

Skønt der efter Forfatningsforandringen i 1784 ikke straks kom nogen Lov om Ytringsfriheden, varede det dog ikke længe, før Forfatterne mærkede, at Regeringen nu ikke med samme Ængstelse som i Guldbergs Tid vaagede over Pressens Virksomhed, og endelig den 3. Dec. 1790 udkom en Forordning, der gav Trykkefriheden Lovhjemmel: Politimesterens vilkaarlige Myndighed bortfaldt, Pressesager skulde herefter behandles ved de al-

mündelige Domstole og paakendes efter Lovens Lydende. I 1790-erne raadede der derfor en Skribentfrihed, som man ikke havde set Mage til uden i den kortvarige Struensee-Periode. Reaktionen mod denne Bevægelse rejste sig dog straks samtidig med Forordningen, og under hele den sidste Del af Bernstorffs Ministerperiode spores en stadig Bevægelse for atter at fremkalde en Indskrænkning. Der skulde til sidst ikke meget til for at rejse et Sagsanlæg, og de mange Pressesager med paafølgende haarde Domme viser, at »Friheden« ofte maatte dyrt betales. Og to Aar efter Bernstorffs Død kom Forordningen af 27. Sept. 1799, der betegnede Reaktionenens fuldstændige Sejr, idet Trykkefriheden ved denne indskrænkedes betydeligere end i selve Guldbergs Dage. For en Pennens Mand som Rahbek var den offentlige Ytringsfrihed af større Betydning end de ivrigt diskuterede Spørgsmaal om Regeringsformen og dens Forandringer, de religiøse Stridigheder og Frankrigs Revolutioner. Hvad der blev skrevet til Forsvar for denne Frihed kunde altid gøre Regning paa hans udelte Interesse. Præsten Michael Birckners Artikel om Trykkefrihed (i Minerva 1791) og hans Skrifter om »Trykkefriheden og dens Love« (1797 og 98) omtaler han stedse som de ypperste Bidrag til Tidens politiske Literatur. Ved Birchners Død udtrykte han sin Beundring for ham i det Vidnesbyrd, han gav ham med i Graven: »Ingen blandt vore Skribenter har forenet skarpere og lysere Tænkning med mandigere Veltalighed; ædlere Frimodighed med elskeligere Beskedenhed, været paa een Gang renere for Menneskefrygt og for Personligheder og Bedskhed, nidkærere for det almene Tarv og uegennyttigere for sit eget«⁶).

Da Peter Collett, Assessor i Hof- og Stadsretten, i 1798 blev afskediget fra sit Embede, fordi han havde forsvaret Birchners Skrifter, »beviste Rahbek sin Tro af sine Gerninger« ved at gøre ham til Medredaktør af Den danske Tilskuer og dele Indtægten med ham, til han endelig atter fik et Embede som Skifteforvalter paa St. Thomas.

Rahbek saa imidlertid klart, at lige saa gavnlige som Birchners Skrifter var for Trykkefrihedssagen, lige saa skadelige var de personlige og udæskende Skriverier, der med Malte Conrad Bruuns Tidsskrifter i Spidsen nedværdigede Literaturen og derved gav Reaktionen de ypperligste Vaaben i Hænde. Og dog kunde han selv i sin Redaktørtravlhed slumpe til at udskyde Kug-

ler mod sit eget Hjertebarn, der var lige saa farlige som M. C. Bruuns ungdommelige Pile. Det var ganske vist en anden, der støbte dem, en Mand, som Rahbek elskede, skønt hans hele Livsbane stod i Stridens Tegn, og som ofte ved sin Voldsomhed forfærdede den fredelskende Rahbek. Denne Mand var P e t e r A n d r e a s H e i b e r g.

Siden de to Eksamenskamerater i 1777 skiltes ved Universitetets Port, havde Heiberg ført et meget afvekslende, undertiden helt eventyrligt Liv: Først under trange Kaar som Privatinformator; Honoraret var yderst tarveligt: 6 Skilling i Timen var det sædvanlige; den, der klædte sig godt og var »Søn af smukke Borgerfolk«, fik 8. Saa forsøgte han at øge sine Indtægter ved Oversættelser — til sidst ved Spil; men fattigere og fattigere blev han. Adskilligt tyder paa, at han var dybere nede i Elenigheden, end selv en saa kraftig Natur som Heibergs kunde taale, og pludselig opgav han det hele og flygtede i 1779 til Sverrig, hvor han efter en fortsat Tilværelse i Sult og Nød lod sig hverve til Soldat. Endelig fik hans Onkel i Bergen Nys om den sørgelige Forfatning, Brodersønnen befandt sig i, og sendte ham Penge til at købe sig fri for igen. Efter et kort Ophold ved Universitetet i Upsala rejste han paa Onkelens Opfordring til Bergen for at prøve paa dér at skabe sig en Stilling. Han begyndte som Huslærer, men følte sig dog stærkere tiltrukket af det literære Liv og sluttede Venskab med de to norske Digtere J o h a n N o r d a h l Brun og K l a v s F a s t i n g, der begge beklædte Embeder i Bergen, henholdsvis som Præst og Raadmand. Saa døde den Præst, i hvis Hus han var Lærer, og Onklen fik ham anbragt hos en Slægtning, den rige bergenske Købmand R. V. Krohn; og det saa ud, som en lys Fremtid pludselig aabnede sig for ham: Han blev den højstbetroede paa det store Handelskontor og havde i denne Stilling allerede vundet sin Chefs eneste Datter, da han med eet Slag saa sin Karriere afbrudt og befandt sig i en mere ydmygende Stilling end nogensinde. Principalen havde — til sin egen Fordel — forandret nogle Auktionslister, Heiberg havde maattet gøre gode Miner til de bedrageriske Transaktioner, men udløste Dagen efter sin Harme i et Brev til en Broder i København. Brevet blev opsnappet, og Heiberg jaget paa Døren efter først at være tvunget til skriftligt at tilbagekalde de Beskyldninger, han ikke kunde føre lovligt Bevis for. Dermed mistede han baade Kæresten og Købmandskabet, og en skønne Dag stod

han atter paa Københavns Gader — rigere paa Erfaring, men bitrere i Sindet og lige saa fattig, som da han flygtede bort — fuldt rustet til sin fremtidige Virksomhed som Satiriker og Polemiker. Han ventede blot paa et Offer for sin tilbagetrængte Kamplyst, og den første, hans Øjne faldt paa, var Rahbek. Ved Synet af ham har der oprullet sig to Livsskæbner for Heiberg, der vel maatte bidrage til at øge Bitterheden i hans Sind: hans egen ulykkelige Kamp for Tilværelsen gennem ti lange Aar og Rahbeks tilsyneladende saa sorgløse Bohemliv gennem lige saa mange ubekymrede og lykkelige, i hvilke han havde æstetiseret og vundet sig baade Indflydelse og Venner — og endda faaet Tid til at gøre en Udenlandsrejse, ikke som Heiberg i Soldateruniform gennem Nordsverrigs og Finlands iskolde Vintre, men en Teaterrejse gennem Europas skønneste Egne. Saa ladet som Heiberg var med polemisk Højspænding, var denne Sammenligning nok til at udløse den første hvasse Gnist som en Bebudelse af det Uvejrlig, der fra den Kant var i Vente. Den Form, han gav sit Udfald mod Rahbek, viser, at hans Kendskab til ham kun byggede paa den ensidige Skildring, som man i visse Kredse, halvt i Spøg og halvt i Misundelse, dengang gav af ham: som »den Dydsprofet Rahbek, der altid med utrættelig Iver drejede Dydens Lire«. Det skulde ikke vare længe, før Heiberg selv opdagede, at Rahbek ogsaa besad andre Egenskaber, rige og betydningsfulde nok til at danne Grundlag for et Venskab mellem de to i alle Henseender saa dybt modsatte Naturer, et Venskab, som Heiberg ikke fandt Magen til, og som med enkelte Afbrydelser varede ved en hel Menne-skealder. Naar Heiberg, endnu inden han vidste andet om Rahbek, end hvad »velvillige Sjæle« havde kunnet fortælle, vilde prøve sin Kaarde mod ham, maatte han give sit Udfald den Retning, som allerede var anvist ham gennem tidligere Angreb (især Todes) paa Rahbeks Forkærlighed for Dyden.

Et brugeligt Vaaben til en saadan Dyst havde han allerede smedet sig i sin Oversættelse af *Jean de Laveaux's* satiriske Skrift »Evsebius, eller hvad Frugt man høster af Dyden i vore Tider«. Bogen, der hverken udmærker sig ved Indhold eller Stil, var udkommen i 1785 og er et af Tidens traditionelle Oppositionsskrifter mod Samfundsforholdene i de europæiske Stater; meget ufint satiriserer den over »de officielle Dydsdeklamationer«, idet den gaar ud paa at vise, hvad forøvrigt ingen havde hævdet tiere end

Rahbek, at *D y d e n* i *Regelen* forgæves venter sin Løn i denne Verden.

Meget i dette Skrift var i saa nøje Overensstemmelse med Heibergs daværende Sindsstemning, at hans Oversættelse sikkert oprindelig kun har været en Udløsning for hans Trang til at sige de dydige Filistre nogle drøje Sandheder; han havde fuld Føje, mente han, til at tale med om, hvad Skæbne der ventede den, der for Alvor prøvede paa at leve sit Liv i Overensstemmelse med de etiske Love; han var selv styrtet paa et eneste (skjult) Oprør mod Uretten. Og samtidig troede han i Rahbek at have fundet en saa udpræget Repræsentant for de offentlige Dydsprædikanter, at h a n først af alle burde stifte Bekendtskab med Eusebius's Skæbne. Han sendte derfor Rahbek et »Mæcenateksemplar« af Bogen, indbundet i rødt Saffian; paa Bindet straaledede i Guldtryk en Nar med en Trædolk i Haanden (Rahbek kalder det »en Harlekin med en Brix«; men da Narren med Trædolken var et af Tidens yndede Symboler paa en »Spilfægter«, er det sandsynligvis dette, Heiberg har haft for Øje). For yderligere at understrege Hensigten med sin smagfulde Present forsynede han den paa sidste Side med en ironisk Dedikation til »Knud Lynow Rahbek, en af Danmarks Yndlingsdigtere og Bogcensorer«. I en Anmærkning (S. 60) slaar han et Slag mod »Recensentselskabet«, der ved sit umiskendelige Slægtskab med *T o d e s* og *R i e g e l s'* Angreb paa »Minervisterne« og »Berlingianerne« tydeligt røber, hvorfra han har hentet sine Meninger om Rahbek.

Rahbek læste Bogen opmærksomt igennem — og sendte den saa tilbage, ikke til Heiberg, da Oversætterens Navn ikke var opgivet, og der heller ikke under »Tilegnelsen« fandtes andet end Dateringen »Ballerup d. 1. April 1787«, men til Trykkeriet, hvorfra den var udgaaet. Han ledsagede den med en meget spydig Takkeskrivelse til Oversætteren (han vidste da allerede, hvem denne var), og kort efter anmeldte han den lige saa skarpt og spydigt i »Lærde Efterretninger«.

Naar Rahbek i sine Erindringer gaar saa let hen over den utilbørlige Fejde, der derefter fulgte mellem ham og Heiberg — han ofrer den kun fire Linier —, da er det absolut ikke blot for sin egen Skyld; thi skønt den ikke var til Ære for nogen af de stridende Parter, er den dog ubestridelig kun til Skam for Heiberg. Og naar Rahbek selv ønsker, den maa være glemt, »da den.« som han med sædvanlig Godmodighed udtrykker sig, »dog

egentlig blot var personlig,« da bør vi respektere hans Ønske og kun betragte det hele som en usædvanlig Indledning til et Venskabsforhold, der gjorde dem begge langt mere Ære, end den ungdommelige Fejde var dem til Forklejnelse. De fandt ikke længe efter deres Plads ved hinandens Side, ikke blot i Kampen for, hvad de begge ansaa for »Ret og retfærdigt, for hvad der var bravt og hæderligt i borgerlige Forhold«, men ogsaa som Meningsfæller i æstetiske Spørgsmaal. I Operastriden (se flg. Kap., S. 149 f.) ydede Heiberg Rahbek kraftig Hjælp; snart saa man ham ogsaa optræde i *Minerva* og *Den danske Tilskuere*, og her var det, han bragte Forstyrrelse i »Paketbaaden«s Kompas, saa den forsigtige Styrmand Rahbek navigerede den ud midt i de farligste Strømhvirvler. Med stor Behændighed havde han hidtil forstaaet at krydse mellem de hjemlige politiske Skær uden nogensinde at løbe paa Grund; han havde jo en usædvanlig Evne til at finde Middelvejen og aldrig gaa for dybt. Men det er betegnende for Rahbek, der yndede at kalde sig »Jakobiner i Frankrig, men Royalist i Danmark«, at medens han altid forstod at komme uden om Dagens smaa politiske Kævlerier, var han uforsigtig nok til at give Repræsentanten for en fremmed Magt, som den danske Regering kun ved A. P. Bernstorffs store Statsmandsdygtighed med Nød og næppe opretholdt det venskabelige Forhold til, en kærkommen Anledning til en Indblanding i det danske Trykkefriheds-Spørgsmaal. »Paketbaaden«s første, farlige Skær blev Englands Gesandt i København, Mr. H a i l e s.

Det gensidig højest uvenlige Forhold mellem ham og Hovedstadens Befolkning og Gesandten Iver for at fremdrage en Sag, der kunde fortrædige vort Lands Regering, maa forklares ud fra Danmarks udenrigspolitiske Stilling i 90erne. I 1793 havde England og talrige andre europæiske Stater sluttet sig til Prøjsen i Krigen mod Frankrig. Som under det sidste halve Aarhundredes Krige (Kolonikrigen 1756—63 og den nordamerikanske Frihedskrig) blev det til uvurderlig Gavn for den dansk-norske Handel, at vi holdt os udenfor Fjendtlighederne, mens de øvrige Søstater var indviklede i Krigen; og England saa med voksende Skinsyge paa det Opsving, vor Søhandel under disse Forhold tog. Da A. P. Bernstorff i 1794 sluttede et væbnet Neutralitetsforbund med Sverrig, gav England sin Misfornøjelse Luft ved at opbringe saa mange danske Handelsskibe som muligt, idet man foregav at undersøge, om de førte Krigskontrabande, hvortil henregnedes saa

neutrale Varer som Tømmer og Tjære! Mr. Hailes, der forgæves havde spejdet efter et Paaskud til at tvinge Danmark ud af de fredelige Forhold, fulgte nu sit Lands Eksempel og kastede sig over Rahbeks »Paketbaad«.

I Februar 1794 brændte Kristiansborg Slot — til Forfærdelse for Hovedstadens Befolkning, der havde næret den faste Tro, at »Kongeborgen ikke kunde brænde«⁷⁾. »Tilskueren« var travlt optaget med at anstille Betragtninger over denne Ulykke, der ved det sympatiske Forhold, den tilvejebragte mellem Kongefamilien og Folket, blev — med et ægte Rahbeksk Udtryk — »et nyt Rosenbaand den Algode slyngede om Folk og Konge«. Da indløb der i Beg. af Marts et Brev til Bladet fra P. A. Heiberg, underskrevet »Simon Sandrue«. »Tilskueren« havde ofte før bragt Artikler under dette Mærke, saaledes en Række »Anmeldelser af Levnedbeskrivelse over en uhyre Mængde adelige Skurke og Skurkinder«. Rahbek har ikke anet den Fare, der laa i det sidste Brev. Han lod det dog henligge en Tid for ikke at forbitre den blide Stemning, der siden Branden herskede iblandt Tilskuerens Læsere. Først den 17. Marts indførte han det i Bladet med følgende Linier:

»Adskillige af Tilskuerens Læsere har mere end een Gang forespurgt sig, om da den djærve og nidkære Simon Sandrue var død eller om han sov, siden han i saa lang Tid intet havde ladet høre fra sig. Desbehageligere er det Tilskueren, at han i følgende Brev kan fremlægge et uimodsigeligt Bevis, at sandrue Simon ikke alene lever og vaager, men at han endog med sin gamle Kækhed er paa sin Post«. Simon Sandrue meddeler derefter en Scene, han har været Vidne til under Slotsbranden: Han havde i Folkemængden lagt Mærke til to Personer, der talte et fremmed Tungemaal, og hvoraf især den ene, med et Øjeglase i Haanden, udmærkede sig ved at vise en Djævels Glæde over Ilden; han udtalte, at »for den Summa som nu brænder, kunde Danmark have ført Krig med Frankrig i tre Aar«. Simon Sandrue havde fattet den Beslutning, »at skaffe sig hans Portræt og lade det udskære i Træsnit for at sættes foran i det belovede Billedgalleri af berømte Skurke«.

Men det behøvedes ikke. Tilskuerens Læsere kendte kun altfor godt den lange Englænder med det ondskabsfulde Smil og den frække Lorgnet, der mere end een Gang havde irriteret det københavnske Borgerskab. Han havde endog en Gang haft den

Dristighed sammen med en Del andre Medlemmer af en »aristokratisk Klub« at trænge sig ind i en Balsal, hvor bl. a. Rosings, Rahbek og Heiberg deltog i et »Subskriptionsbal«. Ogsaa ved denne Lejlighed havde den spionerende Monocle vakt Selskabets Forbitrelse, og »Aristokraterne« blev sat paa Døren. Mr. Hailes selv følte sig saa truffet, at han, skønt intet Navn var nævnet, indgav en Klage over Artiklen, og Rahbek blev som Tilskuerens ansvarshavende indkaldt til Forhør i Hof- og Stadsretten. Sagen vakte en ualmindelig Opsigt, og i Hovedstadens liberale Kredse gjorde en saa stærk sympatisk Stemning for Rahbek sig gældende, at hans Navn næppe hverken før eller siden¹ har været nævnt med en lignende Begejstring.

Da Forhørsdagen kom, var Retslokalet fyldt til sidste Plads, og da Rahbeks firskaarne, lidt undersætsige Skikkelse gled ind af Døren, rettedes alle Blikke — fra begge Sider af Skranken — med samme Velvillie imod ham. Forhøret varede i fire Timer; det lededes af Assessor J. H. B æ r e n s, Rahbeks mangeaarige Ven*), der behandlede ham med »særdeles Humanitet«. Anklagede sad hele Tiden og rettede Penne for Protokolføreren, mens han roligt og besindigt besvarede alle de Spørgsmaal, der stilledes til ham. Alligevel tog Spændingen saa haardt paa ham, at »i det Øjeblik, Forhøret endtes, det bogstavelig forekom ham, som der sprang noget inde i Hovedet paa ham, og han med et blev aldeles sløv«. En Udskrift af Forhørsprotokollen blev tilsendt Mr. Hailes, der forlangte Dom i Sagen. Rahbek havde nægtet at navngive Brevets Forfatter og tog hele Ansvar paa sig, og mod ham alene kunde derfor Aktionen rettes. Hans Sag førtes med stor Dygtighed af Advokat Schönheyder, der med megen Bestemthed procederede, at »da intet Navn var nævnet, og ingen kendelig betegnet [!], kunde intet Ansvar gøres gældende mod Tilskuerens Udgever«. Dommen kom da ogsaa til at lyde paa pure Frifindelse.

Den engelske Gesandt, der i hele denne Sag havde spillet en Rolle, som under senere Tidens Forhold sikkert vilde gjort det vanskeligt for ham at fortsætte sin Mission paa en saa vigtig diplomatisk Post, fandt heri kun yderligere Anledning til at fortrædige Bernstorff. Han havde ventet Rahbek straffet ved en kongelig Resolution og demonstrerede nu sin Vrede ved i hele syv

*) De blev senere »nidkære Medarbejdere« ved Ordningen af Fattigvæsenet i København. Se Er. IV. S. 272 og H. T r i e r: Fattigvæsenplanen af 1799. Hist. Meddelelser om Kbh. IV. B. 1. H. S. 6.

Uger at afbryde enhver Forbindelse med Ministeren. Rahbek, der straks havde indset, hvilke Vanskeligheder Sagen vilde komme til at volde Regeringen, tilskrev under Proceduren Bernstorff et langt Brev (paa Fransk), hvori han indstændigt bad om, at man endelig ikke maatte vise ham Skaansel, hvis Fædrelandets Vel-færd krævede hans Afstraffelse: »Jeg bønfalder Deres Excellence at understøtte Mr. Hailes' Klage med al Deres Vægt og al Deres Kraft, saa at ingen skal kunne sige, man bruger Overbærenhed mod mig. Jeg underkaster mig villigt alt, hvad Lovene maatte tilsiige; jeg skulde ydermere gærne hengive mig til, hvad Forholdsregel man maatte finde politisk og gavnlig i Tilfælde, man skulde tro det fornødent at opofre mig for at betrygge mit Fædrelands Ro«⁸).

Bernstorff var dog for ubehagelig berørt af de Fortrædeligheder, hele Sagen havde voldt ham, til at kunne se den gode Mening med Rahbeks Brev, som han tvertimod optog meget unaadigt. Han skal »endog deri, at det var skrevet paa Fransk, have fundet Anstød«. Excellencen har vel fundet, at der var Jacobineraand i Sproget, skønt Brevets Tone var alt andet end revolutionær. En Afstraffelse vilde ikke have smertet Rahbek saa dybt som Bevidstheden om, at han trods sin Frikendelse »ikke blot mistede A. P. Bernstorffs Bevaagenhed, men ogsaa hans gode Mening«. Og at dette ikke blot var en forbigaaende Stemning hos den fortrædigede Minister, fik han senere bittert at føle. Da Hertugen af Augustenborg i 1795 vilde have Rahbek ind i »Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler« som Medhjælper hos Sekretæren, Konferensraad Trent, stødte han straks paa Vanskeligheder, »især,« skriver Rahbek, »fra en for mig meget smærtelig Side,« og han citerer Brudstykket af et Brev til Hertugen, om hvilket han siger at »intet smærtede mig mere end disse Ord fra en Pen, jeg over alle mine Medborgeres ærede, og som derfor har indgravet dem saa dybt i min Hukommelse, at de udslettes aldrig«. Brevet var fra Bernstorff, og i det omtalte Brudstykke skriver han: »Idet jeg anerkender Hr. Rahbeks Talenter og Arbejdsomhed, maa jeg dog bemærke, at man dømmer forskelligt om hans Karakter. Det er derfor nødvendigt at vide, om de andre Medlemmer af Kommissionen vil arbejde sammen med ham«⁹).

Det var dog saa langt fra, at denne Uvillie, som i Betragtning af den ringe Anledning næppe kan siges at være en Mand som Bernstorff værdig, fik nogen Indflydelse paa Hertugens gode Me-

ning om Rahbek. Han satte ikke blot sin Villie igennem i Kommissionsspørgsmaalet, men synes endog udtrykkelig at have lagt an paa at vise, hvor lidt Hensyn han tog til Bernstorffs nedsættende Ytringer. Rahbek glemte aldrig det højmodige Sidelag, Hertugen ved denne Lejlighed udviste mod ham. Han bringer ham i »Erindringerne« sin Tak derfor: ». . . Ogsaa er mig især fra denne Eftersommer (1795) og den følgende Vinter mange højst mærkelige Aftensamtaler med denne min højfyrelige Beskytter i helligt og taknemligt Minde, saa meget mere som de tjener mig til beroligende Vished for, at hverken mine forefaldende Uforsigtigheder eller de derover fældede strænge Domme, eller endog de Ubehageligheder, han selv for min Skyld ikke havde været fri for, havde skadet mig i hans Agtelse og Hyldest«.

Der var dog foruden Bernstorff én til, der ikke havde glemt Tilskuers Ildebrands-Brev, og det var Mr. Hailes. Hans Chef, den engelske Førsteminister William Pitt (den yngre), har næppe komplimenteret ham for udvist Behændighed, og i København triumferede man over hans Nederlag. Han tabte under disse Forhold ikke Tilskueren af Syne, og sikkert før han havde vente det, frembød der sig en Lejlighed til atter at gribe ind. Anledningen var ham saa meget gunstigere, som det denne Gang ikke var ham selv, men den engelske Konge og hans Førsteminister, Tilskueren var gaaet for nær.

Saa snart Dommen i den første Hailes-Sag var forkyndt Rahbek, rejste han til Fredensborg for at bringe sine Nerver til Ro i den idylliske Rosingske Familiekreds. Et lille Kvistværelse stod her altid rede til at tage imod ham, og aldrig siden deres Bekendtskabs første lykkelige Dage havde han befundet sig saa vel hos sine Venner som i denne Sommer, da han mod Sædvane kom med Sejrs glorien over sin fregnede Pande. Rosings unge, smukke Datter Ophelia bidrog ikke lidet til at gøre ham Kredsen endnu mere fortryllende.

Hun havde med særlig Hengivenhed sluttet sig til Husets ældste og mest trofaste Ven; han læste med hende i de ledige Timer, hjalp hende med hendes Forberedelse til Konfirmationsoverhøringen hos Biskop Balle og var ikke fri for at være lidt forelsket i den yndefulde unge Pige, der fremmanede for ham Billedet af den Kvinde, der for snart tyve Aar siden havde indtaget hans Hjerter. Han maatte dog, hvor nødvendig han end vilde, afbryde Besøget nogle Dage og gøre en Københavnstur for at skaffe Manuskript til D e n

danske Tilskuers næste Nummer. Han fortæller, hvorledes han i den tidlige Morgenstund ofte til Fods gik den lange Vej fra Fredensborg til Bakkehuset; til sidst var han saa frotrølig med den, at han kunde vandre den i Søvn — med lukkede Øjne. Ogsaa denne Gang var han først hjemme paa Bakkehuset, før han begav sig til Trykkeriet. Paa Vejen hertil mødte han en af sine unge Venner, A. S. Ørsted. Rahbeks Spørgsmaal: »Hvad nyt?« røber, hvad det følgende tilstrækkeligt fastslaar, at han endnu ikke havde Stof nok til det Nummer, han skulde have i Trykken. Ørsted svarede med at nævne en ny Vise af Heiberg og citerede et Par Linier af et Vers midt i Visen, som Rahbek vel derfor maa have troet var Pointet:

Men om vi stundom bande Pitt
og rose Robespierre lidt,
staar Statens Ro dog ej paa Spil;
nej, der skal mere til.

Det var jo ikke værre, end hvad man saa ofte havde sunget før; men den Tone, hvori Ørsted omtalte Visen, vakte dog Rahbeks Interesse: Den havde gjort megen Lykke i »Det forenede Venneselskab«, som den var skrevet for; ikke et eneste af Medlemmerne havde fundet den anstødelig. Heiberg havde været saa forsigtig at lade Bestyrelsen læse den igennem, før den om Aftenen skulde afsynges, men ingen fandt noget at udsætte paa den. Paa sin videre Vandring ind til Højbrostræde har Rahbek stadig haft Heibergs ny Vise i Tankerne. Bogtrykker Schultz var en god Bekendt af baade Rahbek og Heiberg, de lod begge trykke hos ham; han var paa en Maade deres Forlægger tillige. Rahbek bragte straks Visen paa Tale, Schultz blev ogsaa interesseret og tilbød at lade Trykkeriets Bud hente den hos Heiberg.

Næste Dag kom der Bud til Rahbek om, at det indleverede Manuskript kun fyldte lidt over Halvdelen af Tilskueren, og samtidig meddeltes det ham, at Heibergs Vise nu laa til ham paa Trykkeriet. Disse to samstødende Omstændigheder udfyldte hinanden paa en saa mærkelig Maade, at Rahbek ikke tog i Betænkning at benytte sig deraf, og han gav derfor Ordre til »at lade Visen udfylde Tomten«, hvorefter han skyndte sig tilbage til Fredensborg for Dagen efter at kunne være blandt de første til at lykønske Ophelia paa hendes Fødselsdag. Men medens han derude i en feststemt Vennekreds nød den herlige Sommerdags muntre Glæ-

der, var der inde i Byen foregaaet Ting, der varslede Ulykke for baade ham og Heiberg.

Henimod Aften, da Rahbek midt i en munter Klynge stod ude i Rosings Have, kom en Rytter sprængende i strakt Galop op ad Bakken udenfor. Han holdt sin Hest an ved Havelaagen, og da Rahbek saa, det var en Postekspres med et stort Brev i Haanden, er han øjensynlig blevet urolig. Han var i hvert Fald den første til at ile ud paa Vejen for at erkyndige sig om, hvem Brevet var til. Og ganske rigtigt: det var til Professor Rahbek. Det var sendt med Ilbud fra Bogtrykker Schultz, og Indholdet stemte godt nok med den dramatiske Overbringelse: Politifuldmægtig Elv i g havde om Formiddagen været paa Trykkeriet for at konfiskere Restoplaget af Tilskuerens sidste Nummer (Nr. 43). Nogle enkelte Blade, der hængte under Loftet paa en Snor, havde han ikke faaet Øje paa, eet af disse fulgte med Brevet, der i øvrigt intet meddelte om Aarsagen til denne overraskende Handlemaale. Rahbek behøvede dog ikke længe at være i Tvivl om, hvori Ulykken stak. Mottoet kunde det ikke være, det var et patriotisk Vers af den tyske Digter Gløim. Hans egen Artikel lod heller intet tilbage at ønske i Henseende til Loyalitet mod Konge og Regering, den indeholdt kun en ny Variation af hans »ufravegne og ufravigelige politiske Trosbekendelse«: Hvis det er at være Demokrat, naar man ønsker Krigen afskaffet, ønsker Frankrig Fred med sine ydre Fjender og ønsker Blodsudgydelserne standsede i den ulykkelige Republik, saa er Tilskueren Demokrat og gør sig en Ære af at være det. Men hvis der til at være Demokrat udkræves at holde den republikanske Kirke for den eneste sande, at ønske alle Troners Omstyrtelse, alle Landes Revolution, — da erklærer Tilskueren rent ud, at han hverken er det eller nogen-sinde bliver det. — Ja, saa var der kun eet Stykke tilbage: Heibergs Vise. Det var dog umuligt for Rahbek at opdage, hvad strafbart der kunde være i den, men Konfiskationen og »den sindige Schultz's usædvanlige Ivrighed« vidnede tydelig nok om, hvor alvorlig en Fare der var paa Færde. Han saa i det sidste et stiltiende Vink om at bringe sin Person i Sikkerhed, mens det endnu var Tid. En Arrestation herude blandt de intetanende Venner, paa en Højtidsdag, som oven i Købet festligholdtes for at fejre den kæreste blandt dem alle, forekom ham at være en større Ulykke, end hvad der ellers i denne mystiske Sag kunde vente ham. Adskillige Aar efter kunde han nok være med til at le over

sin egen »halvt latterlige, halvt ynkelige Forfatning«, som dog kun en af de tilstedeværende — en Dame naturligvis — lagde Mærke til. Iøvrigt fik ingen den Dag noget at vide om, hvad der var foregaaet. Ud paa Aftenen skiltes Selskabet; men medens Familien nedenunder nød de retfærdiges Søvn, tilbragte Rahbek en urolig Nat paa sit Kvistværelse, »hvor han hvert Øjeblik indbildte sig at høre deres Fødder, der skulde afhente ham«.

Næste Morgen gjorde han sig straks rede til at vende tilbage til Byen »for at træde i Møde, hvad der nu kunde vente ham«. Denne Gang havde han dog ikke Taalmodighed til som sædvanlig at gøre Rejsen til Fods; han bestilte en Vogn og kørte straks den hurtigste Vej til Bakkehuset. Her blev han dog beroliget med, at ingen havde søgt ham under hans Fraværelse; heller ikke havde der siden Beslaglæggelsen af Nummer 43 været Øvrigheds-personer i Trykkeriet hos Schultz.

Først hos sin »ædle gamle Defensor«, Kammeradvokat Schønheyder, erfarede han endelig, at han og Heiberg vilde blive sat under Generalfiskalens Tiltale for Heibergs Vise i Den danske Tilskuere.

Han fik nu tillige ad anden Vej fuldstændige Oplysninger om de Begivenheder, der var gaaet forud for Konfiskationen.

Visen havde, hvad Rahbek jo nok allerede vidste, vakt stor Opsigt udenfor den Vennekreds, hvor den første Gang blev modtaget med saa stor Begejstring, og en af de velvillige Sjæle, som Visens første Vers hentyder til i Linierne:

». . . er her en Spion iblandt,
som med sin Sladder, Løgn og sandt
befører nogen ærlig Mand,
forbandet være han«,

havde, som det i den Tids Sprog saa diskret udtryktes »gjort opmærksom« paa Visen, og allerede næste Dag blev en af Selskabets Direktører indkaldt til Politimesteren, der affordrede ham et Eksempplar af den trykte Sang. Skønt den i høj Grad mishagede den nidkære Embedsmand, blev det dog besluttet at betragte den som »en Privatsag, hvis den ikke fik videre Publicitet«. Hvor en saadan »Publicitet« kunde befrygtes at ville finde Sted, nærede man ingen Tvivl om. En »vis Stormand« gik til Rahbeks Svoger, Etatsraad Johansen, for gennem ham at advare Rahbek imod at

optage den i sine Tidsskrifter. Men allerede samme Dag, mens Johansen sad ved Middagsbordet, og inden han endnu havde truffet Rahbek, blev Tilskueren bragt ind ad Døren. Han løb straks Bladet igennem og udrød: »For sent, det staar der allerede«, og nu maatte Sagen gaa sin Gang.

Bernstoff, der samme Tid som Etatsraad Johansen fik Bladet i Hænde, besluttede at handle hurtigt for at komme Mr. Hailes i Forkøbet. Da Gesandten, som ventet, allerede Dagen efter indfandt sig med sin Besværing, kunde Ministeren berolige ham med, at der samme Dag, den 13. Juni, i Statsraadet var udfærdiget en Skrivelse til Generalfiskalen, der befalede »uopholdelig ved Retten at anlægge Sag saavel mod Visens Forfatter som Udgiveren af Den danske Tilskuer og paastaa dem begge vedbørlig straffede efter Loven«. Anklagen rettedes mod Visens femte Vers, hvori det hedder:

King George han spiller høje Spil;
 en Satan fik ham nylig til
 at rive Folkets Klubber ned
 sig selv til stor Fortræd.
 Han tror ej Britten mukke tør,
 hvor gal han ogsaa Sagen gør.
 Tror I, godt Folk, slig Politik
 kan længe holde stik?

»Dette Vers har,« hed det i den kongelige Skrivelse, »paa en uanstændig, dumdrstig og forhaanende Maade angrebet vor elskelige, kære Svoger, Hs. Majestæt Kongen af Storbrittanien. Saadant Misbrug af vore velgørende Lovgivninger bør og ville vi ikke taale.«

»Det var,« skriver H. Schwanenflügel, »denne elskelige og kære Svoger, Christian VII havde voldt stor Hjertesorg ved først at tilsidesætte hans kære Søster og dernæst bringe hendes Fejltrin til Alverdens Kundskab.« Med rørende Iver tager den danske Regering sig nu af Familiens Ære. Hof- og Stadsretten gjorde gældende, at »han« i femte Linie henførte til King George, mens Heiberg derimod paastod, at det refererede til »en Satan«, altsaa William Pitt. Retten kunde dog ikke godkende denne Fortolkning, der naturligvis ogsaa strider mod al sund Sprogbrug; og Advokat Schønheyder kæmpede denne Gang forgæves. Rahbek blev gan-

ske vist frikendt; men Heiberg idømtes en Bøde paa 300 Rdlr., en Straf, der var haardere end selv hans ængsteligste Venner nogensinde havde forestillet sig.

Rahbek havde dog ingen Grund til at glæde sig over sin Frifindelse. Domfældt ved Heibergs Side vilde hans Stilling aldrig blevet saa fortvivlet, som den nu blev. Den uretfærdigt dømte kan altid være sikker paa Sympati, og Martyrkransen har siden hin 16. November, da Hof- og Stadsrettens Dom faldt, kronet Heibergs Isse. Men over Rahbek, der blev frikendt, har baade Samtiden og Historien fældet haarde Domme. »Man har netop udfundet den Maade, hvorpaa man kunde straffe mig føleligst,« skriver han til P. A. Heiberg¹⁰⁾. Alle har været enige om, at Dommen over Heiberg var meningsløs haard; hvorfor skal der da gaas saa haardt i Rette med Rahbek? For det juridiske Ansvar frikendtes han af en Domstol, der ingeni lunde var de anklagede gunstig stømt, og der er vel ej heller nogen, der har fremført Indvendinger mod denne Afgørelse. Havde han da forbrudt sig moralsk? Her har baade Samtidens og Eftertidens Svar været et næsten enstemmigt Ja! P. A. Heibergs Biograf, H. Schwanenflügel, er dybt indigneret over Rahbeks Adfærd: »Hvor kunde Rahbek gøre det! Han glemte det Hensyn, han skyldte Heiberg, førte ham i Ulykke og lagde en vægtig Sten i den Domsurne, af hvilken Heibergs Landsforvisning fremgik«¹¹⁾.

Ogsaa Fr. Rønning hævder, at »Rahbek har handlet utilbørlig i denne Sag«¹²⁾. Hvori bestod da hans Forbrydelse?

Jo, han havde jo uden at kende Heibergs Vise og uden Forfatterens Tilladelse optaget den i Tilskueren. Stod dette som isolerede Fakta, maatte vi naturligvis indrømme, at Rahbek havde forset sig.

Men hertil er nu først det at sige, at Rahbek ved sin Samtale med Ørsted gennem dennes Omtale af Visen og de Linier, han citerede, havde dannet sig et Indtryk af dens Tone, og skønt denne, som han selv siger, »ikke ganske faldt i hans Smag«, havde lignende Ytringer dog ofte ustraffede været offentligt fremførte. Og hvad angaar det andet og egentlig afgørende Punkt (Forfatterens Tilladelse) skulde man synes, at naar Tilskuerens Redaktør ved Trykkeriets Bud anmoder en fleraarig Medarbejder, *in casu* den erfarne P. A. Heiberg, om hans sidste Vise, da maatte han være forberedt paa at se den trykt i Tilskueren.

Vi har da ogsaa Heibergs egne Ord for, at han opfattede Sagen saaledes. Da han kort efter udgav Proceduren i denne Sag, ønskede Rahbek, der læste Manuskriptet igennem, at hans Part i Forseelsen udtrykkelig maatte blive nævnt, og foreslog derfor Heiberg at indskyde en Passus om, at Visen uden Forfatterens Tilladelse var optaget i Bladet. Har Rahbek baaret Sten til nogens Domsurne, har det altid været til sin egen; det vidste ingen bedre end Heiberg, og han svarede derfor ogsaa i et Brev til Vennen: »At forandre mine Ord til: uden min Anmodning, vilde jeg skamme mig ved; . . . thi det var at skrive noget hen, der saa lumsk skulde give tilkende, at du i denne Sag havde gjort en slet Streg, og det var Løgn«.

I et andet Brev fra samme Tid er det ligeledes Heiberg, der maa trøste Rahbek. Den store Pengebøde bragte naturligvis den fattige Heiberg i den alvorligste Forlegenhed, og Rahbek var ulykkelig over ikke at kunne yde ham Hjælp. »Ved du Udveje til en Sum af denne Betydenhed«? spørger han Heiberg. »Tilforladelig, jeg maa til Bunds uddrikke min uforsigtige Omgang med Penge og Kredit ved at savne begge Dele i det Øjeblik, da Ære og Pligt og alting paa Jorden gør mig Savnet bitrere. O hav Sans, hav Overlæg, hav Beslutning for os begge!¹³⁾ Og det synes virkelig Heiberg at have haft. I sit Svar til Rahbek siger han: »Du skylder mig i denne Sag aldeles ingen Deltagelse paa Pengenes Vegne, kun alene Hjertets og Hovedets Deltagelse udbeder jeg mig, og derom er jeg forvisset. H a v d e d u i k k e b e d e t m i g o m T i l l a d e l s e t i l a t i n d r y k k e V i s e n , d a h a v d e j e g s i k k e r t b e d e t d i g o m a t g ø r e d e t¹⁴⁾».

Over for disse Vidnesbyrd, der ifølge deres private Karakter ikke oprindelig kan være beregnede paa at forsvare Rahbek over for Offentligheden, maa vel den moralske Indignation forstumme; thi det kan dog ikke være Mening, at Rahbek i den Grad skulde være Barnepige for Heiberg, saa det kan regnes ham til Last, at han lod en af dennes Viser trykke ubeset, naar Heiberg selv havde bestemt den til Offentliggørelse. Af de to var Heiberg dog hverken den yngste eller mindst erfarne; han, hvis hele Virksomhed gik ud paa at bekæmpe det offentlige Formynderskab, vilde været den første til, som han selv siger »at skamme sig« over at blive underkastet privat Kontrol. I sin Brevveksling med Rahbek viste han da ogsaa, at han var Mand for selv at bære Ansvaret.

At Rahbek af hele sit gode Hjerte tog inderlig Del i Heibergs Ulykke, og at han tydelig nok led mere end den domfældte, viser Korrespondancen ogsaa. Han havde ikke været udsat for den Art Modgang, der i Tidens Løb havde hærdet Heiberg og givet ham hans mandige Styrke. En Sammenligning mellem disse to Naturer kan ikke udtrykkes bedre og smukkere end med Rahbeks egne Ord til Heiberg: De Ting, vi ser fra modsat Side, er vel ikke saa saare mange. At min Stilling i Verden maaske har bidraget til at gøre min Sjæl blødere og mere blidlunet, at jeg hverken har din Kraft eller har haft dine Fortrædeligheder og Forurettelser, det tilstaar jeg; men, kære Heiberg, dette fraregnet vilde det gøre mig ondt, om vi, angaaende Ting, betydelig afveg¹⁵⁾.

— — —

»Svogersagen«, som denne Affære med spydig Hentydning til den kongelige Skrivelse blev kaldt, var det sidste Skær, der lagde sig i Vejen for Den danske Tilskuer. Under blid Bør fortsatte »Paketbaaden« i den følgende Tid sin Sejlads, og de Uheld, der havde ramt den, hævede den kun i Publikums Anseelse. Baade Rahbek og Schultz kunde være tilfredse med det pekuniære Udbytte. Da den store Ildebrand i 1797 havde lagt baade Trykkeriet og Schultzes to andre Ejendomme i Aske, og en af Samsøes Venner beklagede Ejeren for det store Tab, svarede Samsøe: »Det faar han sandfærdig snart igen, men var Rahbek brændt for ham, saa kunde han gaa Gade op og Gade ned og spørge: „Hvor skal jeg faa mig en Rahbek?“« Det varede da heller ikke længe, før Trykkeriet stod fuldt færdigt i en ny Gaard, og Tilskueren var den første Fugl Fønix, der løftede sine Vinger over Byens Aske. Aarene fra Branden til Aarhundredets Slutning regnes for at høre til »Den danske Tilskuer«s heldigste Periode. Indskrænkningen af Trykkefriheden 1799 var vel en stor Skuffelse for Rahbek, politisk set sikkert hans største, men den hæmmede ikke hans Arbejdsiver. Der var efterhaanden saaledes gaaet Tilskuer-Manér i Rahbek, at den prægede alle hans literære Arbejder. Da Skuespillet »Sommeren« var udkommet (1796), skrev O. H. Mynster til en Ven: »Rahbek har her skrevet en Tilskuer i fem Akter«; og hans Drikkeviser kalder Vilhelm Andersen »Tilskuerartikler i en Nøddeskal«.

Det kan ikke nægtes, at noget af den friske og naturlige Ynde, der udmærker Rahbeks første Arbejder, herved gik tabt. Man

spiller ikke ustraffet til »Subskriptionsbal« paa en Cremoneser-violin; den fattige Kunstner kan blive tvungen til at gøre det; men Følgerne udebliver ikke. Rahbek følte det selv, skønt han var tilbøjelig til at lukke sine Øren for det: »Jeg vil ikke undersøge, hvor vidt det ikke blot paa min Stil, men overalt paa min hele Skrivemaade med Hensyn til større og vigtigere Arbejder tør have haft en ikke fordelagtig Indflydelse«.

Den danske Tilskuer er dog ikke blot Rahbeks Historie, hans »Dagbog«, den er tillige det 18. Aarhundredes Historie gennem dets sidste Decennier. Rahbek er som Journalist samtidig Historieskriver paa lignende Maade, som Holberg var det, naar han skrev sine Komedier. »En vennehold Dommer har givet mine Blade det Vidnesbyrd«, fortæller Rahbek selv, »at dersom de efter en Tid lang at være forsvundet af Jorden, faldt en sildigere Efterslægt i Hænde, vilde denne ved dem faa en lige saa spejltro Forestilling om Forfædrenes Levemaade, Sæder og Daarligheder, som Eftergravningerne i Herculanium og Pompeji har givet Latiens nye Beboere om de ældre.« Det samme Billede anvender Oehlenschläger senere om Holbergs Komedier. Ved Udarbejdelsen af sine »Erindringer«, der lige saa vel giver Tidens som Rahbeks egen Historie, kunde han gennem store Afsnit udelukkende bygge paa Tilskueren; thi »her nedgrov jeg ikke blot som Persius og Kong Midas' Hofbarber, hvad jeg stundom tog i Betænkning offentlig og lydelig at ytre, men ogsaa uden Undtagelse alt, hvad der føleligen laa mig paa Hjerte og i Tanke.«

Hvad der i denne Henseende er sagt om Den danske Tilskuer, kan med samme Ret siges om Minerva. Ved Udgangen af 1792 var Pram saa udtrættet af det byrdefulde Udgiverarbejde, at han overlod det til Jens Kragh Høst, der fortsatte det de tre første Maaneder af 1793, saa blev ogsaa Byrden ham for tung, og han sendte den atter tilbage til Pram, der dog ikke holdt ud længer end til Januar 1794, da han uigenkaldelig frasagde sig dette Arbejde, der syntes ham »saa møjsomt og utaknemligt, at den mere maatte være at fortænke, der uden bydende Nødvendighed foretog sig det, end den, der efterat have været forledt til at forsøge det, unddrager Arbejdet den brændte Haand«. Rahbek var da den, der følte sig nærmest forpligtet til at træde i Prams Sted. I et Brev til Heiberg (29. Jan. 1794) skriver han: »Du ved naturligvis, at min stakkels Minerva er blevet Enke, og

at jeg altsaa har maattet tage hende i Huset igen. Da jeg nu tillige har hendes yngre Broder Tilskueren at forsørge, som jeg nødigt vilde lade miste for sin Søsters Skyld, ser jeg mig nødsaget at anmode mine og mine stakkels umyndige Børns gamle Venner om ny Assistance«. Minerva blev dog aldrig i saa udpræget Grad som Tilskueren hans Hjertebarn. Rahbeks væsentligste Underholdningsbidrag var den staaende historiske Artikel, en kortfattet Redegørelse for de aktuelle europæiske Begivenheder, væsentligst byggede over Uddrag af engelske og franske Aviser.

Om Betydningen af Rahbeks Tidsskrifter lyder Dommene mere eenstemmigt end over noget andet af hans Arbejder. Samtidens Vidnesbyrd taler gennem den Udbredelse, de vandt. »De havde saa megen Indflydelse,« skriver Steffens, »at hvor meget Forfatteren end blev angrebet, beholdt han dog altid blandt Folket og i de højere Kredse en afgjort Anseelse . . . Det gjaldt endog for en stor Udmærkelse, naar man turde yde et Bidrag til Tilskueren, ja, naar man ikkun blev nævnt deri.«

I Tilskuerens Nr. 1 fra 1794 skriver Fr. Høegh-Guldberg i en »Jambe til den danske Tilskuer, K n u d L y n e R a h b e k«:

Lig Britternes Spectator du fremstod,
og sejrende du sees at bekæmpe
hver Uskiks Hævd med værdigt Mandemod,
som trufne Giækkes Haan omsonst vil dæmpe.

N. M. Petersen henregner de 10 første Aargange til »vor Litteratures mærkeligste Frembringelser«. Men det er naturligt, at Tilskueren, der stod i saa nøje personlig Forbindelse med Rahbek, ogsaa maatte dele sin Udgivers Skæbne. I 90erne stod han som sin Tids ubestridte literære Autoritet, derfor falder hans Tidsskrifters heldigste Periode ogsaa i disse Aar. Efter 1800 er det nye Navne og nye Kræfter, der rykker frem, og i Glansen af dem synes den gamle Tids Tilbagegang større, end den i Virkeligheden var. Rahbeks Tidsskrifter var Frugter af Oplysningstidens Aand, og de lod sig vanskeligt omplante i Romantikens Jordbund. Derfor faar Grundtvig Ret i den Dom, han i 1812 fældede over Rahbek som Tilskuer: »I Førstningen var hans Øje ikke udygtigt, manges Daarskab udspejdede han og snærtede den føleligt med sin fine Svøbe, men jo længer han stod som Tilskuer, des stærkere blev

Taagen, og Stedet sank synligt under ham, indtil han omsider roste alt, hvad der skyggede paa Parnas fra Fod til Top«.

Rahbeks Tilbøjelighed til en noget overdreven Ros skyldtes en af de lykkeligste Egenskaber, et Menneske kan eje, men som ikke er til Baade for en Kritiker, Evnen til altid at se det gode, hvor andre kun ser det vrange, til at opdage og glæle sig over det ægte og skønne, selv hvor det er skjult under det uægtes Flitter. Overalt hvor han i Literatur og Kunst saa det ædle, selv om det kun var i enkelte Glimt, følte han sig altfor let rørt og betaget, og da kunde hans Ros antage Former, der vel ikke altid kunde bestaa for en strengere Kritiks Domstol. Men han har i denne uafslædte Virksomhed i det godes og skønnes Tjeneste mere end nogen anden i sin Tid bidraget til at vække, fremelske, opdrage og forbedre. Og at denne Mission ikke var endt med det Aarhundredskifte, der i saa mange Henseender dannede Grænsen mellem gammelt og nyt, derom har vi et enkelt Vidnesbyrd, der ved den Haand, hvorfra det skriver sig, faar særlig Værdi og viser, at der endnu over tyve Aar efter den »ny Epokes« Proklamation var dem, der med dyb Taknemlighed modtog en Anerkendelse fra gamle Rahbek.

I 1823 udkom Steen Steensen Blichers »Natten paa Jellingehøje« og »Bautastene«. »Literaturtidende« for samme Aar (S. 533—43) fældede en ganske skaanselsløs Dom over Blichers Poesier. »Bautastene« kaldes spottende »Hr. Blichers poetiske Jægerspris«. Men Rahbek, hvis kæreste Vandringer i mange Aar havde været mellem »Cypresserne«, fandt i Blichers »Bautastene« en skøn Hymne til de Mænd, der for ham betegnede Danmarks sande Guldalder, især rørte Mindediget over hans Ungdoms Helt Birchner de vemodige Strengte i hans Sind. Han havde selv været den første til at flette en Blomst i Trykkefriheds-Heltens Mindekrans; nu rejstes hans Bautasten af en af den ny Tids Mænd. Intet Under, at Rahbek hilste denne Bedrift med Glæde. I hele tre Tilskuernumre anmelder han Blichers Digte (1823 Nr. 56, 57 og 60). Han betegner dem som »et ædelt og dannis Foretagende, heldigen udført og heldigen lykket«. Med en lidt bitter Resignation slutter han sin Anmeldelse med følgende Linier, der paa den, der har fulgt Tilskueren paa hans stolte Ungdomsbane, maa gøre et vemodigt Indtryk: ». . . Dog, undertegnede anstiller sig ikke, som om han drømte, de Dage var endnu, da hans An-

befalinger var i Pris eller Kraft! hellere lader han Værket, hvad det saa fuldelig kan, anbefale sig selv«.

Blicher takkede ham i et langt og hjerteligt Brev, som han den 12. Nov. 1823 tilskrev Rahbek fra sin Præstegaard i Thorning¹⁶). Han bevidner heri »vort Parnas'es elskelige Nestor« sin Glæde over at være blevet »ikke saa meget rost som forstaaet af en saa kompetent Dommer«. Han slutter sit Brev til »Danmarks højagtede Digterolding« med følgende ejendommelige Blicherske Linier: »Deres venlige Tale har som et Solglimt gennembrudt min Ørkens mørke Taage, og maa jeg, før den igen lukker sig over mig, bevidne Dem min Skønsomhed og min rene Højagtelse«. Det er det nittende Aarhundredes Humanist, der med sønlig Ærbødighed hilser sin Mester fra det attende. Paa mange Omraader blev Blicher sin Tids Bærer af Oplysningstidens Tanker; Knud Lyne Rahbeks nærmeste Frænde i det 19. Aarhundrede er Steen Steensen Blicher. Under »Nordlysets« Skær gik »Tilskueren« i sin Grav.

2. Dramaturg. — Teaterdirektør.

Det Baand, der knyttede Rahbek til den danske Skueplads, havde været elastisk og stærkt nok til ikke en eneste Gang at briste under hans Rejse gennem det halve Europa. Jo længere han kom bort, des stærkere trak det; ved Rejsens Yderpunkt, Paris, tog det helt Magten fra ham og førte ham med Ekspresfart gennem Frankrig og Tyskland tilbage til København; og det brast først efter et halvt Aarhundredes Forløb, da intet mere bandt hans rastløse Aand til nogen jordisk Virksomhed.

Var den Direktørpost, han da endelig havde opnaaet, hans eneste Belønning for et langt Livs utrættelige Virksomhed for en Højnelse af dansk dramatisk Kultur, har han ikke haft Føje til at føle sit Arbejde overvurderet. Men hele hans Ungdomsliv har jo ogsaa tilfulde godtgjort, at det ikke var for at opnaa denne Mågtstilling, han dyrkede Dramaturgien. Hvad der herom i det foregaaende er sagt, kan kortelig udtrykkes med M o l b e c h s Ord: »Hans lidenskabelige Kærlighed for Skuespillet og den dramatiske Kunst var mindre en Frugt af det afgjorte Naturanlæg, af Geniets uimodstaaelige Kald og Drift, end det var en stærk Ungdomslyst og Tilbøjelighed, som han, tildels ved Indvirkning af sin Omgangs-

kreds, lod sig henrive af, og som blev til en Passion hos ham, fordi den dels passede til hans Smag for et ubundet, lystigt, men tillige ej uvirksomt Liv, dels stemte overens med hans tidligt indtrukne Overbevisning om, at Teatret kunde og maatte betragtes som en moralsk, til Menneskeslægtens Forædling sigtende Anstalt.«

Hvor han i sine »Erindringer« omtaler de nærmeste Begivenheder efter Udenlandsrejsen, iier han med at fastslaa, at Skuepladsen endnu »var hans eneste Tanke og Hovedsyssel«, og at han »satte en Ære i og gjorde sig en Pligt af denne Ensidighed«¹⁾. Han fortsatte med fornyet Iver sin offentlige Teaterkritik, og ikke uden Stolthed fortæller han, hvorledes han en Aften i et dramatisk Selskab kunde sidde ved en Pægl Vin fire Timer i Træk »med vore ypperste Kunstbrødre« og drøfte den rette Maade at spille Dilettantkomedie paa — »med Varme, men uden Hidsighed, med Lune og satirisk Salt, men uden Galde som uden Gift« med det ikke overraskende Resultat, at »man til Slut om selve Behandlingsmaaden blev hver af sin Mening«.

Den offentlige Kritik er dog Hovedlinien i hans dramaturgiske Virksomhed. »Berlingske lærde Tidender« blev hans første Tumbleplads, men fra 1. Juli 1785 begyndte han en fortløbende Teaterkritik i Minerva — inden for de snævre Rammer, Pram undte ham. Det er Rahbeks gamle Trosbekendelse, der her straks taler os i Møde: »Af Frygt for at forarge de svage i Aanden tager jeg i Betænkning at kalde Skuepladsen hellig, men dens moralske Gavnlighed lader jeg mig ikke afstride, da jeg, hvis jeg kunde bringes til at drage den i Tvivl, ikke vilde optage ilde, hvis man forærede mig en Bjælde og en Trædolck« (jfr. Heibergs Omslagsbillede til »Eusebius«). »Kunde Skuepladsen ikke stifte moralsk Nytte, da stred det mod vor Regerings Grundsætninger, Handlemaade og Pligter at anvende en saa betydelig aarlig Sum paa dens Understøttelse, at tilstede saa mange brugbare Borgere at spille deres Sjæls og Legems Evner uden Gavn for Staten . . . Jeg elsker Skuepladsen, fordi jeg tror, den kan, og fordi jeg finder, den bør stifte Gavn. Alt hvad der fornædtrer den, alt hvad der hindrer den i at gavne, bedrøver mig«. Hvor maatte det da ikke »bedrøve ham«, naar f. Eks. Teaterdirektionen i Sommeren 1786 gav en Linedanser *Spinacuta* Tilladelse til at give Forestillinger paa den danske Nationalscene, »hvor han var vant til at høre en Rose tale Dydens Sag«! Han slutter meget ironisk sin Omtale i Minerva af en saadan Forestilling med Anekdoten om

Alexander den Store, som belønnede en Kunstmager, der havde fremvist sin Færdighed i at kaste Ærter gennem et Naaleøje, med en Skæppe Ærter, og foreslaar, analog hermed, at man burde forære Spinacuta — en Strikke! Det var denne Artikel, der bragte Minervas Udgivere i Strid med hinanden. I næste Hæfte rykkede Pram frem med et »Gienmæle«, hvori han i Modsætning til Rahbek hævder, at det »at frembringe en med al Skadelighed ubesmittet Fornøjelse er dog nok uden Tvivl det første, vi fordrer af alle æstetiske Arbejder, følgelig ogsaa ved Skuepladsens Forestillinger«. Hvor trofast Rahbek hele Livet igennem bevarede sin æstetiske Opfattelse, fremgaar tydeligst, hvor han i sine »Erindringer« omtaler denne »ualmindelige liberale Vennestrød« og forelægger Læserne saavel sine som Prams Hovedgrunde, »da denne Qvestions rigtige Betragtning er af største Indflydelse paa den Dom, der vil fældes over mit Livs vigtigste Idræt«. At det ikke blev Rahbeks Opfattelse, der sejrede, lod Tiden ham tilfulde føle; men det rokkede ikke hans Overbevisning.

Omtrent lige med Spinacutas Linedans regnede han Operaen, og hans uforsonlige Modstander Clemens Tode undlod aldrig at benytte sig af den Svaghed, Rahbek her saa øjensynlig lagde for Dagen. Da Pram jo stadig søgte at begrænse sin Medudgivers Teaterartikler i Minerva, tyede Rahbek paa ny til »Lærde Efterretninger«. I den faste, gamle Medarbejderstab, »Recensentselskabet«, som Modstanderne kaldte den, følte han sig i enhver Henseende hjemme. Herfra beherskedes en Tid lang den literære Kritik — til Misfornøjelse for dem, der stod udenfor, og blandt dem var Tode den betydeligste. Han havde vel ikke som Rahbek en bestemt etisk-æstetisk Overbevisning, men han lod sig altid lede af sin sunde Sans og naturlige Dømmekraft og traf derfor ofte det rette, hvor Rahbek i sin blinde, ensidige Iver skød over Maalet. I 1788 udgav han »Et lidet Bidrag til den danske Literaturs og Kritiks Historie i de sidste syv Aar«, og hermed kastede han med stor Frejdighed »Recensenterne« sin Stridshandske; Det nye Selskab, der i 1783 (med Kjærulf) kom til Roret, bestod til Dels af unge Personer, hvoraf nogle endog ikke havde taget sidste Eksamen. For en Hovedstad, som indbefatter Halvparten af tvende Rigers Skribentere, for en Hovedstad, hvor der er et Universitet, som bestaar af saa mange Professorer, var dette just ingen Ære . . . Her hos os bedømmes Professorer af studerende, en Ting, som er ganske mageløs og ikke skulde søges uden

i den forkerte Verden . . . I Almindelighed véd Læreren dog mere end Disciplen; i det mindste er det en Fordom, som hele Verden har og derfor maa respekteres«.

Rahbek tog ikke fejl af, at denne Spids var rettet mod ham; det var ingenlunde første Gang, at denne Uvillie mod »et Regimente af literære Grønskollinger« kom til Orde. Allerede i Minervas første Hæfte vender Rahbek sig meget energisk mod denne Gammelmands-Fordom. »Der er dem, der gjerne vilde begære, Modsigeren skulde med Bilager af Kirkebogen og Statskalenderen godtgøre, han i Alder og Stand er kvalificeret til at være den andens Dommer. Bort, langt bort fra Parnasset med denne gothiske *Grandezza*. Kun Skrift skal vejes mod Skrift! Forfatteren er ganske udenfor Sagen; det var at ønske, aldrig nogen Forfatter kundgjorde sit Navn, førend et halvt Aar efter, Bogen var udkommen, da han havde faaet sin Dom.«

Tode lod det imidlertid ikke blive ved dette ene Angreb. I Ugeskriftet »Kritik og Antikritik« fortsatte han sin Kamp mod »Lærde Efterretninger«. Skønt det angriber »Recensentselskabet« i Almindelighed, er det dog tydelig nok særlig rettet mod den dramaturgiske Kritik, der besørgeades af Rahbek, og da Tode i 1790 traadte ud af »Kritik og Antikritik«s Redaktion, fortsatte han i sit eget Blad »Kritik og Analyse«, der udkom som Tillæg til »Iris«, der ogsaa redigeredes af Tode. Nu kunde heller ikke »Lærde Efterretn.« længer rumme Rahbeks Teaterrecensioner, der foruden deres sædvanlige, grundige Omtale af Skuespil og Skuespillere tillige maatte besvare Todes utrættelige Modkritik. Han begyndte derfor (i 1788) Udgivelsen af »Dramaturgiske Samlinger«, der udelukkende skulde være helliget Skuepladsen. Det vil næppe nu interessere mange at følge de ustandselige Skærmydsler, der herefter udkæmpedes mellem Rahbek og Tode*). Det var dog utvivlsomt til Gavn for Rahbek, at der i disse Aar fandtes en Mand, som til enhver Tid kunde optræde som et nødvendigt Korrektiv til hans ensidige Bedømmelser. I 1789 kunde Tode med udulgt Stolthed sige, at han » havde lært Rahbek at være særdeles artig mod dem, han ellers ikke havde værdiget synderlig Opmærksomhed«, og i sine »Erindringer« indrømmer Rahbek selv, at han »efterhaanden lærte at veje sine Ord og skrive

*) I Overskous »Teaterhistorie« findes en vidtløftig Omtale af disse Smaafejder, der dog alle er fremstillede med Forfatterens Tilbøjelighed til at hæve Modstanderne paa Rahbeks Bekostning.

med Sindighed ogsaa om Ting, der ikke var ham til Maade«. Fra sin kunstneriske Overbevisning veg han dog aldrig en Tomme, og hans Interesse for Teatret var usvækket, trods alle de Fortrædeligheder, han høstede af sin Virksomhed. Ofte gik de ham dog saa nær til Hjerter, at han »mere end een Gang besluttede at nedlægge sin dramatiske Pen«. De stadige Angreb paa hans Partiskhed blev ham til sidst saa utaalelige, at han erklærede ikke mere at ville omtale Rosings i sin Kritik, og selv Mad. Rosings Spil undlod han som oftest at bedømme. P. H a n s e n beklager med Rette (i sin Teaterhistorie), at der herved berøvedes Forskeren et rigt Materiale til Bedømmelse af et Par af den danske Skueplads's betydeligste Kunstnere. Rahbek selv har dette Offer dog sikkert smerttet mest; og dog var hans Fordragelighed saa stor, at han 1795 kunde tilegne sin bitreste Modstander, »den dramatiske Digter og Kunstdommer Tode«, den ene Del af »Dramatiske og literariske Tillæg«; og midt under en af deres ivrigste Fejder gik han op til den berømte Doktor for at lade ham trække en Tand ud!

Under sin Strid med Tode blev Rahbek inddraget i en anden Fejde, den bekendte »Holgerfejde«, der førtes om J e n s B a g g e s e n s Opera »Holger Danske«. Roden til denne literære Krig, i hvilken til sidst næsten alle Hovedstadens Literater blandede sig, bunder dybt i Tidens æstetiske og nationale Opfattelse; og naar den blev saa omfangsrig, bitter og langvarig, var det kun, fordi den kom til at tjene som Afleder for to tungtladede Skyer, der allerede ved enkelte Lynglimt havde givet deres Spænding til Kende, men som nu endelig brød sammen i et befriende Tordenvejr. Det var O p e r a s p ø r g s m a a l e t, der her fandt sin foreløbige Afgørelse og tillige gav Anledning til et Opgør mellem den danske og den tyske Aandsretning i Danmark. Den sidste Del af Kampen tilhører Literaturhistorien, men i den første Del blev Rahbek Midtpunktet for den ene Lejr.

Den Personforandring, der fandt Sted ved Kronprinsens Overtagelse af Regeringen 14. April 1784, fik ogsaa indgribende Betydning for Skuepladsen, idet Geheimeraad, Overhofmarchal N u m s e n blev Teatrets Chef. Det var derefter en almindelig Mening, som især Tode med et hoverende Blik til Rahbek gærne publicerede, at »Hoffet var for Syngestykker«. »Kronprinsen bryder sig ikke om Skuespil, som han i tidligere Dage er overmættet med Besøg af og Snak om, og hans Søster, Louise Augusta, gør ikke uden af Musik!« Da nu ikke blot Rahbek, men hele den her-

skende Teaterkritik, Todes undtagen, i Operaen saa en Nedværdigelse af Skuepladsen, ventede man i Spænding paa at erfare den ny Chefs Stilling overfor dette Spørgsmaal.

Svaret kom i Januar 1786 med Italieneren *Calzabigis* Opera »*Orpheus og Eurydice*«, meget tarveligt oversat af Jfr. Biehl. Udstyret til denne »første originale Opera i det danske Sprog«, som den med Stolthed benævnes i Teaterprotokollen, havde kostet det fattige Teater 6000 Rdlr. Curant og vakte desuden paa Grund af en Række hensynsløse Dispositioner almindelig Uvillie blandt Personalet, lige fra Direktøren, Warnstedt, til Koristerne. Modstanderne kunde derfor vanskelig ønske sig en mere belejlig Anledning til at aabne en Kamp mod Operaen. I »Lærde Efterr.« (1786 Nr. 46) gav Rahbek det første Signal i sin Anmeldelse af Premieren: »Paa Programmet staar der: Poesien er af Jfr. Biehl. Der burde have staaet Ordene; thi Ord er det, men Poesi er det ikke«. Med fuld Føje kunde han ogsaa ironisere over, at man udgav et Arbejde af *Calzabigis* for »en original Opera i det danske Sprog«. Ikke mindre skarpt gaar han frem i en Artikel i *Minerva*, hvor han behandler Operaspørgsmaalet i sin Almindelighed, idet han opkaster det Spørgsmaal: »Kan Operaer og Balletter stifte moralsk Nytte?« Han besvarer naturligvis Spørgsmaalet ud fra sin mangeaarige Overbevisning med et afgjort Nej. »Balletter og Operaer har rykket Skuepladsens egentlige Bestemmelse bort fra Folks Øjne, har bragt dem i den Vane at lægge Hjerne og Hjerte hjemme, naar de gaar paa Komædie, og kun tage Øjnene med«.

Ved Siden af Rahbek stod her P. A. Heiberg, der i 1788 havde faaet to Stykker, »*Forvandlingerne*« og »*Heckingborn*«, opførte paa Teatret og nu ligesom Rahbek hørte til Parterrets Stamgæster. Heiberg, med sit klare, logiske Hoved, havde naturligvis ærgret sig over »*Orpheus og Eurydice*«s meningsløse, vaasede Tekst og gav højlydt sin Misfornøjelse til Kende, bl. a. ogsaa overfor *Jens Baggesen*, der let lod sig rive med af en hvilken som helst Opfattelse, der med Kraft fremførtes for ham, og derfor straks blev en ivrig Operafjende. Han og Heiberg aftalte saa, at de hver for sig skulde skrive en Parodi paa »*Orpheus*«. Baggesens Iverforduitede dog snart sammen med den letvakte Stemning, og han er næppe kommen videre med sin Parodi end til den Begyndelse, som Rahbek i sine »*Erindringer*« har opbevaret som »to erkebaggesenske Linier«:

Livet er en Snip, Snap, Snurre,
Døden er dens Basselurre.

P. A. Heiberg havde mere Energi. Han fik sin færdig i Begyndelsen af 1789, og nu var Orpheus og Eurydice blevet til Mikkel og Malene. Folk stillede dengang ikke store Fordringer til deres Medmenneskers Vid; Norske Selskabs Epigrammer betegnede for dem Humorens Kulmination, og i Sammenligning med disse almindeligvis ret tarvelige Neu Ruppinerer er »Mikkel og Malene« ikke uvittig. Folk morede sig over den, »Lærde Efterr.« (Nr. 38, 1789) roste Stykket i høje Toner, Th. O v e r s k o u kalder det i sin Teaterhistorie »en snurrig og vittig Persiflage, ved hvilken Opera i Almindelighed straks var gjort latterlig for Mængden«. N u m s e n lod sig dog ikke afskrække af den ublide Skæbne, der blev hans første Operaforsøg til Del; thi endnu i samme Saison lod han med uhyre Bekostning Th a a r u p s Oversættelse af »Aline« fremføre. Ved sin usædvanlige ydre Pragt (maleriske Danse, flotte Dekorationer og dejlige Kor) bedaaede denne Opera Publikum, — til stor Ærgrelse for Kritikken, der havde ventet »et eklatant Nederlag for dette dyre Vaas«. I »Lærde Efterr.« var det denne Gang den højtansete A b r a h a m s o n, der spottende anmeldte »denne franske Vandsuppe med syv Gange omtyggede Brødkrummer i brav Syrup af den gemeneste Slags« og beklagede, at en Digter af Thaarups Rang vilde spille sine Kræfter paa saadanne Oversættelser. Heiberg lancerede vittige Sarkasmer imod den, og Rahbek stod i Begreb med at følge hans Eksempel og skrive en Parodi, men opgav det dog af flere Grunde, »fornemmelig paa skriftlig Anmodning fra en Hædersmand, hvis Ord var og er mig højlig ærværdige«³). Man morede sig saa en Tid med at lave sydpdige Epigrammer, der dog ikke var værre, end at Thaarup, da man udsatte en Flaske Madeira som Præmie for det bedste, erklærede sig — mod vedbørlig Part i Præmien — villig til at være Kampdommer, og selv hans gode Venner og Murerbrødre deltog i Kappelstriden. Kampen førtes saaledes endnu under ret idylliske Former; men i Begyndelsen af 1789 brød det løs for Alvor. J e n s B a g g e s e n beredte nemlig sine literære Venner den Overraskelse — efter sine Epigrammer og sin ufuldendte Parodi over Jfr. Biehl og Thaarup — selv at skrive en Opera »Holger Danske«! Emnet hertil havde han hentet fra W i e l a n d s Eventyrdigt »Oberon«,

hvis Helt, Huon, hos Baggesen var afløst af Holger Danske. Intet Under, at man betragtede denne Adfærd som et Forræderi, og særlig Harme vakte det, at »den danske Nationalhelt skulde haanes ved at blive kastet ind paa Scenen som en eventyrlig, sværmerisk Pralhans for med Triller og Roulader at enervere det Folk, paa hvis Mod og Kraft han var Symbol«.

En Eftermiddag, da Rahbek kom ud fra sine Forelæsninger paa Universitetet, stod J o n a s R e i n og J e n s Z e t l i t z udenfor og ventede paa ham for at faa ham med hjem hos Rein; de havde noget interessant at vise ham. Rahbek troede, det var nogle nye »Aline«-Epigrammer, det drejede sig om, og spurgte straks efter Thaarup, men fik saa at vide, at det denne Gang var nyt Vildt, der skulde bedes, nemlig »Holger Danske«. Med den fredelige »Alinefejde« i Minde spurgte han saa, om Baggesen ogsaa var tilsagt. Det var han ikke; men hos Rein laa der et Par færdige Epigrammer, og en Flaske Vin stod paa Bordet. Saa kunde Rahbek ikke modstaa. »Holger Danske« blev læst op, »og saa for Epigram-Djævelen i de tre Venner, og de rimede løs«. Rahbeks »Papirbillinger« flød over hele Bordet, til sidst fandtes der ikke mere Papir i Huset; saa gennemrodede Digterne hinandens Lommer og rev Stumper af de Breve og Konvolutter, som der fandtes.

Omsider var hver Strimmel overskrevet og Vinflasken tømt, og saa skiltes endelig de tre Rimsmede uden at bekymre sig om, hvor Epigrammerne blev af. Men i de følgende Dage løb de Vennekredsen rundt, snart én, snart en anden citerede dem i Klubben, Rahbek tav heller ikke stille, og til sidst kom de ogsaa Baggesen for Øre, og skønt han var meget harmfuld over Spotten, maatte han dog foreløbig døje den i Tavshed. Men saa skete det forfærdelige, at der den 20. April paa »Aftenposten«s Bagside under Overskriften »Epigrammer (indsendt)« fandtes otte »Holger«-Epigrammer, hvoraf de syv havde set Lyset i Jonas Reins Stue, medens det ottende var løbet til paa de usporlige Veje, Rimene havde vandret, før de naede Avisens Spalter. Om Baggesen havde faaet frit Valg til at udøve den mest raffinerede Hævn over Epigrammernes Forfatter, kunde han ikke gjort noget bedre end selv at have besørget denne Offentliggørelse, der pludselig fra Overløber forvandlede ham til Martyr, et Offer for et Bagholds-overfald fra en Mand, som kaldte sig hans Ven, men som alle vidste samtidig var hans Konkurrent til et Professorat. Og hvor let et Vaaben var det ikke for ham, at det netop skulde være »Af-

tenposten«, der besørgede Publiciteten! Dette foragtede Organ, der, som Baggesen siger, »lærte Kiærlinger at skændes«, og som ingen Literat med en Smule Agtelse for sig selv vilde overlade en Linie af sine Produkter.

Og hvad var det da for onskabsfulde Sarkasmer, der pludselig rejste en Strid paa Parnasset, som man ikke havde set Mage til siden »Norske Selskab«s og »Litteraturselskabet«s heftigste Kampperiode? I vore Dage vilde en ung Forfatter have modtaget dem med Taknemlighed — som en ubehændig, spøgfuld Reklame (de med † mærkede er af Rahbek):

1. Den Holger fik du færdig i en Ruf,
snart Erik Ejegod*) skal færdig være,
den Hastighed gør dig i Sandhed Ære;
men gør dit Arbejd dig det samme? — Uf! †
2. Hos Wieland, kære Ven, du tog en Del paa Puf,
hos andre Gødtfolk du og melet har din Kage;
ifald enhver af dem vil hente sit tilbage,
beholder du dit Hop, sa, sa, ga, ga og — Uf! †
3. Din Helt er ejegod, med Grund du ønske maa,
dit Publikum maa være ligesaa. †
4. Du røver Lok og Kys og Tand,
kort sagt, du nytter, hvad du kan,
men dette tør jeg love dig,
at ingen tør fordriste sig
at røve nogen Ting hos dig.
5. O, Herregud, hvor maa de Muser være smaa,
de gaar i Ledebaand og la'r sig klæde paa. †
6. Ja, du var bleven fri for alskens Snak og Klaffer,
ifald du bleven var saa tavs som Langulaffer**).
7. Den gamle Holger slog utallige ihjel,
men denne har en mer medynksom Sjæl.
Til Dødens Broder han dem blot vil overgive,
og naar man sover kun, saa blir man dog i Live. †
8. Nej, Holger, din Forfatter maa
til Badet næste Sommer gaa,
og naar han kommer hjem igen
da skrive fluks en bedre en.

---

*) Baggesen havde allerede paabegyndt en ny Opera »Erik Ejegod«.

***) Prins Langulaffer, en tavs Person i »Holger Danske«.

Ingen vilde mistænke Rahbek for, at han med sin gode Villie havde overgivet disse Rimerier til et Blad — allermindst til Aftenposten, og ingen kunde være mere ulykkelig end han over det, der var sket. Tiden til et Opgør med Baggesen kunde ikke være mindre belejlig end under de daværende Forhold. »Jo misligere Forholdet mellem mig og Baggesen dengang var, jo ubehageligere maatte dette hele Tilfælde være mig,« skriver Rahbek⁴). Med gensidige højspændte Forventninger havde de for faa Aar siden gjort hinandens Bekendtskab. Allerede mens Rahbek paa sin første Udenlandsrejse opholdt sig i Kiel, fik han et Brev fra Pram, der meddelte ham, at han i næste Bind af »Iversens Nytaarsgaver« vilde finde nogle mærkelige Stykker af en ny Digter, »Alt af en Rus, som i Aar er kommen fra Slagelse, en Dreng, som har alle mulige Talenter til at blive en god og stor Digter, en Dreng, som du vilde elske frem for alle dine Venner, hvis du kendte ham. Han hedder Baggesen, er Sjællænder og en underlig, enthusiastisk, melankolsk, ubeskrivelig én«. Lige saa interessant, formoder Rahbek, har ogsaa Pram skildret ham for Baggesen, og saaledes forberedte mødte Jyden og Sjællænderen straks hinanden med aabne Arme. Det varede dog ikke længe, før de, trods alle Bestræbelser for »at holde fast paa det selvskabte Ideal af hinanden, dog efterhaanden blev nødsagede at erkende, at det ikke i alle Dele holdt Stand, og se hinanden, som de virkelig var«, og Rahbek vil ikke nægte, at de Forventninger og Fordringer, de havde til hinanden, tabte derved. I Drejers Klub, blandt hvis Medlemmer Rahbek talte sine bedste Venner, stod den lunefulde, uberegnelige Baggesen dengang ikke vel anskrevet, og Rahbek har ikke været upaavirket af den der herskende Stemning imod ham. Og endelig var de, som ovenfor nævnt, Rivaler til det æstetiske Professorat, som Rahbek uden Tvivl fortjente, men som Baggesens formaaende Venner vilde erobre for deres Yndling (se flg. Kap. S. 173 f.).

Rahbek havde en medfødt Svaghed for altid i de vanskeligste Situationer at forhaste sig, og derved blev det ofte ham, den mest følsomme af alle, der afbødede Slaget for de andre, og ingen har i højere Grad end han vandret den danske Literaturhistorie igennem som Syndebukken, der bar al Parnassets Brøde. Ogsaa i dette Tilfælde var han den første til at tage af mod Stødet. Allerede samme Aften, som Epigrammerne stod at læse i »Aftenposten«,

skrev han et Brev til Baggeseu og forklarede, hvorledes det var gaaet til med deres Affattelse.

Der skal derfor ikke saa lidt af den gode Villie til at se Rahbeks Handlinger i det ufordelagtigste Lys for med K. Bokkenheuser i hans Skildring af Drejers Klub (S. 200 ff.) at forklare dette Skridt som fremtvunget af »den almindelige Mening« især blandt Rahbeks Venner i Klubben! Efter samme Forfatters Udsagn var Baggeseu netop i de Dage paa det sorte Bræt i Drejers Klub, hvis Medlemmer derfor havde jublet højest over Epigrammerne. Og desuden: Rein og Zetlitz havde som Anstiftere af hele Spasen dog ogsaa deres Part af Skylden. Hvorfor vendte den »almindelige Mening« i Løbet af Aftenen sig da ikke mod dem? Vilde det ikke være rigtigere at yde Rahbek den Anerkendelse, der tilkommer ham, at han i dette Tilfælde var den af Trekløveret, der udviste, om ikke den største Klogskab, saa dog mest Mod og Oprigtighed ved straks at tage Ansaret paa sig?

I Brevet til Baggeseu siger han sin Mening rent ud om »Holger Danske«, men beklager tillige Maaden, hvorpaa Sagen er kommen frem:

»En særdeles ubehagelig Omstændighed nøder mig til at gøre dig jo før jo hellere følgende Erklæring: Din »Holger Danske« er altid forekommet mig at være under en Mands Værd, hvis første Arbejder lovede Danmark en af dets vittigste, ædleste og værdigste Digttere. Varm endnu af dette Stykkes første Læsning var jeg mellem Venner, og min Bitterhed over' dette Baggeseu uværdige Produkt udgød sig i adskillige Sarcasmer, som bragte os paa det Indfald at epigramatisere dem. Pudserligheden i nogle af disse gav Anledning til, at dette Foretagende rygtedes; jeg har nogle Gange ikke kunnet undslaa mig for at citere enkelte af dem *memoriter* for adskillige af mine Venner. Hvorledes det nu er gaaet, at fem af mine findes blandt de otte, som i Dag er indrykkede i Aftenposten, det véd jeg ikke; men at det er sket uden mit Minde og Vidende og til min højeste Misfornøjelse, forsikrer jeg dig herved paa min Ære — og indstiller til dig selv, hvad Brug du vil gøre af denne min aldeles uaf tvungne og frivillige Erklæring.«

Altsaa ikke eet Ord om Rein og Zetlitz, ikke engang en Hentydning til Baggeseus velkendte Persifleren af andres Operaer. Blot en aaben og utilsløret Erklæring »til hvad Brug du vil gøre af den«! Det er vel næppe sandsynligt, at Rahbek med dette

Brev har ventet at forson sig med »Holger Danske«s Forfatter, og dog har det Svar, han Dagen efter modtog fra Baggeseu, sikkert baade overrasket og smertet ham. Hele den Voldsomhed og Ubeherskelse, der karakteriserer den ekscentriske Digter, taler gennem følgende Linier, selv om han nok saa meget vil paastaa, at de »er affattede med koldt Blod«:

»Jeg var i Gaar, før jeg fik din Billet, i et lille Selskab, hvor man lod hente Aftenposten. Over Epigrammerne deri forundrede jeg mig ikke meget; thi sligt har man hørt før [!], og jeg genkendte straks deres Forfatter; men jeg maa oprigtigen tilstaa, at jeg studsede særdeles ved at finde dem — paa deres rette Sted. Det er noget, som du ved, ikke just hændes alle dine Arbejder. Ved denne Lejlighed maa jeg ogsaa gøre dig følgende Erklæring: Din Dom over Skuespilkunst — og endnu mere din Dom over, hvad der virker paa Øjet og Øret og derigennem paa Hjertet — og allermindst din Dom over dette tilhobe, din Dom over Opera, er altid forekommen mig lige saa u vigtig som u rigtig. Jeg har længe moret mig med at se dig og Prof. Tode slaas om Literaturens Skorstensfejerkost uden at bekymre mig om, hvem der blev Mester af den; jeg morede mig endnu mere, da jeg saa en Heiberg give sig til at lege Trediemand og gøre dette, som før kun var Børneleg, til Drengespil; og jeg ler endnu i dette Øjeblik af Hjertet over at se eder alle tre fægte for Dame Dramatik som Huditras, Ralph og Compagni for Dame Religion — eller som Don Quixotte for Dame Dulcinea.« Han haaner dernæst Rahbek og Heiberg ved at slaa dem i Hartkorn med Balling, »Aftenposten«s Udgiver, og paastaar, skønt Brevet ellers tydelig nok vidner om det modsatte, at Rahbeks Epigrammer »ikke synderlig har rørt ham, saa meget mere, som han virkelig tror, de har deres meste Værdi ved Pladsen, de staar paa«.

Brevet slutter med et Udfald, som Baggeseu vidste, mere end alt andet vilde saare Rahbek: »Det gør mig for Resten ondt, at jeg ved denne Lejlighed har set mig nødt til, om ikke rent at forkaste, saa dog meget at indskrænke det Begreb, jeg har haft om dit gode Hjerte. Jeg føler, at jeg ikke kunde have handlet mod dig, som du har handlet mod mig. Din Stiklen paa »Erik Ejegod«, et Stykke, som du aldeles ikke kender, synes at røbe mig, at Hovedet er ikke blot det, som Fejlen stikker i. Jeg vil med den yderste Grad af Oprigtighed sige dig herom alt, hvad jeg har at sige: Jeg har aldrig holdt dig for en Mand af Smag; men jeg har

holdt dig for en Mand af Hjerte. Jeg har indtil »Holger Danske«s Opførelse troet dig veltænkende, ædel, endog i høj Grad, som Menneske og Ven, men (og dette alene smerter mig) jeg kan ikke tro det længer.«

Dagen efter sendte Rahbek Brevet tilbage. Han vil betragte det som uskrevet, som en Frugt af en tilgivelig »Digter-Irritabilitet«, og er sikker paa, at Baggesen, »naar hine taagede Dunster ikke mere omsvæver ham,« selv vil føle, at han har gjort ham Uret. Heri tog han dog grundig fejl; thi kort Tid efter udgav Baggesen hele Korrespondancen, ledsaget af de famøse Epigrammer i Forbindelse med en »erkebaggesensk« Fremstilling af Sagen fra først til sidst. Til Motto for sin Pjece valgte han et Citat af Ewalds »Harlekin Patriot«, der retter et nyt, velment Stød mod Rahbeks mest saarbare Punkt:

Jo mer hans Pensler snærte,
des bedre kan man se hans faderlige Hjerte,
des bedre skildrer han sin rene Kærlighed
paa, ja — just ikke paa et reputerligt Sted.

I Slutningen af Pjecen hæver han sig til en Patos, der noksom viser, hvilken Højde Striden nu har henført ham til:

»Ve den Kunstens Dyrker, hvis svagsynede Sjæl ikke ser andet Ideal til Fuldkommenhed end det livløse Uhyre, hans Hukommelse kan sammenlimes af Lærebøgers og Recensioners tørre, skæve af Vinden let bortviftede Teori-Spaaner. Og tre Gange ve den, hvis lille Hjerte føler Journalers Ros og Smaaapublikummers Bravo som sit Maal og som sin Belønning!«⁶⁾

Rahbek svarede med et lille Skrift »Til Publikum i Anledning af Hr. Baggeseens til det virkelige Publikum etc.«. Det viser, at Rahbek ikke er en saa behændig Polemiker som sin Modstander: Han gentager rent saglig sin velkendte Mening om Operaen, specielt »Holger Danske«, men Hovedformaålet med Pjecen er dog at tilbagevise de Beskyldninger, Baggesen har rettet mod hans Karakter. Han begik imidlertid den Fejl, at han her som altid optraadte som den urbane Debattant, der omhyggelig undgaar stærke Ord og Heftighed i Angrebets formelle Karakter. Han gentager Baggeseens Slutnings-Anathema, men retter det mod »den Forfatter, der af private Hensigter fortier den Sandhed, han erkender for rigtig og nyttig«.

»Men tre Gange Vé den, der ved, at hin talte efter sin bedste Overbevisning, og endda paadigter ham nedrige Bihensigter, lumpent privat Had og skammeligt Avind!«

Ved disse Skrifter fik Operastriden for Alvor Luft. Ikke blot Literaterne, men ogsaa Publikum delte sig i to Lejre, »Holgerianerne«, anførte af Tode, og »Antiholgerianerne«, der en Tid var de svageste, men pludselig i P. A. Heibergs Parodi »Holger Ty-ske« fik en saa afgørende Undsætning, at Teatret ikke foreløbig vovede at opføre »Holger Danske«, og da der langt om længe igen blev Tale om at føre ham frem, havde man solgt eller omsyet hans Garderobe, og den omstridte Opera kom aldrig mere til Opførelse. »Holger-Fejden« endte med Operaens Nederlag, men samtidig rejste hendes Søster »Syngespillet« Hovedet, og hende fik Rahbek aldrig Bugt med. Paa hans let saarede Sind havde den hensynsløse Fejde gjort et dybere og smerteligere Indtryk, end hans Venner anede, ikke blot paa Grund af Baggens voldsomme Fremfærd, men især fordi Rosing som Sanger stod paa Holgerianernes Parti. Han besluttede atter at drage til Tyskland for at undfly de ubehagelige Mindelser om Striden. I Begyndelsen af Juli 1789 drog han af Sted — uden den festlige Afsked med sine Venner, som for syv Aar siden havde lettet ham Bortreisen. Som en Flygtning ankom han til sine gamle Venner i Hamborg, blandt hvilke særlig Schrøders modtog ham saa hjerteligt, at de gamle Planer om aldrig at vende tilbage til Fædrelandet igen sysselsatte ham stærkere end nogensinde. I et Brev til sin gamle Ven, Rasmus Lange, giver han sin fredløse Stemning Udtryk: »O, min Ven, med mit hele Velbefindende her er mit Hjerte saa tomt . . . Jeg føler saa fuldkommen Werthers: Mir ist überall wohl und nirgends wohl; mir wäre besser, ich ginge«. Og til Langes Hustru tilføjer han: »Om jeg gjerne blev her? jeg nægter det ikke; ogsaa synes det, som man overmaade gjerne beholdt mig. Et Par Planer har man alt gjort mig, og med en tredje gaar jeg selv frugtsommeligt; fire Aar kunde jeg leve her, fri, uafhængig, Schrøders Ven, og i den Tid danne mig til tysk Skribent. Jeg havde da, hvad jeg altid har ønsket mig, et dobbelt Fædreland. Jeg var ude af det Vrøvl; som martrer mig, var fri for det Hofpak, som jeg ikke kan udstaa [Numsen], og havde overskaaret den Knude, som jeg i 12 Aar for-gæves søgte at løse« [Forholdet til Mad. Rosing].

Det vilde være uretfærdigt at gaa for haardt i Rette med Rahbek for denne Stemning, der endog forleder ham til Udtalelser

om »det dobbelte Fædreland«. Hvor mange Forfattere vilde gaa uplekkede ud af en kritisk Bedømmelse, hvis de skulde anholdes for hver enkelt — ikke altid vel overlagt Ytring, der undslap dem? Hvordan vilde det gaa f. Eks. Heiberg og Pram, for ikke at tale om Baggesen! Lige saa lidt som Rahbek i fuld Alvor ønskede at overskære det 12aarige Baand, der knyttede ham til Mad. Rosing, lige saa lidt kunde han, naar det kom til Stykket, tænke sig at undvære Danmark. Det hedder da ogsaa videre i samme Brev til Rasmus Lange: »At jeg vilde ofte længes efter Danmark, derom er ingen Tvivl; jeg længes allerede ofte indtil Taarer der-efter. Paa den anden Side indser jeg meget vel, hvor mange Vanskeligheder dette Forehavende har, hvor ulykkelig jeg vilde og maatte blive, hvis jeg heller ikke her fandt, hvad jeg søgte.« Det er, som F. Rønning siger, en Mand, der rejser ud i Verden »for at lede efter Ro og et tilfreds Sind«^o). Det blev dog ikke i Tyskland, han skulde finde det, han søgte. Hans anden Rejse adskiller sig ikke meget fra den første. Den er fra først til sidst et udenrigs Kapitel i hans Dramaturgi. Det var Skuespil og Skuespillere, der bestemte hans Rejseplan. Han giver selv »to vennehulde, hinanden aldeles ukendte Dommere« Ret i, at han trods sine store Rejser har set sig mindre om i Verden end paa Scenen. Efter en hastig Tur gennem Tyskland vendte han i November 1789 tilbage til Bakkehuset, og Parterret blev atter, hvad det længe mellem Vennerne havde heddet: »Rahbeks Børs«, hvorfra han med sin sædvanlige Interesse fulgte sine Yndlinges Præstationer paa Scenen. Han havde altid i Forvejen grundig studeret de Stykker, der opførtes, og nøje gennemtænkt den hele Handling. Vilhelm Andersen siger træffende om hans kritiske Metode: »Han saa ikke Skuespil, naar han var i Teatret, han læste dem«. Han sad nemlig med Bogen i den ene Haand og en Knappenaal i den anden, hvormed han mærkede sig de Steder, han vilde omtale, — en Fremgangsmaade, der har nedkaldt adskillige Vittigheder over hans Hoved. »Han rettede Stil, selv i Teatret,« siger Vilh. Andersen; og da han en Aften i sin Iver tabte Naalen paa Gulvet og bukkede sig for at tage den op, pikkede Heiberg ham paa Skulderen og sagde leende: »Dér tabte Kritikken sin Brod«.

Men selv »Brodden« foruden havde Rahbeks Teaterrecensioner nu vundet en Anerkendelse og Betydning, der tvang alle til at regne med dem. De gamle Beskyldninger for Partiskhed op-hørte vel aldrig ganske, og hans Ensidighed var en saa indgroet

Bestanddel af hans hele æstetiske Opfattelse, at den aldrig lod sig adskille derfra. Som det mest personlige Moment i hans Karakter blev den paa een Gang hans Svaghed og hans Styrke. Den svækkede undertiden hans Dømmekraft, men samtidig nærede den Ilden, der holdt Kunstbegejstringen varm i hans Hjerte, saa hans Iver for at højne Kunsten mod det Ideal, der for ham var det eneste attraaværdige, aldrig svækkedes. Selv Overskou indrømmer ham »al den Fylde og Indsigt, som kan erhverves ved Læsning af dramatiske Skrifter: han kendte og havde gennemtænkt det bedste af, hvad gamle og nye havde skrevet om dramatisk Kunst og Literatur«. Og Oehlenschläger, der ikke altid kunde prise sig begunstiget af hans Dømme (jfr. Forkastelsen af »Frejas Alter«), giver ham det Vidnesbyrd, at »han gik med sin Kløgt, Vid og Jagttagelse ind i det psykologiske i de digteriske Motiver, hvor han havde at gøre med et Værk, som han sympatiserede med«. »Hans Udvikling af saadanne dramatiske Arbejder eller Karakterer hører til det fortræffeligste, han har skrevet, de fortjente at samles som ypperlige Steder for Skuespillere.«

Hans stadige Vedholden ved sine gamle Lærere, især Aristoteles, Horats, Lessing, Batteu og Marmontel, gjorde det vanskeligt for ham at forsone sig med det romantiske, fantastiske og lystigt overgivne i et Værk. Med Shakespeare forsonede han sig aldrig helt, og det er blevet sagt om ham, at han paa sine gamle Dage i Hertet satte Lessings »Emilia Galotti« og »Nathan den Vise« over Oehlenschlägers »Hakon Jarl«, og at hans Beundring for Holberg beroede mere paa den Konsekvens, han fandt i hans Karakterskildringer, end paa Erkendelse af det rige Lune, der sprudlede frem af dem. Hos Ewald indtoges han af de aandige Tanker og det følelsesfulde uden at begejstres af det høje poetiske Udtryk. Det joviale var for ham den yderste Grænse for det komiske, det rørende for det tragiske. Hændte det, at der opførtes Stykker, som ikke faldt i hans Smag, men som han paa Forhaand vidste, det vilde være umuligt at vende Publikum's Stemning imod, foretrak han undertiden at blive hjemme og nøjedes saa med i sin Anmeldelse at bemærke, at han »den Aften var forhindret i at være nærværende, men af kunstforstandige Venner var bleven sagt, at det gik maadeligt eller slet«.

Da J. L. Heiberg i 1826 indleverede sin Vaudeville »Recensenten og Dyret« til Teatret, havde Bysnakken travlt med at udsprede, at han i Hovedpersonen, T r o p, havde givet en karikeret

Fremstilling af den dalevende Kritiker P r o f t, »en elendig Smørrer, der i sit Blad »Konversationsbladet« med stor Flothed og paa en affejende Maade udtalte sine Domme om alt muligt og i sin Optræden var en næsvis Modelaps«. Skønt man allerede ved den første Opførelse saa, at der ikke var Spor af Lighed mellem ham og den snurrige gamle Recensent, holdt Folk dog haardnakket paa, at Trop skulde være Proft. At Heiberg har haft en helt anden Model for Øje, nemlig sin gamle Plejefader, Knud Lyne Rahbek, faldt dengang ingen ind.

Straks i 1. Scene skildrer Kejs er Trop som »den gamle Student, der har læst til juridisk Eksamen i over tredive Aar og endnu ikke har faaet den«. Kort efter oplæser han et Brudstykke af hans »Forsøg til en Kunstkritik over Trommemajorens sceniske Forestillinger«: »Paa en Tid, da al Sans for højere Kunstnydelse synes at være forsvunden, var det et dobbelt glædeligt Fænomen for Anmelderen at høre denne brave Kunstner, hvis Forestillinger han imidlertid var forhindret fra at overvære formedelst en Forkøelse, der havde slaaet sig paa Øret«. Rahbeks Sprog og stilistiske Vendinger er her truffet paa en Prik, og i det følgende stiger selve Personen lige saa tydelig frem: Trop er den eneste, om hvem det udtrykkelig siges, at han gaar med S t o k, og man faar i 2. Scene at vide, at »han hvad Øjeblik det skal være kan skaffe Attest paa, at han har været nær ved at tagè latinsk juridisk Eksamen,« hvorpaa han og Kejs er drikker et Glas Vin paa, at »han aldrig i Evighed skal kaldes Filister, men stedse regnes til Musatræets unge Skud«. Senere understreges hans Smag for Vinen yderligere ved, at han altid foretrækker det Bord, Vinflasken staar paa. Disse Træk vilde tredive Aar tidligere have været mere end nok til, at alle i denne Type havde genkendt Recensenten Rahbek. I 1788 havde Publikum med en Blanding af Skadefryd og Forargelse haardnakket paastaaet ham portræteret i en Magister Vinstrøm*), der dog havde langt færre Lighedspunkter med Rahbek end Heibergs Trop. Nu var der ikke een, der saa denne Lighed; den eneste skulde da være Teaterdirektøren, Professor Rahbek. Hans Censur over Stykket kunde i al sin lakoniske Strenghed nok tyde derpaa: »Da jeg finder dette Stykke u n d e r a l K r i t i k, haaber jeg mig fritaget for at sige videre derom**).

*) I Forklædningsstykket »Man gør, hvad man kan, og ikke hvad man vil«, oversat fra Fransk af Fr. Schwartz.

***) I et Brev, som Rahbek 15. Nov. 1827 modtog fra Collin i Anled-

Gennem mere end en Menneskealders utrættelige Virksomhed var det nu lykkedes Rahbek at tilkæmpe sig en Position, der hævede ham over selv en saa nærgaaende Karikatur som Heibergs. At skildre Rahbeks Vandring paa denne lange Bane vilde imidlertid være at fortælle Teatrets Historie i det samme Tidsrum; thi der forefaldt i alle disse Aar næppe een betydningsfuld Begivenhed ved Skuepladsen, uden at han paa en eller anden Maade havde Del deri. Da vor fyldige Teaterlitteratur udførlig har behandlet denne Periode, kan vi nøjes med i Hovedtrækkene her at fremstille de væsentligste af de Omstændigheder, der omsider førte Rahbek til Direktørstillingen.

I Marts 1791 fratraadte Numsen Overhofmarchallatet og dermed ogsaa sin Chefstilling ved Teatret. Hans kostbare Opera-passion havde, fornemmelig ved Rahbeks utrættelige Angreb paa denne Kunstform, kun bidraget til at tømme Teatrets Kasse, og hans Afgang betragtedes af alle teaterinteresserede som et Held for Skuepladsen. Den ny Overhofmarchal, Kalkreuter, havde forstaaelig nok ingen Lyst til at overtage den tomme Kasse efter sin Forgænger, og Warnstedt blev derfor som første Direktør stillet i Spidsen for Teatrets Bestyrelse; hans betydeligste Medhjælper var Rosenstand-Goiske; foruden ham sad i Direktionen Justitsraad Lassen og Wormskjold.

Rahbek forkyndte straks sin Glæde over Hofregimentets Afgang og fremkom med Forslag til Sammensætning af en ny Direktion af »Mænd, hvis Held og Hæder var uadskillelig forbunden med Skuepladsens Tarv«. Det er første Gang, vi møder Tanken om, at Teatrets Kunstnere »bør være Herrer i deres eget Hus«. Hans Tillid til »Aktørerne« og hans utrættelige Arbejde for at højne deres Anseelse og Ansvarsfølelse kunde ikke give sig et smukkere Udtryk end i dette Forslag om, at »den dramatiske Bestyrelse overlodes til et udvalgt Antal af de bedste Skuespillere«. Denne Tanke, der i vore Dage har vundet en saa afgørende Sejr, vakte dengang den heftigste Modstand. Pram beder i et Brev til Warnstedt »Gud bevare sig fra, at ogsaa han nogensinde skulde stirre sig saa blind paa den Glans, som Skuespillerne faar af gode Roller paa Teatret, at han ikke kunde se, hvad de er bag Kulis-

---

ning af en Omarbejdelse af »Rec. og Dyret«, kalder C. dette Stykke »et Arbejde, som du hader«. E. Collin: H. C. Andersen og det Collinske Hus (Kbh. 1882) S. 633.

serne«. Selv Schwartz, der var en af de fire, som Rahbek havde tiltænkt Sæde i Direktionen, »havde ret skoggerlét over saadan en Akteurdirektion«, fortæller Pram. »Saadant noget kan kun opstaa i Hovedet paa min brave, i alle andre Retninger saa kloge og fornuftige Rahbek, der nu engang saaledes har forelsket sig i Teatret, at han staar i den faste Tro, at hans Afguder kan gøre det til Kærlighedens og Enighedens Tempel.« Inden man endnu havde lét ud over Rahbeks uhørte Forslag, indtraadte en Begivenhed, der kraftigt kaldte Alvoren tilbage: Justitsraad Lassen, der som Warnstedts højre Haand havde haft stor Indflydelse paa dennes Dispositioner, anmeldte sig selv for en Kasseangel paa 22 000 Rdlr., og skønt Warnstedt ingen Del havde i denne Forbrydelse, var hans Afgang dog en Nødvendighed; han sendtes som Gesandt til Lissabon, og i Maj 1792 udnævntes Hofmarchal Ahlefeldt til enevældig Direktør for Teatret, der hermed faldt tilbage under Hofregimentet. Denne Hofkavaller, der i Teaterspørgsmaal var saa uvidende, at han ikke engang kendte Holberg, havde dog saa megen Fært af de dramatiske Forhold, at det straks ved hans Tiltrædelse var ham af yderste Vigtighed at vinde Rahbek. Da Rosing afslog Chéfens Anmodning om at fungere som Mellemmand, besluttede han ligefrem at indbyde Rahbek til en Samtale for at sikre sig hans Støtte, og senere besøgte han ham endog paa Bakkehuset, lovøede ham en snarlig Opførelse af hans Skuespil »De latterlig Følsomme«, som allerede var indleveret under den forrige Direktion, og bad ham selv bestemme Rollebesætningen; overdrog ham at skrive en Lykønskingsprolog i Anledning af Kronprinsessens først om et Par Maaneder forventede Opkomst efter Barselseng, en Anledning, der altid virkede rørende paa Rahbek, og opfordrede ham endelig paa det varmeste til aabent og uden al Forbeholdenhed at meddele ham sine Meninger om, hvad han fandt at være til Teatrets Tarv. Rahbek lod sig fuldstændig blænde af den smidige Hofmands Væsen, og da der samtidig paa Teatret indførtes Reforme, som Rahbek før forgæves havde ivret for, og opførtes Skuespil, der vandt Publikum's Behag, fandt Ahlefeldt snart i Rahbek den Vaabendrager, han havde behov; men dermed var ogsaa hans Neddækkelse forbi. Hans hensynsløse Optræden og hovne Væsen gjorde ham forhadet baade blandt Personalet og Forfatterne, blandt hvilke særlig P. A. Heiberg følte sig haanligt forurettet. Ved sin Tiltrædelse havde Ahlefeldt anmodet ham om at levere Teatret

nogle Enaktsstykker, som man savnede for at udfylde Tiden efter de korte Helafstensstykker. Aaret efter indleverede Heiberg saa »Hofsorgen eller Testamentet, Komædie i een Akt«; men i Mellemtiden havde hans polemiske Naturel bragt ham i Grevens Ugunst, saa denne nu ikke engang brød Konvolutten om det indsendte Stykke, hvis Titel han læste som »Hofsnogen« og derfor var straks overtudet om var et Arbejde, han ikke skulde have noget med at gøre. Heiberg maatte til sidst skaffe sig det tilbage ved Rettens Hjælp.

Ud af sin dyrekøbte Erfaring kunde Rahbek i en af sine Drikkeviser senere synge:

At Hofmænd os svige med slibrige Ord,
Det volder vi selv, som de Rørkæppe tror.

Han havde i Ahlefeldts første, løfterige Periode udtalt sig saa overstrømmende rosende om hans Virksomhed, at han nu vanskeligt kunde give sin Misfornøjelse offentlig til Kende. Han foretrak derfor at tie helt stille og standsede Udgivelsen af »Dramatiske Tillæg«. Ahlefeldt havde dermed opnaaet, hvad han vilde: at slaa Pennen af Haanden paa Tidens farligste Kritiker, mens Rahbeks Fjender skumlede over, at »han var underkøbt af Hoffet til ikke at skrive noget om Teatret«.

Rahbek søgte Afløb for sin Vrede i private Breve til Grev Ahlefeldt. Han bebrejdede ham hans hensynsløse Adfærd mod Forfatterne, »denne agtværdige, frie, kildne og farlige Klasse«, og især hans »Fremfærd mod den bedste af dem alle, P. A. Heiberg«. »Alene dette vilde gøre mig til Pligt, om det ikke desuden var mit Forsæt, at tage min Oversættelse af »Munken af Karmel« tilbage og højtideligt erklære Dem, at under Deres Bestyrelse aldrig nogen Linie fra min Haand skal blive meddelt Teatret. Fornærmelse mod een er Fornærmelse mod alle, og om jeg ikke personlig kendte og agtede Heiberg, vilde jeg dog tro at skyldte vor fælles Klasse dette Forhold«. Brevet slutter med en formelig Krigserklæring: »Dette Brev, Hr. Greve, er altsaa min Stridshandske, fra nu af tales vi offentlig ved, hvad Deres Administration angaar.«

Dette var ingen tom Trudsel; Forfatterne, Kritikerne og Skuespillerne sluttede sig sammen, Heiberg, Rahbek og Schwartz førte an, og den 19. Maj 1794 stod Hovedslaget, der endte med Teaterchefens Nederlag. Saisonens sidste Nyhed, Syngestykket »Den

røde Hue» var, længe før det kom frem, dømt til Udpibning; alle Kræfter var sat i Bevægelse for inden næste Aar at befri Teatret for en saa slet Ledelse. En »Jødesang«, i hvilken der skulde være en Forhaanelse mod den mosaiske Gudstjeneste, blev fremstillet som en forargelig Bespottelse af Religionen, og ved dens Afsyn- gelse skulde Demonstrationerne bryde løs. Forestillingsaftenen var Parterret fuldt af Pibere, og allerede under første Akt brød det løs. En Tilskuere begyndte at klappe efter en Arie, og straks udbrød en frygtelig Tumult med Piben og Trampen. Stykket fortsattes derefter under idelige Afbrydelser, og da Jødesangen intoneredes, fyldtes Teatret af en saa infernalsk Piben, at Politiet maatte skride ind. Ahlefeldts Venner i Logerne forsøgte at over- døve Piberne ved en lige saa kraftig Klappen og Bravoraab — det hele endte i vild Forvirring. Ahlefeldt gav Stykket endnu to Aftener paa Trods, og Skandalen gentog sig begge Gange.

Rahbek havde ikke selv været i Teatret under disse Fore- stillinger, men i en Artikel i Tilskueren, »I Anledning af Udpibnin- gen af den røde Hue«, paaviste han, at det var Grev Ahlefeldts uforsvarlige Adfærd, der havde foranlediget de beklagelige Sce- ner, og hævdede Publikums Ret til Mishagsytringer, »naar Skue- pladsens Foresatte overtræder deres Pligt og Teatrets Privilegier ved at lade opføre Skuespil, som fornærmer Religion, gode Sæder eller Personer«. Omtrent samtidig udgav Højesteretsadvokat Klingberg et meget vittigt og bidende Skrift »Quid Juris«, hvori han spottende gik løs paa Ahlefeldts Smagløshed og hans Uduelighed til at forvalte Skuepladsens Tary, og i Fortalen til 3. Bind af sine Skuespil fremførte P. A. Heiberg en saadan Række haarde Beskyldninger og Spydigheder mod ham, at »hans Stilling blev ham meget ubehagelig, endog ved Hoffet,« og han fandt sig derfor foranlediget til at ansøge Kronprinsen om Afsked og bede om en Stilling, der ikke paalagde ham Ophold i København. Der- med var »Grevens Tid« forbi. Han blev kort efter sendt som Gesandt til Berlin.

Teatret vendte derefter tilbage til Direktionsstyret, idet Kam- merherre A. W. v. Hauch udnævntes til Chef og ved sin Side skulde have to Meddirektører. Hauch var paa det rene med, at Rahbek burde være den ene; men Kronprinsen kunde ikke glemme, at han havde været Lederen af den Opinion, der fældede Ahlefeldt, og vilde under ingen Omstændigheder unde ham den Triumf nu straks at rykke ind i Direktionen. Hauch foreslog da

Thaarup og Storm, der begge hørte til Rahbeks Vennekreds, og ved hvem han derfor haabede at sikre sig Rahbeks Støtte. De blev da ansatte, hver med en aarlig Gage af 400 Rdlr.; men allerede en Maaned efter døde Storm. Rahbek affattede straks en Ansøgning om den ledigblevne Post, — ikke for sig selv, men for Rosing og Schwartz i Forening. Det er sin Yndlingstanke om en Skuespillerdirektion, han endnu engang vil prøve paa at føre igennem; men Hauch sympatiserede ingenlunde med Planen; han betragtede den nærmest som en Anmasselse fra de tvende Instruktørers Side og afviste den i fornemme og skarpe Udtryk. Det var Rahbek selv, han vilde have i Storms Plads, men da Kronprinsen nu engang ikke vilde høre Tale om ham, henvendte han sig til den Mand, der stod Rahbek nærmest, nemlig Christen Pram. Men han, som alt for vel kendte sit heftige Temperament, der paa en saadan Post ogsaa utvivlsomt vilde blevet ham til idel Ulykke, svarede straks Nej: Han duede ikke til det og var sikker paa, han allerede ved første Lejlighed vilde rage i Klammeri med Thaarup, der i sin korte Direktionstid havde gjort sig lidet afholdt. Nej, Rahbek var Manden, og det vilde være umuligt i Længden at komme udenom ham. Hauch maatte dog endnu engang nøjes med at vælge en Mand, der stod i fortroligt Venskabsforhold til Rahbek, og han tog da efter Prams Anvisning Jørgen Kiærulf.

Først efter at Rahbek ved Oprettelsen af »Den dramatiske Planteskole«, som han allerede i Skuespillerbrevene havde slaæet til Lyd for, — og ved en betydningsfuld Lærervirksomhed for de unge Elever i en Række af seks Aar havde øget den Gæld, Skuepladsen stod i til ham, fik han Sæde i Direktionen. Efter en Række Personforandringer, der i disse Aar havde svækket Teaterdirektionens Handedygtighed, stillede Hauch som Betingelse for sin videre Forbliven, at Rahbek nu skulde have Sæde i Direktionen. Frederik den Sjette maatte da omsider give efter. Paa Hauchs ivrige Forestillinger skal han have svaret: »Ja, ja da, som De vil. Det er Dem, der skal trækkes med ham, ikke mig.«

Den 7. Marts 1809 udnævntes Rahbek til Teaterdirektør. Han var da 48 Aar gammel og havde i over 30 Aar viet Teatret sine bedste Kræfter. Og saa kom Udnævnelserne ham dog »saa ganske mod al Forventning«, at da han modtog den blandt sine Elever paa Skuespillerskolen, løb alt i ét for ham, og »han maatte raadspørge paalideligere Øjne for at overbevise sig om, at han ikke daaredes

af en Feberdrøm«. Havde han saa naaet det Maal, der i Ungdomsaarene tegnede sig for ham i saa straalende Skønhed, at han over det gav Afkald paa alt andet for med aldrig svækket Iver at bane sig Vej frem imod det — Fod for Fod, paa Trods af sin Naturs dybeste Anlæg, gennem bitre Fejder, gennem Intriger og Fortrædeligheder, der gav hans Livsmod sit ulægelige Knæk, nedstemte hans Sind, berøvede ham kære Venner, ja, undertiden gjorde ham fredløs og landflygtig?

Hans Drøm om at vinde sig et Navn ved Teatret tog jo allerede sin Begyndelse hin Sommerdag i Kongens Have, da han første Gang saa den blaaøjede, yndefulde Johanne Cathrine Olsen, der blev Genstand for hans Ungdomskærlighed; den fortsatte sig i det herlige Fatamorgana: et Kunstens Tempel, bygget for hende, Skønhedens og Renhedens unge Præstinde, — hvor Vennen Rosing skulde være den nidkære Tempeltjener og hans »sønligens elskede Rose« Ypperstepræst. Det var Drømme, der nu laa endog langt tilbage i det udrundne Aarhundrede. Hvor meget var der vel blevet tilbage? Rose var død, Rosing havde kastet sin Kærlighed paa Operaen, den unge, lyse Aktrice var en agtværdig Kunstnerinde, som med Besvær bevægede sig i ældre Anstandsroller, og som forlængst havde vundet den Anerkendelse, som den unge Rahbek havde drømt om at være hende ridderlig behjælpelig med at naa. Og endelig Digterne! Hans Ungdomsidealer, Ewald og Lessing, hørte det forrige Aarhundrede til, i det nye herskede Oehlenschläger, og Heiberg med sine Vaudeviller rykkede frem. Den mægtige Indflydelse, han havde ydet paa vor Skueplads, var allerede hovedsagelig forbi, da han endelig udnævntes til Direktør, og hans Embedsførelse blev i Virkeligheden hverken ham selv eller Teatret til Baade.

Han hørte saa afgjort den gamle Tid til; i den havde hans bedste Kræfter udfoldet sig, med den var han i enhver Henseende i dyb Forstaaelse. Han og den ny Tid lærte aldrig at forstaa hinanden; det blev hans Opgave at holde igen, hvor dens Ideer stormede for stærkt frem, og da de dog ikke lod sig standse, men lod ham magtesløs tilbage, følte han sig stedse mere og mere utilfreds og kunde endog lade sig forlede til at kritisere den Direktions Embedsførelse, han selv var Medlem af. Paa et enkelt Omraade var han dog saa langt foran sin Tid, at han faar Forbindelse med vore Dages mest moderne Teaterprincipper. Ligesom den senere store tyske Dramaturg T i e c k, der overalt i Hoved-

spørgsmaal er af samme Mening som Rahbek, ansaa han det aandige og sjælfulde i Skuespilkunsten for at være det eneste betydningfulde, og alle ydre Understøttelsesmidler var ham i Vejen som »plumpe Forstyrrelser af hans fulde Nydelse«. Som noget af det ypperste, han nogensinde havde set paa Scenen, nævner han ofte en Prøve paa Samsøes »Dyveke«, »hvor Dragter, Dekorationer og alt det, som man gjerne vil gøre saa vigtig for Illusionen, aldeles fattedes. Saa ofte jeg har set Dyveke, og med saa stor Rørelse jeg i Forestillingens store Dage saa den, har den dog ingensinde gjort det hjertelige Indtryk paa mig som ved denne Prøve«⁷.

I »Borups Selskab« havde han ofte erfaret, at den største kunstneriske Glæde kunde udspringe umiddelbart af det ægte menneskelige — og skabes uden andre Kostumer end de Skørter, Mandfolkene maatte iføre sig, naar de spillede Kvinderoller. Over Carl Hegers »uforglemmelige Grethe« i en Ifflandsk Idyl eller F. W. Schmidts »mesterlige Sophie« i et af hans egne Stykker kunde han begejstres stærkere end over selve det kongelige Teaters ypperste Triumfer. Overskou benytter denne Egenhed i Rahbeks Smag til et af sine sædvanlige Angreb paa hans Direktionsvirksomhed, idet han paastaar, at »den fik en skadelig Indflydelse paa Teatrets Drift.« At den til en vis Grad var berettiget, beviser Overskou dog selv med en Oplysning om, at »Publikum i Sørgestykker var saa vant til at fornøje sig ved Changements af smukke Dekorationer, at der herskede stor Misfornøjelse med, at Oehenschlägers »Axel og Valborg« henlagdes til den enkle og stilfulde Domkirke, uden de Danse, Pragtmarcher, Tableauer og andre pittoreske Divertissements, som ellers hængte ved eller indlagdes i Geburtsdagsstykkerne«. Rahbek var meget ivrig for Antagelsen af denne første virkelige Elskovstragedie, der gav en herlig poetisk Udformning af et Emne, han selv i sine yngre Dage i Aarevis forgæves havde syslet med. Iøvrigt kunde han ikke sympatisere med det 19. Aarhundredes Æstetik. Med Heibergs Vaudeviller, der i 20-erne trængte sejrrikt frem paa den nationale Skueplads, sattes det sidste store Skel mellem ham og hans Ungdoms Ideal: Skuepladsen som et Tempel for Dyd og Moral, den aabne Prædikestol, hvorfra »det godes Ros skulde forkyndes med rene Læber«. Hans fortjenstfulde Virksomhed for Teatret i den Tid, han var Direktør, faldt derfor heller ikke i Tilknytning til det nye, men som et ypperligt Bidrag til Forstaaelse af det gamle —

ved at gøre Holbergs Skuespil tilgængelige for Publikum. Han udgav et Værk paa 3 Bind »Om L. Holberg som Lystspildigter« (Kbh. 1816 ff.), der blev den første Vejledning til en rigtig Opfattelse af de Holbergske Lystspils Ejendommeligheder. Overskou skriver om dette Arbejde, at »det indeholder en saadan Skat af Betragtninger, Udviklinger, Karakteristiker og Traditioner, at det . . . er en Kilde, som hver den, der skal medvirke til et Holbergsk Stykkes Fremstilling, nødvendigvis maa føle sig opfordret til at gaa til for at prøve Rigtigheden af Maaden, hvorpaa han betragter sin Opgave; ligesom Værket altid vil være et frugtbringende Studium for den komiske Skuespiller i Almindelighed, dersom han søger at blive Mester i sin Kunst ved klar Opfattelse af Digterens Skildring, Natursandhed i Udførelsen og Lunets livfulde Virksomhed under Smagens Herredømme«⁸). I mange Aar — fra 1804—14 — arbejdede han tillige paa sin store Udgave (21 Dele, over 700 Ark) af Holbergs Skrifter. Et saa betydeligt Arbejde, der krævede en Mands hele Arbejdsevne og Tid, maatte ved Siden af Rahbeks talrige andre Virksomheder naturligvis blive meget mangelfuldt; men i sin Tid havde den som den første tilgængelige Udgave af den store Forfatters Værker, en uvurderlig Betydning — ligesom den ogsaa har ydet værdifulde Bidrag til senere Holbergforskernes Studier.

Et af de faa Solstrejf, der faldt ind i Rahbeks triste Barndomsaar, udgik fra de lystige Komedier, der en L'hombre-Aften hos Faderens Ven første Gang faldt ham i Hænde; det fulgte ham Livet igennem som en aldrig slukket Lysning over hans mørke »Decemberhimmel«. Med disse Arbejder indfriede han en Del af sin Gæld til den gamle Mester.

Gennem alle de Omskiftelser, som det ny Aarhundredes hastige Udvikling medførte, bevarede han til sin sidste Dag Kærligheden til Teatret, der for ham »ikke blot havde været Livets Sysse, men Livets Lidenskab«. I sit 66. Aar er han i den Henseende endnu den samme som i sit 17. »Hvad end den Sne, Alderen har kastet paa min Isse, har kølet mit Hoved for, et velopført Skuespil, en mesterlig udført Rolle er mig endnu samme Aandsnydelse, en slet Forestilling samme Forargelse som i mine tidligere Dage. Jeg pines ved at se Svulst eller Gøgl — og syvfold ved at se det behage. Endnu vilde en Forestilling, der aflokkede mig blide Taarer, helbrede mig for en kanske endda ikke saa ganske ubetydelig Upasselighed . . . Det slette og især det

slemme, det, der i mine Øjne vanhelliger og nedværdiger Skuepladsen, krænker og fortrædiger og forbitrer mig i selvsamme Grad, som det gode, det skønne, det ædle fryder og henriver mig. Saadan var jeg, og saadan er jeg, saadan maa jeg skildre mig, naar jeg skal være sanddru. Og de, der har levet med mig og kendt mig nøje, vil tusinde Gange have erkendt det hos mig . . . maa erkende det hos mig den Dag i Dag«⁹). I en halvhundredaarig, utrættelig, lidenskabelig Hævdelse af denne Opfattelse indesluttet Knud Lyne Rahbeks Betydning for den danske Skueplads.

*

*

*

Om Aftenen den 1. Maj 1830 herskede der i det kongelige Teater en stille og højtidsfuld Stemning, som ingen huskede at have oplevet Magen til. I det halvmørke Rum hørtes kun de dæmpede Toner af Orkestrets Sørge-Symfoni. Da Tæppet gik op, saa Tilskuerne ind i en Lund af Ege og Cypresser med oprejste Mindesmærker over hedengangne Digtere: Holberg, Tullin, Ewald, Wessel, Rein, Storm, Zetlitz, Tode, Sander, Olufsen; Thaarup, Falsen, Baggesen og Pram. Til disse sluttede sig en Bauta med den lysende Indskrift: *R a h b e k*. Med en Laurbærkrans i Haanden fremtraadte den unge Skuespillerinde Mad. Wexschall, som under Fremsigelsen af et Mindedig af Oehlschläger i Fædrelandets Navn ophængte Kransen om Rahbeks Urne:

— — Ogsaa her i Melpomenes Hal
 Og i Thalias Hjem du hædres skal!
 Thi aarle du forjog en taaget Dunst
 Og saa med klare Blik i skønne Kunst,
 At denne Kunst er »ikke blot til Lyst«,
 Det følte du med et begejstret Bryst,
 Foragted' Modens Flitter, Tidens Tant
 Og fandt kun Skønhed, hvor du Sandhed fandt.
 Men heller ej du savned Sandheds Præg
 I Fantasiens hulde Digterleg;
 Og aldrig dadled du, forbitret, grum:
 Din Ros var lydelig, din Dadel stum,
 Og snart i Venlighed du hylled ind
 Selv mindste Snært af flygtigt Egensind.
 Saa hvil da sødt, og modtag her af mig
 Den Krans, som Fædrelandet skænker dig!
 Og hvad du ønskede, har dig Gud forundt.
 Dit Liv var virksomt, venneholdt og sundt.

Du nævnte længselsfuld din Kammas Navn —
 Nu trykker dig din Engel i sin Favn,
 Og, saligrørt, fra Gud du skuer ned
 Til Danskes Vemod og Taknemlighed.

3. Rahbek som Lærer.

Baade som Journalist og som Dramaturg led Rahbek under Savnet af den indre Harmoni, der kun kan opstaa, naar Hjerte og Hoved virker sammen. Folkeskribent (Journalist) blev han kun af økonomisk Trang; men i Kraft af sin Intelligens, sin fine Kløgt og store Aandssmidighed lykkedes det ham i denne Virksomhed at give en saa ejendommelig Indsats i vor Literatur, at hans Navn alene derved vilde være sikret mod Glemsel, saa længe dansk Aandshistorie endnu har en Dyrker tilbage. Men selv følte han ofte dette Arbejde som »et evigvarende sløvende Slid«, der svækkede hans Evner og udtømte hans Kraft, bragte ham Fortrædeligheder og ofte Miskendelse. Han skriver engang til P. A. Heiberg: »O, kære Heiberg, at vi, befriede fra det literariske Vrøvl og ramfri for Despoternes Uretfærdighed, i en fredelig Vraa med vore Hustruer kunde æde vort ved uforstyrret Arbejdsomhed erhvervede Brød!« Hvor fjernt var ikke dette Ideal fra den rastløse Tilskuervirksomhed!

Var hans Journalistik saaledes i udpræget Grad Hovedets Arbejde, var hans Dramaturgi lige saa ensidig Hjertets — fremelsket paa Trods af Evner og Anlæg gennem hans Kærlighed og derfor ulykkelig som den.

Vi har nu tilbage at omtale den tredie Side af Rahbeks Manddoms-Virksomhed, hans Lærergerning; og her har endelig Dobbeltheden i hans Natur indgaaet Forening, her opnaar han det fulde harmoniske Samspil mellem de Kræfter, der i hans øvrige Hovedvirksomheder arbejdede hver for sig.

Ingen af hans øvrige Sysler bragte ham ved hans Livsaften en saa udelt Glæde som Tanken paa de unge, han havde set udvikle sig under sin Vejledning og Anførelse, og hvis Hengivenhed han derigennem havde vundet: »Naar alt mere og mere af det, hvorpaa jeg i andre Dage satte og maaske endnu sætter Pris, for mig har tabt sit Værd og sin Glans, vil min Tanke trøstigen hvile ved dem og forsøde mig Malurtbægeret med den Nektardraabe himmelsk Trøst; forgæves har jeg dog ikke levet paa Jorden«¹).

Naar han desuagtet som Lærer aldrig opnaaede at sætte sig saa dybe Spor som ved sin Journalistik og Dramaturgi, saa skyldtes det den Teaterlidenskab, der »koglede ham til Skuepladsen« og hindrede den fri Udfoldelse af hans naturligste Anlæg.

Da han i 1777 havde taget sin Embedseksamen, stod han ved Porten til den Verden, hvor han hørte hjemme, og der manglede ikke Hænder til at anvise ham den Vej, han skulde gaa, og fjerne de Hindringer, der endnu kunde være paa den. Hans gamle Rektor, Ludv. Bernth, sendte ham fuldt rustet ud fra Herlufsholm, og ved Universitetet ventede Guldberg ham. Men der var en Mand, som glemte den skønne Rose i sin Have, mens han løb i Mosen efter Koblommer, rev sig blodig paa Bonderoser, lod sig forbrænde af Solen og sankede Kællingetænder. — Det var især Frygten for at blive lænket til et Embede, der fra første Færd fremkaldte hans Modstand mod de Forsøg, der fra saa mange Sider blev gjort paa at gøre ham til Lærer.

Han kunde ikke tilgive Guldberg, at »han vilde gøre ham til Rektor«, og da hans uforglemmelige Lærer, Professor Tetens, vilde gøre ham til Docent i Kiel, følte han sig vel »smigret og hædret«, men ilte dog skyndsomst til Leipzig for at se Skuespillene i »Messen«, inden de sluttede.

Medens det saaledes lykkedes ham at undgaa baade Guldberg og Tetens, havde hans Ungdomsven Jørgen Kiærulf stadig en stærk Indflydelse paa ham. Baade han og Rahbeks Frænde, Professor Jansen, en Tid Prokansler for Universitetet, undlod aldrig at opmuntre ham til at gøre Alvor af at skrive en Disputats for Magistergraden ved Københavns Universitet. Skønt Rahbek aldrig helt havde lagt sine latinske Bøger paa Hylden, havde han dog »læst dem mere *con amore* (for Dramaturgiens Skyld)« end studeret dem »philologisk og kritisk«. Alligevel besluttede han omsider at følge det givne Raad; men man forstaar nok, med hvilken Overvindelse den unge Teaterkritiker maatte give sig i Kast med et af de to Emner, han stod i Beraad imellem, — det ene »om Biordenes rette Brug i Poesi«, det andet »om Virkningen af det væmmelige i Poesien og Kunsten«. Omsider bestemte han sig dog for det sidste. En hel Sommer lukkede han sig inde paa Bakkehuset, og om Efteraaret 1787 var Afhandlingen færdig; den oprindelige Titel var ændret lidt, den hed nu »Om Brugen af det stygge i Poesien og de skønne Kunster« (*De usu nauseæ in poësi et artibus pulchris*). Efter at Kiærulf havde læst den igennem,

blev den for at fremskynde Censuren efter Jansens Raad afskrevet in duplo og indsendt til Universitetet. Tilladelsen til at disputere skulde han have hos den daværende Universitetspatron, Gehejmer. Schack-Rathlou, der imidlertid havde »et godt Øje« til Minervas Udgivere, især paa Grund af Bladets stærkt udtalte Sympati for Bondereformerne, som Schack-Rathlou var en ivrig Modstander af. Da han 1787 var blevet Præsident i danske Kancelli, havde Pram læst ham Teksten for et Par temmelig vilkaarlige Handlinger, hvormed han betegnede sin Indtrædelse i den nye betydelige Post«. Om sin »Audiens hos Magnaten« fortæller Rahbek meget morsomt i sine »Erindringer«.

». . . Jeg gik da til ham og kom virkelig ind; men idet jeg aabnede Døren, traadte han saa tæt ind paa mig, at det var alt det, jeg kunde faa den lukket efter mig, og at jeg stod paa Dørtrinet som naglet til Døren. Og at jeg ikke skulde tro, det var tilfældigt, sagde han mig med rene Ord, . . . at Tilladelsen at disputere skulde jeg faa, men Professor blev jeg ikke. Jeg afbrød da Audiensen i Hast og gik, uden at Excellensen og jeg kunde komme til at bukke for hinanden, hvis vi ikke vilde staa Fare for at stanges«²⁾).

Saa slap Rahbek for at blive Professor dengang! Men han blev heller ikke Magister, og det tog han sig mere nær, da hans Bestræbelser i Virkeligheden kun havde haft til Formaal, at »han vilde vise sine, at han ikke ved Uduelighed eller Uvirksomhed selv havde gjort sig uværdig til en Ansættelse«. De to Afskrifter af Disputatsen, der indsendtes til Fakultetet, var besørgede af en ung Student, og den, der selv i flere Dage har siddet og copieret Rahbeks Papirer, vil let tilgive den unge Mand, der for nogle faa Mark maatte renskrive en hel latinsk Disputats, at der indsneg sig en Del Ord, som hverken var latinske eller danske. Følgen blev, at Fakultetet forlangte Fejlene rettede, før det kunde antage Afhandlingen. Saa fik Kjærulf den igen til Gennemsyn; men Tiden gik, og ingen synes at have vist særlig Interesse for at faa den frem igen. Endelig en Dag kom Kjærulf og fortalte Rahbek, at hans Kones Skødehund paa den kraftigste Maade havde demonstreret »Virkingen af det væmmelige i Poesien« ved at sønderrive hele den smukke Afhandling. Skuffelsen var for Rahbek større, end han vilde indrømme. Han havde ikke Energi til at skrive den en Gang til, og saa længe den antiliberala Schack-Rathlou sad som Universitetspatron, var der ringe Udsigter til, at han

vilde opnaa noget ved at gentage Forsøget. Schack-Rathlous Stilling var dog ikke længer saa stærk, som den havde været de første Aar efter Statsforandringen, da han som Bernstorffs Ven og fortrolige havde en betydelig Indflydelse paa Regeringens Handlinger. Hans konservative Anskuelse kunde i Længden ikke læmpe sig efter Bernstorffs Reformplaner, og da Stavnsbaandets Ophævelse var vedtaget i Statsraadet, tog han straks d. 6. Juni 1788 sin Afsked fra alle sine Embeder. Kort efter udnævntes Hertugen af Augustenborg til Universitetspatron.

Rygtet om disse Begivenheder naaede Rahbek en Søndag Eftermiddag, da han sammen med Kiærulf var paa Besøg hos sin Ven, Magdalous Cold, ude i Søllerød. Der kom et Brev til Kiærulf fra hans Svigerinde, som bragte den glædelige Tidende om det ny Systemskifte. Der er vel ingen Tvivl om, at Vennerne samme Eftermiddag har udnævnt Rahbek til Professor. Augustenborgeren havde jo hidtil altid vist sig som hans Velynder og Beskytter. Men saa dukkede der pludselig en uventet og farlig Konkurrent op. Det var Jens Baggesen, der paa sin Vandring gennem de høje Sale havde forstaaet at vinde sig en Stab af formaaende Patroner, som nu vilde benytte Lejligheden til at forsørge den yndede Digter med et Professorat i Rahbeks Fag, Æstetikken, og Hertugen understøttede dem i deres Bestræbelser.

At maatte lide Uret for sine liberale Anskuelsers Skyld har Rahbek aldrig beklaget sig over, og under det forrige Patronat havde han Bevidstheden om, at det var hans erklærede Sympati for Chr. Reventlow og Reformvennerne, der var Skyld i hans Til-sidesættelse; men nu viste »Musageten Augustenborg«, at heller ikke han var hævet over smaalige Personhensyn; thi naar Baggesen blev foretrukket i et Tilfælde som dette, var det klart nok, at den faglige Duelighed blev sat til Side for andre Hensyn. Rahbek havde en berettiget Følelse af, at han paa dette Omraade var Baggesen overlegen. Han var i hvert Fald ikke bange for at lade det komme an paa en Prøve og anmodede derfor Hertugen om, at der maatte blive afholdt en offentlig Konkurrence, hvad Universitetets Anordning hjemlede ham Ret til at kræve*). Dette Forlangende

---

*) Den »ny Foundation og Anordning for Københavns Universitet« (af 7. Maj 1788) bestemte, at »ingen maatte ansættes som Professor uden at have givet offentlige Beviser paa Dygtighed og fortrinlig Lærdom i den Videnskab, han skal foredrage. Er der flere Ansøgere, skal der være Konkurrenceforelæsninger«.

blev dog straks afvist; den afgørende »Konkurrence« havde allerede fundet Sted i de magthavende Kredse, og der havde den jydsk Rahbek ikke kunnet hamle op med sin smidige sjællandske Modstander. Men han vidste, at der var endnu en Domstol, hvis Røst var lige saa vægtig som den, der talte til Fordel for Baggesen, en Højesteret, som han selv kraftigt havde bidraget til at skabe, den offentlige Røst, eller, som den dengang med et truende Tonefald benævntes, Publikum. Han tilbød derfor at læse som Privatdocent over Æstetikken, og »vilde Baggesen gøre det samme«, sluttede han sin Samtale med Hertugen, »skulde det være ham kært. Om han selv blev ansat eller ikke, var ligegyldigt; Sagen var blot, at den værdigste blev det, og det vilde Publikum da kunne bedømme«. Saa indsa man, det ikke nyttede at fortsætte Modstanden. Tilladelsen blev givet, og Professor Fr. Sneedorff var straks villig til at overlade Rahbek sit Auditorium.

Rahbek var selv paa det rene med, at han her havde vovet et Skridt, som i mere end een Henseende kunde blive afgørende for hans fremtidige Ve og Vel. Han havde dristigt udfordret den Magt, der havde hans Skæbne som Universitetslærer i sin Haand, og underkastet sig en Domstol, hvis lunefulde Afgørelse han ofte nok havde haft Lejlighed til at iagttage. Striden med Baggesen, der som ovenfor nævnt meget uheldigt faldt ind samtidig, havde allerede sat den offentlige Mening i uberegnelige Svingninger; selv hans lærde Venner, der havde taget broderlig Del i hans Forurettelse, var nu betænkelige ved den Vending, Sagen havde taget. Thi man vidste vel, at Rahbek »med Flid og ikke uden Held havde studeret enkelte Dele af Digte- og Talekunsten« — alene hans dramaturgiske Studier var saa omfattende, at der over dem kunde bygges adskillige æstetiske Forelæsninger —; men hans Ensidighed i Smag havde ogsaa medført en Begrænsning i Viden, der let kunde komme til at træde stærkt frem overfor Baggestens virtuosmæssige Evne til at spille paa alle Strengene. Men een Styrke havde Rahbek, som raadede Bod paa, hvad han paa Forhaand kunde mangle i Kundskab: en utrættelig Flid og en Arbejdsevne uden Mage. Han, den æstetiserende, vege og sentimentale Skønaand, kunde, uden at man egentlig forstod hvordan, faa udrettet mere end nogen anden af sin Samtids ingenlunde uvirksomme Forfattere. Selv om han om Aftenen og største Delen af Natten med havde færdedes blandt sine Brødre i Klub-

berne eller de dramatiske Selskaber, sad han dog ufravigelig hver Morgen, Vinter og Sommer, Kl. 7 ved sin kombinerede Te- og Skrivepult. I et Brev til Pram skriver han: »Jeg lever som et Menneske, der arbejder 13 Timer om Dagen — læser fem Timer daglig paa Instituttet og skriver Minerva og Tilskueren saa godt som ganske solo, hvilket ikke er Himlens største Gave! [jfr. Indl. til nærv. Kap.] saa jeg næppe har Stunder at sanse, jeg lever saare vel«.

Under Forberedelserne til Efteraarets store Slag afsagde han alle sine »løbende literære Erhverv« og lukkede sig inde i sin Celle paa Bakkehuset med Eschenburgs Haandbog i Æstetik. Hans gamle Fader, der med inderlig Glæde hilste Sønnens usædvanlig kraftige Beslutninger, forstrakte ham med 300 Rdlr., skønt han selv paa den Tid havde saa store økonomiske Vanskeligheder, at han — som han engang i en fortrolig Samtale betroede Sønnen — »mangen Nat derover laa vaagen, naar de andre sov«.

Endelig kom den Dag, da Rahbek for første Gang skulde bestige Universitetets Kateder for at holde den første offentlige Forelæsning over Æstetik. En regnkold Efteraarsmorgen gik han den lange Vej fra Bakkehuset til Frue Plads, som sædvanlig uden Frakke og Paraply — med sin blaa Kjole tæt knuppet i Halsen og sin Knortekæp under Armen.

Havde han næret Frygt for at komme til at tale for tomme Bænke, var allerede det første Blik ind i det halvmørke Auditorium nok til at berolige ham. Hver Plads i det store Rum var optaget, og da han lod Blikket glide ud over Bænkeraderne, havde han al Grund til at føle sig baade stolt og lykkelig: Dér sad »Danmarks Erskine«, J. Chr. Schønheider, den sproglærde og literaturkyndige A. G. Thorup, den ansete Polyhistor, Kandidat i Teologien M. F. Liebenberg, Rasmus Borch, Digterne Rein og Zetlitz; selv hans gamle Modstander og altid vaagne Samvittighed, Clemens Tode, havde givet Møde. Længere tilbage sad en Stab af den Ungdom, hvis Navne man allerede da havde begyndt at lægge Mærke til: Mynster, Pavels, Laub og Rahbeks Yndling og vorde Svoger Carl Heger. Rahbek følte, at »aldrig i Verden er et Foretagende af lignende Natur lønnet som dette«, og aldrig glemte han det Øjeblik, da han, grebet af den højtidelige Stemning i det ærværdige gamle Auditorium, lovede Forsamlingen og sig selv at anvende yderste Flid for aldrig at forspilde denne Godhed; men han var sig ogsaa bevidst, hvad Udfaldet af disse Ti-

mer kunde komme til at betyde for ham: »Hvis jeg efterhaanden ser disse Bænke blive tomme, skal jeg ikke fortie for mig selv, hvad der for mig er at gøre«. Men Auditoriet tømtes ikke, før Semestret var forbi. Bifaldet fulgte ham med uformindsket Styrke, hver Gang han forlod Lærestolen; og mest af alt har det maaske glædet ham, da Tode midt under »Holgerfejden« offentlig erklærede, at »Rahbek fortjente at blive Professor i de skønne Videnskaber«.

Af de Forelæsninger, han holdt i denne og den følgende Vinter, er intet opbevaret med Undtagelse af enkelte Brudstykker, som gengives i »Erindringerne« (III, S. 196, 198 f.). Men de har uden Tvivl for den Tids studerende været som et friskt Pust, der bar Bud fra alle Filosofiens Lande. Han talte ikke ud fra noget enkelt filosofisk eller æstetisk System; han var som sin beundrede kielske Lærer, Professor Tetens, Eklektiker, og han henfører selv sin »Filosofere maade til den eklektisk-empiriske Slags«, og saaledes vedblev den at være. »Jeg erkender lige saa lidet i de Grene af Filosofien, jeg har sysselsat mig med, som i Religion eller Politik nogen ene saliggørende Kirke, og jo stoltere nogen af disse pukker paa sin udelukkende Ufejlbarelighed, jo mindre tror jeg paa den, og jo mere er jeg overbevist om, at den er paa Afvej; thi at der gaar flere Veje til Sandhedens Tempel, er mig saa dybt indskrevet, at jeg vilde anse det for bespotteligt at drage det i Tvivl«³).

Kunde hans videnskabelige Princip end have paaviselige Mangler, er der dog ingen Tvivl om, at han ved at føre sine Tilhørere, ikke ad een fastslagen Vej, men gennem hele den Labyrinth af Gange, som krydser sig gennem Skønhedens Rige, har virket mere befrugtende paa deres Aand og vakt flere Anelser om dette Riges forborgne Skatte end selv de mest stringente Lærde, der dengang — som før og siden — med deres systematiske Kedsommelighed har fordrevet Ungdommen fra Universitetets Høresale. I de to sidste Decennier af Oplysningens Aarhundrede var den københavnske Højskole i den Henseende maaske dog paa sit laveste Stade.

Det var dog ikke blot selve Forelæsningerne, der flokkede Tilhørerskaren om Rahbek; det var i endnu højere Grad hans Evne til at vinde Ungdommen; heri aabenbarede sig hans ypperste Egenskab som Lærer, den, der berettiger os til at

sige, at han i denne Gerning mere end i nogen anden var paa sin rette Plads.

Hvordan var de andre Professorers Forhold paa den Tid til de studerende?

Henrik Steffens fortæller herom i sine Erindringer: »Adgangen til Professorerne var ikke let for Studenterne; de stod kun ved Forelæsninger og Eksaminer i Forbindelse med dem. I min Tid [1790—92] hvilede der en dyb Søvn over Universitetet. Al aandelig Bevægelse af hvilkensomhelst Slags kom udefra. Professorerne foretog deres engang udarbejdede Hæfter, de studerende hørte dem — eller hørte dem ikke . . . den søde Slummer blev ikke forstyrret af noget«. Midt i denne Aandløshed dukkede saa den ny Privatdocent op. Et Kvarter før hver Forelæsningstid stod han i Studiegaarden midt iblandt de studerende, samtalede med dem om Forelæsningerne, spurgte og besvarede Spørgsmaal, gav en af de Anekdoter til Bedste, han var saa udtømmelig paa, og tog gerne Del i de unges Spøg. Da han senere begyndte at læse over Literaturhistorien, lod han Tilhørerne ved Afstemning vælge de Værker, de ønskede behandlet.

Hans Fremtræden paa Katederet var ingenlunde umiddelbart lovende; men det varede aldrig længe, før han trods sin uheldige ydre Fremtoning havde fængslet sit Auditorium. Ingen har bedre end Henrik Steffens skildret Rahbek som de unge studerendes for-gudede Lærer. »Naar man borttænker sig alt det snævre og indskrænkede, saa kunde man vel kalde ham Senior for en ungdommelig Forsamling, der munter, undertiden overmodig og uden at tage Hensyn til Forhold, men tillige, beskæftiget med det højeste og ædleste med egne Opgaver, var flittig og arbejdede nøjsommeligt. Ved Siden af det forstenede Universitet og de gamle, mest jammerlige Professorer dannede der sig et virksomt og oplivende Princip. Hans Foredrag var behagelige, men endnu i en meget højere Grad var hans Omgang oplivende. Han var ikke blot den fjerntstaaende Lærer, han var ogsaa den fortrolige Ven, som man uden Sky kunde meddele endog sine Daarligheder og sine Tvivl. Han hjalp, hvor der behøvedes Hjælp, han reddede, hvor Nøden trykkede, og hans Undervisning viste sig aldrig i Doctrinens stive Form, der ofte afskrækker og avler Modstand; det var meget mere det venlige Raad, der uden nogen stiv abstrakt Form fremgik hjælperigt og naturligt af den nærmeste, subjektive Trang, hævdede Nøden, løste Forviklinger og saaledes, ad-

varende for Fremtiden, fra det tilsyneladende konkrete Tilfælde, blev desto mere indtrængende og erholdt en højere og almenere Betydning«.

Efter det Bifald, Rahbek ved sine Forelæsninger havde høstet, kunde der ikke længer være Tvivl om, at der ved første Lejlighed maatte blive tilbudt ham et Professorat. Da han 1789 kom hjem fra sin Udenlandsrejse, modtog han et venligt Brev fra Hertugen af Augustenborg, der meddelte ham, at »tvende nye Auditorier paa Studiegaarden var færdige og stod til hans Disposition, naar han selv vilde bestemme Timen«. Brevet slutter med følgende Linier, der synes at lyse Glemsel over al gammel Strid: »Det glæder mig at faa Dem snart at se og at kunne gentage ved denne Lejlighed en Forsikring om den sande Højagtelse, jeg nærer for Dem«.

I Adresseavisen for 20. November 1789 bekendtgjorde Rahbek, at han den 26. i samme Maaned agtede at aabne sine Forelæsninger over Æstetik og Retorik efter den nyeste Udgave af Eschenburgs Haandbog — over Æstetikken Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag Kl. 4—5, over Retorikken Onsdag og Lørdag samme Time paa det saakaldte lidet Auditorium paa Studiegaarden. Og her afsagdes da endelig den Dom, Rahbek med saa frejdig Selvtillid havde æsket; og at han ikke havde overvurderet dens Betydning, fremgaar bogstavelig af et Brev, som den lykkelige, gamle Jacob Rahbek den 11. Marts 1790 sendte sin Søn. Et Forretningsanliggende havde ført ham sammen med den indflydelsesrige Kancellideputerede Carl Frederik Trant, der som Sekretær i Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler havde vundet Augustenborgernes ubegrænsede Tillid og dermed en betydelig Stemme ved Afgørelsen af Spørgsmaal vedrørende Universitetet, og den gamle har da ikke forsømt Lejligheden til at føle sig for om Sønnens Udsigter. Det Svar, han fik, var saa glædeligt, at han straks maatte lade det gaa videre til Knud Lyne: Trant havde talt hans Sag for Durchlaughtigheden, og denne havde til sidst lovet »at afgøre det for Rahbek og skaffe ham 300 Rdlr.« Da Prinsen ved samme Lejlighed havde villet vise Trant Rahbeks Forelæsning over Hyrdedigtningen, skød denne Manuskriptet til Side med disse Ord, som i eh Kollegieembedsmands Mund tydeligere end alt andet viser, hvor megen Vægt man nu selv i de højeste Kredse tillagde Folkevillien: »Rah-

bek har noget bedre for sig, Publici Stemme og de studerendes Agt, som dagligen hører ham.« »Drik dig herpaa et godt Glas Vin!« slutter den lykkelige Fader sit Brev til Sønnen⁴).

Til det virkningsfulde *Vox populi* havde der dog føjet sig en enkelt Stemme, der heller ikke havde været uden Indflydelse paa Patronens Afgørelse. I 1789 var Professor Tetens blevet kaldet fra Kiel til København som Assessor (senere Deputeret) i Finanskollegiet. Han stod særdeles højt i Augustenborgerens Gunst, og da han stadig havde bevaret Godhed for sin gamle Lærling, »bidrog hans Hidkomst og den betydelige Indflydelse, hans Stemme havde i de gældende Kredse, overordentlig til at omstemme Meningen til min Fordel,« fortalte Rahbek.

Det næste Foraar bortjog de sidste Skyer: den 14. Maj 1790 udnævntes Rahbek til ekstraordinær Professor i Æstetik med en aarlig Løn af 200 Rdlr. Der var ikke blot for Rahbek et Solglimt i denne Udnævnelse; »det var,« skriver Fr. Rønning, »et lille Lyspunkt i Universitetets Historie. Der gik en poetisk Luftning, om end en svag, gennem den gamle Bygning⁵).

Selv sparede Rahbek sig ingen Møje for ogsaa efter Sejren at yde det bedste. Naar han gennemgik et fremmed Literaturværk, nøjedes han ikke med blot at oversætte paa Prosa de poetiske Afsnit, han vilde behandle. Med sin udprægede versifikatoriske Dygtighed omskrev han dem paa danske Vers. Adskillige af disse Oversættelser offentliggjorde han i en Poesisamling, der udkom hos Bogtrykker Schultz.

Heri forekommer ogsaa den Oversættelse af Overbeks »Trøst mod mange Slags Taarer«, som i Rahbeks senere Aar hørte til hans Yndlingsdigte:

Brødre, hvorfor flyde
Taarer uden Tal?
Mange Suk frembryde,
Som ej høres skal.
Bort med Klynk og Klage!
Hvor er eders Mod?
Efter bitre Dage
Bliver Enden god.

Især Digtets tredie Vers gaar ofte igen som et skjult Motto gennem hans Forfatterskab:

Ak, vi blinde, svage
 Kende ej vort Vel.
 Det, hvorved vi klage,
 Ofte blev vort Held.
 Meget her i Live
 Ej vort Sind anstaar:
 Lad os bedre blive,
 Alt da bedre gaar.

Hans ufravigelige Fordring om »Forening af Menneskeværd og Kunstnerværd« prægede ogsaa hans Literaturkritik; hans Metode var den rent psykologiske; thi overalt søgte han »Aftrykket af Mennesket i Kunsten«, Skønheden i det enkelte Træk som Aabenbaring af det menneskelige, — Hjertets Afspejling i det poetiske Udtryk. Denne Læsemaade er, som Vilh. Andersen paa-viser, »Fortegningen for den moderne psykologiske Kritik, den Retning, som Literaturforskningen hundrede Aar senere har taget, efter at have overvundet det mellemliggende Stade, Hegels og J. L. Heibergs spekulative Æstetik.«

»Som det plejer at gaa i Historien, at den ene Tidsalder overvindes af den anden og hævnnes af den tredie, har den moderne humanistiske Kritik uden at vide af det taget Livet af sin Fader til Ære for sin Bedstefader«⁹⁾.

Rahbeks Undervisning stod i nøje Tilknytning til den Interesse for den danske Literatur, der gav sig Udslag i hans Udgaver af andres Digtværker fra de ældste til de nyeste (fra Folkeviserne til Samsøes Skrifter). De literær-historiske Forelæsninger, som han i en senere Tid holdt i Forening med Nyerup, er udgivet samlede i »Den danske Digttekunsts Historie« (1800—1808, 4 B.), senere udkom »Bidrag til en Oversigt over dansk Digtkunst under Christian den 7de ved Rahbek og Nyerup« (1829). I den samtidige Literatur gik han i sine Forelæsninger 1795 helt op til P. A. Heibergs »Hofsorgen«, som Tilhørerne paa sædvanlig Vis valgte ved Afstemning. Heiberg blev helt betænkelig ved den megen Ære. I et Brev til Rahbek skriver han: »At dine Tilhørere har valgt Hofsorgen til Forelæsninger, viser mig, at de maa være partiske enten for eller imod mig. I det mindste er det til Alvor alt for ringe.« I 1792 læste han over saa moderne Emner som Ewalds »Rolf Krage« og J. N. Bruns († 1816) »Zarine« og »Ejnar Tambeskælver«; senere over Samsøes »Dyveke« — for et Auditorium af over 100 Tilhørere. Men med Aarene gik det

ham her som i hans øvrige Virksomhed: jo længere det nye trængte sig frem, desto stærkere fæstnede han sig ved det gamle, saaledes at den gamle Literaturhistoriker Rahbek — i Sammenligning med den unge Professors stærke Interesse for den moderne Literatur — for Vilh. Andersen tegner sig som en Mand, »der gaar i Skoven ved Sommertid og bier paa, at Bladene skal falde af Træerne, for at han kan pille dem op med sin Pen«. Men enten Emnet omfattede det gamle eller det nye, var han lige omhyggelig og samvittighedsfuld med Udarbejdelsen af sine Forelæsninger (det samme kan desværre ikke siges om hans Udgaver af andre Forfatteres Arbejder). »Det er nemlig min Maade,« skriver han, »som det fra min tidligste Dage har været, ikke blot omhyggelig at forberede mig til hver Times Foredrag, men og umiddelbar i Forvejen udførlig at nedskrive ej alene alle Momenter, Citationer o. s. v., men og den hele Tankegang, saaledes at jeg i fornødent Tilfælde blot behøvede af Papiret at foredrage, hvad jeg havde optegnet, for at give en fattelig og ikke ufuldstændig Fremstilling af, hvad jeg havde at sige; men efter denne Forberedelse, naar jeg bestiger Katederet, at overlade mig med saa lidet Hensyn som nogenlunde muligt, paa det jeg har skrevet, til Øjeblikkets Indtryk for at finde det levende Ord, hvorved deslige Forelæsninger faar deres største Interesse.«

»Det levende Ord!« Har Rahbek allerede i 1790erne kendt Værdien? Man studser ved at møde Udtrykket hos ham, der selv havde erhvervet sig al sin Viden gennem Bøger — den grundige Læser, der fra han var 5 Aar, til han døde i sit 70ende, næppe levede en Dag uden dem, og som selv skrev mere end nogen anden af sine samtidige. Det er i »Erindringerne«s sidste Del (1829), vi første Gang møder det, og det kan, uden at være Udtryk for nogen dybere Erkendelse, være blot et Laan fra det 19. Aarhundredes største Pædagog, der i dette Begreb sammenfattede Hovedmidlerne til al aandelig Paavirkning. Meget tyder dog paa, at det ogsaa for Rahbek har haft virkelig Betydning. Paa den Tid, da »alle var optaget af at dyrke hans Hoved«, sad »hans spæde Barndoms faderlige Ven, den ædle Claus Olrog« ude under Frugttræerne i sin gamle Have og »stræbte med Faderhaand at dyrke hans Hjerte«, ikke ved Hjælp af Bøger, men ved det levende Ord, »der snart gjorde min unge Sjæl opmærksom paa Naturens Skønheder, snart søgte at opflamme deri den Andagt, som brændte hos ham«. Og den Kvinde, der fik større Be-

tydning for hans Hjertes Dannelse end samtlige græske og latinske Autores, kunde næppe skrive eet Ord fejlfrit; men hun lærte ham, »der sagtens tidlig havde faaet vel megen Respekt for alt, hvad der stod paa Tryk, at agte paa den dobbelte Erfarings-sandhed, at ligesom ikke alt er sandt, hvad der staar i Bøgerne, saaledes staar ikke alt, hvad der er sandt, i Bøgerne«.

Men i Universitetets Høresale havde det levende Ord den gang svært ved at finde Sangbund. Rahbek følte det, hver Gang han besteg Katederet, hvorfra han »endog med sit korte Syn paa Auditoriets Bænke ved Siden af Mænd, der hørte paa ham med Opmærksomhed, kunde se Peblinge, der hverken vilde eller kunde lære noget og dog tyktes dem meget klogere end vor Fader Abraham«. Over for en Forsamling af denne S sammensætning havde det været bekvemmere at gribe til den gængse Metode og dukke sig ned i sit Manuskript uden at lade sig forvirre af de Ord, der altid med Ildskrift tegnede sig for ham, naar han saa ud over den brogede Tilhørerskare:

Qvid dem? Quid non dem?

Det var for Rahbek en Nødvendighed at være i personlig Kontakt med hver enkelt af sine Lærlinge; men han følte, hvor umuligt det vilde være at opnaa dette i en By som København, der ved sin Størrelse og sine talrige Adspredelser kun kunde fjerne Lærer og Elever fra hinanden. Han saa kun eet Middel til at ændre dette Forhold: Bort fra Byen med Universitetet! I en Række Artikler i Tilskueren slog han af bedste Evne til Lyd for denne Tanke: Gennem to Numre (1794 Nr. 5 og 6) ved et ironisk Forsvar for dets Forbliven; i 1795 (Nr. 54 og 79) udformer han den i nærmere Enkeltheder: Professorerne bør have de studerende under Opsigt; men dette er umuligt i København. Akademiet bør flyttes til Sorø; thi derved vilde man ikke blot opnaa at knytte de studerende til Skolen og tilvejebringe det nødvendige nære Forhold mellem dem og Professorerne, men man vilde tillige »bringe det saa rigt begavede og i saa mange Henseender for Muserne saa aldeles skabte Sorø ud af sin højadelige Uvirksomhed og endelig engang hellige det til Borgerundervisning og Borgerdannelse. Og vel tør Tilskueren staa inde for, at den ædle og velmenende Stifters Skygge intet vilde have derimod«. Der blev dog intet Hensyn taget til disse Forslag, der

sidste Gang blev draget i Minde i Poul Møllers Digt til Rahbek ved hans Optagelse som Æresmedlem i Studenterforeningen:

De Taler saa sindrige randt fra hans Mund,
i Kredse omkring ham de stimle.
Da følte han Savnet af Skovklostrets Lund,
ham døved de larmende Vrimle.

Det var dog ikke blot overfor den blaserte Ungdom, han følte sig fremmed. I det nye Princip for den filosofiske Æstetik, der med Kants »Kritik der reinen Vernunft« kulkastede den gamle eklektiske Metode, følte han sig i endnu højere Grad uden Fæste. Med sin sædvanlige Samvittighedsfuldhed forsøgte han vel »efter Pligt og Overbevisning ærlig og ivrig at arbejde sig ind deri«; men han lægger ikke selv Skjul paa, at det var forgæves, lige saa lidt som han gør Forsøg paa at bortforklare Grunden hertil: »Mit vel ikke utænksomme, men ingenlunde spekulative Hoved, der oven i Købet hvert Øjeblik kom i Forvirring mellem den Terminologi, de Synsmaader, de Begreber, hvormed jeg gennem saa lang en Række af Aar var bleven fortrolig, og dem, hvori jeg her stræbte at studere mig ind, — maatte danne et Kaos, hvor jeg vel altfor ofte hverken vidste ud eller ind«. Det stred derfor mod Rahbeks ærlige Natur at fortsætte en Virksomhed, som han selv følte, han ikke magtede. Nogle spøgende Artikler om den »nye Filosofi« blev ham meget ilde optaget af de entusiastiske Kantianere.

I Tilskueren (1797 Nr. 6) havde han saaledes skrevet om »herskende Vinde i Danmark, især Sydøstvinden fra Königsberg-Kanten, der hidtil ikke havde bragt stort andet med sig end — Vind«. Et Tidsskrift »Filosofisk Repertorium«, der udkom fra 1797 som Organ for den kritiske Filosofi, havde allerede straks gjort skarp Front mod Rahbeks populære Filosoferemaade, og efter ovennævnte Tilskuerartikel rykkede A. S. Ørsted frem i »Repertoret« (Nr. 14) med et Gensvar, der efter Rahbeks spøgefulde Søndenvinde nærmest virkede som en frygtelig Hagelbyge. Rahbek blev her belært om, at den Kantske Filosofi ikke var at spøge med, og saa tog han da endelig Afsked med den paa samme Maade, som han i Regelen absenterede sig fra Politikken — ved en munter Vise:

Nu bort med Snak om Tid og Rum,
om Kant og Repertorium!
Blandt Vin og Piger er selv Kant
jo munter og galant.⁸⁾

Samtidig rejste der sig et nyt Uvejr mod ham for en Artikel i Minerva. I sin historiske Oversigt for April 1796 havde han brugt Udtrykket »Uborgere« om nogle Skibskaptajner, der anvendte engelske Navne og indrettede deres Skibsdokumenter saaledes, at Skib og Ladning kunde antages for neutrale, og han udtrykte sin Beklagelse over, at et dansk Orlogsskib »Oldenburg« som Konvoj ledsagede disse Handelsskibe.

Nogen Tid efter Artiklens Fremkomst modtog Rahbek en Kancelliskrivelse, som paa det haardeste irettesatte ham for hans »uoverlagte og strafværdige Skrivemaade«, og tillige endte med den Trusel, at »denne Sag skulde staa ham aaben, hvis han oftere handlede mod god Borgers og tro Embedsmands Skyldighed«. Da Rahbek af gammel Erfaring vidste, hvor farligt det var at komme det brændende engelske Spørgsmaal nær, havde han naturligvis gjort klogest i ikke at fremdrage det omtalte Forhold, og han er da ogsaa selv som sædvanlig villig til at indrømme sin Uforsigtighed. Men man maa give ham Ret i, at det er vanskeligt at indse, hvad denne Forseelse vedkom hans Embede som — æstetisk Professor!

Han følte sig med god Grund krænket ved den mærkelige Slutningsbemærkning, der jo nærmest havde Karakteren af en »betinget Benaadning«, og selv om han mindst af alt havde i Sinde at krænke Regeringen eller den gældende Konstitution, — hvad han ved sin senere 35aarige upaatalte Skribentvirksomhed tydelig viste — saa vilde han dog ikke være afskaaret fra som fri Borger at have Ret til at sige sin Mening. Dette fuldbyrdede da hans Beslutning om »frivillig at søge sin Afsked, som man havde truet ham med«. Han vilde dog ikke, »man skulde anse dette Skridt for en Overilelse, gjort i Hidsighed« og besluttede derfor at fuldende en Forelæsningsrække over den danske Poesi i Middelalderen (Folkeviserne), som han i Forening med Nyerup havde averteret til næste Semester.

Hertugen af Augustenborg forsøgte forgæves at omstemme ham ved en indtrængende Anmodning om nøje at overveje dette betydningsfulde Skridt, netop som han stod i Begreb med at hjemføre sin Kamma. Rahbek fortæller, at han endog »drev sin Fader-

hyldest saa vidt at drage — aldeles mod sin Sædvane — Patronatsforhængen til Side og lade mig skimte ikke fjærne Udsigter, der langt overgik de Forventninger, jeg hidtil havde næret^o). Rahbek fastholdt dog sin Beslutning, og den 14. April 1799 modtog han en lille Billet fra Hertugen med en kort Meddelelse om, at Afskedsansøgningen var bevilget. I sin Ansøgning havde han ikke berørt sit Mellemværende med Kancelliet, men »ærligen sagt, hvad sandt var«, at han havde fundet »en med sine Ønsker og Evner mere overensstemmende Virkekreds — som Lærer ved Christianis Institut«. Dette var i alleregentligste Forstand »ærligen hvad sandt var«; thi intet Steds har hans »Ønsker og Evner« virket mere harmonisk end i det Arbejde, der nu i syv Aar fastere end nogensinde knyttede ham til Ungdommen. Han havde, mens Afskeden fra Universitetet forberedtes, fattet den Beslutning selv at oprette en Skole, et filantropisk Institut i Lighed med det, den tyske Hofpræst Rudolph Christiani i 1795 havde oprettet uden for Københavns Vesterport. Rahbek gik der forbi hver Dag paa sin Vej til Universitetet, og han har vel ikke kunnet undgaa at drage Sammenligning mellem Bygningen paa Frue Plads og Skolen, som laa der i Læ bag en prægtig, gammel Have, hvor Eleverne i Frikvartererne tumlede sig over Plænerne, — en Sammenligning, der atter førte hans Tanker hen paa det borgerlige Akademi i Sorø. Ogsaa de Skrifter, som udgik fra Skolen, øgede hans Interesse for den Virksomhed, der udfoldede sig derinde. Bestyreren kaldte dem for »Bidrag til Menneskehedens Forædling«, og deres Tendens maatte i høj Grad tiltale Rahbek: »Opdragelsens Hovedøjemed« skulde være »en Uddannelse af Menneskets sædelige Anlæg til at fremkalde en ren og virksom Dyd«. Rahbek kunde ikke selv have formuleret det i nøjere Overensstemmelse med sin egen Opfattelse. Det samme gjaldt om Hofpræstens Principper for Religionsundervisningen: Først skulde Eleverne lære den rene Fornuftreligion, derpaa Kristendommen i sin oprindelige Simpeltid; Dogmerne lærtes kun historisk og adskilt fra den egentlige Kristendomsundervisning. Men Christianis Skole var tysk, og der maatte vel være Trang til en dansk efter samme Mønster. Rahbek havde allerede udset Stedet. I Nærheden af Strandmøllen, hvor han ofte kom paa Besøg, laa det smukke Lyststed »Søbakken«. Dets Beliggenhed og Nærhed ved de ham saa kære Steder syntes at love ham Opfyldelsen af hans gamle Ønske om en lykkelig, ufor-

styrret Virksomhed i en fredelig Vraa, og der er næppe Tvivl om, at Rahbek og Kamma i Forening kunde have skabt et filantropisk Institut herude, som var blevet uden Sidestykke i vor Skoles Historie; og deres sidste ensomme og triste Leveaar — Bakkehustragedien, der danner det mørke Slutningskapitel i disse to ejendommelige Menneskers Livshistorie, vilde have formet sig paa en helt anden og lysere Maade. Ungdommen, som de begge elskede, og som med Genkærlighed altid sluttede sig varmt til dem, kunde have tilført deres Liv den Fornøjelse, som det aldrig lykkedes Bakkehusets Gæster at bringe dem, og de unge vilde til Gengæld fra et Par saa rige Aander som Rahbek og Kamma have modtaget en enestaaende Paavirkning, en uvurderlig Berigelse, som nu kun i ringere Grad blev de enkelte til Del, der havde den Lykke at finde et Hjem i Bakkehusets lave Stuer. Men Planen kom desværre aldrig til Udførelse.

En Formiddag i August 1798 stod Hofpræst Christiani i Rahbeks Stue. Han havde hørt Rygterne om det nye Institut, som skulde oprettes uden for København, og lagde ikke Skjul paa sin Frygt for, at de to Skoler, om de end kunde bestaa sammen, dog vilde skade hinanden; han foreslog derfor Rahbek, at de forenede deres Bestræbelser. Døden havde netop berøvet Institutet sin Historielærer, den unge, kundskabsrige P. Wiech, og ved at overtage hans ledige Plads kunde Rahbek, i den Tid han endnu havde tilbage, før han sluttede sine Forelæsninger, lære Forholdene ved Skolen at kende. Da Rahbek herved saa sig befriet for de Vanskeligheder, især økonomiske, der maatte være forbundne med det selvstændige Foretagende, tog han mod Tilbudet.

Mandagen den 3. September, tre Dage efter sit Bryllup, tiltraadte han den nye Virksomhed, om hvilken han vidner, at »den i syv Aar udgjorde hans sande Lykke«. Sin første Time læste han i Haven, hvor Elevrne straks »klyngede sig om ham med Interesse og Muntherhed«. De vandrede sammen med ham under Havens Træer, eller de løb i Flok ud over Markerne og legede Skjul paa de gamle Voldskrænter, saa den adstadige Hofpræst for at faa Læreren i Tale bragtes i den Nødvendighed at løbe med, — et Syn, man aldrig før havde set paa Instituttet og derfor frydede sig saa meget mere over.

Ingen følte sig mere tilfreds end Rahbek. »Det er min Overbevisning,« skriver han, »som jeg efter syv Aars Erfaring tror at have faaet Stadfæstelse paa, at mit Anlæg og min Duelighed

meget snarere var til Skolelærer, især for en Ungdom, som jeg havde Lejlighed til at lære at kende saa nøje og tage Hensyn paa hver enkelt's Tarv og Trang, end til akademisk Docent«¹⁰).

Blev Rahbek saaledes snart de unges faderlige Ven, var Kamma dem ikke mindre en moderlig Veninde. Hver Søndag samlede hun en lille Flok paa Bakkehuset; »og da min Kone,« fortæller Rahbek, »i en usigelig højere Grad end jeg var den almene Afgud, forsagede de alt for at komme til os«.

Meget smukt antydes det sjældne Forhold mellem Kamma og Rahbeks Elever i følgende Linier af hans Erindringer: ». . . Adskillige, og deriblandt ikke faa af dem, der var mig kærest, er gangne foran til Genforeningens Land, hvor de sønligen vil have modtaget min dem saa kære Kamma, der var dem en moderlig Veninde, som jeg var dem en faderlig Ven«¹¹).

Til Rahbeks egne Udtalelser om sin Lærergerning føjer sig det Vidnesbyrd, Th. Overskou giver hans Virksomhed ved »Den dramatiske Planteskole«, som han overtog ved Rosings Afgang 1807. ». . . Han antog sig Sagen med saa stor Iver og Kærlighed, at der virkelig opnaaedes alt, hvad der i Skolens eneste Lærefag kunde opnaas . . . Ved sin jævne, gemytlige Omgangstone, opmuntrende Tiltale og sjældne Redebonhed til at opsøge noget priseligt i endog den maadeligste Produktion . . . vandt han alle Elevernes Hengivenhed og Tillid«.

Det smukkeste Indblik i Rahbeks Lærergerning giver dog den Vejledning, han ydede den unge Ophelia Rosing. I flere Maaneder kom han hver Aften for at røgte det Hverv, der paa ny havde »indflettet ham i hans ældste og kæreste Vennekreds's Husliv.« Hans Undervisningsmaade, som han selv skildrer den, er Idealet saa nær som muligt. Han stræbte efter at »lade hende uddanne og udvikle sig selv; ved de mangehaande forefaldende større og mindre Lejligheder at lade hende aabenhjertig meddele og forklare sine Forestillinger, sine Begreber, sine Domme om Tingene for trolig og omhyggelig at gaa hende til Haande i at ordne, forbinde, bestemme og berigtige disse.«

Paa sin Vandring bort fra Universitetet førtes Rahbek saaledes sit pædagogiske Ideal nærmere og nærmere: fra det tætpakkede Auditorium paa Studiegaarden, hvor han følte sig uden Forbindelse med Massen, og til »den vakre Ungdom« i Christianis Institut og den dramatiske Skole, hvor han kendte hver enkelt og var elsket af dem alle, — til Huslærergerningen hos Rosings,

hvor han af hele sit Hjerte og med alle sine Evner virkede som Vejleder for den unge Pige, der som Barn havde »redet Ranke« paa hans Knæ.

*

*

*

I December 1816 indtraadte han atter i sin gamle Plads som Universitetsprofessor, »især i dansk Sprog og Literatur«. Han er nu som før altid at træffe i Studenternes Midte. Da Studenterforeningen dannedes i 1820 til Misfornøjelse for de gamle Professorer, meldte Rahbek sig som Medlem. Syv Aar efter blev han Foreningens første Æresmedlem. Til Festen, som i den Anledning holdtes for ham, skrev Povl Møller sin bekendte Sang:

Den Slotsklokke gaar i den ældgamle Lund,

hvis sidste Vers især giver et ypperligt Billede af den gamle Student, der for de unge var paa een Gang Broder og Fader:

Vor Broder i Raskhed, vor Fader i Aar;
 en Heldøres Maske han hader.
 En Vise ved Glasset han ikke forsmaar,
 O hil dig da, Broder og Fader!
 Ja, løfte sin Hat for Knud Lyne man maa,
 saa længe som Jyder det danske forstaa.

Allerede Aaret før, den 16. Juli 1825, havde Foreningen fejret hans 50 Aars Studenterjubilæum; ogsaa da havde Povl Møller skrevet en Sang, der indtil denne Dag staar som det smukkeste poetiske Minde over Knud Lyne Rahbek:

En Ridder lig i blanke Vaabenklæder.

»Det var,« siger Frederik Fabricius i sin Mindetale over Rahbek, »den skønneste Dag, vort Samfund har oplevet.«

Studenterforeningens sidste Hyldest bragtes ham, da Medlemmerne den 16. Juni 1830 efter hans Død samledes for at sige deres gamle Lærer det sidste Farvel.

Mindefesten holdtes i Foreningens gamle Lokaler i Boldhusgade. Koncertsalen var udsmykket med Blomster og Løv; Rahbeks Billede, som i mange Aar havde hængt derinde, var omkranset af Cypresser og Blomster. Foreningens to navnkundigste

Medlemmer, Oehlenschläger og Weyse havde i Forening skrevet en Kantate til Rahbeks Minde. Frederik Fabricius holdt en Mindetale, der giver et Billede af Rahbeks Lærervirksomhed set

Knud Lyne Rahbek.

(Pastel af C. Hornemann, tilh. Studenterforeningen.)

fra de studerendes eget Standpunkt: ». . . Hvad Rahbek var som akademisk Lærer, derom kan de mange vidne, der hørte hans Forelæsninger, hvori man ikke vidste, hvad man skulde sætte øverst, enten den Varme og Kærlighed, hvormed han omfattede sit Emne, eller den Skarpsindighed og Klarhed, hvormed han udviklede det, eller den Lærdom og Hukommelse, der satte ham i

Stand til at fremstille de træffende Paralleller. Og nu hans Forhold til de Studerende! Hvor var det ikke skabt til at bringe dem til at elske ham! Hvor elskværdig var han ikke, naar han sad i de yngres Kreds, og alle flokkedes om ham for at lytte til hans vennehulde Tale! Da aabnedes den gamle Students varme Hjerte, da spillede hans fyrige Aand med Ungdoms Kraft . . . Ja, var der nogen, der elskede og agtede Studenten som Student og vidste at fælde upartiske Domme over hans Fejl som over hans Glæde, fordi han nøje kendte den Kilde, hvoraf begge udsprang, var der nogen, der følte sig lykkelig i Studenternes Kreds og satte Pris paa deres Kærlighed, saa var det Rahbek.«

Efter Talen hørtes det dæmpede Recitativ af Kantatens Slutning:

Vi høre ham ej mer fra Lærestolen,
han fører os fra Skyggen ej i Solen,
hvor Kunstens skønne Blomster staa — — —

»Om Festens Virkning kan kun de dømme, der deltog i samme,« skriver A. E. Boye; »men vanskelig vil nogen af disse mindes en mere blid Sørgmodighed end den, det hele frembragte«¹²).

**III.
HOVEDPUNKTER I RAHBEKS
FORFATTERSKAB.**

1. Sorrig og Glæde.

Kummer var den Muse, som mig lærte
De første Toner. Sorg min Sang.
Min Luth udgyder, tolker kun min Smærte,
Og Klage er dens Klang.

(Rahbek: Poetiske Forsøg II.)

Til Glæde, til Glæde er Løsenet her,
Den gladeste altid den viseste er.
Saa fylder da Glasset til skummende Maal,
Vi glade, vi vise, vi Venner, vor Skaal!

(Rahbek: Poetiske Forsøg I.)

For Oplysningstidens Digttere, hvis poetiske Syn sjældent rakte ud over det daglige Livs snævre Grænser, var Sorgen og Glæden, Menneskeslægtens mest trofaste Følgesvende, en uudtømmelig Kilde til Kvad. To af Tidens navnkundigste Poeter, Jonas Reih og Jens Zetlitz, havde saaledes taget hver sin Del af disse Følelsers Rige i Forpagtning, saa at Rein af Samtiden benævntes som »den sande Sorgs ulignelige Sanger«, medens Zetlitz var »Glædens muntre Sanger«. Rahbek, der ogsaa paa dette Omraade giver en Afspejling af sin Tid, slog med samme Styrke saavel de lyse som de mørke Strengte paa sin Harpe. Hans Digte fordeler sig i to omtrent lige store Grupper, de vemodige Elegier og Drikkeviserne, der dog oftest er en Blanding af Vemod og Skæmt. Af denne Blanding havde hans eget Temperament dannet sig, uden at de hinanden modsatte Elementer nogen- sinde helt smeltede sammen. De førte et vekslende Herredømme over ham, saa længe han levede. I et lille Digt til den jydsk Poet, Amtmand G. Fa y e i Thisted, antyder han, hvorledes han selv betragtede Forholdet i denne Fordeling:

Vor Lod er Kummer. Ingen Bøn bevæger
Den strænge Parce at formilde den.
Dog rækker hun os stundom Glædens Bæger,
Det vil vi nyde og udtømme, Ven!

Den ydre Kilde til de elegiske saavel som til de muntre Stemninger i Rahbeks Poesi er i Reglen den samme: Venskabet.

Venskabsfølelsen var og vedblev altid at være det centrale i hans Væsen: derfra udsprang hans Sorger og Skuffelser, og deri bundede al hans Glæde. Ved sine Venners Død var han den første til at plante en Cypres.

Han var kun Barn endnu, da han skrev sine første Gravvers. Ved Ewalds og Roses Død »føjte han sig forvandlet til en Grædepil paa Graven«. Da norske Selskab i 1792 udsatte en Præmie for den bedste Elegi over de afdøde norske Digtere, var Rahbek en selvskreven Vinder med sit Digt *Laurbærlunden*. Han lader sig af *Camenen* føre til de hedengangne Skjaldes Grave for pligtskyldigt at ofre hver af dem en Taare.

Atter en Cypres i Laurbærlunden!
 Ak, hvad nyt Forlis bebuder den?
 Snart er Lundens hele Pryd forsvunden,
 Sørgeminder har den kun igen.
 Festlige Pæaner nu ej lyde
 Her til Norges og Camenens Lov,
 Klager ene Dødens Stilhed bryde
 I den før saa tonerige Skov.
 Kunde jeg dog glemme hine Tider,
 Glemme, det ej stedse var som nu!
 Dog, hvordan? Nedstige Pierider
 Til forladte Helligdom endnu!
 Højt imellem Laurbærlundens Kroner
 Hører jeg en Gang som Zephyrs-Gang,
 Tier, tier, Harpens svage Toner!
 Stille, taarebrudte Klagesang!
 Se, Camenen vinker, jeg vil lyde,
 Følge, hvor hun mig vil lede hen.
 Længe, længe hun sin Digter flyede,
 Held mig, at hun smile vil igen!
 Ak, du smiler ikke! Kærlig Smærte
 I dit hulde Aasyn tegnet staar.
 Dog, du vinker; var det end til Smærte,
 Hvor du vil ledsage mig, jeg gaar.

Han følger da Sanggudinden fra Grav til Grav, til Frihedens Digter, H. Bull, Søvnens Sanger, J. H. Wessel; Vibe, Meier, Fasting, Edv. Colbjørnsen, — de store saavel som de smaa. Ofte bliver der kun en Linie eller to til hver; ved Digtets Slutning sidder man nærmest med Indtrykket af at have

gennemgaaet et poetisk Repetitionsudtog af den norske Literaturs Historie. Og dog indeholder denne Elegi saa mange skønne Enkeltheder og saa megen ægte Følelse, at den med fuld Ret af Rahbek selv er stillet i Spidsen af »Poetiske Forsøg«s anden Del. Han satte altid selv sin elegiske Digtning over sine øvrige Poesier, og intet kunde heller i den Grad virke inspirerende paa hans Muse som Tabet af en kær Ven. Han bruger selv i »Erindringer« en Vending, hvori han ubevidst antyder den nære Forbindelse mellem sin Produktion og de Begravelser han deltog i. Han taler om Tiden efter sin anden Udenlandsrejse, »mit Livs værste Dage . . . Dage frugtbar paa Dødsfald«¹⁾. I mindre »frugtbare« Perioder, hvor der ingen Lejlighed fandtes til at plante Cypresser, kunde han nøjes med af et barnligt Hjerte at stikke et Trækors i Jorden over en død Kanariefugl:

Græder, Gratier; thi Lyda græder!
 Eders Søsters yndte Fugl er død,
 Den fortjener slige Taarers Hæder,
 O, den var saa kiælen og saa sød.

Digtets sidste Strofe kunde lige saa godt have dannet Afslutningen paa en hvilken som helst anden Elegi over en afdød Sanger:

Yndet døde du af din Veninde;
 Maatte dog din Sanger arve dig!
 Engang ved hans Gravhøj Taarer rinde
 Som de Taarer, der blev ofret dig!

Man maa dog ikke af Rahbeks Naivitet lade sig forlede til Tvivl om Ægtheden af hans Følelser ved Tabet af de Mennesker, han havde kær; thi gennem hele hans Forfatterskab, saavel som i hans personlige Liv, er det netop disse Følelser, der danner Grundtonen; over dem byggede han sine første Fortællinger, »Mindesmærkerne« og »Melneks Barndom og Ungdom«, og om hans sidste store literære Arbejde, de fem Bind »Erindringer«, skriver P. L. Møller: »Naar man læser disse Bøger, er det, som om man vandrede paa en omhyggelig vedligeholdt Kirkegaard med en Ledsager, der oplæser Indskriften paa ethvert Gravmæle og véd at fortælle karakteristiske Træk fra enhver af de heden-gangnes Liv«²⁾.

I Fortalen til »Erindringerne« IV. Bind, der ligesom de øvrige er tilegnet J. P. Mynster, udtrykker Rahbek selv det samme paa

sin ejendommelige Maade: »Jeg er blevet tilbage som et Kors paa mine Venners Grave.«

Og dog var de Venner, Døden berøvede ham, ikke dem, han sørgede mest over. Ofte maatte han gøre de bitre Erfaringer om Venskabets Upaalidelighed, som møder hver den, der bygger sit Hus paa andres Troskab. Ofte følte han sig skuffet, sveget og forladt og kunde da undertiden være tilbøjelig til at lade sit Mismod gaa ud over dem ogsaa, der mente ham det bedst. Saa kunde han »hade Menneskene« og ønske sig langt bort fra Klubber og Selskaber, og sine Klagesange underskrev han med »det ominøse Fuimus Troes«.

Lyksalig den, der langt fra Mennesker
 Sit skjulte Liv i ensom Vraa hendrager,
 Der ingen Ven med sine Griller plager,
 Der ingen elsker og er ingen kær.
 Hver Hjertets Drift kun skabtes til vor Smærte,
 Sit eget Græskar her hver Jonas har,
 Snart Venskab og snart Kærlighed det var,
 Og ene til vort Marter fik vi Hjerter.

Rahbeks Eneboere, den ærværdige Gamle i »Mindesmærkerne« og Filosofen i »Bomhuset«, der kun havde beholdt een Sentens igen af sin Rousseau: »Mennesket er godt, men Menneskene er onde«, — kan uden Tvivl sættes i Forbindelse med hans egne Længsler efter en »ensom Vraa«, naar han følte sig som Genstand for sine Venners Miskendelse, »den tungeste af alle de Forbandelser, der af Pandoras Æske gød sig ud over Jorden«⁸).

Var Vennerne troløse, saa var al anden jordisk Herlighed, Gods og Guld, Lykke og Ære, endnu mindre at stole paa:

Falsk og flygtig er al Jordens Glæde,
 Vinterdagens kolde Solskin lig.
 Naar du trygt paa Roser tror at træde,
 Bryde Torne frem og saare dig.
 Lykken er en Hofmand; naar den smiler,
 Mener den det sikkert ondt med dig,
 Og hvo i dens Favn sit Hoved hviler
 Er det første Offer for dens Svig.
 Rækker Æren dig sit Honningbæger,
 O, da tøm det ikke, smag det kun;
 Første Nip deraf som Nektar kvæger,
 Men der ligger Galde paa dets Bund.

De religiøse og erotiske Følelser, der fra Digtekunstens Morgen har været de rigeste Kilder til Digtning og Sang, havde for Rahbeks Poesi kun ringe Betydning. Og Naturfølelsen og Fædrelandsfølelsen vandt hos ham kun Varme gennem Venskabet.

De religiøse Problemer beskæftigede ganske vist i høj Grad Rahbeks rastløse Aand, og i Tidens religiøse Stridigheder tog han ofte ivrig Del. Han nærrede endog undertiden Planer om at blive Landsbypræst, og i Frimurerlogen □ Z. t. N. (Logen Zorobabel til Nordstjernen) talte han ofte over sit Yndlingstema: O, venlige Grav, i din Skygge bor Fred«, Omkvædet til Stærkodders Sang paa Gravhøjen (af Prams Digt »Stærkodder«). Han er dog selv ivrig efter i sine »Erindringer« at fastslaa, at naar han paa Biskop Balles Opfordring tog Sæde i »Salmebogskommissionen«, da var det kun for »trolig at tage Haand i allevegne, hvor Spørgsmaalet var om Udtrykkets Forstaaelighed, Renhed, Bestemthed og Værdighed, om Versification, Strofebygning, Rimfald o. d. l.«. Han hævder endvidere, at han altid »hørte og agtede de Røster, der, vel som en Fordom, nævnede, at aandelige Sange, som en hel Menighed i Guds Hus, i hans Helligdom uden Anstød skulde istemme, ikke skulde være Søskende til profane, ikke Fostre af samme Muse, der havde avlet Drikkesange«. Efter hans Udtrædelse af Kommissionen optoges dog i »Den evangelisk-christelige Psalmebog« een Salme af Rahbek. Det var den Elegi, han »af fuldt Hjerte« havde skrevet ved Samsøes Jordefærd. Alene første Strofe viser, med hvilken Renhed han formaaede at gengive de gamle Salmetoner:

Med Veemod og med Andagt træde
vi trindt omkring den aabne Grav.
En trofast Ven, vort Haab, vor Glæde,
Har nedlagt her sin Vandrestav.
Hengivne ære vi dit Raad,
O Herre, men du ser vor Graad.⁴⁾

Det var først paa hans ældre Dage, at Troen paa »G e n f o r e n i n g e n s L a n d« fik alvorlig Betydning for ham — som den eneste Trøst over Tabet af alle de kære, han havde mistet. Een efter een havde de forladt ham, og fattigere og fattigere var han derved blevet, og med Ensomheden voksede hans Længsel, indtil den til sidst henførte alle hans Tanker til det Sted, hvor hans Ven-

ner var forsamlede. Det var Venskabsfølelsen der saaledes blev hans Religion. Som yngre saa han i Døden kun den forløsende, evige Hvile — den mørke Nat uden Haab om »Genforening«. En Elegi til sin Fødselsdag (18. December) slutter han med den vemodige Strofe:

Mørke, stille Nat, du mig modtage!
 Snart jeg slumre i din trygge Favn!
 Ingen, ingen ved min Urne klage,
 Dø med mig, mit Minde og mit Navn!

I sine Viser gentager han den samme Opfattelse, omend i en lystigere Tone: Lad os nyde Glæden i de korte Stunder, den er os forundt; af Fremtiden eller det hinsidige ved man aldrig, hvad man kan vente sig:

Hisset ingen Druer bløde,
 Synges ej i Vennelag,
 Hisset idel Skygge møde
 Vore ømme Favnetag.
 Brødre, lad os da paaskønne,
 At endnu vi ere her!
 Leve alle vore Skønne,
 Leve hver, som har dem kær!

Dette »Leve« for de Skønne er dog intet Vidnesbyrd om, at han blandt dem søgte Livsglæden. Med al sin umaadelige Beundring for Kvinden er han dog i det erotiske Forhold bestandig den platoniske. Skønt man i hans Digte kan træffe baade Laura og Lina, Polly og Nancy, og skønt han ofte erklærer at ville bortkaste Vinløvkransen for at »binde Myrthus i dens Sted«, er hans Hymner til den elskede dog altid uden Lidenskab og Styrke. Først naar de havde forladt ham, eller naar en af dem døde, fik hans Følelser Luft i baade originale og oversatte Elegier. Da Polly (Jomfru Schmidt) havde givet ham en Kurv, digtede han Klagesangen »Den fortvivlede Elsker«:

Nu bort med Sange, bort med Dans,
 Bort med Lyæi Vedbendkrans!

Naar Mad. Rosing om Sommeren rejste til Fredensborg, maatte han regelmæssig udgyde sin Sorg i en Klagesang. I denne Anledning oversatte han i Foraaret 1783 Kleists »Lalagas Flugt«:

Hun borte er. Forgæves er min Klage;
 Ak, al min Fryd med hende flygtet er.
 Hun borte er og kommer ej tilbage,
 Mig fængsler Skæbnen her.

Medens han paa sin første Udenlandsrejse i Wien sværmede for Josefa Müller — stadig med Hjertet lige fuldt af Følelser for Mad. Rosing, — døde hjemme i Odense hans Skolekæreste fra Herlufsholm, den unge Luise Iversen, som »ved Susaaens favre Bredder havde hentryllet ham i den Barndomsdrøm, han tog for Kærlighed«. Dengang nøjedes han med at ridse hendes Navnetræk i Skovens Træer; men da han i 1784 kom hjem og hørte, hun var død, digtede han en Elegi paa fire trykte Sider til hendes Minde. Nu da hun er borte, vil han »med Vaarens første Dage gøre en Valfart til hendes Grav« for dér at nedlægge en Venskabskrans:

Ja, jeg vil ile hen ved Susaas Bredder,
 Og Vaarens Børn, de skønneste den gav,
 Jeg sanker der, med ømme Taarer væder
 Og strør dem paa din Grav.
 Da mindes jeg de bedre Foraarsdage,
 Da jeg og sanked Blomster, men med dig.
 Ak, at dog fordums Fryd som fordums Dage
 Er ugenkaldelig!

Beständig den samme Tanke: Den gyldne Tid er den, der svandt, »Guldaldren« var den, der gik forud for hans egen Old, Glædens Dage er de »gamle« Dage, og de bedste Venner er dem, der er døde, — i M i n d e r n e lever hans Tanker, borte fra den nærværende Tid, indtil ogsaa den engang stiger op, lysende og lutret af Tidens Strøm. Hans Poesier er skabte til Mindernes Forherligelse, og da han blev gammel, nød han ved Læsningen af dem Minderne i anden Potens, idet de fremdrog for ham Erindringer om de Timer, da de blev til. Saaledes skriver han i »Erindringerne« om sine Ungdomsdigte: »De er Kærminder fra kære Glædens Dage, der fremdrages til dissers kærlige Admindelse; og ere end selve de Minder, der knyttes til hver enkelt af dem, blegede af Tiden, den Følelse, der indviiede dem alle, taber sig ikke. Sjælen nyder ved deres Syn sine skønneste Timer paa ny«.

Mindet om hans Barndomskærlighed medførte ogsaa Erindringer om den N a t u r, der havde dannet Rammet om dens første uklare Drømme; det er Susaaen, Skovene og Blomsterne,

mere end det er Luise, der danner Midtpunktet i hans Erindringsbillede:

— — Og fro vil hendes ømme Hjerter stige,
Varmt føler det Naturens Yndighed.
Og er der vel i Dannekongens Rige
Saa paradisisk Sted!

Det var den Vej, hans Følelser bestandig gik: For at komme til Naturen maatte de først igennem Venneminderne. Under Om-talen af den første »Teaterrejse« har vi anført hans egne Ud-talelser om, hvorledes han i det fremmede forblev upaavirket af Naturen, fordi den ikke som den hjemlige var i n d v i e t for ham, d. v. s. fordi der til den ikke knyttede sig noget Minde om de kære, danske Venner. Den samme Opfattelse kommer til Orde gennem hele hans Forfatterskab. Da han i 1783 sad i Kiel og lod Tankerne ile tilbage til det forladte Fædreland, skrev han et Digt »Hjemve«, hvori ogsaa hans Forhold til Naturen udtrykkes:

Naar Nattergale kælent kalde mig
I unge Skygger at indaande Glæder,
Og naar sabæisk Vellugt hæver sig
Af Blomstertæpperne, som Vaaren breder,
Selv da jeg savner til min Fryd en Ven,
Der kærlig deler og forsøder den.

I sit Hjerter satte han altid den selskabelige Vinter over Sommeren, der lukkede Teatrene og adskilte Vennerne. Det er derfor ogsaa Vinteren, der især øger hans Længsel efter Hjemmet:

Syvfold plyndret Eng og Løvet's Fald
Og hæse Skrig fra stygge Ravnehære,
Der klæder Skoven, minder om vort Kald,
A t M e n n e s k e t b l a n d t M e n n e s k e r s k a l v æ r e .

I en »Balvise« bringer han Vinteren sin uforbeholdne, glade Hyldest:

Lad andre raabe paa Sommeren,
Langt bedre høve vi Vintrens Dage.
Den Sommer adskiller Ven fra Ven;
Men Vintren bringer dem smukt tilbage.
Og vise lære,
Det smukt skal være,
At Venner kærlig forsamled' ere,
Og de har Ret.

I Maj 1793 bringer »Tilskueren« sine Læsere en Foraarsskildring. Rahbek har været en Tur paa Landet og er vendt tilbage med Hjertet fuldt af Natur- og Venskabsfølelse: »Hvo var den lykkelige, der aldrig havde prøvet, hvorledes Kummer, endog over vante og elskte Egne, kan udbrede et Slør, saa de taber al deres Ynde for os, eller i det højeste kun beholder det Værd, en vemodig Erindring giver dem! Og hvor meget maa da ikke i en saadan Sindsstemning de Egne mishage, saa skønne de end kunde være i sig selv, hvor man intet Sted møder, hvis Syn genkalder os: Her var du dog eengang lykkelig! Hvor ingen velgørende Erindring, ingen tungsindigt smilende Skygge af henfarne Glæder afdrager vort Øje fra de sørgelige Genstande, hvortil det er fængslet.«

Der findes blandt Rahbeks Digte baade en December-Elegi, en Aprilsvise, et Digt til Vaaren og en Santce-Hans Vise; i Forening med den førnævnte Vinter-Vise giver de os da et Indtryk af Rahbeks Naturfølelse til de fire Aarstider.

December-Elegien skrev han til sin egen Fødselsdag 1789, og al det sene Efteraars Melankoli samler sig i disse Strofer for at symbolisere Digterens Liv:

Atter, atter kommer du tilbage,
Dag, paa hvilken jeg til Sorg blev født — —

— — —

Skulde jeg da dig med Sang modtage,
Som den bedske Kalk mig rækket har!
Nej, som du var alle mine Dage,
Et Decemberdøgn mig Livet var:
Kort og skummel var dets Morgenrøde,
Svagt og mat dets fjærne Middagssmil,
Sorte Uvejrsskyer tidt det brøde,
Fæle Aften, kom med grusom II!
Ingen Stjerne venligt Lys mig sender
Hulde Maane smiler ikke mer,
Held mig, at dog Natten engang ender
Vinterdagens lede Rædseler.

I »April-Visen« er Humøret ganske vist steget adskillige Grader; men nogen Hymne til den gryende Vaar bringer den ikke. Det er, som om Tilskueren endnu sidder ved sin Lyspraas og slet ikke har været ude i Aprilsvejret. Ligesom før Decembermørket overførtes paa hans eget Liv, er det nu de gamle Aprilsløjer, der giver Livets Symbolik:

Vi April bestandig rende
 Fra vor Vugge til vor Grav.
 Ofte det, hvorfor vi brænde,
 Vi en prægtig Titel gav;
 Men se vi lidt nøje til,
 Løbe vi dog kun April.

»Fra vor Vugge til vor Grav« — — Rahbek gik til sin Grav en Dag i April, og han vilde paa sine gamle Dage endnu have vedstaaet sin Ungdoms Vise. Man kan ikke undgaa at mindes en anden Digter, der »valgte sig i Liv og Død April«, og som i sin Ungdom ogsaa skrev en Aprilsvise:

Jeg vælger mig April.

Der ligger et helt Aarhundredes digteriske Udvikling imellem. Digtet »Til Vaaren« er en ren og skær Klagesang. Lina er rejst bort; han er alene i det Foraarsliv, der vaagner omkring ham, hvad Glæde har han saa af det!

Du nærmer dig, du tror at bringe Glæder,
 O, ej skal Lina nyde dig med mig,
 Ej mer indvie mig de Yndigheder,
 Du spreder med saa gavmild Haand om dig.

— — — — —
 Det er forbi. Nu, Vaar, du mig bedrøver,
 Bedrøver mer, end du har glædet mig.
 Du al min Fryd, du Lina mig berøver,
 Nu er dit Komme kun paa Smærte rig.

I »Sanct-Hans Visen« er han lige saa uberørt af selve Naturen. Det er en Slags Drikkevise, hvori han beklager de enfoldige, katolske Fædre, som Sanct-Hans og Frue Nat andægtig drak af det undergørende Vand fra Kirsten Pils Kilde. Herom er der for den vinelskende Rahbek kun een »rimelig« Sætning at sige:

Det var et mavert Gilde!

Kildeture var i det hele taget ikke efter Rahbeks Smag. I Skuespillet *Sommeren* har han ladet Mad. Velsted udtale sin Mening om den Fornøjelse »at blive dygtigt skumplet paa det afskyelige Stykke Vej til Kongevejen, siden brav støvet og stegt, indtil vi naar Skoven, og saa til sidst faa vor Rest ved at løbe Spidsrod et Par Timers Tid frem og tilbage mellem Teltene«.

Major Torbensen er ikke mere begejstret for at »lade sig lede to-tre Mil til Vands efter at have spist for at lade sig træde paa Tærerne og løbe paa Albuerne«.

Skulde man ved et enkelt Eksempel anskueliggøre Modsætningen mellem Rationalismens og Romantikens Naturopfattelse, kunde man vanskeligt finde et mere slaaende end Rahbeks Kildebetragtninger og Oehlenschlägers St. Hansaftens Spil. Naturfølelse og Fædrelandsfølelse har fælles Rod; af Kærlighed til Naturen vokser Kærligheden til Fædrelandet. Saa længe vi i den danske Poesi savnede den umiddelbare Naturfølelse, maatte ogsaa Danmark nøjes med de banale Skaalviser, der i Mangel af bedre Emne ofredes det i Klubberne. Historiske Romaner kunde de belæste Oplysnings-Digtere skrive, og under Johannes Ewalds Digterhaand kunde Kongesangen blive til. Men der skulde en Oehlenschläger til for at digte

Der er et yndigt Land,
Det staar med brede Bøge.

Nationalisangen maatte forme sig som en Hymne til Danmarks Natur.

Ogsaa Rahbek føler for Fædrelandet præcis paa samme Maade som for Naturen. I det før nævnte Digt »Hjemve« er det ikke egentlig Danmark, hans Længsel gælder. Nej, det er København, han længtes efter, Vennerne og Teatret.

Min Fædrestad, som gemmer al min Lyst,
Dig denne Længselssang indviet være.
Af syvfold Længsel svulmer nu mit Bryst,
Da fulde Savn mig Vintrens Dage lære.

I sine senere Digte synger han ganske vist ofte om Fædrelandet. Poetiske Forsøgs første Del indledes endogsaa med et Digt »Til Fædrelandet«, der begynder med de løfterige Linier:

Da du fremsteg af Havets Skød,
O, Danmark, i din Ynde. — —

Men før han naar til Ende med de otte Linier i første Strofe, er han sunken ned til:

Dig være Frihed Lykkens Væld
og aldrig det hentørres!

Paa samme Vis »hentørrer« Stemningen efterhaanden i hans øvrige Fædrelandssange, ligesom Bladene og Blomsterne visner i hans Naturpoesi; Sangen til Danmark slutter med en patriotisk Hyldning til Kongen og Kronprinsen:

Fortjen, mit Danmark, o fortjen
 Din Frihed ved at skatte den
 Og elske hver dens sande Ven,
 Vor Prins og gode Konge!

Alligevel er Rahbeks Følelser baade for Natren og Fædrelandet ægte nok. Man savnede kun endnu paa den Tid Evnen til at give disse Følelser et umiddelbart Udtryk, og Rahbek var ikke den Digtør, der skulde skabe det nye her. Hos ham maatte de som visse Lysstraaler igennem en Linse for enten at samles i et Brændpunkt til glødende Luer, eller for at brydes til et afbleget Billede, der ovenikøbet ofte kom til at slaa paa Hovedet. Rahbeks »Linse« hed *V e n s k a b*, og Lysvirkningen bestemtes af, hvilken Side den vendte imod ham. Skuffede Vennerne, kunde han henfalde til en Selvmodsigelse som Ønsket om »et dobbelt Fædreland« og give Naturen en saa ynkelig Medfart som i Sangen til Lina, — da hun havde forladt ham.

Digtet er en »Forbedring« af det foran (S. 000) anførte. Rahbek havde, siden han offentliggjorde sine Ungdomsdigte i Iverssens Poesisamlinger, siddet i den af Ballie nedsatte Salmebogskommission (sammen med Malling, Storm, Abrahamson og Riber). I Fortalen til *P o e t i s k e F o r s ø g s I D e l* føler han det som sin Pligt at tilstaa, at hvis han ikke har været uheldig med de Forandringer, han her har foretaget med adskillige af de fremlagte Stykker, da »skyldes det de rigtigere og fuldstændigere Begreber om Sangdigtets Natur, jeg har erholdt ved at arbejde i Forening med Mænd, som jeg højliggen havde været fristet at tilegne nærværende Samling«. Disse Mænds Behandling af de gamle Salmer har *F r. R ø n n i n g* udførlig karakteriseret i »Rationalismens Tidsalder«. Resultatet af Kommissionens nidkære Bestræbelser svarer til, hvad man kunde vente sig, om det i vore Dage blev overladt til et Sogneraad paa Thy at gøre I. P. Jacobsens Digte tilgængelige for Almuen. Ogsaa i Rahbeks Forandringer gør Kommissionens Aand sig gældende. Det oprindeligt ganske kønne Vers lyder nu:

Saa skøn I finde Lilien,
 I Lina skulde kende;
 Forvoksen, skrumpen sort er den
 Og grim og led mod hende,
 Og hæs er Nattergalens Sang
 Mod hendes Tales Trylleklang.

Men det var den samme Rahbek, der i 1807, da Englændernes Ild hærgede København, uden patriotiske Deklamationer satte sit Liv i Vove for at værne sin »Fædrenestad«; og i samme Digt-samling, hvori de profane Naturskildringer findes, træffer man ogsaa de kønne Vers til Kammas Blomster (»Til mit Bakkehus«):

I hver en frodig Vækst, hver Blomst fra dig,
 Min Lykke fro erkende skal sin Broder,
 Hvis venneholde Smil indbyder mig
 At signe henrykt deres ømme Moder.
 Her — o, hvor kan jeg mig henvende her,
 Hvor Tusind Følelser mig ej modtage,
 Hvor Tusind hellige Erindringer
 Hvert Fjed, hvert Blik, hver Tanke ej ledsage.
 De, de indvie mig mit Yndlingssted,
 Derfor dets Savn mig fulgte allevegne,
 Til Rhinens Bred, Orthungas*) Trylleegne,
 Hvor, hvor jeg var, dér ønskede jeg det med.

Inden for Havelaagen stod nogle gamle Stikkelsbærbuske, fortæller Oehlenschläger; de var næsten udgaaede af Ælde og bar hverken Frugter eller Blade, men kun stive Torne. De maatte ikke fældes; for de havde staaet der lige fra den Tid, da første Gang »det blide Venskab til ædle Pram« førte Rahbek til Bakkehuset.

For Nutidslæsere er der ingen poetisk Rigdom at finde i Rahbeks Elegier; selv hans egen Samtid satte dem ikke højt; men som historiske Aktstykker til Belysning af Tidens Opfattelse og til Forstaaelse af Forfatterens Psykologi har de Værdi. Hans Drikkeviser og Selskabssange derimod havde i hvert Fald for Samtiden større Betydning. De imødekom ikke blot Tidens Tilbøjelighed til at »le med det ene Øje og græde med det andet«; de var i Virkeligheden i en vis Periode som en Slags Folkesange i hver Mands Eje. Selv Jens Baggesen, der var tilbøjelig til at se overlegent paa Rahbeks Produkter, er begejstret for hans

*) Vordingborg. Naturen her har han skildret i »Mindesmærkerne«.

Drikkeviser. Da de udkom samlede under den beskedne Titel »Poetiske Forsøg«, hilste han dem med et begejstret Digt:

Jeg læste samlede, hvad mange Gange
 Jeg sang i Vennelag
 For middelmaadig Vin at give Mestersmag,
 Min Mesterdrikker, dine Mestersange,
 Og saa, du kaldte din fuldendte Spøg
 Forsøg. — Forsøg! udraabte jeg, Forsøg!
 Anakreon skrev da Forsøg til Viser,
 Horats Forsøg til Oder, og Homér
 Skrev sikkert og paa vor Maner
 Forsøg til et Par Epopeer.
 Ak, vor Tids Smag er mindre eller mér
 Fordærvet af Tobak, af Øl og af Aviser.

Rahbek giver selv i »Erindringer« en Forklaring paa den Lykke, hans Drikkeviser gjorde: »Det var just da Visernes og netop saadanne Visers Tid . . . Det var i den Periode, hvori man sang til sin Drik og drak til sin Sang, og da man sædvanlig sørgede for, at den, Sangen var af, ikke i saa Fald sveg godt Lag«. Som sine Mønstre nævner han Vibe, Trojelerne, Fasting og Storm; man sporer desuden en tydelig Paavirkning fra Ambrosius Stub og den svenske Visesanger J. H. K e l l g r e e n (1751—1795); om flere af sine Viser oplyser han i »Poet. Forsøg«, at de er »efter det svenske«. Med Sverrigs største Bakkussanger, B e l l m a n (1740—95), har han dog intet tilfælles. Bellman var den inspirerede Improvisator, der digtede sine Viser med sin Luth i Haanden, henrykt af Øjeblikkets bakkantiske Stemning, mens Rahbek sad hjemme og »forfattede« sine Selskabssange og lod sin Ven, Orpheus Schulz*), sørge for Melodierne. Een Lighed er der dog imellem dem: de er b e g g e n a t i o n a l e. Frederik (VI)s København og Gustav IIIs Stockholm forholder sig til hinanden som Rahbek til Bellman. En Rejse over Sundet vilde berøvet dem begge deres Publikum. Rahbek fortæller i sine »Erindringer«, hvorledes han og de københavnske Selskabsbrødre dømte om Bellman: »Man havde faaet Afsmag for »Kæreste Brødre, Søstre og Venner« og »Die Juden wollten lustig seyn«

*) Den tyske Komponist, »Joh. Abr. Peter Schulz (1747—1800), bekendt for sin Musik til Thaarups »Høstgildet«, skrev flere af Melodierne til Rahbeks Drikkeviser. Da han var død, skrev R. et lille Vers »Ved Orpheus Schulz's Død«.

og andre saadanne Kippe- og Vagtviser, hvormed man hidindtil havde taget til Takke«. I de Kredse, hvor Rahbek færdedes, i Norske Selskab og i Drejers Klub, var der forstaaelig nok ingen Sangbund for de overgivne og gratiøse Bellmanske Viser. Her passede intet bedre end Rahbeks halvt skæmtende, halvt resignerende Punche-Filosofi, som den behageligt kunde komme anstigende paa sine afmaalte Trokæer:

Verden er som man den tager,
 Det man af Erfaring ser;
 Dér hvor Daaren modløs klager,
 Tidt den vise roligt ler.
 Jordens meste Møje er
 Ej en rynket Pande værd.

Disse »vise« Borgere fandt vel Smag i Vinen og endnu mere i Punchen; men det burlesk bakkantiske bød deres Natur imod og virkede forstyrrende paa den blide Stemning, man yndede at hengive sig til, og derfor blev det de idylliske Drikkeviser med en Lovprisning af de Goder, man nød, og en Opregning af alt det, man ikke brød sig om, der tidligt og sent tonede om Punschebollen; og ingen forstod som Rahbek at give netop den Slags Drikkelag det sanglige Løsen. Naar man sad samlet om den dampende Bolle, og det kneb med at faa den rette Stemning frem, da kunde en Vise af ham pludselig springe frem ved et Bordhjørne og uden høje lyriske Sving ganske jævn og ligetil nynne Humøret ind i Sindene:

Til Glæde, til Glæde er Løsenet her,
 Den gladeste altid den viseste er.
 Saa fylder da Glasset til skummende Maal,
 Vi glade, vi vise, vi Venner, vor Skaal!

Ingen vidste bedre end han, hvad det vilde sige at stride mod Livets daglige Genvordigheder, mod literære Avindsmænd, mod Regninger og Rykkere, og at spekulere sig ør over en ufatteligt Filosofi. Hvor godt var det saa ikke endelig om Aftenen at bænke sig i Fred og Ro blandt gode Venner og faa slaaet fast, at den eneste sande Visdom dog i Grunden stod at læse i det bredfyldte Glas!

At vi er skabt til Glæde,
 Vi lære her,
 At Tossen kun bør græde,
 Staar ogsaa dér.
 Al Visdom er *in Nuce*
 I vore Glas til Huse;
 Kun dér bor sand Filosofi,
 Alt andet er kun Narreri.
 Thi drikke vi!

Der kom en Tid, da det blev vanskeligt for Rahbek at gennemføre, hvad en af hans Ungdomsvenner engang mente, han havde gjort sig til Regel: Ingen Dag uden — en Drikkevise! Han maatte da, som han selv udtrykker sig, »pløje med andres Kalv«, og i den persiske Digter Hafiz's Sange søgte han saa Hjælp, naar Vennerne plagede ham med den ufravigelige Tilføjelse til deres Indbydelser: »Saa kommer du, Rahbek, og tager en Vise med«! Hafiz omtales ikke i »Erindringerne«; men blandt Rahbeks Papirer findes en Drikkevise, som har været bestemt for et Skuespil af Pram. I et hosliggende Brev hedder det: »Hermed den længe belovede Vise, som virkelig er af Hafiz, hvor du vil finde den S. 220«. Allerede første Vers røber da ogsaa Visens orientalske Oprindelse:

Rankens Datter har gjort Bød,
 Hun har soret ved sit Blod,
 Din Bandlysning er til Ende.
 Priser højt i glade Kor
 Vor Calif saa god som stor,
 Der os har gengivet hende.⁹⁾

I en tysk Oversættelse af Hafiz's Digte findes ganske rigtig S. 220 en lignende Vise:

Die Tochter der Rebe hat Busse gethan.

Oversættelsen er fra 1813, og det er derfor kun blandt Rahbeks senere Viser, der kan være Tale om at finde Efterligninger af den gamle persiske Lyrikers Hymner til Vinen og Rusen. Og da er Drikkevisernes Tid forbi.

— — —
 Rahbek siger selv om sine Viser, at de »i alt for høj Grad var Hjertets sandru Røst til at have Krav paa Navn af Poesi«. Han vidste vel, at den, der vil bejle til

Digternavnet, maa til en vis Grad kunne forholde sig overlegen til sit Emne. »Vil du skildre med Varme, maa du selv være kold«, lærer Goethe; og allerede Leonardo da Vinci indprentede sine Lærlinge den gyldne Regel: »Vil du være en Kunstner, maa du holde al din Sorg, al din Pine borte fra din Kunst. Din Sjæl maa ligne et Spejl, som gengiver alle Genstande, alle Bevægelser, alle Farver, men selv maa den forblive ubevægelig, straalende og ren«. Rahbek opfyldte ikke disse Fordringer, og derfor blev han ikke Digter. Men idet han gav os Billedet af sin egen Sjæl, af sin Tids Følelser og Stemninger, blev han det, der for os fuldt opvejer Tabet af en Digter: Et Udtryk for en hel Tidsalders inderste Væsen — i Sorrig og Glæde.

2. Kvinden.

Og mangen ædel Tidsfordriv
Du skænkte ædel Danneviv,
En Saga om sit eget Liv
Af dine Digterhænder.

(Oehlenschläger ved Rahbeks
Studentejubilæum 1825.)

I Skildringen af Kvinden vil Grundtrækkene i enhver Tidsalders Karakter altid mere end paa noget andet enkelt literært Omraade afspejle sig. Tidens etiske og æstetiske Opfattelse giver sig her det mest umiddelbare Udtryk, samtidig med at de sociale og pædagogiske Tilstande træder os i Møde som Baggrund for Fremstillingen. Hvilket Indblik i Middelalderens Kultur giver saaledes ikke Folkevisernes Kvindeskikkelser; og selv i Holbergs Tidsalder, hvor der findes saa faa alvorlige Kvindeskildringer, giver dog »Barselstüens« Galleri af Madamer et veltruffet Billede fra 1720ernes København og Bergen.

I Oplysningstiden, da Sindets Rørthed havde afløst den foregaaende Perodes nøgterne Skepticisme, blev Holbergs Niller, Magdaloner og Perniller snart betragtet som literære Overlevninger, der maatte vige Pladsen for det dydsirede Fruentimmer, den følelsesfulde unge Pige, den ædle, huslige Mage, den værdige, forstandige Moder, som i sin mest ideale Skikkelse afbildes i Midten af en mangetallig Børnekreds, der under hendes Opdragelse og Omsorg udvikler sig til fromme Kvinder og nyttige

Borgere: altsaa et fuldtro Udtryk for Tidens Hovedprincip, Dy d og Ny t t e.

I Rahbeks Forfatterskab møder vi ikke blot den udførligste, men tillige den mest tidsgyldige Skildring af Rationalismens Kvindeideal; og paa intet andet Omraade udviser hans Produktion en saa gennemført Overensstemmelse. Medens han i sin Politik, sin Filosofi og Kritik er fuld af Modsigelser, er der i hans Kvindeskildringer ingen Vaklen, ikke et Haarsbreds Afvigelse fra den Hovedlinie, der fra Barnets Hyldest til sine ejegode, brave Stedmødre, gennem Ynglingens platoniske Forelskelser fører til den gamle Mands Mindevers over sin afdøde elskede Hustru. En hel Bogreol kunde fyldes med de Fortællinger, Digte og Tidskriftartikler, hvormed denne Vandring betegnes; men Kernen i det altsammen er dette ene: Ærbødighed og Beundring for den kvindelige Renheds Adel og Magt, saaledes som den i Tidens Løb var tonet ham i Møde gennem de tre kvindelige Aabenbaringsformer, Moderen — den Elskte — Hustruen.

»Det er mit Livs Hæder og Lykke«, skriver han i sine »Erindringer«, »fra mine Mødre i min Barndom af og indtil mine nærmeste i mine aldrende Dage at have kendt og paaskønnet og hædret ikke faa herlige Dannekvinder og haft og været dem huldelig kær«¹). Og et andet Sted siger han: »Stedse har det i fuldeste Maal gældt om mig, hvad jeg nys læste om en af den rousseauske Skoles ædle Ældste, Dupont af Nemours: ‚Han betragtede Kvinden som det fuldkomneste Væsen, det som Skaberen har givet een Trang, Kærlighed, eet Anliggende, Kærlighed, een Pligt, Kærlighed, og een Belønning, Kærlighed‘. Denne himmelske Gave og dens tre Arme, Datter-, Ægte- og Moderkærligheden, hvis Grene, Blomster og Frugter dækker Livet fra Barndom til Affældighed, udbreder en saadan Lyksalighed, at intet Væsen, der var værdig at nyde dens Sødme, vilde attraa et Liv, hvoraf de var forviste«²). Sin egen Moder havde han jo mistet saa tidligt, at han ingen Erindringer bevarede om hende; men i sine to Stedmødre synes han at have fundet al den Erstatning, der kan blive en moderløs til Del. De gamle Farmor, der i Faderens Enkemandsdage saa moderligt tog sig af ham, mindes han i smukke Ord i sine »Erindringer«; men medens der i hans Fortællinger findes flere Forherligelser af de gamle M æ n d, der omgav ham i hans Barndom, især af den gamle Claus Olrog, findes der mærkelig nok ingen Skildringer af gamle Koner, der henleder Tanken

paa den jyske Farmor. — Faderens tredie Hustru, Anna, Claus Olrogs Datter, er det Kvindeideal, der i mere end een Skikkelse gaar igen i hans Fortællinger. Sin stærke Beundring for hende lægger han for Dagen i Tilegnelsen til hende af Tilskuerens 1. Aargang (2. Bind): »Ikke blot den sønlige Erkendtlighed, jeg skylder Dem, fordi De nu i 22 Aar har staaet mig i Moders Sted og intet Øjeblik ladet mig føle Savnet af min egen, ikke blot min brændende Taknemlighed for al den Kærlighed og huslige Fryd, hvormed De blidgør Livet for min ædle, elskede Fader, hvis Dyder Himlen aldrig kunde værdigen lønne uden med en Kone som Dem; ikke blot min skønsonne, beundrende Ærbødhed for den Moderømhed og Moderomhu, hvormed De har opofret Deres Dage til at danne mine mig saa kære Søskende efter Dem selv; — ikke blot disse saa mægtige Grunde gør mig det til Pligt at helige Dem disse Blade; thi ogsaa derfor skylder jeg Dem denne Tilegnelse, fordi De har været det Mønster, der stod mig for Øje, naar jeg skildrede en Moders og Hustrus Dyder og Pligter, fordi De — den Algode være priset derfor — har været mit Ideal, naar jeg malte den Lykke, der er slige Mødres og Hustruers herlige Liv«.

Et af Hovedpunkterne i Rahbeks Kvindeskildring er da ogsaa *Kvinden som Moder*. I »Den danske Tilskuer« skildres gennem en Række af Numre en Familie *Hjemvel*, hvor man i Husmoderen straks genkender en Forening af Anna Rahbek og den Kvinde, der for Knud Lyne var »det ædle Ideal for Kunsten og Livet«, Mad. Rosing. Paa samme Tid som Følelsen for Kvindens Værd blev stærkere og dybere, vokste ogsaa Hjemfølelsen, og som en Reaktion mod det tomme, ørkesløse Klubliv fremsteg det ideale Hjem med samme poetiske Dragning som den, Husmoderen udøvede paa de hjemløse og i dybeste Forstand ensomme Klubbrødre. Det var i denne Periode, hvor Rahbek havde to »Huse«, Bakkehuset og Skydebanen, som et af Rosings Børn havde døbt »Rahbeks andet Hus«, et Navn, der siden gled ind i Vennernes Sprog; — men noget Hjem havde han ikke hverken i det ene eller det andet af sine Huse. Derfor følte han sig ogsaa dobbelt tiltrukket af de virkelige Hjem, der aabnede sig for ham; og naar han i Skuespillet »Sommeren« vil indføre sin egen Person, betegner han sig ved Navnet *Arnekiær*. Hos sine gamle Venner Magdalous Cold og Lorenz Wivet fandt han i mange Aar Erstatning for sine egne dybtføjte Savn; men kærest af alle vedblev

dog det Rosingske Hjem at være ham, og det er derfor ogsaa det, man møder i Familien Hjemvel: I den hyggelige Dagligstue, hvor Skæret fra Kaminen udbreder sin Glans over de enkle, sirlige

Huslighedens hellige Glæder.

(Illustration til Rahbeks »Nytaarsgave for Damer« 1801.)

Møbler og de gamle Familie-Silhouetter paa Væggene, sidder Fader Hjemvel omgivet af sin Hustru Colette og den talrige Børneflokk; til denne Kreds slutter sig den trofaste Husven, Tilskueren. De Samtaler, der føres mellem de voksne, drejer sig i Regelen udelukkende om Husvæsen og Børneopdragelse; men først og sidst tager de Sigte paa at skildre Moderidealet, den dydige, op-

ofrende Husmoder, der hvert Aar bringer en ny Samfundsborger til Verden; Børnenes Antal er for Tilskueren den sikreste Maalestok for huslig Lykke og Dyd. Det er dette Familieideal, der illustreres af et af Kopperne i Rahbeks »Nytaarsgave for Damer«

Overraskelsen.

(Illustration til »Nytaarsgave for Damer« 1801.)

1801, og hvortil Udgiveeren knytter følgende Tekstforklaring: »Augusta har sit diende Barn paa sit Skød og har nylig givet det Die. Ved hendes venstre Haand sidder hendes ældste Datter og strikker og lurer og higer efter det moderlige Bifald. En liden Dreng paa højre Side faar den første Undervisning i at kende Bogstaver, en anden mindre hælder sit lokkende [!] Hoved til hendes Fød-

der og kalder hende til at beundre sine Lege. I dette Øjeblik sniger hendes Mage sig bag hende og dvæler med inderlig Glæde ved denne henrykkende Scene, hvor den ægte Moderkærlighed deler sin Omsorg og sin Æmhed blandt sine Yndlinge⁴⁾). Saaledes fremstiller sig i al sin Naivitet Rahbeks Familieideal, saaledes som han saa ofte gentegner det i sine Fortællinger. Men det er ikke blot Rahbeks Ideal, det er hele Tidsalderens; baade Kobberet og dets Tendens er lige saa tysk som dansk, lige saa Rousseausk-Wielandsk som Rahbeks^{*)}). Saaledes drømte man dengang i de germanske Lande om Moderen og Hjemmet. Saaledes digtede den tyske Digtter Voss og efter ham Rahbek »Elskovssange for Ægtemænd«.

O, hvor lykkelig er den,
Der sig har en Viv saa væn.
Skøn og klog og uden Svig
Og i Fromhed Duen lig.

— — —
Englene en Vognborg slaa
Om det Sted de hvile paa;
Thi det kyske Ægtebaand
Knyttet' Herrens Faderhaand.
Den med Sønner signer dem,
Som i Fædres Spor gaar frem,
Eje Faderkraft i Arm
Fædremod i ædel Barm.
Som de Rosenknopper smaa
Om udsprungne Roser staa,
Man en yndig Døtrehær
Om den ømme Moder ser.

Da Thorvaldsen i 1793 havde foreviget den berømte Fødselslæge Matthias Saxtorph i et Basrelief, henvendte Kunstneren sig ret betegnende til Rahbek for at faa ham til at forfatte Inskriptionen. Opfinderen af Fødselstangen maatte naturligvis i Rahbeks Øjne være en af Samfundets ypperste Velgørere. I et Digt til Lorenz Wivet havde han allerede tidligere skildret sin Beun-

*) Det var ikke blot i Literaturen, de barnrige Ægteskaber figurerede. Forfatterne praktiserede selv deres Ideer. Wieland havde saaledes selv 15 Børn, Kotzebue 13. Det samme Forhold gør sig gældende ogsaa i saavel adelige som borgerlige Kredse: Grev Stolberg havde 18 Børn, Goethes Veninde v. Stein havde 10 Søkende og var selv Moder til 7 Børn, Herder 7, Hertuginde af Weimar 7. Blandt Rahbeks nærmeste Venner indtog Rosings Førerpladsen med 17 Børn.

dring for Lægens Gerning; og en Mand, der som Saxtorph havde bidraget saa stærkt til at værne om Hjemmenes Lykke, maatte i endnu højere Grad kunne inspirere hans Muse. Inskriptionen blev derfor ogsaa et malende Familiebillede:

Ham signer Moderen
Med spæde Barn i Favn,
Og fro staar Manden hos
Og signer Saxtorphs Navn.⁹⁾

Med Moderidealet for Øje former Rahbek sine Opdragelsesprincipper.

Om Drengbørns Opdragelse skriver han sjældent; med sin umaadelige Beundring for Rousseau har han rimeligvis betragtet denne Opgave som løst med »*Émile*«. Kvindens Opdragelse derimod beskæftiger ham stærkt. Han fremsætter sin Opfattelse af dette for ham saa vigtige Anliggende i »Den danske Tilskuer« 1800 (Nr. 8):

»Hver Pige er bestemt at være Hustru, Moder, Husmoder og Mandens Mage, og til disse Forhold maa hun dannes for at være lykkelig og gøre lykkelig. Til disse Forhold behøver hun sin Forstands Oplysning og al sit Hjertes mulige Godhed og Skønhed . . . Menneskets Lykke og Fuldkommenhed beror paa Kvindedyd. Her var det, man skulde begynde, saafremt ellers noget Led af den store Kæde, Menneskehedens Forædling, med Held lod sig løfte. Forgæves, fuldkommen forgæves arbejder, tænker, prøver man paa at danne Mænd og Borgere, saa længe der intet sker for at danne Kvinder, Hustruer og Mødre«.

Rahbeks Hustruer og Mødre træder os derfor sjældent straks fuldt færdige i Møde; de er i Romanens Begyndelse Børn eller ganske unge Piger, og der bliver gjort udførlig Rede for deres Opdragelse og Udvikling. Sin mest personlige Kvindeskildring har Rahbek givet i den før nævnte Fortælling »Hanna von Ostheim, eller den kærlige Kone« (Pros. Forsøg II, 1790), som han selv betegner som »det af mine Arbejder, der maaske har vundet det mest udelte og mig kæreste Bifald«. Som sædvanlig har Rahbek haft sine kvindelige Dydsmønstre for Øje; i dette Tilfælde er det »de tvende mageløse Koner, Bertha Cold og Frederikke Lange«, der danner Forbilledet for de hinanden saa modsatte, men lige ædle Fruentimmer, Hanna von Ostheim og Lina von Lindenhausen. Allerede Navnene antyder, at Rahbeks Sympati er ligelig fordelt imellem dem. Hanna var Rosings Kælenavn til

sin Hustru, Lina det Navn, til hvilket Rahbek skrev sine Elegier. Romanens Hensigt er i Lighed med Goethes »Stella« at give en Løsning af »Dobbeltkærlighedens Problem« og vise den uegenlyttige, opofrende Kærligheds Sejr over den lidenskabelige, selviske Elskov. I Usandsynlighed og Naivitet staar den ikke tilbage for sit klassiske Mønster. Rahbek paastaar ganske vist, at den til Grund liggende Anekdote virkelig her i Frederik den Femtes Tid skal have tildraget sig, og det er ovenfor (S. 68) omtalt, at ogsaa et romantisk Element af det Rosingske Familieliv spiller ind med. Det er i denne Forbindelse jo imidlertid ret uvæsentligt, hvor meget eller lidt virkelig der ligger til Grund. Det interessante ved Fortællingen er, at vi her kan følge Udviklingen af Rahbeks (og Samtidens) Kvindeideal gennem de tre Faser: Barnet (den unge Pige), Hustruen og Moderen, og ved enkelte typiske Eksempler fra hans øvrige Forfatterskab vise Overensstemmelsen i hans Kvindeskildring, der former sig som et velbygget pædagogisk System. Hanna var sine Forældres eneste Barn. I sin spædeste Barndom mistede hun sin fortræffelige Moder, og Faderen er saaledes henvist til at tage sig af hendes Opdragelse. »Han opofrede sig da ogsaa ganske for at danne hendes Hoved og Hjerte«, og hermed er vi straks indført i Rahbeks Pædagogik. »Tyende og Lejesvende« faar ikke Lov til at blande sig i denne vigtige Opgave, Faderen vil selv lære hende »alt det, et Fruentimmer bør lære af et Mandfolk«. »Paa hans Værelse og i hans Nærværelse fik hun Undervisning i de kvindelige Sysler, der var passende for hendes Alder; hun var hans kæreste og eneste Selskab og var heller intet Sted saa gærne og saa glad som hos ham«.

Da hun nærmede sig sit 12. Aar, ansaa Faderen det for den passende Tid at lade hende blive kendt med den egentlige Husholdning. Vel var hun Arving til en halv Tønde Guld, og det var derfor ikke en økonomisk Nødvendighed for hende selv at forestaa sin Husholdning; men Ostheim ansaa de huslige Sysler for »den eneste Modgift, der i den store Verdens anstikkende Luft kunde bevare et ungt Fruentimmer mod Forførelsens og Forfinelsens Smitte«. I en anden af sine Fortællinger, »Eulalia Meinau«*) (Prosaiske Forsøg V, 1798), har Rahbek vist, hvor skæbnsvan-

*) F r. R ø n n i n g har paavist, at det er personlige Træk af P. A. Heiberg og hans Hustrus Liv, der ligger til Grund for denne Fortælling (Rat. Tidsalder III. b S. 15).

gert det kunde blive for den unge Hustru, hvis hun ikke fra Barndommen af var blevet oplært til Huslighed. Eulalia er ligesom Hanna opdraget af sin Fader, den brave Mannsdorf. » . . . Saa hurtig en Fremgang hun nu gjorde i boglige Kunster, Musik og Tegning, hvor hun havde sin elskelige Fader til Lærer, og hvor hun fremskyndtes ved Lysten at glæde og tækkes ham; saa megen Lyst hun viste til at brodere og danse, fordi begge Dele kunde læres i hans Overværelse og lønnes med hans Bifald, — saa sent, saa fortrødent gik det med de huslige Sysler. Og Mannsdorf, der ikke som Ostheim af Iagttagelse og Erfaring havde set, hvor vigtigt, ja, hvor uundværligt det til et Fruentimmers Lyksalighed er at kende og elske disse, kededes ogsaa snart ved at opofre disse Undervisningstimer daglig nogle Timer af det Selskab, der udgjorde hans Livs eneste Glæde«. Dette er ikke en Romandigters almindelige Fremstillingsmaade; det er Pædagogens Henvisning fra det nye Værk til sin 5 Aar gamle Behandling af samme Emne*). Da Eulalia senere i sit Ægteskab med den noget tørre og meget arbejdsomme Meinau gik hjemme i sine Stuer og kedede sig, viste det skæbnesvangre sig i Faderens Forsømmelse: »Havde nu Eulalia yndet eller blot ikke bortskuddt huslige Sysler, vilde hun der have fundet en Tilflugt for sine ensomme Timer; men den ulykkelige Ulyst, hun i sin Barndom havde fattet hertil, blev med Tiden alt mere og mere til en Modbydelighed, som hun alt for dyrt maatte betale«. Hun søgte da Adspredelse i det, der for Rahbek var næsten det farligste af alt: Fruentimmerlæsning, »disse Imaginations-Værker, som unægtelig er den allerfarligste Næring for en overspændt Fantasi, der oven i Købet ægges ved Ørkesløshed«.

Maatte Oplysningstidens Kvinder da ikke beskæftige sig med Læsning? Jo, naturligvis! Hanna von Ostheim havde endogsaa »en meget stærk Smag for Læsning«. Hun læste Sprog (Fransk,

*) Det var ikke blot Opdragelses-Problemet i sin Almindelighed, Rahbek behandlede i sine Romaner. Selv et saa specielt Spørgsmaal som Undervisning i fremmede Sprog udtalte han her sin Mening om. Da Jonas Collin engang raadspurgte ham i Anledning af et nyt Skrift om dette Emne, svarede Rahbek: »Hans (d. e. Forfatterens) Princip, at man lige saa godt maatte kunne lære tre fremmede Sprog paa een Gang som eet, har altid været mit, og jeg erindrer, at jeg paa et Sted — hvor mon? — siger det, og i mine Fortællinger har y t r e t d e t. (Brev fra R. til Collin, 11. Juni 1817. Nyere Brevsamling D.)

Spansk og Italiensk) og Filosofi, men ganske faa Poeter og kun en eneste Roman, Rousseaus fortryllende »Heloïse«, der ganske vist nær kunde have forledt hende til at læse mange flere, hvis ikke de manende Ord i Fortalen havde afskrækket hende: »Aldrig læste en ærbar Pige Romaner«. Hun vendte derfor straks tilbage til »sin kæreste Læsning . . . hine uddødelige Ugeskrifter fra den engelske Literaturs gyldne Epoke, *Spectator*, *Guardian*, *Tatler* og deres yngre værdige Brødre, Johnsons *Rambler* og *Idler*«. Udgiveren af *Minerva* og *Tilskueren* kunde selvfølgelig ikke andet end beundre den unge Piges Smag! Senere læste hun ogsaa ikke blot Buffon, Hume, Robertson og Raynal, men endogsaa Montesquieu og Gordons Oversættelse af Tacitus. »Denne synderlige Læsning bidrog særdeles meget, ikke blot til den Energi af Karakteren, som Hanna fik ved at uddanne sig i Ensomhed (efter Faderens Død), men ogsaa til at give hende Tænkerens varsomme Tilbageholdenhed og at gøre det umuligt for hende at lade Munden løbe uden Ophør uden at sige noget.« Et vigtigt Træk i Kvindens Karakter, hendes religiøse Følelsesforhold, er forbigaaet i Skildringen af Hanna; men i sine øvrige Skrifter behandler Rahbek ofte dette Forhold. Tydeligst udtrykker han sin Mening herom i »Nytaarsgave for Damer« (1801). Om den unge Pige, Augusta, skriver han: »Augusta har Religion, men en fornuftig Religion: faa Troeslærdomme og endnu færre Andagtsøvelser, eller rettere, da hun ingen anden Udøvelse kender af den end *Moralens*, hel- liger hun sit hele Liv til den Gudstjeneste at gøre godt . . . Augusta elsker *Dyden*, og denne Kærlighed er blevet til en herskende Tilbøjelighed hos hende. Hun elsker den, fordi intet er saa skønt som *Dyden*; fordi en dydig Kone synes hende en Engel lig.« Til Heltindens Sjæl svarer hendes Ydre: »Augusta er ingen blændende Skønhed; men hos hende glemmer Mandfolkene de skønne Fruentimmer . . . Ved første Øjekast er hun knap engang køn; men hun bliver stedse smukkere, jo længer man ser paa hende. Hun vinder, hvor saa mange andre taber, og hvad hun engang har vundet, taber hun aldrig mere . . . Hun indtager uden at glimre, hendes Syn glæder og fortryller, uden at man ved hvorfor.« Paa samme Maade forholder det sig med hendes Dragt. »Man ser i hendes Paaklædning altid Simpelt, forenet med smagfuld Renhed. Hun elsker ikke det glimrende, men det behagelige . . . Hendes Dragt er et Helt, som ingensteds røber Kunst, men hvis enkelte Dele dog aldrig skylder Tilfældet deres

Tilværelse. Hendes Pynt indtager uden at være beregnet paa at behage. Hun bærer ikke sine Yndigheder til Skue, hun tildækker dem af naturlig Sædelighedsfølelse; men — for Fantasien er det ikke tungt at afsløre dem.« Ogsaa denne Sempelhed i Dragten

Simpelhedens Triumf over Affektationen.
(Illustration til »Nytaarsgave for Damer« 1801.)

illustreres af et nydeligt Kopper, som Rahbek kommenterer saaledes: »Augusta sidder ved sin Brodereramme. Det første Øjekast paa hendes tugtige, ukunstlede og fordringsfri og dog smagfulde, højst renlige Paaklædning forkynder hendes Aand. Mod hende stikker hendes ældre Søster, den forfængelige, brammende Julie, af. Ogsaa hende har Naturen skænket al den legemlige Skønheds

Indtagende; men hun vil være endnu skønnere, end hun er . . . Den unge Albert traadte netop ind i Stuen, da hun sysselsatte sig med at gennemblæse en Roman. Han synes kun flygtigt at lægge Mærke til hende, nærmer sig Augusta og kysser ærbødigt hendes Haand. Herved føler Julies Stolthed sig saa krænket, at hun opbragt forlader Værelset.«

Efter denne Model er ogsaa Hanna von Ostheim tegnet: »Hun havde et af disse fromme, gode Hverdagsansigter, som man saa gjerne vil kalde intetsigende, fordi de fattes det Bizarreri, som i vore Dage kaldes Karakter, — og hvis væsentligste Fortrin synes at bestaa i deres sunde Ungdoms Farve. Hendes store lyseblaa Øjne var vel, som Ariost beskriver Alcines, fromme og rolige.« Ogsaa hun gaar klædt i den jævne, simple Dragt; thi »ikke kunde det falde Gratierne ind at omsvæve det Natbord, hvorover Tante Dorothea havde øverste Opsigt: overalt udmærkede Hannas Paa-klædning sig i alle hendes Dage mere ved yderlig Penhed end Smag«.

Saaledes udstyret holder da Rahbeks Heltinde sit Indtog i den store Verdens Selskabsliv — med de samme Følelser som Tilskueren, naar han med Hatten paa Ryggen holdt sin forlegne Entré i de menneskefyldte Saloner. Hvilken Modtagelse kan hun vente sig? Hensigten med hele hendes Opdragelse har jo været, at hun skulde »vorde en god Hustru og Moder«, og det er derfor ingenlunde ligegyldigt, hvilket Indtryk hun nu gør paa Mændene. Til at begynde med lover det ikke allerbedst: Hanna gør ingen Lykke i Selskabet. »Man synes overalt ikke at gælde der uden efter den Pris, man sætter paa sig selv«, og Rahbeks Kvinder er for tilbøjelige til at undervurdere sig selv. Hanna danner her ingen Undtagelse, og Egnens Kammerjunkere er derfor alle enige om at sværge paa hendes Ubetydelighed, og hun bliver derfor en Tid lang »som en Demant, henkastet i Ørkenen, hvor ingen skønnende kom, og dér haanlig blev gaaet forbi af Daarer, der agter Glimren af det slebne Glas højere end Demanten i sit graalige Svøb«. Men lidt efter lidt begynder dog Tilbudene at melde sig, og hermed glider en ny Type ind i Rahbeks Forfatterskab, nemlig **F r i e r e n**.

Først kommer de halvgamle Enkemænd og de forgældede Sprader, der alle har samme gyldne Grund til at ønske sig Hanna til Kone, den nemlig at faa fat paa hendes Penge; men hun bringer dem alle den samme Overraskelse: Kurven. Men ómsider kom-

mer saa ogsaa den ædle Frier, Kaptajn Wangenthal, »en Telheim, endogsaa deri, at han havde sat sin Formue til i Tjenesten«. Den fornemste Egenskab ved Rahbeks Friere er den, at de i Grunden slet ikke er forelskede i den Kvinde, de frier til, et Forhold, der finder sin Forklaring ud fra et dybt personligt Træk i Rahbeks egen Karakter.

Kaptajn Wangenthals Følelser for Hanna er saaledes mildest talt meget dæmpede: »Han saa Hanna, fandt hende ganske lidelig, følte hverken Kærlighed eller Utilbøjelighed for hende og friede.« Han var »afholdt og æret af hele Verden for hans ypperlige Forhold, Tapperhed og Ædelmodighed; hvad Under, at han meget snart gjorde Indtryk paa Hannas unge, uindtagne Hjerter . . . Hun gav ham villig sin Haand, — gav ham sit Hjerter med den.«

En lignende Friertype møder vi i Major Torbensen (i »Sommeren«). Her er det ganske vist Frieren, der ejer den halve Tønde Guld, men i sine Følelser er han lige saa behersket som den fattige Kaptajn Wangenthal. Han giver dem imidlertid et Udtryk, der bringer os et godt Stykke nærmere til Forstaaelsen af Rahbeks Frier: »Jeg vil ikke sige, at jeg elsker; for det har man jo i sit 38. Aar vel ikke længer Lov til; men jeg holder Sophie for den Pige, at naar hun blev min Kone, skulde hver Dag lægge noget til Summen af vor Kærlighed og vor Lykke, og da jeg nu gør Regning paa i det mindste at have en 30 Aar at være her i endnu, og jeg saa beregner hvert Aar til 365 Dage, saa kommer der en ganske betydelig Kærligheds- og Lyksaligheds-Kapital ud af det til sidst.« Man forbavses ikke over, at en Mand med disse Følelser giftede sig med Moderen, da han ikke kunde faa Datteren.

Men det er omtrent det samme Regnestykke, som Rahbek selv med lidt mindre matematisk Nøjagtighed opstillede, da han gik paa Frieri hos Kamma Heger, og vor Undersøgelse af Oprindelsen til hans Friertype fører os da derhen, hvor alle Traadene i Rahbeks Forfatterskab samler sig, til hans egne personlige Forhold: Gennem den lidenskabelige Ungdomsforelskelse var hans Elskovsflamme udbændt, og var der endnu i hans senere Aar Gløder under Asken, uformede de dog stadig for den Kvinde, han i sin Ungdoms »Sturm und Drang«-Periode havde elsket. Han benytter paa sine ældre Dage ofte et ejendommeligt, ord-sprogsagtigt Udtryk til Omskrivning af dette Forhold: »Den, der slaar sit Korn grønt, har intet til Høsten«. Som moden Mand

er det saa langt fra, at han vil skjule Følgerne af sin Ungdoms Lidenskab, at han tværtimod betragter den som en Slags Skærsgild, der har lutret hans Følelser, saa at de senere med fuldere Renhed og Troskab kunde samle sig om den Kvinde, der skulde blive hans Hustru.

Allerede mens han paa sin anden Udenlandsrejse opholdt sig i det fremmede, begyndte hans Wertherfølelser at forandre sig over i Retning af den Ægteskabsfilosofi, som »Werthers« Forfatter selv var havnet i. Det var Bernardos Ord i Goethes »Erwin og Elmire«, som med »en forunderlig profetisk Vægt havde lagt sig paa hans Sjæl«. »Tag en elsket Hustru', siger han til Sværmeren Erwin, »forsørg hende, del Livets Glæder og Sorger med hende, og jeg forsikrer dig, hun vil være taknemlig; hun vil hver Dag med ny Kærlighed og Troskab falde dig om Halsen'«⁶). Han kom dog dengang ikke videre end til Overvejelserne. Da han siden mødte »Polly« (se flg. S. 250) og gennem nye Haab og Skuffelser havde høstet sin sidste grønne Kornager, vandrede han et Aars Tid trøstesløs over de golde Marker, indtil en ny Sæd begyndte at bryde frem mellem Stubbene og en ny Vaar at oprinde efter Høsten. Sin Kærlighed til Kamma betegner han som »en dansk Eftersommer, en September-Maj, der holdt min tidlige tabte og begrædte acadiske Sommer fuldelig Stangen«. Da havde den unge Stürmer und Dränger fuldendt Udviklingen fra Werther til Torbensen, og han udmaler videre i sine »Erindringer« den klare Septembfred, der nu hersker i hans Sjæl: »En rum Tid havde jeg sagt mig selv, at jeg ikke kunde vente at komme ud af mine nærværende Lænker (Pollys og Olsens) uden ved Baand, der ikke tillod mig længer at blive i hine eller vende tilbage til dem, og jeg havde, uden at drømme, at en ny Lidenskab skulde fortrænge den forrige, set mig om [efter] den, der saaledes kunde forvisse sig min Højagtelse og Hengivenhed, og at jeg turde lide paa, at hun ved daglig fortroligt og hjerteligt Samliv vilde Dag for Dag blive mig kærere, blive mig alt, og af hvem jeg kunde gøre mig Haab at blive set med lignende Øjne«. Og da var det, Karen Margrete Heger »kom og fremfor alle blev i Betragtning«. Og i denne nøgterne »Betragtning« er der i Virkeligheden et langt renere Følelsesforhold end i Dagbogens patetiske Deklamationer til Olsen. Paa disse Følelser grundede Rahbek sit Ægteskab, og i Bevidstheden om deres dybe Sanddrthed lader han dem gennemstrømme sit Forfatterskab: saaledes ser

det rene, lutrede Hjerter ud, som den Mand ejer, der fortjener den uskyldige og dydige Hustru.

Hans Modsætning, det tendensiøse Hovedelement i Rahbeks Forfatterskab, er *F o r f ø r e r e n*, — en lige saa sikker Type, som den brave Frier; men i Modsætning til det særlig Rahbekske i Frieren er Forføreren en international Type, der atter fører os fra Forfatterens Lønkammer ud i den vide Verden for paa ny at bringe os i Forbindelse med Humanitettidens Følelser og Stemninger. Den adelige Skurk, der bedrager en uskyldig og ren Kvinde, er velkendt fra Ifflands og Kotzebues Dramaer, fra Lafontanes og Wielands Romaner; hos Rahbek er han en Personification af Tidens Umoralitet, dens Modedaarlighed og slette Sæder. Vi møder ham i saa godt som alle Rahbeks Fortællinger, og ikke mindre hyppigt i hans Tidsskrifter. En Læser af disse kalder ham »den store Krokodille i T i l s k u e r e n s Naturalkabinet«. Ogsaa i sine Digte gør Rahbek Jagt paa ham. I en »Klubsang til Søstrene« bortmaner han ham af Brødrenes Kreds:

Bort fra os, hvo grusomt krænker
Den, han Haand og Hjerter gav!
Han gør Hymens Baand til Lænker,
Ægteskab til Elskovs Grav.
Bort med hver, som falsk kan svinge
Den, der var ham kær og huld.
Hvo bedrage kan sin Pige,
Er som Ven ej prøvet Guld.

I Rahbeks Skuespil møder vi første Gang Forføreren i »Den Fortrolige«, et Efterspil i een Akt. Grev Wallensberg, der forlader sin Ungdoms Elskede, Pauline Eichsfeld, er nær beslægtet med Goethes *C l a v i g o*, ligesom Stykkets Handling er en Variation af Goethes Tema. Allerede samtidig med, at »Den Fortrolige« blev indstuderet og opført i Tyskland, var Rahbek sysselsat med et nyt, der udførligere skulde behandle det samme Emne, det var Sørgeespillet »*F o r f ø r e r e n*«, der 25 Aar senere (1814) blev opført paa det kongelige Teater — dog uden at gøre Lykke, skønt det ifølge A. E. Boye »stod langt over Skuepladsens Hverdagsartikler«. Her optræder den Tids moderne »Lovelace« i hele sin Farlighed og Afskyelighed. Der er intet af *Don Juans* Storhed over denne Skikkelse, ingen dæmonisk Overlegenhed, endnu mindre den Skønhed og mandige Trods, der forlener Don Juan med Poesiens Charme. Det er en med fine Sæder og behagelige Ta-

lenter udstyret fornem Vellystning, der paa underfundig Vis lokker og sviger den unge Kvinde, medens hendes Fader, den gamle Oberst — for yderligere at fremhæve Skurkens Nederdrægtighed — kæmpede i Tyrkerkrigen, Tidens Korstogskampe. Den svage Vellystning har ikke saa megen Styrke, at han i Længden kan bære Vægten af sin Brøde. Han ender sit Liv i Anger og Fortvivlelse: Den store Krokodille dør med en Taare i hvert Øje — af Respekt for det gamle Sagn, at den undertiden kan græde som et Barn. I de 25 Aar fra Rahbek første Gang lagde Haand paa »Forføreren«, og til det endelig opførtes, syslede han uafslædig med Emnet. I Tilskueren (1792, Nr. 81 og 82) findes hele Sujettet i Fortælleform, og i 1806 (Nr. 41) vender han tilbage til det igen. I »Nytaarsgave for Damer« 1801 driver Forføreren til Advarsel for Augusta den uskyldige Henriette i Floden. »Et i hendes Værelse fundet Papir, der laa sønderrevet paa Gulvet, aabenbarede Hemmeligheden om hendes varslende Død.«

Straks ved Begyndelsen af sit prosaiske Forfatterskab optager han Kampen dér. I »Baron Walheim« (Pros. Forsøg I) optræder Forføreren paa tidsgyldig Vis, hentet ud »af de øverste Rangklasser i Hof- og Statskalenderen«: Marchesen de Casteldoro og hans Eminence Cardinal Magellano, »som lod passe paa alle de nogenlunde kønne Piger, der kom til Syne i Wien fra høje Naader af og indtil Blomsterpiger«. I andet Bind af »Prosaiske Forsøg« fortsættes med Fortællingen »Sandsigere eller Modens Daarligheder«. Sandsigere er et Navn, Rahbek ved flere Lejligheder tillægger sig selv (jfr. Rahbeks Ugeblad »Sandsigere« 1811), og som han her giver sit Talerør, Fortællingens Moralist, Ludvig Merber. »Modens Daarligheder« er de dramatiske Foreningers og Klubassembleers nedbrydende Virkninger paa de moralske borgerlige Forhold. Ludvig Merbers Søster lader sig forlede til at gaa ind i Byens Societets Teater; hun og hendes Mand føres derved ind i et Levned, der paa kort Tid ødelægger deres huslige Lykke; til sidst maa Merber i yderste Øjeblik med Resterne af sin Formue og ved sin egen Flugt redde sin elskede Søster fra den adelige Vellystning von Forst, der ved Pengelaan og underfundige Intriger havde faaet hende saaledes i sin Magt, at han kun ventede paa en Lejlighed til ogsaa at røve hendes Ære.

En poetisk Tilegnelse af denne Bog »til et Selskab« er interessant til Belysning af denne Side af Rahbeks Forfatterskab:

Vanvittige Bog!

Du er jo saa grov, at du paastaar endog,
 At Ægteskabsbrud er hos liden og stor — — —
 Fy, jeg vil ej nævne det hæslige Ord.
 Vanvittige Bog, hvor du vil faa Skrub
 I nymodens Klub.

Surmulende Bog!

Al Munterhed du jo af Jorden forjog,
 Fik du vore Fruer og Frøkner gjort viis
 At væmmes ved Gækkes og Spraderes Pris.
 Surmulende Bog etc.

Og knurvorne Bog!

Du Daaren J e a n J a c q u e s til Mønster dig tog
 Og tror, hver Vellystning en Spyflue er,
 Som ublu beklikker, hver den kommer nær.
 O, knurvorne Bog, hvor du vil faa Skrub
 I nymodens Klub.

Rahbek betragter altsaa selv Bogen som et Stridsskrift — en Handske til den »nymodens Klub«; men for saa vidt som dette Udtryk ikke skal forstaas bogstavelig som Betegnelse for de talrige nyoprettede Dilettantselskaber, er den Fjende, han bekæmper, langt fra »nymodens«; det er de gamle Veteraner fra den forlængst afsluttede »fransk-tyske Krig« mellem Paris og Weimar-Jena, den senile Hofklike »le monde« fra *Versailles*, som Humanitet-Tiden i Virkeligheden forlængst havde gjort Kaal paa. At der endnu paa Rahbeks Tid, saavel som paa enhver anden, fandtes Forførelse og Vellystninge, berettiger ham dog næppe til at anvende Udtrykket »Klub«, saalænge der ikke er Tale om en bestemt Retning, der udøver en Slags samlet, partimæssig Indflydelse, saaledes som det i høj Grad havde været Tilfældet i den franske Periode. En Del Aar senere kunde der med større Ret tales om en Don Juan-Klub, i den Periode, hvor en hel Generation af Digtere i Byrons Spor syslede med at fremstille Typen i moderne Skikkelse.

I Danmark var det Heiberg og Paludan-Müller, der kom den poetiske Løsning nærmest, medens Søren Kierkegaard tumlede med Don Juan og Faust som abstrakte Begreber i »Enten—Eller«. Men med Kierkegaards Navn har vi holdt vort Indtog i en Tid og en Verden, der er uden Berøring med Rahbeks, og som han i 1790-erne mindst af alt har drømt om. Og dog er der hos disse to

Modsætninger et fælles Moment, der ikke er uden Betydning til Forstaaelse af Rahbeks Iver efter at forfølge den i hans Tid saa stærkt jagede Forfører: de havde begge en gammel Kærlighed til en Olsen, som de ikke kunde glemme; den satte sit dybe Præg i deres Forfatterskab, men førte Forfatterne til hver sin Side, til en Modsætning, hvorved al Sammenligning ophører.

I det sidste af de ovenanførte Vers med »Prosaiske Forsøg II« nævner Rahbek R o u s s e a u som sit Mønster og føjer herved endnu et Navn til de øvrige, der som før nævnt var hans Forbilleder i Skildringen af den forladte Kvinde og Forføreren. Hermed har vi da fuldstændig Rede paa den ene af Ledningstraadene i hans Forfatterskab, den, der fører udad — til T i d e n og Tidens Tankegang; men man kan altid gaa ud fra, at der er en Traad til, som fører i n d a d — til Rahbeks eget Hjerte. I hans Friertype var den ikke vanskelig at finde; i dette Tilfælde er den mere skjult; men der er dog vist ingen Tvivl om at ogsaa den findes paa samme Sted som de øvrige: i hans Kærlighedsforhold til Olsen. Det er en Optegnelse i Dagbogen, der leder os paa Sporet: under 17. Januar (1781) skriver han:

»Saa er det da bestemt, at jeg skal hade Verden! Olsen, den siger, du er Eickstædts. Du! og det er fra Preisler, fra min kæreste Ven, fra din Elskers [d. e. Mands] fortrolige, det kommer! Jeg maa hade min kæreste Ven! — og Dig, kan jeg elske Dig! gør man Dig Uret! Du har selv lært mig at kende den gamle Vellystning for det, han er, og nu søger Du Beskyttelse, Du oppebærer Velgerninger af ham, og det skulde han gøre uden Gengæld; skulde han kunne se som jeg den milde Vellyst i dit Øje? og er det saa, er Du skyldig, hvem kan jeg da elske«⁷⁾ o. s. v. Selv om denne Ængstelse for Mad. Rosings gode Rygte efterhaanden fortog sig, gjorde den dog i sin Tid et dybt Indtryk paa Rahbek; og han blev i den følgende Tid ofte nok Vidne til, hvorledes hans Yndlinge, Skuespillerinderne, indlod sig i Elskovsforhold til formaaende Mænd. Mad. Preisler var saaledes en Tid den spanske Ministers Maitresse, og General Eickstedt beskyldtes almindeligt for at misbruge sin indflydelsesrige Stilling som Teaterdirektør overfor de unge Aktricer, og mere behøvedes der ikke for at aflokke Rahbek sin Krigserklæring til de før nævnte »øverste Rangklasser i Hof- og Statskalenderen«.

I »Baron Walheim« forekommer ligeledes en Udtalelse, der leder Tanken hen paa det samme Forhold og rimeligvis den

samme Person. Rahbek bryder i Fortællingens Slutning helt Romanens Ramme og tager Ordet fra sin Helt, den ellers ganske veltalende Baron, som han frygter ikke tydelig nok har udtrykt Forfatterens Harme mod Skørlevnerne: »Saa haardt det end klinger, jeg vilde hellere være Cartouche (en berygtet fransk Stratenrøver) end . . . Pennen undløb mig og skrev her et Navn, jeg maatte udslette; hvor man har Møje med at holde sig fra offentlig at brændemærke de afskyelige, som er ethvert Fruentimmers Djævel . . .«

Rahbeks Forfører, den adelige Vellystning, faar da sin bevidste Plads i hans Opdragelsessystem som et advarende »vars-lende« Moment, ikke blot til den unge, uerfarne Kvinde, men ogsaa — med udtalt Hensyn til Skuespillerstanden — til Hustruen og Moderen; og saaledes blev ogsaa Meningen opfattet af hans egen Samtid. I en »Jambe til den danske Tilskuere, Knud Lyne Rahbek« skriver Fr. Høegh-Guldberg:

Maaske engang et Vennehaandtryk skal
Uventet skænkes dig af ædel Kvinde,
Der kaldet ved din Røst fra skændigt Fald
Blev vakt igen til Dydens Held at finde.⁸⁾

Ogsaa til Mændene retter han sine Formaning. I Skuespillet »Den Fortrolige« henvender den bedragne Pauline sig med følgende Slutningsreplik til Publikum:

Jeg vil ikke beklage mig over min Skæbne; jeg straffes taalelig. Men maaske vrider i dette Øjeblik en øm Moder sine blodige Hænder over sine myrdede Børn, der blev et Offer for hendes Raseri og Fortvivlelse. Mænd, Mænd! Lærer at kende Eder! Eders Letsindighed og Eders Selvbedrag koster os tunge, bitre Taarer, og endda godt, naar de ikke koster mere end Taarer!

»Frieren« og »Forføreren« danner det betydningsfulde Intermezzo i Kvindens Liv, af hvilket hendes Fremtid bliver bestemt. Vi har nu kun tilbage at betragte Rahbeks Kvindeideal paa dets næstsidste Stadium: H u s t r u e n, idet vi jo tog vort Udgangspunkt fra det, der for ham baade er det første og det sidste: Moderen. Vi kan her atter optage Traaden i »Hanna von Ostheim«.

I denne Fortælling, hvor Hovedvægten er lagt paa at skildre den opofrende, uegennyttige Kærligheds Sejr over den lidenskabelige Elskov, er der ingen Plads til Forføreren. Hanna glider uden ydre Anstød og Farer ind i sit Ægteskab med Wangenthal.

Men nu dukker den anden Kvinde op: Uroen i Idyllen, en rank, rask og fyrig Brunette, som Gratierner selv ikke kunde have dannet dejligere. Hendes store, nøddebrune Øjne smilede og græd, besjælede en øm Følelse og en skalkagtig Vittighed med lige Ynde. Hun er dog langt fra nogen Kokette: » . . . Det ædleste Hjerte og den muntreste Aand stod lige umiskendelig tegnet i hendes Blik«. Hannas Rivalinde skal være saa farlig og uimodstaelig, som det for Rahbek er muligt at skildre hende; thi hun er den Prøvesten, paa hvilken den blide, uegennyttige Kærlighed, »den graaslørede Demant« skal bestaa sin Prøve.

Det viser sig snart, at der er flere Følelser i Kaptajn Wangenthal's Bryst, end hans Forhold til Hanna lod ane: Han forelsker sig i den bedaarende Lina samtidig med, at han i Virkeligheden er opfyldt af Kærlighed til sin Hustru. Lina er lige saa indtaget i den kække Officer som han i hende; men hun elsker ogsaa den blide, stille Hanna, hvis rene Dyder ingen bedre end hun forstaar at værdsætte, og Hanna paa sin Side elsker baade sin Mand og Lina. I dette stærkt komplicerede Forhold finder vi alle Momenter tilrettelagt for det førnævnte »Dobbeltkærlighedens Problem«, som fra det berømte *Cour d'amour* i Weimar havde sat Sindene i Bevægelse ud over hele Europa⁹⁾.

Hanna bliver i den følgende Tid Vidne til, hvorledes de to elskende hensynger under Kampen mod deres fortærende Liden-skab og under Følelsen af, at det er hende, der staar de andres Lykke i Vejen, beslutter hun at flygte og lade udsprede det Rygte, at hun er død, for saaledes at aabne en Mulighed for de elskendes Forening. Det falder ikke hende (eller Rahbek) ind, at hun ved sin Opofrelse kan gøre sin Mand til Forbryder ved at lade ham begaa Bigami, og det vilde da ogsaa være rent utænkeligt, at Rahbek skulde lade sin Fortælling udmunde i denne Konsekvens, saaledes som hundrede Aar senere Jacob Knudsen med paradoksal Logik kan gøre sine Helte til aabenbare Forbrydere — for Livets Skyld. Rahbek lader naturligvis Hanna vinde sin Mands hele Kærlighed tilbage, inden Handlingen naar den truende Katastrophe. Da Wangenthal nogen Tid efter stod anklaget for at have dræbt sin Hustru, og overfor det Vidnesbyrd, den opgravede Kiste med de indlagte Kampesten afgav, ikke kunde befri sig for Anklagen, vendte Hanna tilbage for at frelse hans Liv. I Fængslet tilstod den lænkede Fange da sin Hustru al den Kærlighed, som han i hendes Fraværelse og ved hendes Opofrelse først

var blevet sig bevidst: »Wangenthal havde lært at paaskønne og skatte sin Kones hele sjældne Værd. Han begyndte med at højagte og beundre hende; men efterhaanden blev denne Beundring til den mest brændende Kærlighed, der vel ikke som hans Elskov til Lina oppustedes ved Modgangens heftige Stormvinde, men som næredes ved det udtømmelige Forraad af ædle og skønne Egenskaber, han daglig mere og mere lærte at kende hos hende«. Og saa fuldendes Kredsløbet: »Deres Ægteskab velsignedes med Børn, og Hanna fik en ny Værd, et nyt Fortrin i den skønne Ægtemands Øjne. Han frydedes ved at se den moderlige Omsorg og Æmhed, hvormed hun passede og plejede dem. Aldrig havde Lina i hendes mest glimrende Øjeblikke været ham Fjerdeparten saa skøn, som Hanna var ham, naar hun havde et af deres Børn ved Brystet eller paa Skødet. Kleists eller Gleims Sange paa Linas Læber havde aldrig saaledes henrykt ham som hine smaa gammeldags Viser, Hanna nynnede ved sine Børns Vugge. Og da nu efterhaanden Børnene voksede til, saa hun kunde begynde at opdrage dem, da han saa hende med rig Haand udsaa sine Dyder i deres spæde Hjerter, — uden at vide det selv lærte han efterhaanden Kunsten af hende. Han blev Fader, som hun blev Moder, og de var begge det elskværdigste og misundelsesværdigste blandt dødelige«. Saaledes har da Rahbeks Opdragelsesprincip bestaaet sin Prøve; det kan trøstigt fortsættes gennem det næste Slægtled.

Ogsaa Linas stærke, lidenskabelige Temperament har gennemgaaet den fornødne Lutring. Da den brave Major Borchhorst frier til hende, giver hun ham sit Ja i den velkendte Form: »Hr. Major, De er en ædel Mand. Dersom Højagtelse og redelig Hengivenhed er Dem nok hos den, De vælger til Kone, saa er jeg Deres.« — »Hun ægtede ham; ogsaa deres Ægteskab velsignedes med Børn. Huslig Lyksalighed gød sin Balsam i de Saar, Lidensskaben havde efterladt sig; efterhaanden lægtes de ganske, og enhver, der ikke kendte Wangenthals Hanna, nævnte Lina von Borchhorst som Mødres og Hustruers Mønster.«

Rahbeks Kvindeskildringer danner paa mange Maader den naturlige Forbindelse med hans personlige Liv, som det formede sig efter den Krisetid, der i 1789 drev ham i Landflygtighed. Gennem disse Skildringer kan vi følge den sjælelige Udvikling, han selv gennemgaar. Ved Aarhundredets Slutning gaar han ind i sit Ægteskab med de selvsamme Følelser som de, der afspejler sig i hans Friertyper.

IV.
FORTSAT FREMSTILLING AF RAHBEKS
PERSONLIGE FORHOLD.

1. De sidste Aar af Rahbeks Ungkarleliv.

Rahbeks personlige Forhold og hans Livsgerning staar i saa nær Forbindelse med hinanden, at kun Hensynet til Overskuelighed kan berettigede os til at forsøge den Adskillelse, der efter Planen for nærværende Arbejde sætter hans private Liv som en Slags Parentes uden om hans Virksomhed. Det har da ogsaa vist sig nødvendigt meget ofte at indflette Træk af Livet for at fastholde Sammenhængen i Virksomheden. At forbinde disse adspredte Træk og indføre dem i det rette Forhold til hverandre for saaledes at fremstille et Helhedsbillede af Rahbeks og hans Hustrus Liv, bliver vor Opgave i det følgende.

*

*

*

Før sit Ægteskab henlever Rahbek endnu efter sin første Udenlandsrejse (Hjemkomsten 1784) 15 Aar i et hvileløst Ungkarleliv, hvis Uro og Gæring kan antydes ved Undertitlen paa de to Bind Erindringer, som omhandler denne Periode: Mine Prøveaar og Mit Livs Krisis. Rahbek betegner selv Hjemkomsten fra den omtalte Rejse som et Vendepunkt i sit Liv: »I det Øjeblik, jeg betraadte min Hjemstavn, rullede Dækket op til en ny Akt af mit Livs Drama«¹). Det er dog ikke let at faa Øje paa, hvori Forandringen bestaar. Den gamle Fordring til »Handlingens Enhed« er meget nøje overholdt. Han ilede med at knytte alle de Baand, hans Fraværelse havde brudt itu: Næppe var han steget ud af Vognen inden for de gamle Volde, før en forbigaaende standsede ved at høre hans Røst; det var Lorentz Wiwet, og i næste Øjeblik hang de to gamle Venner om hinandens Hals. Faa Minutter efter stod de i Rosings Stue. Nye Favntag og Velkomst-Kys: allerede i Aktens første Scene er Dra-

maets Hovedpersoner samlede. Ingen tænkte paa Klokken, før Natten faldt paa, og Wiwet mindede Rahbek om, at han ogsaa burde aflægge sine Forældre en lille Visit. Næste Scene foregaar i Toldinspektør Jacob Rahbeks Stue — ligesom den første i naturlig Fortsættelse af forrige Akt. Børnene var i Seng, og Knud Lynes Stedmoder maatte i Natdragt bringe Sønnen sin kærelike Velkomsthilsen. Faderen sad ved sin Aftenpibe, og hans letbevægelige Ansigtstræk formaaede ikke at skjule de Følelser, der paatvang sig ham ved Gensynet, og »han gjorde Velkomstens Honneurs i al Korthed og Alvorlighed«. Wiwet fandt Modtagelsen kølig, men Knud Lyne havde ikke vanskeligt ved at gætte Faderens Tanker: det var Spørgsmaalene om, hvad den kostbare Rejse havde nyttet, og hvorledes de store Udgifter skulde blive dækkede, nu da Guldberg, paa hvis Løfter og Tilskyndelser den var foretaget, ikke mere var i Stand til at hjælpe ham. — Heller ikke var det Haab opfyldt, som Faderen havde næret, at Knud Lyne paa sin Rejse skulde glemme de Tilbøjeligheder, der i saa lang Tid havde krydset Familiens Planer om at faa ham ind paa en praktisk Levevej. Tværtimod: Under sit Ophold i Tyskland havde hans Interesser mere end nogensinde helt været fanget af Teatret. Under Paavirkningen af det frie tyske Kunstnerliv havde han endogsaa aflagt det ydre Tegn paa borgerlig Velanstændighed, P a r y k e n, og bar nu sit Haar rundt og kortklippet. De almægtige Pungparykker, der beherskede Danmark, vilde ryste afvisende til ethvert Forsøg paa at anbringe et »Rundhoved« i et Embede — selv et underordnet ved Toldvæsenet. De yngre Venners Bifald hjalp herimod intet, Rahbek gav som sædvanligt efter for sin myndige Faders Villie og anlagde igen Pisk, Bukler og Toupet: Han var atter i bogstavelig Forstand »kommen under Pisken«. Men Embederne kom han derfor ikke nærmere, trods Faderens utrættelige Anstrengelser.

Vi har ovenfor gengivet den Motivering, hvormed Rahbek til sidst afbrød al videre Forhandling herom, da han ligefrem truede med at besvige kgl. Majsts. Toldintrader, hvis man gjorde Alvor af at betro ham en Kasse. En Tid slog han sig igennem ved at genoptage sine literære Sysler. Det var paa denne Tid, han sammen med Pram begyndte Udgivelsen af *Minerva*, desuden tjente han lidt ved sine Teaterkritikker i »Lærde Efterretninger«, ved at digte til Iversens »Nytaarsgaver« og sammen med Kiærulf at udgive »Bibliotek for det smukke Kiøn«. Med

denne Virksomhed fandt han atter den naturlige Forbindelse med den Verden, hvori han de følgende Aar levede sit virkelige Liv. Straks efter sin Hjemkomst var han blevet Medlem af Drejers Klub. Dette »Samfund for ypperlige Hoveder og frisdende Mænd«, som han i sin grønneste Ungdom med dyb Ærefrygt havde set op til, tilskriver han »en uberegnelig Indflydelse paa sin senere Aandsvending og Livsvandring«. Der var dog ikke længer den gamle, festlige Glans over dette Selskab. De gode Tider under »den glimrende Handelsperiode« havde medført en Leven over Evne, som til sidst var endt i en nervøs Spekulationsiver, en »Aktiesvimmel«, som Rahbek kalder det, der i talrige Familier bragte en trykkende Armod til Huse. »Almenvelstanden havde faaet et Knæk, som strakte sig gennem alle Borgerklasser og nødte mangfoldige til huslige Indskrænkninger«. Disse Bekymringer søgte man nu at glemme i Klubberne, hvor der altid fandtes saa megen politisk Bølgegang, at man deri kunde drukne sine daglige Sorger, især naar man tog Punchen til Hjælp. Man opnaaede da det, som Rahbek siger var Maalet i de Tider:

At være lykkelig,
Lykke, uden dig.

Det skinner dog ofte nok igennem, f. Eks. i adskillige af Rahbeks Viser — udenfor Klubben, hvor stærkt Tomheden føltes:

De, som huslig Lykke maa undvære,
o, de arme, Klubber er for dem.

Den stærke Tilstrømning til Klubben i disse Aar (Slutningen af Firserne), røber de Omstændigheder, der betingede Udviklingen af Klublivet. Først kom hele »Det danske Literaturselskab« og meldte sig ind. Kort efter forøgedes Selskabet med 50 Medlemmer, hvorved der dog kun skaffedes Adgang for en ringe Del af de talrige Ansøgere²⁾.

Det vilde dog lidet have sømmet sig for denne Kreds af Mænd, der roste sig af at have viet deres Kræfter til »Almenvel og Borgerheld«, at lægge Hænderne i Skødet nu, da Borgerheldet svigtede. Da »Selskabet for Borgerdyd« stiftedes (1785), blev det derfor ogsaa fra de førende Medlemmer af Drejers Klub, det fik sin kraftigste Støtte.

Borgerdydselskabet optog straks Kampen mod »Fædrelandets farligste Fjender«, Yppighed og Overdaadighed, og satte sin

Virksomhed ind paa at fremme de højeste Samfundsyder, Tarvelighed og Sparsommelighed³). Først og fremmest gjaldt det om at faa Indflydelse paa den ny Slægt. Derfor bestemte Selskabets Love, at Fædre skulde have Ret til paa Møderne at medbringe deres Sønner paa over ti Aar for allerede da »at give dem Smag paa Borgerdyd«. 1. Maj 1787 aabnede Selskabet sin egen Skole, der forberedte baade til Studentereksamen og rent praktiske Virksomheder.

Man venter straks at finde Rahbek som ivrigt Medlem af dette Selskab »for Borgerdyd i Almindelighed og Tarvelighed i Særdeleshed«. Ingen havde stærkere end han fremhævet disse Egenskaber som »Almenlægedom for Statslegemets Saar«, og man undres over at se, at han er blandt de første til (i Minerva 1785) at fremføre en offentlig Kritik af dets Virksomhed. I sine »Erindringer« gør han da ogsaa Bod for sin Færd og tilstaar aabent Grunden til sin Uvillie: »Selskabet var i mine Tanker kommet en af mine daværende Kæpheste, de dramatiske Selskaber, for nær«. Dets Grundlovs § 6 indeholdt nemlig den Bestemmelse, at »ingen kan være Medlem af dette Selskab, saa længe han er Medlem af flere end een Klub, eller Medlem af noget dramatisk Selskab, da een Klub tillige med de offentlige Skuespil kan være mere end nok til at forskaffe en Mand den Sindsadspredelse, han kan behøve i de Timer, han har tilovers fra sine Forretninger«.

Knud Lyne Rahbek var paa det Tidspunkt Medlem af Drejers Klub, Norske Selskab, Det dramatiske, literære Selskab, det dramatiske Selskab i Nyhavn o. s. v., og havde desværre ingen Forretninger at forsømme. Han beundrede vel hele den Aand, der talte gennem Borgerdydselskabets Love; men Paragraf 6 kunde han ikke forsones sig med. Den samme Paragraf havde forøvrigt ogsaa ærgret Tode, der maatte høre ilde for, at han indtil det sidste havde været Medlem af fire forskellige dramatiske Foreninger. I Begyndelsen havde han været »et Hovedhjul« i Borgerdydselskabet; men han følte sig snart tilsidesat og besluttede derfor at melde sig ud for at oprette et nyt, hvor han kunde udføre de samme Principper efter sit eget Hoved. Han indbød derfor til Stiftelse af »Selskabet for Efterslægten«, og med en Fordragelighed, der minder om Rahbeks Tandudtrækning hos Tode, henvendte han sig til sine literære Antagonister, Medarbejderne ved »Lærde Efterretninger«, for at opnaa deres Støtte.

Paa Kiærulfs Forslag indtraadte hele Staben, ialt 18 Mand, deriblandt Rahbek, i det nye Selskab. I Hovedtrækkene falder dets Virksomhed i samme Plan som Borgerdydselskabets, og ligesom dette oprettede Efterslægtsselskabet sin egen Skole*), der i Mod-sætning til Borgerdydsskolen kun lagde Vægt paa de »reale« Kundskaber (levende Sprog, Regning og Naturfag). Den blev Danmarks første Realskole; til Bestyrer udnævntes Gudbrandsdølen E d v a r d S t o r m. En af denne Skoles navnkundigste Elever er Adam Oehlschläger. Paa en af sine Aften-ture i Frederiksberg Have traf Storm den smukke, livlige Dreng, gav sig i Samtale med ham og var ikke længe om at opdage, »hvor begavet og forsømt han var«. Fra den usle Skole i Pile-alleen fik han Adam overflyttet til Efterslægtsskolen, og Oehlschläger bevarede hele Livet igennem sin Taknemlighed mod »den gode Storm«. Udenfor Skoletiden holdtes »frivillige Forelæsninger« over Kundskabsgrene, som den egentlige Skoleundervisning ikke berørte. En Række af disse Forelæsninger holdtes af Rahbek**). Samtidig virkede Selskabet ogsaa for »Almuens Væk-kelse« ved Udgivelse af »gavnlig Skrifter og Sange i Almue-tonen«. For at fortrænge de slette og smagløse Skillings-Viser, der dengang udraabtes til fals paa Gader og Stræder, lod man trykke en Række belærende og moraliserende Digte, navnlig af Storm, der alle bar den gængse Titel: »En ganske ny Vise«. Men man begik den Fejl at udbyde den for en halv Skilling Stykket, hvilket straks bragte dem i Miskredit som »forliggede Varer«, der ikke kunde konkurrere med de fornemme Hellskillings-Viser.

I sin Virksomhed for Efterslægten fandt Rahbek straks »et dyrebart Yndlingsanliggende«, og hele Livet igennem bevarede han en uformindsket Kærlighed til Foreningen og en urokkelig Tro paa dens gavnlige Virkninger. Paa Selskabets Stiftelses-højtid, 4. Marts 1824, holdt han Hovedtalen. I sine »Erindringer« omtaler han Selskabets Oprettelse som »en Begivenhed, jeg saa idelig med Begejstring erindrer og med Længsel erindres om«. Af et Brev til J o n a s C o l l i n, (skrevet i Kiel 1824), ses, hvorledes han stadig betragter Aanden fra hine Tider som den ene-

*) Som »et Tidens Tegn« anfører Rahbek, at ogsaa Børn af den mo-saiske Trosbekendelse fik Adgang til denne Skole.

***) Blandt de øvrige af Foreningens Medlemmer, der holdt »frivillige Forelæsninger«, nævner Rahbek Tode, Storm Kiærulf, Riber, J. Drejer, Aagaard, Rosenstand-Goiske og Matematikeren Hassing.

ste Frelse fra den Vanskæbne, der efter de ulykkelige Begivenheder 1807 til langt op i 20erne hvilede over Folket:

»Maatte dog den Aand igen blive almindelig! Maatte dog det forrige Mismod, der med Hænderne i Skødet og Taarerne i Øjnene lader alt gaa til Grunde uden at prøve, hvad der endnu var at gøre til dets Frelse, vige fra os! 1772, da lige Klager hørtes, lige Nød følte, blev Landhusholdningsselskabet til*), og hvad det i et halvt Aarhundrede har virket, ved du bedre end jeg. 1784, da den amerikanske Fred og den brustne Aktieboble fornyede 1772's Klage og Plage, opstod Selskaberne for Borgerdyden og Efterslægten. Og kan man end ikke søge deres Frugter i Laden eller lade dem paa Skibe som Landhusholdningsselskabets, dannedes dog derved den Aand, som gav os de skønne Aar fra 87—1807. Endnu efter sidstnævnte Aar i de saakaldte Elendigheds Aar, rørte sig, viste sig ofte med Kraft, trods alt det, hvormed den havde indenfra og udenfra at kæmpe, denne Aand. Men hvor er den nu? Tabet, eller rettere Savnet af den; thi for tabt kan og vil jeg ikke anse den, er i mine Øjne det største af alle Tab, vi har lidt, hvorimod Tabet af Flaaden og Norge og vore indbildte eller virkelige Rigdomme var intet«⁴).

Det er Oplysningstidens Mand, der i Romantikens Trængselsaar med en Blanding af Stolthed og Sorg fremmaner en svunden Tids Bedrifter — og glemmer, at det netop er den Tid, der var »de trætte Mænds Tid«, at han selv dengang modløs og nedbøjet af Skuffelser og Fortrædeligheder stod paa Overgangen mellem sine Prøveaar og sit Livs Krisis. Det Billede, som Rahbek i »Erindringer« tegner af sig selv, som han var i disse Aar, kan ikke tjene til Opmuntring for en mismodig Slægt. Det falder ham ikke heller ind at fremstille denne Periode af sit Liv anderledes end den er: En Tid i Mismod og Selvopgivelse. — Efter at den første stormende Gensynsglæde mellem ham og de gamle Venner havde lagt sig, gjorde han snart den Erfaring, at det dog ikke var saa let at udslette det Skel, Adskillelsen havde gravet mellem ham og dem: Nye Mennesker var trængt ind i den gamle Kreds, andre Interesser optog nu Sindene, end da han for fire Aar siden sejlede bort fra Danmark; kun han selv var stadig den samme. Især havde Forholdet til Rosings ændret sig; det svingede jo stadig fra Pol til Pol. Under en Skarlagensfeber-Epidemi

*) Landhusholdningsselskabet blev oprettet allerede 1769.

mistede Rosings i Løbet af et halvt Aar Halvdelen af den Børneflokk, der for Rahbek var blevet »hans gamle Elysiums alleryndigste Pryd«. Men endnu stærkere havde Tabet virket paa Mad. Rosing. Hun var »i sin tunge Sindsstemning nær ved at gaa til Grunde«. Under disse Omstændigheder kunde det gamle, hyggelige Forhold mellem Husvennen og den lykkelige Moder Hjemvel ikke fortsættes. Ogsaa mellem Rahbek og Rosing var Forbindelsen en Tid næsten afbrudt. Det var i den ovenfor omtalte Operastrid, da Rosing paa Grund af sin prægtige Sangstemme, sin Paalidelighed og Dannelse blev Operaens og Hofmarchal Numsens haandgangne Mand. Til disse Vennesorger lagde sig de daglige Bekymringer for Udkommet, der nu var alvorligere end nogensinde før. Ogsaa Forfatterne fik Virkningen af de trange Tider at føle. Rahbek kunde ved sin literære Virksomhed ikke længer fortjene det allernødvendigste til Livets Ophold. Da var det, han begyndte at bøje sit Hoved for at gaa under Aaget, hvad han hidtil saa kraftigt havde vægret sig ved: Han begyndte at søge Embeder. Først underhandlede han med sin Ven, Overauditor Rosenstand-Goiske, om at faa en Plads paa dennes Kontor, mens han læste til juridisk Eksamen. Det fraaadede Venen ham dog »som noget, der stred mod Rahbeks litterariske Stillings Værdighed at begynde paa«.

Saa henvendte han sig til Etatsraad Bartholin Eichel paa Aastrup om at faa et af Præstekaldene paa Godset. Var der Haab om at faa et Kald, vilde han kvalificere sig til at blive Præst. En Præstegaard paa Landet — det var en ny Afspejling af det »Asylum«, som Rahbek altid i sit stille Sind gik og drømte om. Præstegerningen stemte jo desuden godt overens med hans Ønsker om en Virksomhed til Gavn for hans Medmennesker: »Allerede inden det her omhandlede Tidspunkt havde det været en levende Attraa i min Sjæl at blive Landsbypræst, hvad jeg baade med Hensyn til den Gavn, man kunde stifte, og det Liv, man kunde føre, tænkte mig som en paradisisk Stilling«. Men intet af de omspurgte Kald var ledigt, og endnu inden Svaret fra Etatsraaden var kommen ham i Hænde, havde han modtaget et andet Brev, der »lagde en betydelig Dæmper paa hans Attraa«. Han havde spurgt Kiærulf til Raads i det alvorlige Anliggende; Venen underkastede Spørgsmaalet en grundig Overvejelse og tilskrev saa Rahbek en lang Betænkning, som denne aftrykker i sine Erindringer⁶⁾.

»Jeg har spekuleret endda ikke saa lidt paa dit Brev, baade mens jeg var syg, og siden jeg blev frisk, især siden i Søndags, og Resultatet af mine Spekulationer er, at det angaar de Ting, hvori intet Menneske kan raade, da selv den, der skal vælge, næppe kan vælge efter overvejende, fornuftige Grunde, men maa lege Blindebuk, da det tilkommende binder for hans Øjne . . . Raade dig kan og bør ingen, og jeg kan allermindst; men fylde Papiret med Betæneligheder, *pro* og *contra*, kan jeg.« Kærulf kunde dog meget vel begrunde sine Betæneligheder. Han kendte sin Rahbek: ». . . Er man vis paa, at det, man i 11 Aar opofrede sin Lyst og Tid, fordi Lysten slumrer, da man synes at se sit Arbejde frugtesløst, ej vil komme igen og Lysten opvaagne, og det med forøgede Kræfter, og var man da lykkelig?

Betænelig er Indtrædelsen i denne Stand, men dobbelt betænelig maa den være for den, som ej kan tro paa Balles System! Jeg tvivler ikke om, at jo baade du og jeg kunde paa vor Samvittighed bliver Præster og stifte Nytte . . .; men vist nok er det, vi oftere vilde prædike om gode Gerninger, om Dydens Skønhed, om Guds Almagt, Visdom og Godhed end om — — —« Hvad disse Streger dækker over, er et »Samvittighedsspørgsmaal«, som Rahbek ikke vilde besvare for nogen »Storinkvisitor«. Paa Grund af denne Hemmelighedsfuldhed er det udeladte Ord nu særdeles velkendt. B o r c h har tilføjet det i sit Eksemplar af »Erindringerne«*), og Fr. Rønning, der har fundet Brevet blandt Rahbeks Papirer, meddeler det i »Rationalismens Tidsalder« (III. a S. 252). Der staar T r e e n i g h e d e n.

Kærulf var ikke blind for, at der i Rahbeks Natur var meget, som stemte overens med Oplysningstidens Præsteideal: »Det er sandt, at et Hjerte, der er skabt for den huslige Lyksalighed, vel og maa kunne finde den paa Landet, hvor den egentlig har hjemme; at det gode, vi kan udrette i Verden, bør være os vigtigt, og at faa dertil har den Evne og Lejlighed som Præstestanden, og endelig, at du i din hele Forfatning kan øjne en Havn der, da du ellers kun ser et oprørt Hav og ej synes at kunne naa den Havn, du egentlig vilde til; at vore Forbindelser nu maaske om kort Tid adspredes og ophører, og hvad har, hvad er vi da? Et litterarisk Arbejd, saa vel som det, du kunde vente

*) I dette Eksemplar er nogle Oplysninger tilføjede »efter Rahbeks eget Opgivende«. Det ejes nu af Etatsraad Hegel, der velvilligst har stillet det til min Raadighed under Udarbejdelsen af nærv. Skrift.

at sættes i ved Teatret, ledsages af saa mange Cicaner og Fortrædeligheder, at man vel har Aarsag at grues derfor.«

Som sagt: Kiærulf kendte Rahbek. Han havde gennem et langt og inderligt Venskab lært at dømme rigtigt om hans Karakter, og Brevet yder et godt Bidrag til Rahbeks Karakteristik. Han vilde sikkert kunne blive en dygtig Morallærer og Opdrager ogsaa paa Prædikestolen, en udmærket Vejsiger til Dyd og gode Gerninger. Men det var ogsaa givet, at der vilde komme de Dage, da Dramaturgen og Æstetikeren vilde slide og flaa i Præstekjolen; — »og var man da lykkelig?« Efter disse Overvejelser fik Rahbek »snart Ende paa denne Episode af sit Livs Drøm«, og saa var det, han kastede sig over Magisterkonferencen (se foran S. 171). Det blev et Arbejde, som selv i Rahbeks travle Liv var et Særsyn. Men ogsaa det var forgæves. De Penge, Faderen havde laant ham, mens det stod paa, var forlængst opbrugte »og havde taget flere med sig«. Alle Sunde syntes lukte, og Rahbek følte sig i den følgende Tid mere nedbrudt og ulykkelig end nogensinde. De gamle »Confessions« fra en lignende Krise for en 8 Aar siden blev draget frem igen og i forkortet Form affattede som et Brev »Til Literatus J. Kiærulf og Højesteretsadvokat Aagaard«, med Tilskriften: »fra deres Ven, som, naar de modtager dette, ikke mere er til«. Brevet er paa een Gang Rahbeks literære Testament og hans Livsbekendelse:

»Paa en Tid, da mit Liv er mig saa meget til Byrde, og da jeg saa inderlig ønsker min Død, er det naturligt, jeg vover at haabe den, at haabe, at den overspændte Streng vil briste. Det Haab at blive lykkelig paa Jorden, forlod mig tidlig, og Haabet om at blive gavnlig var i mange Aar mit Nødanker; ogsaa det brast omsider, og jeg drev længe om mellem Kummer og Lede til Verden — inden jeg omsider led Skibbrud eller kom i Havn. Imidlertid vover jeg dog endnu at tro, at jeg ikke har været aldeles unyttig for mine Medborgere, og jeg har derfor det Ønske, at mine Bestræbelser ikke aldeles skal forgaa. Jeg frygter desuden ikke mindre for at skæmtes med Bogtrykkergerighed eller at stilles i min Nøgenhed til Skue af alt for overbærende Venskab. Jeg overdrager derfor herved min ældste og kæreste Ven, Jørgen Kiærulf, den Omhu, naar jeg er død, at samle de af mine Arbejder, som kan fortjene at forelægges Verden, og at besørge dem udgivne, ligesom jeg og herved giver ham Fuldmagt til at

affordre og modtage alle mine Papirer af mine Frænder, og beder jeg hjerteligen — ved al den Kærlighed, min Fader har vist for mig, at disse min Ven uigennemlæste og urørte maa overgives.

Til Medhjælp i denne Forretning, der ikke vil være hans vennehulde Hjerte ubehagelig, og der vil genkalde ham ofte den ærligste af alle hans Venner — beder jeg ham at formaa min Ven, Advokat Aagaard, min Muses troeste Ven i hendes sidste hændende Dage. Jeg har intet andet at efterlade disse mine Venner end mit Minde, men dette være dem helliget! Jeg smigrer mig med, at det skønnes muntre Dyrkere vil tillade min Ven Kærulf stykkevis at forelægge dem dette deres gamle Medbroders sidste overblevne, og at de da vil prøve og forbedre det med al den Raadighed, de i mit levende Live havde over mine Arbejder.

Skulde mit Ønske først opfyldes paa en Tid, da min Ven Kærulf ikke var her, og da tillige min inderlig elskede Ven Magdalous Cold, der Kærulfs Lod i saa Fald først skulde tilbydes, var saa overvældet med Arbejde, saa at han maatte vise dette Venskabshoveri fra sig, da bliver min Landflygtigheds Staldbroder O. I. Samsøe den Ven, der gaar ind i Kærulfs Forpligtelser.

Skulde mine Medborgeres Yndest vokse ved min Død, saa at ved mine Arbejders Udgave noget Overskud kunde ventes, da beder jeg, at man i Tide vilde formaa min ældste og kæreste Veninde, Mad. Rosing, at tilstede, at hendes Portræt, som da for Overskuddet maatte besørges malet af Juul og stukket af min Ven I. G. Preisler, maatte sættes for ved mine samlede Arbejder, som skulde tilegnes hende — med en Tilegnelse, som findes blandt mine Papirer. Der vil tillige findes en ikke ubetydelig Samling Materialier til min Biografi, som jeg gerne ønsker skrevet af min Kærulf med den Upartiskhed, Redelighed, Frimodighed og Forsigtighed, som han har berettiget mig til at vente. Mit Liv, min Tænke- og Handlemaade maa ikke sminkes, men uskyldige maa ikke drages ind i min Fordømmelse. Jeg ejer en Veninde, hvis fine Følelse, hvis skarpsindige Menneskekundskab og hvis medynksomme Deltagelse i min Kummers mørkeste Dage sætter hende i Stand til at være deres sikreste Vejleder, og hun vil ikke nægte en ulykkelig, som hun engang yndede og stedse ynkede, denne sidste Velgerning.«

og Guds Naade med et lykkelig Ende, men af Guds Barmhertighed er jeg ogsaa indvirket i den samme Naade. Jeg vil ogsaa med Guds Naade og Guds Barmhertighed blive en Gudsmand og en Guds tjenestemand. Jeg vil ogsaa med Guds Naade og Guds Barmhertighed blive en Gudsmand og en Guds tjenestemand. Jeg vil ogsaa med Guds Naade og Guds Barmhertighed blive en Gudsmand og en Guds tjenestemand.

Min Brøder! Guds Naade og Guds Barmhertighed er min Tro, min Betragtning, og min Høbetid. — Min Brøder! Guds Naade og Guds Barmhertighed er min Tro, min Betragtning, og min Høbetid. — Min Brøder! Guds Naade og Guds Barmhertighed er min Tro, min Betragtning, og min Høbetid.

Min Brøder!
18 April 1788.
Rahbek

Rahbeks Haandskrift.
(Slutningen af R.s litterære Testament.)

Han testamenterer Kjærulf og Aagaard sine Bøger og slutter med at sige: »Deres Tak være Forretningen selv og den Tanke, at min Aand vil med blid Erkendtlighed se ned til deres venskabsfulde Bestræbelser, dersom denne Aand ellers er nogensteds efter sin [!] Død.

Bakkehuset, d. 18. April 1788«^o).

Rahbek har sikkert paa denne Tid ikke blot ønsket, men virkelig ventet sin Død. Aldrig havde han legemlig og sjælelig været dybere nedbøjet. Men hans Natur var saa forunderlig elastisk, — og altid i stærke Svingninger. Naar han var dybest nede, kunde han pludselig mande sig op og vise sig livsfriskere end nogensinde. Strengen, der den ene Dag var nær ved at bryde, kunde den næste stemmes til en lystig Drikkeviser.

Det, der denne Gang holdt Liv i ham, var de Privatforelæsninger, han samme Efteraar paabegyndte, og som gjorde en saa ukendt Lykke (se foran S. 175 f.) Rahbek fik igen Følelsen af at have faaet noget at leve for. Men han savnede derfor ligefuldt noget at leve af. »Han levede,« skriver han, »i de mest trykkende Kaar, han nogensinde havde prøvet . . . Baade Kasse, Erhverv og Kredit var borte.«⁷) Han havde ikke andre Klæder end dem, han skulde bruge til sine unge Roller i Privatteatrene, og uden Overfrakke ydede de ham kun ringe Beskyttelse mod Vinterkulden paa hans lange Vandringer fra og til Bakkehuset. Endnu værre var det med Fødtøjet: Han havde større Skomagerregning end Sko- og Støvleforraad. I November og December Maaned gik han inde og ude med elegante, tyndsaaledede og tyndslidte Dansesko og sorte Silkestrømper. Sin Husleje paa Bakkehuset havde han ikke betalt for de sidste Maaneder, og den skikkelige, men ingenlunde velhavende Vært havde udfundet en meget raffineret Maade at rykke ham paa. Han dristede sig ikke til at forstyrre sin lærde Logerende, naar denne sad forskanset bag Eschenburg, Lessing og Gruber og forberedte sig til Forelæsningerne. Men hver Middag indfandt han sig tillige med Rahbeks Middagsmad for at krydre det tarvelige Maaltid med høflige, men bestemte Krav paa sit Tilgodehavende. Omsider mistede Rahbek rent Appetiten og overlod Valpladsen til Værten og Vandgrøden, mens han selv gik og halvsultede inde i Byen, naar ikke en eller anden af Vennerne bød ham med sig hjem til et Maaltid.

Men heller ikke i Byen havde han Fred. Et Par ihærdige Rykkere, der ikke havde Bakkehus-Værtens Ærbødighed for Videnskaben og omsider var blevet trætte af den lange Vandring til deres Kreditors Bolig, stod nu hver Dag og ventede paa ham paa »Sneedorfs Trappe«, for at tage imod ham, naar han forlod Auditoriet. Rahbek maatte skjule sig blandt sine Tilhørere og sørgede i Regelen for at faa Rein og Zetlitz under Armen for saaledes uantastet at slippe over Gaden.

Nytaarsaften 1788 havde nogle Venner indbudt ham til at fejre Aarsskiftet paa »Bjørnsdal«. Før Aften gik han op til sin Bogtrykker for at faa sit Aarsregnskab gjort op. Det viste sig, at hans Tilgodehavende beløb sig til den Summa 5 Rigsdaler. Med denne Kapital i Lommen gik han det ny Aar i Møde paa »Bjørnsdal«. Undervejs havde han god Tid til at gaa og overveje sin Stilling: ». . . Disse er nu de sidste 5 Rdlr., du ved Udvej til. Naar du nu har fortæret dem, hvad gør du saa? . . . Din Nar, brug nu dem først og tænk saa paa det!« »Og skulde det meget undre mig,« lægger han i sine »Erindringer« til, »om ikke just i Følge disse Betragtninger i det mindste een Champagneprop mere var sprungen den Aften.«

Den samme Nytaarsnat døde Moster Lyne. Da Rahbek næste Dag indfandt sig til Middagen i sit Hjem, blev han modtaget med det Budskab, at han havde arvet 12000 Rdlr. Det forekom ham, at Verden pludselig forandrede sig: Det bølgede i ham med nye Planer og Forsætter. Nu var han endelig sin egen Herre og kunde indfri sit gamle Løfte til Muserne »at give dem et udelt Hjerte«. Det gjaldt blot om ikke at tage nogen overilet Bestemmelse, det hastede ikke, han beholdt jo Valget i sin Haand. Foreløbig havde han mest Lyst til at drage i Krigen. Der var udbrudt Krig mellem Sverrig og Rusland. Danmark var ved Forbundsaftaler forpligtet til at hjælpe Rusland med en vis Styrke. Et norsk Hærkorps blev sat paa Krigsfod og i Træfningen ved Kvistum bro tog Kronprins Frederik og hans Svigerfader Prins Karl af Hessen 8000 Svenske til Fange. Den almindelige Folkejubil over denne Daad greb ogsaa Rahbek, saa han besluttede, »naar Krigsbasunen kaldte paa ny at melde sig som frivillig til at følge Frederiks Fane«. Han bevarede hele Livet igennem sin brændende Lyst til Heltedaad i Kampen og kunde ikke tænke sig nogen herligere Gravskrift end den tyske Digter Kleists: »Han levede for Muserne og faldt for Fædrelandet«. Kri-

gen med Sverrig blev dog ikke fortsat, og Rahbek maatte endnu vente i mange Aar, før han fik Lejlighed til at vove Livet for Fædrelandet. Han nøjedes da med foreløbig at købe sig en ny blaa Flakke med blanke Knapper for at kunne spille sin Yndlingsrolle som Officer i »Borups Selskab«. Saa betalte han sin Gæld og en Mulkt paa 12 Rdlr. til Drejers Klub for uafleverede Bøger, da Biblioteksdirektionen fandt det billigt, at han afgav 1 % af sin Arv. Og mens han videre overvejede, hvad han bedst skulde bruge sine Penge til, »var Summen til Ende, før han ret tog sig vare«. Hans Gæld havde i Virkeligheden været langt større, end han selv anede, og da han desuden med sædvanlig Redebonhed ogsaa hjalp ædskillige af sine nødlidende Venner, stod han, inden Aaret var omme, lige saa tomhændet som den Nat, det begyndte. Og samtidig brød Stormene igen løs udefra. Striden mellem ham og Tode »opflammedes til en Grad, saa den var paa det allernærmeste at gaa udenfor en litterarisk Stridigheds Grænse og indankes for Næveretten«. Hertil kom Holgerfejden med alle dens bitre Momenter. Rahbek befandt sig paa ny i en Bølgedal. Han følte, at »hans Rolle var ude«.

Hans tyske Venner kaldte paa ham, og han drog for anden Gang i Landflygtighed (se foran S. 157). Det var i 1789. I November Maaned samme Aar vendte han tilbage igen; men det var hans faste Beslutning atter at drage bort, naar han havde ordnet sine Forhold hjemme, og da aldrig mere komme igen. Men saa kom Udnævnelserne til Professor i Foraaret 1790, Forholdet til Vennerne, især Rosings, kom atter paa en bedre Fod, og en fædrelandssindet Mand foreholdt ham det upatriotiske i at unddrage det Fædreland, han saa ofte havde lovpriset, sine Kræfter. Saa lod han da endelig Rejseplanerne fare. Hans »Prøveaar« var til Ende, og han stod ved Begyndelsen til en ny Akt af »Dramaet« — sit Livs »Krisis«. — Den frie Literat er blevet Embedsmand, *Alma mater* har besejret *Melpomene*. Er hermed de økonomiske Sorger slukkede og det rastløse Bohémeliv afsluttet? Professorgagen var 200 Rdlr. om Aaret; Bestallingen kostede 163 Rdlr. Dem betalte ganske vist Faderen, der gerne bragte dette Offer, skønt man paa »vedkommende Sted« undrede sig over denne Flothed, da man betragtede det som en Selvfølge, at de daarligt lønnede Professorer søgte om Afslag i den uforholdsmæssige Udgift. Rahbek regner ud, at naar han til ovennævnte 163 Rdlr. lagde Rangskat, og hvad Lys og

Brænde ved Forelæsningerne kostede, blev Nettoindtægten af hans Professorats første Aar med en rund Sum 2 Rdlr. — det var akkurat det samme, som første Bind af »Prosaiske Forsøg« havde givet. Dette Regnestykke lover ikke godt for den omspurgte økonomiske Balance. Ikke større Indflydelse fik Professorværdigheden paa hans private Livsførelse. »Jeg vedblev Sommer og Efteraar,« skriver han, »at føre det Adspredelsens Liv, jeg den Vinter mere end nogen Sinde kastede mig i, og som mange samstødende Omstændigheder aldeles mod min egentlige Tilbøjelighed bandt mig til.«

Til Drejers Klub og Borups Selskab var nu ogsaa kommen Norske Selskab, hvor han blandt de raske Ynglinge følte sig bedre hjemme end noget andet Sted. Man har ofte set det fremhævet som et Bevis paa Rahbeks Fordragelighed og som Støtte for den sædvanlige Beskyldning for Holdningsløshed, at han paa een Gang kunde være Medlem af Norske Selskab og Drejers Klub med det deri optagne Literaturselskab.

Forholdet er imidlertid ikke saa mærkværdigt: De forrige Tidens literære Kamplyst var forsvunden. Drejers Klub var et Samfund af Bedsteborgere, der fremfor alt ønskede Fred og Fordragelighed, naar de endelig havde unddraget sig Dagens Byrder og Besvær.

Den samme Fredens Aand raadede i Norske Selskab, selv om man dér i Modsætning til Drejers Klub søgte at bevare »den skønne Ungdommelighed«, der fra tidligere Dage havde gjort sig gældende i dette Samfund. Det var intet literært Oppositionsparti længer: »Der var overalt i Literaturen, hvad Engelskmanden kalder *a coalition on the broad bottom*. Ewaldianere og Wesselianere boede ikke alene fredelig ved hinandens Side, men gjorde endog paa en Maade fælles Sag mod det saakaldte Tyskeri, som den Tid i literarisk som i politisk Henseende var Dagens *bête noire*.« De politiske Stridigheder havde afløst de literære, og det var ikke paa den Valplads, Rahbek ønskede at vinde sine Sporer. Han yndede derimod i høj Grad »en Koalition paa bred Basis«, — vilde gerne se alle sine Venner paa samme Grund.

Men noget virkeligt Livsindhold gav dette Klubliv jo ikke, og Rahbeks Længsel efter rolige, hjemlige Forhold voksede stadig. Han var nu igen en hyppig Gæst hos Rosings, — det var Ophelia, der som før nævnt paa ny havde draget ham til Huse,

da han blev hendes Lærer. Forholdet mellem Rahbek og Mad. Rosing havde nu ændret sig en hel Del. Han vedblev vel stadig at bevare sin Beundring og Kærlighed til hende; men han kalder hende ikke mere ved »Dagbogens« stærke Navne »Elskede« og »Engel«; hun er nu »gode Moder«, og i Brevene er han hendes »hængivne Søn«.

I sit gamle Fristed, det Rosingske Kvistværelse, havde han i denne Tid sit Livs lykkeligste Timer. Selv Bakkehusets Stuer vandt aldrig en tilsvarende Plads i hans Hjerter. Her fandt han den Forening af Venskab og Natur, der skulde til for at gøre hans Lykke fuldkommen: »Denne ensomme Stilhed midt i en da endnu ganske levende Slotsby, den venlige Have under mine Vinduer, de mig saa dyrebare Mennesker, de vævre smaa, der oplivede den; hine gamle Skovtræer i Burleighs Lund ligefor*), Fuglene, som ved Daggry bød mig Godmorgen, mit Skrivebord i Vinduet, som jeg aabnede, naar jeg flyttede ud [til Fredensborg], og som ikke lukkedes, før jeg tog ind [til Byen], og hvor jeg uden at rejse mig af min Stol kunde naa at aabne Døren bag mig, naar en af Glutterne bankede paa, medens jeg kunde række paa begge Sider af Værelset til mine Smaaahylder under Skraataget«⁷⁾). Det er dette Eden, hans Tanker dvæler ved, naar han i Tilskueren priser Landlivets Velsignelser: »Mangen, som Verdenskundskab, dyrekøbt ved Erfaring, gør mistroisk og tilbageholden i Byen, genfinder her sin Tro paa Mennesker og Dyder, bliver aaben og veldømmende, som han var skabt til at være. Her udgydes Hjertet friere i Venskabsbarm, her forvindes nagende Kummer, her lindres endogsaa de Saar, som ikke hist kan læges.« Selv naar Rosings om Efteraaret var flyttet til København, kunde Rahbek blive tilbage paa sin kære *Villa rustica*. Paa det gammeldags, fløjelsagtige Tapet, der klædte de lave, skraa Vægge, nedskrev han sit Hjertes skiftende Stemninger. Et Sted kunde man finde et langt Citat af Rousseau, det skønne Lykkeudbrud fra Genferens glade Dage i det elskede *Charmettes*: ». . . Jeg stod op med Solen og var lykkelig, jeg spadserede og var lykkelig, jeg var blandt mine og var lykkelig.

*) Rosings Hus i Fredensborg er det nuværende Jernbanehotel. Den Kvist, Rahbek beboede, vender ud mod Landevejen (Jernbanegade). Paa den modsatte Side af Vejen laa en lille Lund, som tilhørte en Silkefarver Joh. Burley, hvis Ejendom er ombygget til det nuværende »Hegelsmind«.

Jeg gennemløb Skovene, Bakkerne, jeg omvankede i Dalene, jeg læste, jeg var ørkesløs, jeg syslede i Haven, jeg samlede Frugter, jeg tog Haand i med Husgerningen, og Lykken fulgte mig overalt. Den var ikke i nogen Ting, der lader sig opgive, den var ganske i mig selv, den kunde ikke forlade mig et Øjeblik.

Et Udtryk for en mere dystre Stemning giver det lille Vers under Vinduet, som han skrev ved Afskeden med sit Fristed (1795):

Farvel, farvel! Tak for hvert Glimt af Glæde,
 Saa sjældent det end var, jeg hos dig nød:
 Men dobbelt Tak, fordi du lod mig græde
 Uset, uspottet i dit trygge Skød.
 Maaske jeg aldrig, aldrig ser dig mere,
 Af idel Tab mit Liv en Kæde er.
 Men evig helligt skal det Fristed være,
 Jeg fandt i Livets værste Dage her.⁸⁾

Til et »Fristed« hørte ikke blot »den fredelige Vraa«, som han selv havde fundet paa Bakkehuset, — der hørte ogsaa først og fremmest en Kvinde. Den haabløse Forelskelse i Mad. Rosing havde hidtil hindret ham i at finde Hvile i et Kærlighedsforhold til nogen anden. Nu havde Aarene endelig hævet Fortryllelsen; hvad skulde nu hindre ham i at stifte eget Hjem! Hans Følelser for Ophelia spillede stærkere ind i disse Planer, end han selv vilde indrømme. I sine »Erindringer« omtaler han hende som »en kær Søster, en moderlig dyrebar Venindes elskværdige Datter; men som jeg just, fordi jeg fra hendes Vugge havde set hende med disse Øjne, tænkt mig hende i dette Forhold, aldrig kunde komme til at se med andre, tænke mig i andet, aldrig kunde betragte hende som den, der kunde blive mig en Kæreste, Brud eller Hustru«. Men der var noget hos Rahbek, som hans Venner med en Forbindelse mellem hans Fornavn og Ewalds djærve Fisker, Knud, kaldte hans Knuds-natur — et Træk i hans Karakter, som man bedre lærer at kende i hans Fortællinger end gennem hans Selvbiografi. I Borchs Eksemplar af »Erindringerne« (IV. S. 416) røbes Knudsnaturen i Forholdet til Ophelia. Under en Koppeepidemi var hun blevet angrebet af denne uhyggelige Sygdom, og da Vennerne engang udtrykte deres Bekymring for, hvem der skulde tage sig af hende, hvis hun for Resten af sit Liv blev koparret, udbød Knud: »Det skal F....n g... mig jeg!« Ingen kan

tvivle om Beskaffenheden af de Følelser, der har dikteret Rahbek dette Svar; og det blev ogsaa en Tid lang beæragtet som en Selvfølge, at de to skulde have hinanden. Men Rahbek har sikkert aldrig »erklæret« sig for Ophelia. Hun overvandt Sygdommen helt og forlovede sig med den unge J o h. C h r. D r e w s e n fra Strandmøllen. 1798 stod deres Bryllup. Rahbek havde dog ikke dermed opgivet »at se sig om efter den, der kunde forvise sig hans Højagtelse og Hengivenhed«. Mens Ophelia i den livlige og aandfulde Strandmøllekreds blev erobret af Drewsen, fandt han i den samme Kreds en anden ung Pige, som vakte nye Forhaabninger i hans Hjerte. Det var den unge Skuespillerinde, E l l e n M a r i e S c h m i d t, som han i sine Digte og »Erindringer« benævner »Polly«*). Hun hørte til den lyse, blonde Type, som nu engang var blevet Rahbeks Skæbne. Og saa gentog den gamle Historie sig: »Os begge uvitterlig og uforvarende vandt hun daglig mere og mere mit Hjerte«. Det var jo paa den Maade, hans Forelskelser plejede at komme. Naar de muntre Aftener med Dilettantkomedie og literære Diskurser paa Strandmøllen var forbi, fulgtes et stort og lystigt Selskab ad ind til Byen. Der var Brødrene Stephen, Carl og Peer Heger, deres Søstre Kamma og Christiane; Ellen Marie Schmidt, den unge Adam Oehlenschläger og R a h b e k. Hele tre Ægtepar skulde fremgaa af denne Kreds; men de rette Konstellationer var endnu ikke dannede.

*) Oprindelsen til dette Navn har litteraturhistorisk Interesse, fordi det paa en Maade danner Begyndelsen til et helt nyt Sprog, velkendt i den danske Literatur: Bakkehussproget. Det hed oprindeligt *Poloniæ*, d. e. Polen, og opstod først, da Rahbek havde faaet Kurven af Jfr. Schmidt. I den første Fortvivlelse undertegnede han enkelte af sine Digte »*Finis Poloniæ*« — den polske General Kosziuskos Ord, da han i et Slag mod Russerne styrtede saaret af Hesten og i sit Fald anede Polens Undergang. Af Polen dannedes senere det mere poetiske Polly. »Heraf udviklede sig«, skriver Rahbek, »lidt efter lidt en egen Nomenclatur mellem min første fortrolige Br. E og mig. Vi forfulgte Ideen og betegnede samtlige i denne Akt af mit Livs Drama indflettede Personer med Navne af dem, der figurerede paa den politiske Scene«. Den omtalte »Br. E« er ingen anden end Carl Heger, som med den Hegerske Sprogforvirring søger at oplive den ulykkelige Rahbek, der nedbøjet vandrer over sit Babelstaarns Ruiner. I samme Hensigt har Kamma sikkert ofte benyttet dette Sprog paa Bakkehuset. (Erindringer IV. S. 467, jfr. Hegels Eksemplar.)

Baade Stephen Heger og Oehlsenschläger var forelskede i den smukke Jfr. Schmidt, — og hun havde tillige vundet Rahbeks Højagtelse. Han havde det Fortrin frem for sine unge Medbejlere at kunne vandre alene med hende det sidste Stykke Vej til hendes Hjem, »hvilket dog ikke i mindste Maade syntes at nærme dem til hinanden«⁹): Rahbek havde ikke sin Styrke i Konversationen; men en Aften fik han Samtalen drejet hen paa sit Yndlingsemne: Kunstnerværd og Menneskeværd. Her kunde han benytte sine Breve fra den gamle Skuespiller, og han blev pludselig varm og veltalende: »Dette blev uden Tvivl det første Led til, at vi blev hinanden mindre fremmed, meddelte hinanden vore Tanker om de Mennesker, vi levede med og imellem, om forskellige Begivenheder, vi begge var Vidne til og for det meste ansaa med samme Øjne o. s. v.«. — I de Kredse, hvor Polly færdedes, var Literatur et yndet Samtaleemne, men hun havde læst saa lidt og kunde vanskeligt tale med. Vennerne vilde gerne hjælpe hende til Rette, og intet laa da nærmere end at henvende sig til den Autoritet, de havde i deres Midte: Professoren i Æstetik ved Københavns Universitet. Ingen var nærmere end han til at vejlede hende og laane hende Bøger, »og saaledes fik han Foden ind ad hendes Gadedør, hvor Skillepunktet hidtil havde været«.

Saa viste det sig, at Jomfruen ikke kunde læse Tysk, og Vennerne vedtog, at Rahbek ogsaa skulde læse Sprog med hende, »hvilket han lod sig finde ganske tilbøjelig til«. Nu var Udenværkerne erobrede, det afgørende Øjeblik er nær. Rahbek begynder at citere, hvilket i slige Situationer bebuder en Afgørelse:

Saa tidt man kommer som en Ven i Huset,
At man omsider gaar som Elsker bort igen. (Baggesen.)

»En klog og huld Veninde« maatte dog »med Vennehaand røre hans Øjenlaage, før han indsaa sin virkelige Tilstand«. Han udsatte dog endnu en Tid Frieriet; thi fra Barndommen af og hele Livet igennem havde han maattet høre saa meget om sit »ufordelagtige Udvotes« og i Perioden Ophelia tillige om sin Alder, »der ikke var for en ung Pige«, at han nok kunde have Grund til Forsigtighed.

Vinteren gik og efterfulgtes af en uforglemmelig Forsømmer

Med underlige Vandringer
Ved Aftenrødens Trylleskær.

Men Rahbek klarede den farlige Aarstid. Om Sommeren boede han som sædvanlig i Fredensborg, men da han om Efteraaret 1795 vendte tilbage til Byen, »blev der pludselig Allarm i hans Lejr«: Polly havde faaet en ny Frier. »Det gjorde mig saa begribeligt, at jeg, alle Arnekiæriderer og Forsætter til Trods [ingen Forlovelse uden Levebrød!], besluttede mig dertil«. En Eftermiddag efter sine Forelæsninger gik han op til Polly. Det blev efter Rahbeks egen Skildring at dømme ikke nogen lystelig Frierfærd:

»Det var mod al Sædvane maaske den tungeste Gang, jeg har haft at gaa i mine Dage. Nu var jeg der og skulde tale; men endda var det lige nær. Ordene vilde ikke frem, saa meget mere som hulde Polly, der vel mindst drømte om, hvad der saaledes tyngede mig, mildelig og venlig søgte at trøste og opmuntre mig . . . Klokken blev nu mod seks, jeg skulde gaa, blev vel endog venlig mindet derom, og endda var det tunge Skridt ikke sket. Tilfældig laa Ifflands »Myndlinge« paa Bordet; jeg greb den, kastede anden Akts sidst Scene op, hvor Philip Brook har en lignende Erklæring at gøre, rakte hende den uden at være i Stand til at sige et Ord, men i et Sindsoprør, der ikke var at miskende. Hun tog Bogen, læste, ilte ud af Værelset, lod sig undskylde, at hun ikke kom tilbage . . .« Næste Morgen modtog han Pollys Nej gennem en kær fælles Veninde. Han fik dog ikke Tid til at opholde sig længe ved denne Skuffelse, som større Sorger og tungere Tab hurtigt bragte ham til at glemme. Efter en Dag under hvileløs Omstrejfen i Byen vendte han om Aftenen hjem til sin Faders Hus. Der laa den gamle Jacob Rahbek og ventede ham paa sit Dødsleje. Knud Lynes ørkesløse Vandringer blandt Myrterne var forbi for dengang; nu gik hans Vej atter blandt Cypresserne. Blandt alle de Minderuner, Rahbek har ristet over sine hedengangne kære, er ingen smukkere end de, han satte over sin Fader. For sin egen Lykke i Verden priser han den Gud, »der ogsaa paa mig har opfyldt sin Forjættelse, at lønne paa Børnene Fædrenes Dyder«. Han gengiver i sine »Erindringer« den Artikel, han skrev i Tilskueren til Faderens Minde under Mottoet: Paa hin Side Graven rækkes Dyden sin Krans (IV. S. 412). Et lille Vers fra samme

Tid »Suk ved min Faders Grav« er optaget i »Poet. Forsøg« II (S. 146):

Fader, lad mig komme dig ihu,
Mindes, lære, arve dine Dyder,
At naar Døden Timeglasset bryder,
Jeg da kan henslumre blidt som du.

Jacob Rahbek blev begravet paa Assistens Kirkegaard. Samme Aar (1795), kun en Maaned efter Faderens Begravelse, stod Rahbek sorgbøjet ved en ny Grav — i Flok med Fædrelandets bedste Mænd. »Borgerfrihedens første Apostel, Sandhedens utrættelige og uforfærdede Kæmpe, Tænkeren, Vismanden, Borgeren T a c i t u s R o t h e havde nedlagt den Dannishedens Vandrestav, ved hvilken han saa lang en Række af Aar havde betraadt den Ærens og Borgerværdets Vej, som han ikke uden Føje kan siges at have brudt for sine Medborgere«. Kortere kan Rahbek ikke fortælle, at T y g e R o t h e var død. I hans Bortgang saa Tilskueren det samme Tab for Danmarks offentlige Liv, som den unge Rahbek ved Roses Død havde spaaet Skuepladsen. De havde begge, hver paa sit Omraade, været hans Lærere og Mestre. »Har jeg fra tidlige Aar faaet Ærbødighed for Skribentens Kald, har jeg ved at erfare, hvad han kunde udrette, lært at erkende, hvad han skulde og burde virke, er vor fælles genfiske Lærers herlige Valgsprog: S a n d h e d a t h e l l i g e L i v e t tidlig blevet dybt, jeg tør sige uudslettelig indskrevet i mit Hjerte, da — det siger jeg uden mindste Betænkning — er det Tyge Rothe, jeg har at takke«.

Med dette Tab udrandt Aaret 1795. Allerede Nytaarsaften 1796 indvarsledes et nyt og endnu smerteligere. Den gamle Vennekreds havde som sædvanlig den Aften været samlet; Sjælen i det lille Samfund var Rahbeks mangeaarige Ven, hans »Landflygtigheds Staldbroder« O. J. S a m s ø e, der, da han ud paa Natten naaede hjem, opdagede, at han havde glemt sin Gadedørsnøgle. Han maatte da en Tid lang staa uden for sin egen Dør i sine tynde Selskabssko. Natten var fugtig og kold, om Morgenen vaagnede han med Feber. Det blev en alvorlig Sygdom, og det stod snart Vennerne klart, at ogsaa hans Dage var talte. Natten mellem 23. og 24. Januar sov han hen i Rahbeks Arme »saa stille og blidelig, som hans skønne, skyldfri Liv fortjente«¹⁰). Samsøe stod da paa sit Livs Højdepunkt; med hans Død begyndte hans Liv i Literaturen. Dagen efter hans Jordefærd havde »Dyveke« sin første Opførelse. Der er altid Skønhed

over Høsten, naar Sæden er moden, og Rahbek havde da ogsaa den Følelse, da han og Kiærulf med Taarer sank om hinandens Hals over Samsøes Lig, at »det var os, ikke ham, vi begræd«. Med ham faldt det sidste af Oplysnings-Poesiens »fulde Aks«. Nu herskede i al sin Goldhed den Periode, Rahbek i sine »Erindringer« har døbt »Poesiens syv magre Aar« (1794—1801), og han har allerede da haft en Fornemmelse af, at der for ham kun var ringe Glæde at vente af den ny Grødetid. »Jeg tabte saa usigeligt meget i Samsø«, klager han. »Medens saa meget løsnedes og svigtede og brast og brødes om mig, var det, som han, skal jeg sige desuagtet eller derfor, traadte nærmere, sluttede sig fastere til mig«. Det havde været som en stiltiende, gensidig Fortrøstning, hvad Samsø kort før sin Død — paa Rahbeks Fødselsdag — med Armen om sin Vens Skulder sagde til ham: »Vi gamle, vi bliver sammen til det sidste«.

Er det ikke saadan, man ser dem for sig, alle den gamle Tids Mænd, — hele Drejers Klub, »Borgerdyden« og »Efterslægten«, — med hinanden under Armen, mens den ny Tids Dønninger slaar ind mod Danmarks Strande: Vi gamle, vi staa sammen til det sidste! Og saa blev det ham, som havde udtalt Løsnet, der først maatte bort. Een efter een fulgte de andre efter; det løsnede i Rækkerne, Rahbek fik snart Følelsen af at staa ene tilbage — uden Hjem og uden Venner. Men den samme Følelse besjælede i de Tider saa mange andre, ikke mindst efter at den store Ildebrand i 1795 havde lagt saa mange københavnske Hjem i Aske. Derfor opsøgte de ensomme hinanden. I Klubberne og i Borups Selskab var der den Vinter »særdeles livligt«. Nytaarsballet var dette Aar (1796) »ikke blot særdeles talrigt, men ogsaa ualmindelig levende og interessant«.

Rahbek hørte her stadig til den gamle, faste Stok, og der var i de sidste Aar kommen en hel Del unge til — deriblandt Brødrene Heger. Med disse vakre Ynglinge, især med den stilfærdige, kundskabsrige Carl, havde Rahbek paa Strandmøllen sluttet et varmt Venskab. Her traf han ogsaa paa ny Polly. Frieriet havde intet Skaar gjort i deres gamle Venskab: »Jeg kom hyppigere og paa hjemligere Fod med hende end nogen Tid før, saas idelig om hende og med hende, og det var saa aldeles, endog blandt mine nærmeste [mon ikke ogsaa hos Rahbek selv?], den almindelige Mening, at hun blev min«. Officielt erklærede Rahbek dog bestandig, at han kun var hendes Ven. Han vedblev at forære hende Bøger, og i et Eksemplar af Prams

»Stærkodder« skrev han følgende lille Vers til hende, der skulde udtrykke »deres indbyrdes Forhold«:

Det nu omtrent tør være to Aar siden,
 At jeg hos Dem blev Bibliotekar.
 Jeg avancerede med Tiden,
 Lector, Sproglærer, Ven og Raad jeg var.
 De svandt, de svandt de lykkelige Dage,
 Jeg misted Hædersposterne igen.
 Kun een mig intet kan og maa betage:
 At være Deres redelige Ven.

Havde Rahbek, paa Trods af sine egne Erklæringer, endnu et lønligt Haab tilbage, skulde det dog ikke vare længe, før ogsaa det sluktes. En Aften i Oktober Maaned var der Generalforsamling (»Polsk Rigsdag«) i Borups Selskab, der stadig holdt til i de gamle Lokaler, Landemærket 111. Da Mødet var forbi, og »Brødrene« paa Vej til Spisebordet, kom en af Rahbeks Venner hen til ham og meddelte ham, at Jfr. Schmidt var blevet forlovet med Stephen Heger. Rahbek lod, som han allerede vidste det; men ilte dog skyndsomst ind i et Sideværelse »for at fatte sig efter Overraskelsen«. Bag efter ham kom Selskabets gamle Bud »Ampligereren« og rakte ham et Brev. Det var en sirlig liden Billet, skrevet med de klare, smukke Bogstaver, der ligesom danner Overgangen mellem de gamle gothiske og de moderne latinske:

»Lidt efter, at De forlod os, kom vor kære Peer hjem. Jeg ved, De tager saa ærlig Del i alt, hvad der angaar os Søskende, at det vilde være meget unyttigt at bede Dem ikke at være vred for denne Dristighed. De er altsaa saa god at bringe Carl denne gode Nyhed; ogsaa haaber jeg, De skynder paa ham, det er at sige, at han kommer saa snart som muligt. Jeg er i dette Øjeblik saa glad, at jeg næppe selv ved, hvad jeg skriver; dette maa undskyldes, om De ej kan læse disse Linier. Dog haaber jeg stadig, De forstaa det, jeg ønskede De maatte forstaa.

Deres hengivne

Karen Margrethe Heger.

. . . Dog haaber jeg stadig, De forstaa det, jeg ønskede De maatte forstaa! Rahbek stod alene i det lille Værelse — og glemte, hvorfor han egentlig var gaaet derind. Langsomt gik Tæppet op for en ny Akt af hans Livs Drama.

Kære Heiberg!

Jeg kan ikke fortælle mig fra jule at takke Dem, for den store Glæde De vil giøre mig, nemlig: at forære mig Kosterbøden til Dens Indtægt; De vil jo god imødt mig, at jeg er halvt indflydt derved

Tror mig for alting ikke uforstaaet nok til at forlange dem paa alle mine skumle Brev; jeg vil gjerne skrive lidt til Dem for at sænke for Dem; men jeg vil heller endvare endog paa det sænke, end at være Dem til Byrde; thi i julem intet kan overgaa mit tidligere Venkab for Dem, saa kan heller intet overgaa min Frygt for at gælde Dem byrde. Gudens Binde jeg godt min egen Uheldighedskab.

Jeg gaar som et Barn, og ser alle Dukkernes paa det delige skævt; De har været god af forære mig Gud og jule Dem for alle Dens Lykkel! Tævet jeg tak mig aldrig tabe Dens Venkab!

Deres iing hengivne Binde.

H. M. Mathis.

Kamma Rahbeks Haandskrift.
(Et Brev til P. A. Heiberg i Paris.)

2. Forlovelse og Ægteskab.

. . . Thi intet er mer livsaligt i Verden,
 End naar en Mand og en Kvinde med to samdrægtige Hjerter
 Bygge tilsammen i Hus, til Ærgrelse for deres Fjender,
 Men deres Venner til Fryd, og dem selv fortrinligt til Ære.

(Efter Homer i et Brev fra Kamma Rahbek til Poul
 Møller. Oversat af Georg Brandes.)

Karen Margrethe Heger, der hin Aften efter »den polske (poloniske) Rigsdag« i Borups Selskab sendte sin Billet til Rahbek, var Datter af Konferensraad, Landsoverretsassessor Hans Heger. Hendes Moder, Anna Louise, var født Drewsen og Søster til den førnævnte Chr. Drewsen paa Strandmøllen. Forældrenes Ægteskab var ikke lykkeligt. De levede i mange Aar i hver sin Etage af Huset, og selv paa sin Hustrus Dødsleje var Hans Heger ikke at formaa til at besøge hende. Den lille Karen Margrethe har tidlig sluttet sig nær til sin Fader, en i mange Henseender sær, men højtbegavet Mand, kundskabsrig og belæst, opfyldt af talrige vidtforskellige Interesser. Foruden at bestyre sit juridiske Embede drev han et Bryggeri, som var gaaet i Arv til ham efter Faderen, byggede efter sin egen Plan flere smukke Gaarde, var Smed, Snedker, Drejer, Gartner, Tegner, Komponist og Optiker. En af hans Hovedinteresser var Astronomi. Til sine Observationer konstruerede han selv Kikkerter, sleb Linser og lavede Paphylstre. Han var en Mester i allehaanden Paparbejder; sine Æsker dekorerede han med kunstnerisk udførte Figurer og overtrak dem med Fernis. Karen Margrethe var hans ivrige Medhjælper og fik saaledes tidlig den første Færdighed i det Æskemageri, som siden blev en af hendes kæreste Sysler. Hun var dog ogsaa interesseret i hans øvrige Beskæftigelser. Hendes Opvækst former sig helt Rahbeksk: Sin første Opdragelse faar hun gennem Faderen; de arbejder sammen og læser sammen, især Sprog (Tysk, Fransk, Italiensk og Spansk).

Ikke blot ved sin Æskeindustri og de sproglige Studier danner hendes Hjem en Fortegning for Bakkehuset. Det var i mange Aar Samlingssted for Lærde, Digttere, Kunstnere og alle Slags Talenter, hjemlige og fremmede. — I dette Hjem voksede den talentfulde Hegerske Børnekreds op. I de første Aar maatte Karen Margrethe nøjes med sine store Brødres Selskab. Den

ældste, Stephen, og den yngste, Peer, var et Par viltre Gutter, der mindre interesserede sig for Faderens lærde Sysler end for det frie Liv paa Gaden og i den store, dejlige Have, der bredte sig fra Gaarden paa Nørregade helt op til Völdens grønne Skrænter. Den stilfærdige Carl og den lille Karen Margrethe sluttede sig derfor tidlig sammen. Da hun var en 8—9 Aar gammel, fik hun en Søster, der ved Daaben opkaldtes efter Morbroderen Christian og fik Navnet Christiane. Det var hende, der gav Karen Margrethe det Navn, som i over Hundrede Aar har straallet med uslukkelig Glans i dansk Aandshistorie: de to Fornavne blev paa hendes Læber til Ka-ma. De to Smaapiger fik tidlig en Lærer, der paa Grund af sine unge Aar dog var ligesaa meget deres og Brødrenes Legekammerat. Det var Bertel Thorvaldsen. Han boede dengang hjemme hos sine fattige Forældre i Aabenraa; om Aftenen kom han og gav Undervisning og sad da ofte med Papir og Blyant og tegnede Billeder for sine smaa Elever.

Før Københavns Bombardement 1807 var Hans Heger en meget velhavende Mand. Derfor kunde han vedligeholde det levende Samkvem med sin Tids aandfulde Mænd, og i Teatret saa man hyppigt Familien i den dyre Parterreløge (senere Teaterdirektionens Loge). Her havde Rahbek ofte set Kamma sammen med hendes Fader, og hendes ejendommelige, fine Skikkelse havde fængslet hans Opmærksomhed. Hun var saa vidtforskellig fra de stive, pudrede Parykdukker, som ellers fyldte Parket og Loger. Hendes Ansigt var aandfuldt og aabent, de store, blaa Øjne snart tungsindige snart smilende og skælmske — altid lige sjæfulde. Det var disse Øjne, der sammen med den smukt-skaarne Rovfuglenæse gav Ansigtet sit afgørende Præg, — »noget, der mindede om en Falk«, fandt Thiele¹). Det mørke Haar faldt i naturlige, bløde Lokker om hendes smalle, spæde Skuldre. Hun har fra sin Loge naturligvis ogsaa lagt Mærke til Rahbek. Han var jo i Teatret en Skikkelse, alle maatte blive opmærksom paa; hans Indflydelse gjorde sig ofte med lige Styrke gældende paa begge Sider af Rampen, paa Scenen og blandt Publikum. Og saa var han Carls Ven, ofte nævnt med Beundring baade i hendes Hjem og paa Strandmøllen. Carl blev det første virkelige Bindeled mellem den unge Pige i Logen og den store Dramaturg i Parterret. Naar han og Rahbek var sammen, sad han og fortalte paa sin stilfærdige, hjertelige Maade om sin Øjesten,

den lille Søster Kamma, »priste hendes ualmindelige Aandsdannelse, hendes levende og mangesidige Kunstsans, hendes Interesse for og Bevandring i de forskellige Sprog og Literaturer, men frem for alt hendes hjertelige Varme for den evangeliske Adler og den protestantiske Marezoll²)«.

K a m m a R a h b e k .

Sammen med Kamma var han lige saa udtømmelig i sine Lovtaler over Broder Rahbek; og før de nogensinde havde vekslet et Ord, havde de dannet sig et Indtryk af hinanden. I Rahbeks Hjerter herskede dog paa den Tid helt andre Gudinder, og det har vel kun været i enkelte Øjeblikke, det lille mørke Pigeansigt fra Parterrelogen har tegnet sig ved Siden af de lysøjede, blonde. Hun derimod har efter alt at dømme med større Troskab værnet om sit Rahbek-Billede og forlenet det med den haardt tiltrængte Skønhed af sine egne Ungpigerdrømme. Han havde to Ansigter, vidtforskellige og ulige smukke. Hans Ung-

domsven, Medailløren P. L. Gianelli, havde paataget sig at pousere ham til Borups Selskab, men kunde ikke faa det Udtryk frem, han vilde have. Til sidst kastede han Arbejdet fra sig med det Udbrud: »Du skal ikke sidde oftere for mig; nu har jeg nok for det første. Nu skal jeg give Agt paa dig en Spilleaften i Borups Selskab, naar du sidder i Lænestolen for Bordenden, og Stykket er gaaet godt; for saadan vil jeg have dig.« Og

Knud Lyne Rahbek i 30 Aarsalderen.
(Tegning af Poul Ipsen. Orig. tilh. Forfatteren.)

saa formede han det Billede, som en af Rosings Smaapiger pegede paa, naar hun blev spurgt: »Hvor er den smukke Rahbek?« mens hun paa Spørgsmaalet: »Hvor er den stygge Rahbek?« pegede paa Husvennen i egen Person. Rahbek selv omtaler med Tilfredshed denne Forskel paa »sit Hverdagsansigt« og sine »bedre Timers Physiognomi«.

Naturligvis har den skønhedselskende Kamma valgt Billedet af den smukke, glade Rahbek; men endnu skønnere var det, hun havde dannet sig af hans Karakter: Manden af Aand og Kundskaber — og frem for alt, Manden af Hjerte. En Sommerdag, 1. Juni 1794, Kamma var da 19 Aar, mødtes de paa Trappen

i hendes Hjem. I Husets øverste Etage boede en Familie Schønheyder, Rahbeks nære Venner, som han den Dag havde besøgt. Carl Heger var syg og laa paa Hospitalet; Kamma havde set Rahbek gaa ind i Huset, og da han kom ned ad Trappen, stod hun og ventede paa ham og »gik ham med sin skønne Selvbevidstheds Utvungenhed i Møde« for at give ham Underretning om Broderens Tilstand. Samtalen blev forøvrigt ganske kort og betydningsløs. Rahbek er gaaet videre med sine Tanker hos de blonde. Flere Aar senere, da Dagen laa saa langt tilbage, at den var blevet gammel nok til at kunne gøres til en Mindedag, gravede han den op igen og indlemmede den i sin righoldige Samling. Den blev en blandt de mange Sten ved hans Vej, som han elskede at hvile paa for at skue tilbage over sin Livsvandring.

Faa Dage efter dette flygtige Møde saa Kamma ham gaa forbi Vinduerne, i et Hus hvor hun var paa Besøg. Hun havde tilfældigvis faaet to dejlige Ferskener og »tog ikke i Betænkning at søge ham i et fremmed Hus for at bringe Carls Ven de sjældne Frugter,« »som jeg,« forklarer Rahbek, »vel ikke just til mig selv da var i Ord for at gøre meget af.« Mon ogsaa Kammars Ferskener er gaaet videre til en af de blonde? — Siden mødtes de ofte paa Strandmøllen, og hun kom ham stadig med samme Venlighed i Møde. Hun, der ellers saa nødig dansede, rakte dog gerne Rahbek sin Haand til en Engelskdans — skønt han efter Vennernes Udsagn »dansede som en Dragkiste i Jordskælv«.

Gennem den Drewsenske Familie og Bekendtskabet med Carl blev Rahbek indført i Kammars Hjem, og da han først havde faaet Foden indenfor, kom han der ofte. Hans Kontubernal paa Bakkehuset, den frisindede Forfatter Hans Guldberg Sveistrup, der havde været Huslærer paa Strandmøllen⁹⁾, var en nær Ven af Hans Heger. Han var ligesom denne en dygtig Sprogmand og Astronom. Næsten hver Aften sad han og Heger sammen og dyrkede de fælles Interesser, og saa kom Rahbek fra Klubben eller en af de dramatiske Foreninger for at følges med Sveistrup hjem. Her saa han Kamma i sine rette Omgivelser — uden for Teatret og Selskabssalen — lige spinkel og fin, men naturligere og friere i Udfoldelsen af sine yndefulde Egenskaber. Rahbek begyndte at komme ogsaa før Klubtiden. Af det anførte Brev fra Kamma fremgaar det, at han ogsaa havde været der om Aftenen, før han gik til Generalforsamling i Borups

Selskab. Da nu Brevet med de betydningsfulde Slutningslinier traf ham her, just som alle Tvivl om hans fremtidige Forhold til Polly var hævede, følte han, at »Ordet Hændelse vilde være en Bespottelse«. Det var et Varsel! Deres første Møde paa Hegers Trappe var et Varsel, og Fersknerne var et Varsel. Han erindrede, hvorledes han da, ligesom nu i Aften, havde været ulykkelig, Fortvivlelsen nær — og saa havde Varselet mødt ham, uden at han forstod det; men nu kom det for tredie Gang, og da »forstod han d e t, hun ønskede han maatte forstaa«; hendes Billede stod nu for ham, »malet med andre Farver paa anden Grund«, og han befandt sig i en sælsom blandet Stemning af bitter Skuffelse og frydefuld Forventning. Han opsøgte atter Brødrene, der nu sad bænkedede ved det lange Bord om Punchebollen. En af dem havde medbragt en ny Drikkevise med Omkvædet:

Lad os signe Amors Pile,
Drømme Skønhed huld og tro.
Og vil end ej Cloe smile,
Smiler Bacchus evigfro.

Bacchi Smil og Amors Pile gjorde den Aften Rahbek »saa fortunlet i Hovedet, at han fandt sig beføjet at bede Falsen huse sig den Nat, da han frygtede for ikke at kunne vinde hjem.«⁴⁾

Den første, han Dagen efter opsøgte, var Broder Carl. Han følte Trang til at komme bort fra Byen og den gamle Vennekreds, hvor man kun talte om Pollys Forlovelse. Landskrona var paa den Tid berømt for sine gode Fruentimmerhandsker, og om faa Dage (d. 19. Oktober) var det Kammas Fødselsdag; Carl Heger havde ogsaa »Handskeærinder« at udrette, og de besluttede saa at følges ad til Sverrig. Undervejs lagde de til ved Hveen for at tage den landflygtige Malthe Conrad Bruun med om Bord. Opholdet i Skaane blev meget fornøjeligt; men paa Hjemvejen rejste sig »en højst poetisk Storm«, der hvert Øjeblik truede med at begrave Fartøjet i Bølgerne. Rahbek sad sammensunken i Bagstavnen og tænkte paa sin sidste Artikel i Tilskueren, »en Anprisning af Selskabet for Druknedes Redning«. Var det et Omen? Skulde det saa ofte gentagne »Fuimus troes« nu endelig ske Fyldest?

Carl Heger var som sædvanlig tavs og grublende; men fremme i Forstavnen sad Bruun uforfærdet og sang franske Re-

volutionsviser. Det lykkedes dog Baadsfolkene at oplægge Hveen, og de tre Passagerer blev baaret i Land gennem Brændingen. Den 19. Oktober fejredes paa Uranienborg hos Øens Ejer. Rahbek og Carl klinkede i Smug for et Navn, som ikke blev nævnt; thi, som Rahbek Aarsdagen efter skrev til sin Trolovede:

Paa denne Dag landflygtig, kære Pige,
Jeg næppe turde hviske Carl dit Navn.

Næste Dag satte Færgemændene dem over til Strandmøllen. Rahbek havde ingen Hast med at komme hjem til Bakkehuset. Forbindelsen med København faldt i alle Henseender lige saa bekvem herude som hjemme, og i Drewsens righoldige Bibliotek kunde han altid finde de nødvendige Bøger og Blade til en Tilskuerartikel. Driftigheden og Vindskibeligheden paa Stedet var for Elskeren af Borgervirksomhed et nyt og interessant Skuespil. Men frem for alt fængsledes han af Stedets skønne Beliggenhed og Omegnen, »der frembød ham dejlige Vandringer for hans sværmeriske Hviletimer«.

Den følgende Vinter var han en stadig Gæst hos Hegers; men »de glippede Forhaabningers Beskhed« sad ham endnu i Munden, og trods en fortrolig Venindes Opmuntringer var han stadig lige ængstelig for et nyt Frieri. Han tilskrev den 18. December (R.s Fødselsdag) Fru Heger et sikkert meget betydende Brev, som han imidlertid ikke nævner noget om i sine »Erindringer«. Af det nedenfor (S. 264) anførte Brev fra Fru Heger fremgaar det ret klart, af hvad Beskaffenhed det har været: Han har betroet sig til Kammas Moder, og hun har øjensynlig givet ham det bedste Haab; Afgørelsen er derfor næppe kommen »saa aldeles uventet og uforvarende«, som Rahbek i »Erindringer« vil give det Udseende af.

En Aften, den 6. Januar 1797, da han som sædvanlig var kommen »for at hente — Sveistrup«(?)*, sad denne og gamle Heger saa fordybede i astronomiske Beregninger, at Rahbek blev utaalmodig og gik ud i den forreste Stue for at tage sin Frakke paa. Da kom Kamma ud og hjalp ham. Undselig herover vendte han sig mod hende og sagde: »Tak, min gode Pige!« men kom med det samme i Tanker om, at denne Tiltale, som han fra Rosings halvvoxne Døtre havde vænnet sig til, ikke passede

*) Spørgsmaalstegnet er Rahbeks eget.

overfor en fremmed, stor Jomfru og stammede en Undskyldning. Men Kamma saa paa ham med »et huldeligt Smil« og sagde: »Det maa De gærne sige,« hvorpaa Rahbek, der ingen Bog havde ved Haanden, citerede Arnekiær i »Sommeren«: »Maa jeg da ogsaa sige k æ r e, gode Pige?« Svaret blev et Ja, og da Kamma kom op hos sin Moder, betroede hun hende, at »naar Rahbek kommer til Moder i Morgen, kommer han som hendes Søn«. Kammas Forældre tog venligt mod Svigersønnen. Faderen var ved slige Anledninger ikke af mange Ord. Da Rahbek kom for at bede ham om Datterens Haand, vilde han med vanlig Samvittighedsfuldhed betro sin tilkommende Svigerfader sin alt andet end gunstige økonomiske Forfatning; men den gamle afbrød ham: »Nogen videre Forklaring behøver De slet ikke; jeg kender Dem som en retskaffen Mand, der ved, hvad De gør.« Med samme Knaphed gav han sit Samtykke, da nogle Aar senere den fattige Student Adam Oehlenschläger kom for at bede om hans yngste Datter. Han ringede paa Christiane, lagde de elskendes Hænder i hinanden og begyndte straks at tale om andre Ting. Kammas Moder lagde sine Følelser stærkere for Dagen. Blandt Rahbeks Papirer findes det omtalte Brev, som hun skrev til ham paa hans første Fødselsdag efter Forlovelsen (18. Dec. 97).

Det røber en fin og følelsesfuld, men tillige omsorgsfuld og praktisk Karakter og viser Egenskaber hos Moderen, som man ofte vil genfinde hos Døtrene. Brevets første Halvdel, den varme Strøm af Følelser og de energiske Understregninger, vidner tydelig nok om Slægtskabet med Kamma, medens sidste Halvdel lige saa uomtvistelig peger hen paa Christiane.

»I Fjor paa denne Dag, gode Rahbek, var dit første Forehavende at skrive mig til. Hvor glad jeg blev ved dit Brev, kunde vores gode, ærlige Peder bevidne, i Fald han var hos os; dog, jeg behøver ikke hans Vidnesbyrd; jeg er forsikret om, at Du selv er overbevist derom.

Et Aar er nu lagt tilbage og altsaa saa meget nærmere Opfyldelsen af, hvad Du dengang skrev, gode Rahbek! Jeg mangler Ord for at kunne udtrykke dig, alt hvad jeg har følet og føler fra det Øjeblik, Du bandt dig til min K. M. Undskyld, at jeg er saa svag, at jeg ikke formaar at male dig endog med de svageste Farver, hvad jeg især i Dag føler. Du fornyer Din Fødselsdag i Dag, kære, gode Rahbek, ved Siden af en kær og elsket Pige, som inderlig paaskønner sin Lykke, som saa gærne vilde for-

søde dig enhver Fremtids Dag af Dit Liv. O, at Du i dette Øjeblik kunde se mit Hjertes Inderste! Du vilde sikkert der finde, hvad Du her maa savne. Dog, hvad siger jeg, skulde Du behøve min Skildring! Du, som selv har saa megen sand og varm Følelse for andre, skulde Du ikke kunne tænke dig, alt hvad jeg paa denne Dag saa inderlig ønskede at sige Dig!

Kære Rahbek! Jeg behøver heller ikke at sige Dig, hvor gerne jeg i Dag vilde fornøje Dig. At det ikke saa ganske staar i min Magt, føler jeg tilfulde. Imidlertid kender jeg Dig. Jeg ved, at Du med Villien er fornøjet. Denne Overbevisning giver mig Mod til at bede Dig ikke at forsmaa medfølgende Vest. Jeg har hørt, at Du foretrækker sorte og hvide for andre Kulører; den sidste har jeg ikke kunnet faa saa køn, som jeg ønskede. Mit Ønske er, at Du, gode Søn, vil bære den med Fornøjelse. Den har ingen Værd, uden hvad dit gode Hjerte selv vil give den. Kunde den imidlertid ved Brugen minde dig om min Hensigt! Og at det vilde være mig kært, om den havde Dit Bifald, vil jeg ikke nægte.

Min Christiane beder Dig modtage medfølgende Ubetydelighed af hendes Arbejde; ogsaa der, gode Rahbek, maa Du tage til Takke med Villien. Meget havde jeg at ville sige dig endnu; men Du ved min Aarsag. Jeg faar dig i Dag ikke i Tale, jeg vil derfor overdrage min K. M. at sige dig, hvor kær denne Dag er mig, og undskyldte baade mit Brev og min Gave.

Vær i Dag, inderlig elskede Søn, som og mange, mange flere Dage, saa lykkelig, som den ønsker, der er glad ved at turde undertegne sig

Din oprigtige Moder,

A. L. Heger⁴⁾.

Fru Anna Louise Heger er vel den af Familien, hvis Skikkelse staar mest dunkelt for Efertiden. Kun ved vi, at hendes ægteskabelige Ulykke for det sladderagtige København, »den største af alle Sladderhanke i vort Nord«^{*)}, var en Lækkerbid-

*) Jens Baggenses Karakteristik af København i »Giengangeren«:

. . . Jeg sikkert var den første,

Som fordred København for Rygtmord.

. . . Man lidet har af Sandhed at befrygte

Ihvadsomhelst det er, naar det er Byens Rygte.

Grundtvig hævder i sin Kritik af »Geng.«, at denne Betegnelse »ret med Føje« kan tillægges København.

20
min Christiane skal jeg næstlag med følgende indbyrdesind
af hendes arbejde og da end pår skæfted naar du tager
til tælle med rollen. meget forer jeg at alle tyer sig
næste min de ^{og} end min arfar. jeg for sig i sig alle
at tale, jeg vil endas ^{og} mere de. M. ad / sig sig forord
naar jeg og indlyder ^{og} med end samt min gader.
End i sig endelig ^{og} som og mange mange flere
deja for en ^{og} som den simpel de ^{og} end
indlyder mig ^{og} ^{og}

Georg
Mads
H. d. Heger

sken, der ret maatte falde i de pjattende, skandalesyge Rygte-spinderes Smag. H. Schwanenflügel meddeler, at endog »en Gren af den Drewsenske Familie« har givet sit Bidrag til Nedværdigelsen af hendes Eftermæle. Schwanenflügels historiske Sanddruhed er uomtvistelig; men saa meget mere beklageligt er det, at han har kunnet plette sin Forfatterære ved at kolportere en ondsindet Sladderhistorie om den Kvinde, der som Moder til Christiane Oehlenschläger og Kamma Rahbek ikke blot for sin egen Skyld, men for hele Nationens Skyld burde være hævet over en Forsmædelse, der ikke bygger paa anden Grund end løs Bysnak og Familiesladder af den laveste Art. Og fuldstændig utilbørligt bliver det, naar samme Forfatter med sit eget ansete Navns Autoritet lader den »Usædelighed«, han beskylder Fru Heger for, gaa i Arv til Karen Margrethe for at benytte den som et Hovedmoment i Fremstillingen af hendes Forhold til J. P. Mynster. Ikke tilfredsstillet med »de Slagskygger«, der af andre Forfattere var kastet over Kamma Rahbeks Billede, har Schwanenflügel saaledes opnaaet at overlevere det fuldstændig tilsmudset og forvrænget til Læserne af sin Bog om J. P. Mynster (I. S. 117 ff.). I Kraft af de samme Instinkter, som for over 100 Aar siden bar Skændsel over Moderen, er Karikaturen af Kamma bragt ud i vide Kredse af vort Folk, som derved er gaet Glip af Glæden over hendes Skikkelses sande Skønhed, og det uagtet den af talrige andre har været værnnet med Nænsomhed og Pietet, og især af Georg Brandes skildret med uforlignelig Finhed (Sml. Skrifter I.). Hendes Ære kan dog genrejses ved Henvisning til hendes nærmestes enstemmige Vidnesbyrd, til den danske Digterskares Hæderskrans over hendes Kiste og frem for alt til de utallige Breve, hvorigennem hendes Sjælsrenhed saa lysende træder os i Møde. Anderledes med den gamle Fru Heger!

Men er det nødvendigt at sige mere, end at alt hvad ondt der er hæftet ved hendes Navn er sammenflikket af Folkensnak og løse Rygter? Er hun ikke hævet ud over al Forsmædelse ved den Kærlighed og Medfølelse, Kamma ytrer for hende gennem sine Breve, og som stadfæstes ved den Sorg til Sygdom, Budskabet om hendes Død bragte over Datteren*). Kunde det

*) Endnu i 1814, under en af hendes Livs bitreste Skuffelser, Bruddet med Molbech, skriver hun til denne: »Jeg er saa bedrøvet, som jeg ikke har været, siden jeg mistede min Moder«.

tænkes, at Mynster i sin smukke Nekrolog over Fru Rahbek, der mere end nogen anden havde været hans Sjæls fortrolige, vilde have omtalt hendes Arv efter Moderen, hvis denne Arv havde været af det onde, dersom den ikke tværtimod havde bragt hende noget af det, Vennen satte mest Pris paa i hendes Væsen, »Livlighed og Fyrighed«? Fra hendes egen Haand har vi kun det anførte Brev til Rahbek; og kan man end ikke paa dette enkelte Aktstykke bygge nogen paalidelig Dom, betyder det dog adskilligt mere end Ekkoet af den Folkesladder, der toner os i Møde gennem Schwanenflügels Karakteristik, og det vidner i hvert Fald om, at Rahbek ikke har laant Øre til denne Bagvaskelse, men at han i sit Hjertes alvorligste Anliggende har fortroet sig til hende før til nogen anden. Han blev ikke skuffet i sin Tillid til hende. Hun har gjort, hvad hun kunde, for at bane den Vej for ham, der faldt ham selv saa vanskelig, og ingen har stærkere end hun taget Del i sin Kammas Lykke og glædet sig over Forbindelsen med den brave Rahbek.

Ogsaa Rahbeks Familie glædede sig over Forlovelsen. Hans ejegode Moder »fandt Kamma saa ganske efter sit Sind, at alt andet kom ud af Betragtning hos hende mod Overbevisningen om hendes Knuds Lykke«. Med samme Følelser modtog Rahbeks Søstre hende. Hos Rosings var hun allerede før Forlovelsen »en særdeles Yndling«. Da hun første Gang havde været der i Huset, udbød han i sin sædvanlige overdrivende Tone til hendes Brødre: »Naar man har lært at kende eders Søster, kan I gerne blive hjemme!« Udtalelsen har næppe været alvorlig ment, især hvad Peer angik, der jo var forlovet med en af Rosings Døtre.

I en lille Billet til sin Broder Carl skriver Kamma en Tid før Forlovelsen (16. Septbr. 96): »Du fortæller mig, at Ophelia og Jette og saagar Mad. Rosing holder meget af mig. Jeg faar vel tro dig paa dit Ord, især da jeg saa gerne vil tro det. Gud ved, det glæder mig usigelig.« Meget betydningsfulde Linnier! Hun har allerede da været stærkt interesseret i, hvorledes Rahbeks Venner vilde dømme om hende. En Smule Jalousi er der kanske ogsaa med i Spillet overfor de Mennesker, som i saa mange Aar helt havde haft Rahbek i deres Magt. Det varede dog ikke længe, før hendes Følelser for den Rosingske Familie blev helt hjertelige. I Forlovelsestiden kom hun og Rahbek der hyppigt, og hun kom intet Steds hellere end der.

Forbindelsen mellem Rahbek og Kamma vakte iøvrigt megen Opsigt. Det almindelige var, at Kamma beklagedes, medens man i samme Grad misundte Rahbek: »Han var femten Aar ældre end hun, og de passede slet ikke sammen!« Da Kamma en Søndag kom ud af Petri Kirke fra Marezolls Prædiken, mødte hun en ældre Herre af sit Bekendtskab, som aabenbart har haft Følelsen af, at hun trængte til at trøstes. Efter at have gratuleret hende og sagt adskilligt smukt om Rahbek, tilføjede han som det mest afgørende: »Und Geld hat er auch.« Kamma var nær ved at briste i Latter, og hun glemte ikke at tilføje den venlige gamle Herres Ord, naar hun siden vilde rose sin Rahbek.

De Nyforlovede var i enhver Henseende paa tværs af Konveniensen. Rahbek hadede lange Forlovelser i den Grad, at hans Uvillie mod dem næsten var en Mani. I sit Forfatterskab har han ved talrige Eksempler med Parallelsteder og Henvisninger givet sine Følelser for denne Tilstand til Kende: A r n e k i æ r (i »Sommeren«) vil ikke tage noget Løfte af Sophie, før han er sikker paa, han kan forsøge hende. Den samme Opfattelse har M e l n e k, der ganske vist i Ventetiden mister sin Luise. I Tilskueren ironiserer han ofte over de lange Forlovelser med tilhørende Familievisitter og alle »Brudgommeriets Insignia«. Han lod ikke, som Skik og Brug var, Forlovelsen bekendtgøre i de offentlige Tidender, og først paa deres 30. Bryllupsdag vekslede det gamle Ægtepar Ringe.

Naar Rahbek følte sig lykkelig, var han en utrættelig Arbejder, og han udviste i denne Tid en overstrømmende Flid; siden det lykkelige Aar 77 havde han ikke følt en lignende Livslyst og Skriveevne. Tilskueren havde i disse Maaneder en af sine mest glimrende Perioder. Først om Aftenen mødtes han og Kamma til deres lange Spadsereture. Rahbek vilde »saa aldeles efter sin gamle Skik« altid gaa den samme Vej: fra Kammas Hjem paa Nørregade, ud ad Vesterport, ned ad »den dejlige Sti langs Søerne, som jeg ser, man i Bladene senere kalder Kærlighedsstien, dog næppe i en saa paradisisk Betydning, som vi kunde givet den dette Navn, — og da igen, gærne ved Aftenrødens hulde Skær, ad Nørreport, som var tæt ved hendes Hjem.« Rahbek var paa disse Ture i sit bedste Humør, og Kamma følte sig lykkelig paa sin Maade og troede at finde de samme Følelser hos ham: »Jeg holder af din Glæde, fordi den er overgivet; det er Tegn paa, at du er lykkelig,« skriver hun i

en af sine Billetter til ham. De førte en næsten daglig Brevveksling; og hun synes bestandig kun at have Tanker for sin Rahbek. Han derimod svingede endnu stadig mellem de forrige Tiders Mismod og sin nærværende Lykke.

Fra en Rejse til Fredensborg skriver han til hende om alle de Erindringer, der overvældede ham paa disse Steder, »hvor hans Skæbnes Terning saa ofte er blevet kastet« . . . »Erindringer om de tyve Aar, jeg har hængt derved, Erindringer om den, jeg i senere Aar ofte rejste Vejen med og for, Erindringer om alle de fejlslagne Drømme, hvorved jeg saa ofte havde ilet derud. . . Kære gode Pige! alle disse Erindringer knytter mig om muligt endnu fastere til dig; din Sanddruhed og Troskab bliver mig dobbelt følelig og dyrebar«. Lidt sentimentalt, maaske ogsaa lidt unænsomt at udmale netop den Art af Erindringer for sin unge Brud. Men hvor ægte Rahbeksk! Og Kamma kendte ham og holdt af ham, som han var; hun skrev straks tilbage: »Tusind Tak, kære velsignede Rahbek, for dit ypperlige Brev! Tak for de mange nye Beviser for Æmhed og Godhed imod mig! Gid, det er mit inderlige Ønske, jeg maatte fortjene at være elsket og saaledes elsket, som jeg er det af dig. . . Rigtignok har Brevet kostet og vil fremdeles koste mig Taarer; men det er dog kære Taarer, der ingenlunde er mig ubehagelige.« Saaledes formede Forlovelsestiden sig mellem disse to saa vidtforskellige Naturer, der netop paa Grund af Forskelligheden havde alle Betingelser for at gøre Livet rigere for hinanden. Men Tiden gik, og da Forlovelsen snart havde varet i 2 Aar, fandt Familien, at det var paa Tide, de giftede sig. Der var allerede dem, der mente, det aldrig kom videre end til Forlovelse. Rahbek gjorde selv alt, hvad der stod i hans Magt for at fremskynde Brylluppet; men hans Pengeforhold var rent ud fortvivlede. Han var i Aagerkarleklær, — og just paa denne Tid var det, han tog sin Afsked fra Universitetet.

Alle troede, at den gamle Jacob Rahbek havde været en velhavende Mand: et Par Aar før sin Død arvede han 70 000 Rdlr.*) efter Tante Lyne, og selv sad han jo i et godt Embede og var alle Dage en streng Økonom. Men med den Hjælpsomhed, der synes at have været en Familiesvaghed, havde han ved

*) Summen opgives i Rahbeks Er. V. S. 18, Størrelsen kan nok give Anledning til Mistanke om, at der foreligger en Trykfejl, men der findes ingen Rettelse i Trykfejlslisten.

Kautioner og kontante Laan til Slægt og Venner tabt saa betydelige Summer, at der ved Boets Opgør ikke blev andet tilovers til Knud Lyne end — en Ekstrafordring paa 1000 Rdlr.

Først da han blev Lærer hos Christiani, bedredes Stillingen saa meget, at han for Alvor kunde tænke paa at hjemføre Kamma. Hun var fuldstændig ubekymret for alle materielle Anliggender. Opvokset i et rigt Hjem havde hun aldrig lært, hvad Pengesorger var, og det var maaske netop Grunden til, at hun saa frejdig gik Fremtiden i Møde. Rahbek kunde ikke tænke sig at bo noget andet Sted end paa sit kære Bakkehus, der nu i 18 Aar havde været hans Opholdssted. De lave Stuer var dog ikke i en saadan Tilstand, at han uden videre kunde indføre sin Brud i dem. Kamma og hendes Moder tog da derud, og det lykkedes dem virkelig »at omskabe de gamle Regensstuer til hyggelige Familieværelser«. Da Rahbek den næste Morgen vaagnede og saa den Forandring, der var foregaaet, »saa alt omkring sig bære Spor af hendes Haand og hendes Aand«, fandt han sig hensat til en ny Verden og følte en lykkelig Anelse om de Dage, som vilde komme. Han satte sig straks hen til sin gamle Tilskuerpult, der for første Gang i mange Aar var ryddet og rensat, og skrev et Brev til sin Trolovede, — det sidste før Brylluppet:

»Hvor glad jeg er til Mode ved at se Alting saa nysseligt omkring mig og vide, hvorfra det kommer, og hvad det skal betyde, behøver jeg vel ikke at sige dig. Saa er den da nær, den glade Dag, da vort Samliv skal begynde. Se, jeg er undertiden færdig at tro, at Værelserne har pyntet sig selv for at tage imod dig. Dog nej, da var de mig ikke saa kære som nu, da jeg ser din Haand og din Aand i alt.«

Fredagen den 31. August (1798) fandt Vielsen Sted i Frederiksberg Kirke. Tilstede var kun Præsten Marezoll og de to Forlovere, Kammas Fader og Rahbeks Ven P. Collett. For i stille Andagt at kunne knæle for Herrens Alter uden at give Københavns Dagdrivere og Dagdriversker en Aftenunderholdning havde de valgt den afsidesliggende Kirke. Efter Vielsen kørte de Nygifte og Forloverne ud til Bakkehuset. Et vemodigt Moment i Kammas Glæde har det sikkert været, at Bryllupsfesten paa Grund af de ulykkelige Familieforhold ikke kunde fejres i hendes Hjem. Hendes Moder var slet ikke til Stede. Paa Bakkehuset var alt beredt til at tage imod dem. Døren var

pyntet med Blomster og Kranse, og to hvidklædte Smaapiger bragte Brudeparret en Kurv med Blomster og Frugter. Da det lille Selskab sad ved Bryllupsmiddagen, lød udenfor i den stille Høstaften Lykønskningssangen af »Peters Bryllup«. Det var Seminaristerne fra Blaagaard, der i al Stilhed var kommen for at synge den ny Tid ind paa Bakkehuset. Rahbek aabnede Vinduet for at byde Sangerne ind, men da var de som blæst bort af Haven. Han hørte kun Lyden af en Vogn, der hastigt rullede ned ad Alleen. — Det var ikke lykkedes Rahbek ved Bordet at faa sin Kones Skaal drukket, da begge Forloverne var Vanddrikkere. Men da han om Aftenen havde fulgt Gæsterne til Vogns, traf han Huslæreren Dau, som han formaaede til at følge med op for at oprette det forsømte. Gæsten trak sig hurtig tilbage, og mens Kammas ordnede Stuerne, saa de allerede fra den første Aften stod der med Præget af hendes Væsens Skønhed, sad Rahbek og stirrede tankefuldt i sit Sauterneglas. — De fremmede Sangere, Kammas Aand, der indvier den lave Bolig og Professoren i den sene Aftentime ved sit Vinglas — det er det Perspektiv af Bakkehuslivet, der Bryllupsaftenen tegner sig for os.

3. Livet paa Bakkehuset.

Med hin Høstaften i August 1798 begynder **B a k k e h u s e t s** Historie.

Rahbek havde vel allerede da boet der i 20 Aar, men han kunde levet der de sidste 30 Aar af sit Liv med, uden at der i Literaturhistorien var blevet en Linie tilovers for hans ensomme Hjem paa Frederiksberg. Hvor mange udenfor Literaturhistorikernes snævre Kreds ved nu, hvor Thaarup, Storm, eller P. A. Heiberg boede, eller at Bakkehuset ogsaa i mange Aar var Prams Bolig? — Men naar Bakkehusets Navn endnu hos vor Tids Mennesker kan sætte Sindet i en egen Stemning og henhøre Tanken til fjerne, lyse Tider, hvor Kundskaber, Vid og Skæmt, Poesi og Aand, samledes i et enkelt Hjem og derfra prægede en hel Slægts Udvikling, da skyldes det ikke den Digter, som levede der, men den Kvinde, der gjorde Stuerne om hans Arbejds-værelse til Samlingsstedet for hele den Skare af Mænd og Kvinder, som dengang betød noget for dansk Kunst og Videnskab. Bakkehusets Poesi blev til i Kammas Hjørnestue, i de ensomme

Nattetimer, naar hun sad bøjet over sine Breve, og omkring Tébordet i Spisestuen, men ikke ved Rahbeks Skrivepult, hvor han dog udfoldede en saa rig Produktion, at man har regnet ud, den samlet vilde fylde adskillige store Reoler. Og dog hører hans Navn med i Sagaen om Bakkehuset. Det var hans mange Venner og Dusbrødre, som til at begynde med samledes derude. Teaterdirektørens og Professorens Anseelse, Tilskuerens højt-skattede Lune og Elskværdighed udøvede sin Dragning paa Hovedstadens Skønaander. Men Kammas Gæstfrihed, hendes rige Hjertelighed og dybe personlige Dannelse, hendes originale Skæmt og pikante Væsen var det, der gav Livet derude sin Farve — det Liv, der for somme blev en Indvielse til kraftfuld Handling, for andre en Befæstelse i Troen paa sig selv, paa det ædle, ophøjede og skønne, og for alle en Kilde til aandelig Rigdom, Velbefindende og Lykke. Saaledes har Bakkehusets Minde levet i snart hundrede Aar, og det bliver ikke mindre vidunderligt, naar man hører, at dette rige aandelige Liv levedes paa Trods af saa usle økonomiske Kaar, at Rahbek i visse mørke Øjeblikke ikke saa anden Udvej af sin fortvivlede Stilling end — Stadsgraven, og at den Kvinde, som for andre blev en saa kraftfuld Spore til Handling, selv var saa legemlig svag, at hun de sidste 20 Aar af sit Liv levede i bestandig Liden — i sine lange ensomme Stunder altid med Døden for Øje.

*

*

*

Den første Tid efter Brylluppet formede Livet paa Bakkehuset sig beskedent og stille. Størstedelen af Dagen tilbragte Kammas alene i Dagligstuen med de stive, umagelige Møbler, blandt hvilke kun en dyb, bred Sofa i den højre Vindueskrog indbød til Hvile og Hygge. — Rahbek vaagnede hver Morgen tidligt; om Sommern stod han op Klokken 7, satte sig ved sin Pult og tog fat paa sine literære Arbejder eller fordybede sig i Bøgerne. Om Vinteren, naar Mørket og Kulden indfandt sig, tændte han sit Vokslys og læste og skrev i Sengen — en Øvelse, han havde bevaret fra det kolde Elevværelse paa Herlufsholm. Paa Slaget 9 stod han op for at begive sig til Christianis Institut. Kammas maatte da altid have et Øje med ham og passe paa, at han kom nogenlunde ordentlig i Tøjet; thi for sit Ydre udviste

han kun ringe Omhu. Som et Minde om Werthertiden bar han altid en blaa Frakke med blanke Knapper, men Stoffet var betydeligt grovere og i Farven mørkere end den Ungdomskjole, Mad. Rosing en uforglemmelig Søndag indviede paa en Morgenvandring i Haven. Naar han omsider maatte ombytte den gamle med en ny, gik han ind til Klædeboderne i Helliggejststræde, og man kunde da fra Gaden se Professoren staa og prøve Frakker, indtil han fandt én, der tilfredsstillede hans ingenlunde vidtdrevne Fordringer. Engang kom Madammen raabende efter ham paa Gaden med hans Ordensbaand, det havde han ladet sidde i Knaphullet paa den afbyttede Frakke.

Bakkehuset i vore Dage, set fra Haven.

Færdedes han hjemme i Stjerne, i Haven eller i Alleen, gik han altid med blottet Hoved, hvorledes Vejret end var, — med bart Bryst og den grove Skjorte kun sammenhæftet om Halsen med et Bændel, uden Vest, men med den altfor rummelige Kjole tætknappet om sig. Benklæderne dækkede ikke de lange, grove Uldstrømper, der aalede sig omkring Benene paa ham. Paa Fødderne havde han et Par Morgensko, som Kamma selv kunsthædigt havde broderet; dem vilde han nødig skille sig ved, selv da de med Aarene mistede ethvert Spor af deres oprindelige Elegance, falmende og blev store og udtraadte. Han var i Mod-sætning til sin fine, sirlige Hustru »en stor Cyniker«; men hun forsonede sig med hans Særheder eller forstod at bekæmpe dem paa sin elskværdige, spøgende Maade, som naar hun t. Eks. for

at overtale ham til at skifte Linned skriftligt og meget ærbødigt ansøgte Professoren om »at modtage og benytte medfølgende Chemise«. Helt rørende er det, naar Rahbek i sine »Erindringer« glemmer, hvor ofte han blev vranten og gnaven over al den Renlighed, og kærligt mindes hende som »den, der til Legeme som til Sjæl var den største Smudsighedsfjende, han nogensinde har kendt«¹).

Naar han skulde til Byen, maatte han, inden han gik hjemme-fra, stille til Mønstring hos Kamma. Hun bandt hans Halsklud, glattede de pjuskede røde Haar over den høje, vejrbidte Pande og trykkede ham til Slut en Hat paa Hovedet, der »i Henseende til Form og Farve kunde genkendes paa Distance«. Paa Benene havde han da sine lange Støvler, om hvilke han ofte spøgende sagde, at det var rigtige Vandstøvler, fordi Vandet, som kom ind paa den ene Side, havde frit Afløb paa den anden. I Entreen tog han sin Knortekæp under Armen og gik saa sin jævne, støtte Gang ud gennem Haven til Gitterlaagen, som førte ud til Alleen omtrent paa det Sted, hvor Mindestøtten nu staar. Han gjorde intet Forsøg paa at undgaa de opløste Vejes Mudder og Søle: med afmaalte Skridt gik han »gennem tykt og tyndt« ind over Vesterbro til sine kære Elever i Instituttet, eller om Aftenen til Teatret, Klubben eller Frimurerlogen. Han underviste hver Dag fra Kl. 10—1, gik saa hjem og spiste Frokost, læste Korrektur eller besørgede andre literære Forretninger og underviste saa atter fra 4—6. Naar han saa igen traadte ind i Dagligstuen, stod Tebordet dækket; over den ene Halvdel af det lange Bord laa ofte Fruens halvferdige Paparbejder, Pensler og Farver, paa den anden Halvdel bredte sig den skinnende hvide Tédug. Kamma Rahbeks »klassiske Te« var i sin Tid vidt berømt og hendes hjem-bagte Brød saa beundret, at man endnu den Dag i Dag kan købe Kommensbrød, der bærer Etiketten »Kamma Rahbeks Frokostbrød«. Der var ikke Spørgsmaal om nogen Økonomi, fortæller Thiele, alt — Teen, Sukkeret, Brødet — *prima sorte!* i en saadan Overflødighed, at der fra dette udsøgte Tébord serveredes ikke blot til Gæsterne i Stuen, men med samme Fylde og Elegance til Pigerne i Køkkenet, Havekarlen og »gamle Stine« (Bakkehusets Fodpost), hvis hun tilfældigvis var i Nærheden.

Mens Bordet efter Teen atter indrettedes for Kammas »Industri«, sad Rahbek og gav et Par af sine morsomme Anekdoter til Bedste, og saa var Tiden kommen, da han igen maatte paa

Vandring til Byen, og Kammas »lange Aften« begyndte. Hun var nemlig ikke at formaa til at følge Rahbek til København, selv i Teatret gik hun nødtigt. Hun fandt ingen Smag i »Gøgleriet«, og naar Rahbek en enkelt Gang fik hende overtalt til at køre derind, kunde hun være helt ulykkelig. Saaledes klager hun engang i et Brev til Boye over, at »hun skal absolut — tværtimod Rimelighed og Tilbøjelighed, — men blot fordi hun har en Herre, der kan byde — paa Komædie i Aften«. For Molbech beklager hun sig over, at hun »i Morgen skal tilbringe hele Dagen i det bitterlige København og ikke vil undgaa at forhede sig i Komædiehuset og derefter forkøle sig paa Vejen hjem«. Men Tiden derhjemme blev hende aldrig lang. En trofast Ven i sin Ensomhed havde hun i sin kære Broder Carl, der allerede i flere Aar før Brylluppet havde boet sammen med Rahbek paa Bakkehuset. Hans elskværdige Væsen vandt alle, der paa Bakkehuset lærte ham at kende.

En gammel Dame, der ofte kom der paa Besøg, skriver om ham: »At nævne Carl Heger er at nævne alt, hvad der er ædelt og godt. En mere trofast Ven har aldrig nogen fundet, et renere, kærligere Hjerter har jeg aldrig kendt, og selv i hans Svagheder maatte man holde af ham . . . Hans Ansigt var ubeskrivelig udtryksfuldt og bevægeligt. For det komiske havde han den samme Sans som alle disse mærkelige Søskende, og ingen var sikker for at træffes af hans godmodige Satire«²⁾.

Naar han og Søsteren om Aftenen var alene sammen, kunde de more sig med de samme barnlige Idrætter, de som Børn havde øvet i Hjemmet paa Nørregade: at efterligne Venner og bekendtes Stemmer, spille Komædie og illuminere Stuerne til Ære for Rahbeks søvnige Kanariefugle eller Bologneseren Mignon, almindelig kaldet »Jons«. I 1799 fik de en ivrig Medhjælper i den unge Adam Oehlenschläger, der i »Galskab« (Kammas Betegnelse for Bakkehusløjerne) ikke stod tilbage for Carl og Kammas. Den første, fremmede Tilskuer til det kaade Bakkehusspil var Rahbeks gamle Ven og Digterbroder, Jonas Rein, der nu var blevet Præst i Norge og Aaret efter Brylluppet i flere Dage var Bakkehusets Gæst. Rahbek var paa denne Tid saa optaget af sit Arbejde, at ikke engang Rein formaadede at standse ham. Da han engang forgæves havde søgt at holde ham tilbage i Dagligstuen og ærgerlig raabte til ham: »Du drukner dit Geni, Rahbek«, svarede denne kort: »Men ikke min Mun-

Maleri af Kamma Rahbek.

terhed«, og lukkede med disse Ord Døren efter sig. Med denne elskværdige Sortie fjernede han ethvert Spor af den Misstemning, Værtens Fraværelse maaske kunde have vakt, og Lystigheden i Dagligstuen led intet Afbræk. De tre »Komedianter« opførte hele smaa Dramer og kappedes i at parodiere samtidige Digtere, en Kunst, de havde drevet til et saadant Mesterskab, at selv Rahbek, der forøvrigt ikke gik Ram forbi, undertiden troede, at Versene var ægte, indtil pludselig en komisk, barok Vending eller et latterligt Rim afslørede Skalkagtigheden og gjorde en pudsig Ende paa det hele. I »St. Hans-Aftenspil« har Oehlen-schläger overført Bakkehuskommercen paa den grønne Papegøjes Deklamation, og i Brevene til Kamma fra hans første Udenlandsrejse (»Hundeposten«) mindes han med Længsel det lystige Liv paa Bakkehuset, »da de med de uskyldigste Hjerter, hundrede Mile fra den nærmeste Bitterhed, gjorde Nar ad den hele Verden og ad sig selv med«. Selv Rein, »den sande Sorgs ulignelige Sanger«, lod sig rive med af Kammas »Galskab«. Efter Hjemkomsten til sit norske Præstekald skrev han et Brev til Fru Rahbek, hvori han fortæller hende, hvorledes han paa hele Rejsen har været opfyldt af Bakkehuset: ». . . Ja, jeg var saa ganske hos Dem og Deres velsignede Galskaber, at mine Rejsekompagnons et Par Gange spurgte mig, hvad jeg lo ad, uden at der blev talt et Ord³⁾.

For Oehlen-schläger, Kammas »sortlokkede Yndling«, fik disse Bakkehusaftener en uvurderlig Betydning. Da han indførtes i Kredsen, var han Elev paa Skuespillerskolen og havde endnu ikke taget Studentereksamen; de ubetydelige Digte, han allerede da havde faaet trykt i »Minerva« og »Tilskueren«, gav ingen Forjættelser. Men Kamma saa — maaske først af alle — Geniets Glimt i hans store, straalende, mørkeblaa Øjne. »Manden med de skjulte Talenter« kaldte hun ham. I hans stærke, oprindelige Natur fandt hun »den uomvendte Adam«, i hans vege, drømmende Væsen »Adagiospilleren«. I hendes Selskab voksede hans stræbende Aand sin første herlige Vækst, dér udviklede Talenterne sig i deres Skjul, indtil de en Sommernat paa den lange Vandring med Henrik Steffens under Søndermarkens Kroner udfoldede sig i en Rigdom og Pragt, som endogsaa halvt ubehageligt overvældede hende, der ved sit ildfulde Væsen og sit Hjertes Rigdom havde givet dem den første Næring. P. H. Boye har utvivlsomt Ret, naar han blandt de Faktorer, der udløste Oehlen-

schlägers Digter-Psyche af Svøbet, fuldt saa vel finder Grund til at medtage hans Samliv med den dansk satiriske, ildfulde Kamma, som den kortvarige Omgang med den tyskbegeistrede Romantiker⁴).

I det samme Hus, hvor han fik sin digteriske Indvielse, fandt han den Kvinde, der senere skulde blive hans Hustru.

Hører disse første Aar af Bakkehusets Historie end ikke til dem, der med stærkest Glans lyser de senere Tider i Møde, har de dog for Beboerne været maaske den allerlykkeligste Tid. Det skulde ikke vare længe, før Sorgerne og Bekymringerne meldte sig. Indadtil begyndte det med Kammas Sygdom. Hun havde fra Barndommen af haft et svagt Legeme, der let gav efter for umilde Angreb. Det kolde, utætte Bakkehus, hvor Stormen fra de vide Marker blæste lukt igennem Stuerne, saa Kamma maatte holde sig »mange Alen borte fra Vinduerne«, var ikke noget heldigt Opholdssted for en saa skrøbelig Skabning. Med Moderens uventede Død i Foraaret 1800 fik Sygdommen sit første foruroligende Udbrud. Naar den gamle Oehlsenschläger, »Castellanen«, saa hende, udbrød han altid dybt bekymret: »Hvor du ser ilde ud, Barn, det er snavs fat med dig! Bare du inte faar Vattersot som Degnens Kone«! Men han var ogsaa den eneste, der havde Øje for Kammas Svaghed. »I Almindelighed vil man ikke vide ret af, at jeg er syg«, skriver hun til Molbech, »fordi jeg aldrig ligger til Sengs, og fordi jeg har en meget levende Natur, som Sygdommen ikke let kan faa Bugt med«.

Og saa kom udefra den Begivenhed, som Rahbek kalder »sin største Skuffelse i Livet«, P. A. Heibergs Landsforvisning.

Trods alle naturlige Modsætninger havde de nu i en Aarrække været Venner, og Heiberg nærede en Beundring for Fru Rahbek, der ogsaa gjorde ham blidere mod Manden; de besøgte ofte hinanden, og inken Gæster kunde være mere kærkomne paa Bakkehuset end Heiberg og hans unge Hustru. I »Selskabet for Sandhed« var Rahbek og Heiberg førende Medlemmer, og i dets Kvartalsskrift var det deres Penne, der vakte Opmærksomhed. Skønt dette Tidsskrift bar det dristige Motto: »Vi tør, hvad vi bør«, udgik det dog ikke i nogen oprørsk Hensigt⁵); det skulde blot være Talerør for et Samfund af frisindede Mænd, der, som Rahbek i Programartiklen hævdede, ikke bildte sig ind, at alt hvad de talte og skrev, var ret, rigtigt og sandt, men ærligt

søgte efter Sandheden. Og dog blev det dér, Heiberg skulde skrive de to Artikler: »Politisk Dispache« og »Sproggranskning«, der medførte hans Landsforvisningsdom. Den 26. Februar modtog Generalfiskalen Ordre til at indstævne ham for Hof- og Stadsretten »at svare til, hvad han uagtet ham tre overgangne Domme med forøget Dristighed forbryderisk havde tilladt sig at fremsætte... i »Politisk Dispache« og nu senest i »Sproggranskning«.

Herpaa fulgte den Sag, som i København vakte en Opsigt, man ikke havde kendt Magen til siden Struensees Dage. Generalfiskalen anklagede Heiberg for Majestætsfornærmelse; og i »Læsning for Publikum« forsvarede Anklagede sig med en saa overraskende Frejdighed, at »han i mer end seks Maaneder holdt hele Hovedstaden spændt i Interessen for sin Proces«⁶). Midt under Proceduren udkom den nye reaktionære Presseforordning af 27. September 1799, der standsede Udgivelsen af »Læsning for Publikum«. Juleaftensdag samme Aar faldt Dommen. Heiberg modtog den med Ro, afviste sine Venners Forslag om Appellation og bad blot Retsbetjentene »bringe hans Dommere Ønsket om et glædeligt Nytaar«. Men i Byen var overalt den stærkeste Bevægelse. Rahbek skildrer i sine »Erindringer« det »sønderknusende« Indtryk Budskabet gjorde paa ham: »Jeg erindrer det, som det var i Gaar; jeg var Juleaftens Formiddag gaaet ind at hente nogle Skolekommissionspapirer*) i Arkivskabet, som stod i vort Forsamlingsværelse i Kommunitetsbygningen, og drømte ikke om det mindste didhørende, da paa Gaden en af det Bunzenske Hus's Paarørende kom til mig, ude af sig selv, og fortalte mig det saa omstændeligt og autentisk, at ikke ringeste Tvivl blev mig tilbage. Vi skiltes, og jeg skyndte mig ind i Kommissionsværelset for dér, ene og uforstyrret, at kunne overlade mig til Indtrykket af denne overraskende Begivenhed, eller rettere til den følelseløse Bedøvelse, som betog mig. Endelig mindede Frueklukke mig om, at jeg ventedes paa Bakkehuset. Jeg kom mit Ærinde ihu, tog Papirerne og gik ud med dem: men efter min Vis, naar noget dybt rammer mig, aldeles stille og stum. Min Kone og Carl Høger lagde Mærke til denne min overordentlige Forstemning, men efter den blide Skaansomhed, hvormed de havde mangeaarig Vane at omgaas mig, ærede de min Kummer uden i mindste Maade at ane dens Grund, som de for-

---

*) R. var Sekretær i Komm. for Universitetet og de lærde Skoler.

modentlig har søgt langt andensteds, og gjorde mig intet Spørgsmaal i den Anledning. Det var først henad Aften, maaske endog først Morgenen derpaa, at nogen kom herud og fortalte denne Tildragelse, der naturligvis var Dagens Nyhed«. Det var en tung Julestemning, der dette Aar herskede i Bakkehuset, tung især for Kamma, der altid som et Barn glædede sig til Julen. Rahbek lukkede sig inde i sin Celle, »leed, tav og græmmedes«. Engang imellem hørte Kamma og Carl Kragefjeren kradse over Papiret paa hans Pult: midt i sin Sorg var Rahbek dog Tilskuer!

Da en af hans Venner bebrejdede ham, at han ikke havde besøgt Heiberg, der endnu paa Grund af en Benskade opholdt sig hjemme og hver Dag modtog en Sværm af besøgende, undskyldte han sig med, at han var saa lamslaaet, at han endnu ikke engang havde fældet en Taare, men rakte med det samme Vennen Manuskriptet til den næste »Tilskuer«, hvori han »var kommen Sandhedstolkeren ihu« — dog »uden at fornægte Danneborgeren og Lovens Underdan«. Dagen efter kom Manden igen for at bede Rahbek fra Heiberg »ved alt deres Venskab intet i den Anledning at skrive, da intet vilde smerte ham mere, end om nogen end videre kom i Fortræd for hans Skyld«, og dette Ønske maatte Rahbek respektere. Han nøjedes da med at oversætte et Mindedigt over den svenske Digter Kellgreen, der forekom ham »i mange Henseender som det kunde været over den ædle Digter, vi nu var i Begreb med at røves«. For at sætte sine Læsere paa det rette Spor, valgte han til Motto for Bladet to Linier af Edv. Storm:

Hvo trøster Muserne? Hvo giver dem tilbage
En Skjald, som dristig vil forladte Harpe tage?

Mon ikke Heiberg har lønnet Tilskuerens gode Villie med et vemodigt Smil? Ak, havde han været en »Harpespiller« blot, eller en lystig pokulerende Sanger som Kellgreen, var han ikke nu hjemløs og landflygtig gaaet det ny Aarhundrede i Møde.

Afrejsen blev endelig bestemt til den 7. Februar 1800. Heiberg havde gjort alt for at holde Tidspunktet hemmeligt. I hans Hjem var den sidste Aften samlet »de Venner, som det smertede ham mest at forlade«, deriblandt Rahbek og Kamma. Da han vidste, at Rahbek afskyede »alt det uendelige Vrøvl med Hyrekuske«, sendte han ham en »lille Seddel«, hvori han tilbød

Bakkehusfolkene Plads i den Vogn, der skulde føre ham ud af Byen. Hans Vej gik jo lige forbi Rahbeks Allé.

Da de efter den pinlige Afskedsfest kom ud til Karethen, fandt de den til Rahbeks Forfærdelse omringet af en uhyre Men-neskesværmm. Det var Byens og Gadens Ungdom, der sammen med den lille Flok af »Jakobinere«, som paa den Tid fandtes i København, vilde byde Frihedens og Folkets Mand det sidste Farvel. Den stadig voksende Vrimmel vedblev under Skraal og Hurraraab at følge Vognen, og Heiberg havde Møje med fra sit nedtrukne Karetvindue at tale den til Rette. Han frygtede for et Politiindhug, men beroligedes, da han saa Natvægteren sætte sin Kabus paa sin lange Morgenstjerne og svinge den til Ære for den bortdragende.

Pludselig fik man Øje paa Rahbek, der sad overfor Heiberg paa Forsædet. Det maatte jo være Betjenten, der skulde føre den dømte ud af Landet! Larmen og Raabene steg: »Lad os faa ham herud!« . . . »Giv ham et Livfuld Hug paa Embedsvegne!« Heiberg oplyste dem om Fejltagelsen, og langsomt skred Toget videre i Retning af Vesterport. Rahbek tænkte med Bekymring paa Kamma, der sad ved Siden af ham, rolig og fattet, kun med Tanken paa de kære, Heiberg lod tilbage. »Jeg er mig ikke bevidst, — siger han i sine Erindringer — nogen- sinde i mine Dage, siden jeg kom til Skelsaar og Alder, at have været saa ængstelig og forknyttet som under dette Tog«.

Heiberg raabte atter ud til den ledsagende Skare, at de ikke burde følge ham længer, da man risikerede, at Vesterport blev slaaet i for Vognen. »Saa bryder vi den op!« lød det overmodigt tilbage. Man slap dog uhindret igennem Porten; ved Frihedsstøtten standsede Folkefølget, og derfra lød de sidste Afskeds-Hurraer efter Vognen, der roligt fortsatte Rejsen ud over det mørke, landlige Vesterbro. Og nu standsede den først ved Slotskroen, hvorfra Wedel-Jarlsbergs Befordring skulde bringe Heiberg videre til Korsør. Her omfavnede de to gamle Venner hinanden for sidste Gang. De skulde aldrig mødes mere til Samarbejde, Strid eller Forsoning. Da Kamma trak sin Handske af for at sige Heiberg Farvel, bad han om Lov til at beholde den. Han fik den og gemte den som en Relikvie. Mange Aar efter sendte hun ham en af sine smukkeste Papæsker, prydet med Hellenerflaget og det græske Motto »Frihed eller Døden«.

I Idenne Æske fandt man efter Heibergs Død hans trofaste Ven-
indes graa Silkehandske.

Saa rullede den adelige Vogn med sin fredløse Borgermartyr
bort gennem Vinternatten ad Roskilde Landevej. Men paa
Bakkehuset blev den triste Stemning tilbage. Den raadede endnu
lige stærkt i Rahbeks Sind, da han otte Dage efter skrev sit
første Brev til den forviste:

». . . Paa min Borgerbane har intet knust mig uden det
Slag, der ramte Dig. Dommen af 24. December gjorde mig hele
Uger kraftløs og modløs, og syvende Februar har jeg ikke for-
vundet endnu«. Rahbek og hans Hustru blev for deres Nærvæ-
relse ved Gadeopløbet stævnet for Politiretten; men Kamma
var syg og fik derfor »efter nogen Vanskelighed« Lov til at
afgive sin Erklæring skriftlig. Rahbek mødte og gav en udførlig
Forklaring, men slap iøvrigt for videre Ubehageligheder — bort-
set fra, at baade han og Kamma maatte føle, at »deres Nær-
værelse havde været mange og mægtige Personer til For-
argelse«⁷).

Allerede det første Aar efter Heibergs Afrejse indtraf en
Række Begivenheder, som bidrog til at vedligeholde en levende
Forbindelse mellem ham og Rahbeks, og som desuden satte sine
Spør i Bakkehusets indre Liv: Det var Fru Thomasine Heibergs
Skilsmissebegæring og den lille 10aarige Johan Ludvigs Op-
tagelse paa Bakkehuset. Forholdet mellem Heiberg og hans
Hustru havde aldrig været lykkeligt, og ved Mandens Bortrejse
havde hun allerede i over et Aar været »hemmelig forlovet« med
den landsforviste svenske Adelsmand, Baron Ehrensvärd (Gyl-
lembourg), som Heiberg selv havde indført i sit Hus. Han anede
imidlertid intet om dette Forhold, før han i September 1801 mod-
tog et Brev fra sin Hustru med Forslag om Ophævelse af deres
Ægteskab. Dette Brev kom over Heiberg »som et Jordskælv«, og han
underkastede sig en Ydmygelse, som den stolte Mand
en Maaned forinden paa det hæftigste havde afvist: Han ansøgte
Kongen om Tilladelse til at vende tilbage til Danmark, — selv
om han skulde hensidde Resten af sit Liv i Kastellet, blot han
engang imellem maatte faa Lov til at modtage Besøg af Sønnen
og lede hans Opdragelse. Heibergs Ansøgning og hans Hustrus
Skilsmissebegæring indkom omtrent samtidigt til Kancelliet, og
da hun tillige søgte om Tilladelse til at indgaa nyt Ægteskab,
kunde h e n d e s Supplikation ikke bevilges, uden at man først af-
slog M a n d e n s. Som venteligt var, skete det sidste, og alle-

rede den 17. December 1801 stod Thomasines og Gyllembourgs Bryllup. Heibergs Raseri kendte ingen Grænser; han sendte straks »sin Hustrus Forfører« en Udfordring paa Pistoler; Duellen, der paa Grund af Heibergs Landflygtighed ikke kunde finde Sted i Danmark, skulde udkæmpes i Hamborg. Rahbek skulde være Heibergs Sekundant, og hans Krigerhjerter svulmede ved Tanken om denne Riddertjeneste. Men Gyllembourg afslog Udfordringen. Heiberg rejste da tilbage til Paris. »Hans Liv var fra dette Øjeblik knust«, siger Schwanenflügel. Men i senere Dage mindedes Rahbek ofte med Stolthed den ham tiltænkte Deltagelse i en Æreskamp paa Liv og Død⁸).

Han fik dog snart Lejlighed til at yde sin ulykkelige Ven en værdifuldere Bistand. Heiberg kunde ikke forsone sig med Tanken om, at hans Søn skulde overgives til den Mand, som han af hele sit Hjerte hadede. Heri fandt han Støtte af hele den offentlige Mening i København, hvor »Thomasine Heibergs Ægteskabsskandale havde gjort et Indtryk, der ikke var til at beskrive«, -- og hendes gamle Venner paa Bakkehuset delte den Stemning, der rejste sig mod hende. Endog hendes egen nærmeste Familie stod her paa Svogerens Parti. Rahbek foreslog derfor (i Brev til Heiberg af 27. Nov. 1801), at Drengen flyttede til Bakkehuset; han og Kamma vilde da paatage sig hans Opdragelse. Fru Rahbek elskede Børn. De regelmæssige Søndagsbesøg af Rahbeks Elever var hende stadig til megen Glæde, og hun forstod i endnu højere Grad end den afholdte Lærer at vinde deres Kærlighed. Men hun forudsaa allerede den Skæbne, som hun selv betragtede som en af Livets tungeste Tilskikkelser, at hendes Ægteskab vilde blive barnløst. Før Forhandlingerne med Heiberg indlededes, kort efter Slaget paa Rheden, fandtes i Adresseavisen et Avertissement, hvori »Professor Rahbek og Frue tilbød sig at modtage af de efterladte faderløse et Pigebarn paa 6—8 Aar og opdrage det som deres eget«. Hun sluttede sig derfor nu meget ivrigt til Rahbeks Forslag; Heiberg tog med Glæde mod Tilbudet, og i Begyndelsen af Maj Maaned 1802 kom Johan Ludvig som Plejesøn til Bakkehuset.

»Vidunderligheden«, som Kamma kaldte ham, bragte dog ikke Bakkehuset den Lykke, hun havde drømt om. Hendes Sygelighed medførte ofte kortvarige Perioder af det dybeste Mismod, og da kunde hun blive helt urimelig mod den stakkels Dreng, mens hun til andre Tider var saa overstrømmende venlig

og god, at hun ikke viste Maade med sine Kærtegn. Et saa ujævnt, lunefuldt Væsen maatte, trods al den Kærlighed, der var deri, skræmme et Barn. Den fintfølede, lidt melankolske Dreng blev sky og indesluttet, og en ubetvingelig Længsel efter hans Moder blev den eneste herskende Følelse hos ham. Og saa maatte han til og med ofte høre hende ubarmhjertigt bedømt af Faderens gamle Venner, der ikke altid tænkte paa at veje deres Udtryk, naar de paa Bakkehuset drøftede Fru Gyllembourgs »Ægteskabsskandale«. Ingen tænkte da paa den tavse, lyttende Dreng, der sad gemt i en af Dagligstuens halvmørke Kroge. »Den mindste Uhfølighed mod mig«, siger hans Moder, »er en Forbrydelse, han i hele Aar kan gemme i sin Erindring«. Hvilken Krænkelser har det da ikke været for ham Aften efter Aften at blive Vidne til hendes Nedrakning, og det af de Mennesker, der nu skulde være ham i Forældres Sted. Man forstaar, hvilke Følelser det er, der en Skumringstime har bemægtiget sig ham, da han en Aften i Januar (1804) ubemærket sneg sig ned ad Alleen og tog Flugten den lange Vej ind til sin Moster i København. Rahbek og Kamma følte sig dybt krænket over hans »utaknemlige« Opførsel, men trods de bestemte Fordringer paa at faa ham tilbage, vilde Familien dog ikke give Slip paa ham. Han blev et Par Aar hos Tanten, men flyttede saa i 1806 hjem til sin Moder, og der blev han. Først henved 10 Aar efter sin Flugt fra Bakkehuset besøgte han atter Kamma. Noget tyder paa, at hun ved denne Lejlighed — eller maaske allerede forinden — har faaet Følelsen af, at det var mod sig selv og ikke mod den lille Flygtning, hun skulde rette sine Bebrejdelser; og de er da — efter Kammas hele Natur — ikke blevet mildere af den Grund. Saaledes maa de stærke Ord forklares, hun efter J. L. Heibergs Besøg skrev til ham: »Jeg gentager, hvad jeg tilforn har sagt dig, at jeg ved at se dig igen paa Bakkehuset har faaet et af mit Hjertes inderligste Ønsker opfyldt og kan nu gaa roligere og gladere i min Grav end ellers«.

Hun vedblev — i Modsætning til Rahbek — at nære den mest levende Interesse for ham og fulgte hans Udvikling med en sand moderlig Glæde. Og Heiberg har ikke heller været uden Erkendelse af den Betydning, hun har haft for ham, naar han omtaler hende som »sin moderlige Veninde, der i hans Barndom har vist ham Velgerninger og siden — med kærlig Forglemmelse af enhver i hin Tid forefalden Drengestreg — har vedblevet at

beære ham med sit Venskab«. Ingen har smukkere end han ytret sin Taknemlighed for et Brev fra Kamma: »Jeg bliver saa betagen af Glæde, hver Gang jeg ser dit Bud træde ind med et af dine elskværdige Breve, hvori jeg finder mere Poesi end i alt, hvad jeg har læst i de sidste 20 Aar«.

I Fru Rahbeks ujævne, altid stærkt sindsbevægede Natur, ligger ikke blot Forklaringen af hendes mislykkede Forsøg paa i Johan Ludvig Heiberg at vinde en Søn, men tillige den væsentligste Aarsag til de paafaldende hyppige Brud og Forsoninger, der er karakteristisk for Bakkehuskredsen. I den uafbrudte Række af Personligheder, som drager os forbi gennem Kamma Rahbeks Stuer, viser sig bestandig nye Skikkelser, mens de gamle glider bort — somme for stedse, andre for igen at vise sig en stakket Stund og atter forsvinde. I de 20 Aar, der betegner Bakkehusets egentlige Periode (1800—1820), har ikke blot de fleste af den Tids navnkundige Mænd og Kvinder, men ogsaa talrige andre, hvis Navne nu er glemte, været under Paavirkning af den Aand, der raadede dér. Og dog fik den, der til Stadighed opholdt sig derude, Indtrykket af, at Rahbeks førte et ensomt Liv, — saa sjældent faldt Besøgene, og saa umærkeligt afløste den ene Gæst den anden.

Naar Vennerne forlod Kamma, var det dog ingenlunde, fordi de følte sig »færdige« med hende eller blaserte overfor hendes Væsen. Alle bevarede de Mindet om hende som om noget vidunderligt, der havde mødt dem paa deres Vej. De havde for en Stund følt sig revet ud af den filistrøse Virkelighed og henført til en ny Verden, hvor de kendte sig rigere og lykkeligere end andensteds, men i en Luft, som fortærede og trættede. Trangen til atter at faa jævn Grund under Fødderne medførte da den bratte Skilsmisse, hvorved hendes Venner bragte deres Person i Sikkerhed, men lod hende tilbage med en Følelse af bitter Vemod i Hjertet. Bakkehusets første Flygtning, den 12aarige Johan Ludvig, løb aldrig fra sin Beundring for dets Herskerinde, den sidste var Povl M. Møller, som efter et 2aarigt Ophold derude lige saa bogstavelig tog Flugten derfra, og det uagtet han maatte prise hende som »det første Menneske han kendte«. Og de samme to Flygtninge stod Kammas Hjerte saa nær, at den ene for hende vedblev at være »det elskværdigste Vidunder«, den anden »maaske den kæreste af hendes Sønner«. Men netop paa dem, der stod hendes Hjerte nærmest, udøvede hun paa een

Gang den mægtigste Tiltrækning og den stærkeste Frastødning. Dette gælder for *Oehenschläger*, som i sit Bakkehusforhold var i stadig Svingning; for *Baggesen*, der snart hyldede hende som »Chariternes (Gratiernes) Søster, Rahbeks aandrige Kone« (Charis« 1807), snart offentligt og paa Tryk smædede hende (»Pindsvinet« 1814) — for ikke to Aar efter igen i et begejstret Digt at prise hende som »Charis Margaritha« (»Danfana« 1816).

Og endelig *Christian Molbech*, hvis Bakkehus-Saga kortelig tegner sig saaledes: Første Bekendtskab 1812, Kammas mest fortrolige Ven 1813, Flygtning 1814. Udenfor denne Regel staar dog en enkelt Skikkelse, der i Kraft af sin mægtige, overlegne Personlighed hævede sig til aandeligt at beherske Bakkehus-Situationen: det er Præsten i Spjellerup (senere Sjællands Biskop) *Jakob Peter Mynster*. Som Student havde han gjort den 15 Aar ældre Rahbeks Bekendtskab, vistnok gennem sin Broder, *Ole Hieronimus*, som Rahbek i sine Erindringer kalder »mit Hjertes Yndling«. Han var som den altid indbildt syge *Carl Hegers Læge* en stadig Gæst paa Bakkehuset, og gennem ham uddybedes Venskabet mellem *Jakob Peter Mynster* og *Rahbeks*. I Efteraaret 1804 besøgte de for første Gang *Spjellerup Præstegaard*. Det var samme Aar, som *Kamma* havde mistet »Plejebarnet«, og hun led endnu under det Savn og den Tomhed, han havde efterladt sig. Og *Mynster* var i sin ensomme Præstegaard ikke »uden Følelse af Savn af vakre Kvinder«⁹⁾. Begge har ligesom været stemte for det nye Bekendtskab, og de opdagede snart, at de i hinanden havde fundet mere end blot en tilfældig Makker i Selskabspartiet. For hende blev *Mynster*, hvad aldrig *Rahbek* eller nogen anden havde været, »Mandsidealet i sin ædleste Skikkelse«, mens hun til Gengæld for ham fik en saa indgribende Betydning, at *Schwanenflügel* »uden Overdrivelse« kan sige, at »uden *Kamma Rahbek* var *Mynster*, menneskelig talt, maaske ikke bleven den, han blev. Her og netop her burde Literaturhistorien rejse hendes velfortjente Monument; thi dette er hendes største Bedrift«¹⁰⁾. Det var hendes Opmuntring af hans Talenter, der blev Drivkraften i hele hans Forfatterskab. Men heller ikke *Mynsters* Indflydelse paa *Kamma* kan sættes for højt. Gennem ham modtog hendes dybt religiøse Sind en Berigelse, som ingen anden kunde have skænket hende. Ved den vandt hendes urolige Sjæl

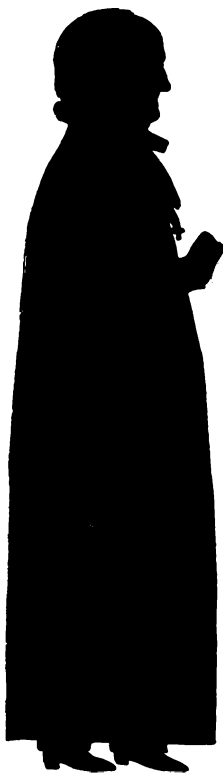

den Klarhed og Fred, der blev Bærekraften i hendes Liv gennem alle Sorger og Lidelser, og som endnu saa vidunderlig skønt kan træde os i Møde gennem de bedste af hendes Breve. Hvilken Højhed i religiøs Kultur aabenbarer sig saaledes ikke blot i disse Linier til Molbech: ». . . Hver Dag, Gud har lagt til min Levealder, har mere og mere lært mig, at det staar i ethvert godt Menneskes Magt at skabe et Paradis overalt og under alle Omstændigheder«. Dette skrev hun paa en Tid, da hun midt i Bakkehusets yderste Fattigdom (Vinteren 1813) ikke havde en Pind at lægge i Kakkellovnen til at varme sig ved i Vinterkulden, da hendes Mand hjemsoegtes af skaanselsløs Forfølgelse, og hun selv var saa syg, at hun maatte sidde oppe om Natten, fordi hun ikke kunde taale at ligge til Sengs.

Denne rige Vekselvirkning mellem Mynster og Kamma skete hovedsagelig gennem deres Breve; thi en Rejse mellem København og Spjellerup var endnu dengang en hel Begivenhed. Af Rahbeks »Erindringer« (Fortalen til V.B.) ses dog, at Besøget har været gentaget flere Gange, og baade han og Kamma befandt sig vel dernede. Rahbek mistede aldrig sin Kærlighed til den landlige Præstegaard, og han bevarede til sin Død de lysende Minder om »det spjellerupske Arkadien«, hvor han nød »hine uforglemmelige *Saturnalier*, som han aarlig med saa glad Forventning saa i Møde og stedse med Længsel erindrede«. Ogsaa mindes han med Taknemlighed, at Mynster til Gengæld »kærligen delte og forsødede deres Huslivs Glædesdage«. Kamma giver uden sin latinske Mands klassiske Allusioner et fuldt saa levende Indtryk af Spjellerupbesøgene, som naar hun f. Eks. fortæller om hendes og Broderens højst eventyrlige Køretur derned i 1805: Efter at »Hufe« (Carl) med et Sejl garn i Vinduskrogene flere Dage havde øvet sig som Kusk, begav de to »Kujoner« sig paa Rejsen med det Forsæt, naar de kom til Køge at udgive sig for et Par Slagtere fra København, der var taget dertil for at se paa Stude.

I hendes Breve til »Onkel Job« (Mynsters Bakkehusnavn) farves Mindet om Spjellerup undertiden af hendes fine og yndefulde Skælmeri. ». . . Jeg maa endelig ikke glemme at spørge Dem«, skriver hun, »hvor De kan lyve saadan, som De har gjort ved at opregne, hvorledes jeg havde det i Spjellerup. De siger, at De bar Mad for mig, som jeg ikke kunde spise, og det var just lutter Livretter, som De opvartede mig med. Jeg for-

sikrer Dem, at jeg tager saa vel til mig af alt, hvad jeg faar hos Dem, at jeg, hvis jeg opholdt mig der længe ad Gangen, stod Fare for at blive en stor Filister . . . Og hvad de smaa Flagermus angaar, saa har jeg jo sagt Dem, at jeg derude ikke er bange for Mus. Tværtimod, jeg holder en Smule af Mus i Spjellerup«.

*Jacob Peter Mynster
1. 8. Lovd. 1775 7 30 Jan. 1779*

Gennem denne Brevveksling, som Mynster selv har gjort Rede for i »Meddelelser af mit Liv« (p. 160 ff.), befæstedes det dybe Venskabsforhold mellem dem. Fru Rahbeks Breve, der i Regelen indtraf en Gang hver Uge, udgjorde ofte flere Ark Postpapir. Mynster skrev noget sjældnere, men naar Kamma i længere Tid havde savnet hans Breve, søgte hun Trøst i hans Skrifter, »som hun læste med langt større Henrykkelse end Oehlenschlägers første Tragedier og Digte«. Fra de to Mynsterske Brevsamlinger kendes en stor Del af Kammas Breve, men de fleste tilintetgjorde han før sin Død. I 1812 flyttede Mynster til København for at overtage Stillingen som residerende Kapellan for Frue Menighed, og dermed hørte den regelmæssige Brevveksling op. Kamma glædede sig ikke over denne Forandring. Hun indsaa, at »hans Virksomhed i det nærliggende København vilde fjærne ham mere fra hende end de mange Mile til Spjellerup«. Han blev da ogsaa en sjælden Gæst paa Bakkehuset. »Lange Besøg elsker jeg ikke at gøre«, skriver han til Kamma, »men nok et lille Løb til Bakkehuset«.

Som Erstatning for hans Breve, søgte hun ham da hver Søndag i Kirken, og aldrig har Mynster haft en Tilhørerinde, der forstod ham, som hun.

Samme Aar, som Mynster flyttede til København, indførtes paa Bakkehuset en ny Mand, der i de næste to Aar blev Midtpunktet i Kammas hele Tilværelse.

Den 14. December 1812 bragte en af »Bakkehusgeneralerne«, E. C. Werlauff, sin Ven Christian Molbech med sig ud til Rahbeks. Det var en lidt kejtet, nervøs, ung Mand med et

Ansigt, i hvis Træk de stærkeste Modsætninger tonede frem. Over den klare, hvide Pande bølgede Haaret i sorte, bløde Lokker, hans barnlige, mørke Øjne havde et sentimentalt-melankolsk Udtryk; men Næsen var plump og tyk, Mundens Linier vege og uregelmæssige, hele Underansigtet groft og ukultiveret. Til dette Ydre svarede Mandens Indre. Han kunde i de daglige

Christian Molbech.

Forhold være højt ubehagelig, gnaven og vranten, men i sit inderste Væsen var han »blød som et Barn«^{*)}. Mellem ham og Kamma udviklede sig et Forhold, der i kort Begreb samler alle de Momenter, som karakteriserer det typiske Bakkehusvenskab, — et Venskabsforhold, der paa lidt over to Aar gennemløb alle

*) M. var Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek, hans daværende Bolig var paa Christianshavn (Overgaden over Vandet Nr. 182). Hovedkilden til det følgende er »Chr. Molbechs og K. M. Rahbeks Brevveksling«, udgivet af Chr. K. F. Molbech.

sine Stadier »fra den første, hurtige Tilnærmelse til den højeste Grad af Fortrolighed og varm Sympati og atter derfra til det afgørende Brud«; og den Brevveksling, der i disse to Aar førtes mellem dem, er med Rette blevet kaldt den mærkeligste, som findes i dansk Literatur, — det omfangsrigeste Minde, vi ejer om Kamma Rahbek. Vil man rigtig lære hende at kende, skal man søge hende i de sene Aftentimer, som hun sad i sin Hjørnestue med Kragefjeren og det sirlige Brevpapir og uden al Undseelse aabnede hele sin Sjæl og gav alle sine inderste Tanker ubundet Løb i Aabenbaringen af sin lyse Tro og varme Kærlighed — alt, som det tidt synes, lige saa meget for 'at komme til Klarhed over sig selv som for at meddele deraf til sin Ven. Derfor former en saa stor Del af dette rige Brevstof sig som en indtrængende Selvanalyse, en ydmyg Granskning efter hendes eget Væsens Kerne, hvorefter Resultatet nedskrives i Sætninger, der ofte bærer Aforismens knappe, klare Form:

». . . Mit Hjerte er min Rigdom, og saaledes bilder jeg mig ind, det er med alle gode Mennesker. Deraf kan jeg altid give og beholder dog nok tilbage; dér er altid Varme nok til at omfatte alt godt med, og det var vist heller intet godt Tegn, om det var anderledes beskaffent dér. I sit Hjerte bærer dog Mennesket sin Gud, eller hvor ellers? Altsaa maa der være en uudtømmelig Kilde af Kærlighed, og derfor er det ogsaa, vi skal bevare Hjertet fremfor alt, hvad der bør bevares; thi bliver det først tomt og koldt der, saa er det ude med os, og vi lever uden Glæde og Gavn for os selv og andre«. (27. Marts 1813.)

». . . Det kan ofte trøste mig, at mit Hjerte aldrig er koldt eller tomt, og har jeg ingen anden Rigdom i Verden, saa véd jeg dog og føler det daglig, at jeg der ejer en Skat, som Møl og Rust ikke kan fortære og Tyve ikke gennembryde og stjæle. Dem behøver jeg vist ikke at sige, at jeg ikke hovmoder mig af denne indvortes Rigdom, hvis Ubedragelighed jeg ofte har prøvet i Livet, men det vilde være falsk Beskedenhed, om jeg vilde sige, at jeg selv slet ingen Fortjeneste har deraf; thi hvilket forstandigt Menneske kan vel betvivle, at det for en Del staar i vor egen Magt at opvarme og udvide vort Hjerte, og at naar vi forsømmer dette, det da nødvendigvis maa køles og blive snævrere. Gud nedlagde vel Kærligheden i vor Barm, men overdrog dog til os selv at bevare den ren og varm, og aldrig lod han noget redeligt Menneske savne Midlerne dertil«. (23. August 1813.)

Et Par Maaneder senere, da hendes stadige Tanke paa Døden stærkere end ellers paatrænger sig hende, skriver hun: » . . . Skulde dette maaske være nærmere, end vi aner, da er jeg glad ved ikke at behøve at bede Dem bevare mig i en kærlig Erindring, naar Gravens Blomst minder Dem om, at havde Deres Veninde end ikke et lillierent Hjerte, saa havde hun dog et ubesmített Hjerte. Plant derfor kun Lillien paa hendes Grav; thi det var dog Hjertets Renhed, kun fremfor alt søgte at bevare«. (7. Oktober 1813.)

Det er, som alle hendes urolige Sinds skiftende Stemninger ved Nattetid drager gennem denne lave Stue. Hun kunde sidde derinde og føle sig saa nedbrudt, saa det forekom hende »som om hele Legemet ved en uendelig Mængde, allevegne anbragte Blylodder, blev tvunget til at søge Jordens Centrum«, hvilket syntes hende at være »en temmelig haard Straf for det Menneske, der i moralsk Henseende sit hele Liv igennem havde berørt Jorden saa løselig«, og i samme Brev kan hun fortsætte: » . . . Jeg er i Grunden ikke saa beklagelsesværdig, som det synes . . . Har jeg Sorger, saa har jeg tilforladelig ogsaa Glæder, og de er undertiden af den Natur, at de overgaar al menneskelig Forstand. . . . Vistnok bærer vi alle det herlige i skrøbelige Kar, men det volder mig saamænd ingen Sorger, skønt vel undertiden ufri-villige Klager«. En anden Gang sidder hun derinde i en lys Majaften og hører Nattergalene synge i Søndermarken. Hun betages da af Længsel efter Sundhed, af Ønsket om at blive frisk og stærk som Livet i Foraaret omkring hende; og naar hun føler, hvor haabløst et saadant Ønske er, bliver hun skræmt som et Barn: » . . . Dette Ønske kom vistnok i en ubelejlig Stund; thi De maa vide, at den gode Ven, hvis Navn jeg ikke vil nævne, ikke alene bankede paa min Dør i Gaar Aftes, men kom ordentlig, som det syntes mig, lidt inden for Døren og var mig ikke ganske velkommen, fordi jeg var mutters ene og vidste, at der var mange Timer, til jeg kunde vente Rahbek. Imidlertid mente han dog heller ikke denne Gang, — thi det er anden Gang, han indfinder sig just paa samme Vis, — noget videre med sit Besøg end at skræmme mig en Smule, og jeg kan heller ikke nægte, at det i en vis Henseende lykkedes ham, men dog kun fordi jeg var ene«. (22. Maj 1813.)

Mens hun sad der alene og skrev om Natten, til Lysene foran hende brændte ned i Stagerne, følte hun sig dog aldrig

isoleret fra det virkelige Liv, der kunde synes saa langt borte fra hendes nonneagtige Tilværelse i den ensomme Bolig. Hun var i saadanne Timer endog maaske i nærmere Pagt med Livet, end naar hun sad som det samlende Midtpunkt i en talrig Kreds af Bakkehusgæster. Naar Rahbek sad i sit Arbejdsværelse ved Siden af og et Øjeblik undte sig saa megen Hvile, at han kunde lade Tankerne løsrive sig fra det trættende Slid, tog deres Flugt altid een bestemt Retning: tilbage til Ungdommen, til »de svundne Glædens Dage«. Hans Hustru var en energisk, levende Protest mod denne Tilbøjelighed, og hun bebrejder ofte Molbech, at han i det Stykke ser ligesaa bagvendt som Rahbek: »Ikke vil jeg derfor kaldes en Ungdomshader, fordi jeg ikke vil og ikke kan istemme den overdrevne Berømmelse, De og Rahbek og flere tillægger en vis Periode af Livet, uagtet de samtidig maa bekende, at de i den lod sig bedaare af Forhaabninger, de ikke har set opfyldte. Men jeg skal nok være i Stand til at bevise, at Skylden er deres egen, og at Ungdommens største Ros er den, at den i de skønneste Billeder viser os, hvad den tilkommende Tid baade kan og vil bringe, om vi kun selv vil, hvad vi skal, og ikke er uvise nok til at lade Ungdommen blive tilbage i Ungdommen«. Hvad der især bandt Kamma til det gamle var hendes hustruelige Beundring og Respekt for Rahbek; hendes Hjerter og Aand tilhørte den nye Tid, og det blev derfor især paa den yngre Slægt, hun kom til at virke. »Hun saa Geniernes svage og menneskelige Sider, og hun lo ad disse uden at lade sig imponere; men hun havde tillige et saadant Blik for det Geniale, at hun erkendte det, mens det endnu stod i Brud. Hun forstod blandt sine Samtidige dem, der bar Fremtiden i sig«. (Georg Brandes.)

*

*

*

Hvad Molbech i disse to Aar blev for Kamma, derom vidner hendes egne Breve, som alle er skrevet i en Stemning, ingen kan skabe i en andens Hjerter uden den, der staar dette Hjerter saa nær, at han evner at aabne for alle dets hemmeligste Kilder. I Forholdet til ham lærte hun sig selv at kende og befæstedes i den Sindets Afklaring og høje Ro, under hvilken hendes Sjæl naaede sin Modenhed. Og hvad hun til Gengæld gav ham, den ensomme, tungsindige Mand, derom vidner han selv, naar

han baade midt under deres varmeste Venskab og siden — efter Bruddet — priser hende som »sit Livs sande Genius«. »Ingen har været mig i Livet, hvad De er mig. Nogle har elsket mig uden at forstaa mig og uden at have Aand og Kraft til at virke paa mig. Jeg har fundet nok af Kulde og Ligeegyldighed og Dorskhed, hvor jeg trængte til Varme og Inderlighed og kraftig Medfølelse. Men jeg har jo dog endelig fundet en beskærmende Genius for mit Liv, — og skulde den for tidligt forlade mig, da er det ude med min ædlere Tilværelse, og da vilde Verden intet mere eje, der kunde fængsle min Sjæl«. Knap et Aar efter, at han havde skrevet disse Linier, indtraadte det afgørende Brud, som vel ikke helt afbrød Forbindelsen mellem dem, men fuldstændig forandrede Forholdets Karakter. Samme Aar blev Molbech forlovet med *Johanne Langberg*, Fru Rahbeks unge, elskelige Veninde, — »Grevebarnet«, som hun i Bakkehussproget hed. Hun boede om Sommeren hos sine Forældre paa Landstedet »Ny Bakkegaard« lige over for Bakkehuset. Molbech havde første Gang truffet hende hos Rahbeks, siden mødtes de der jævnligt, indtil han omsider begyndte at besøge »Greveborgen« i Steden for Bakkehuset. Hele dette Forhold holdt han skjult for Kamma, indtil Naboerne »i en triumferende Tone underrettede hende derom«. Hun følte sig med Rette dybt krænket over denne Taktløshed, som i Virkeligheden blev den ydre Foranledning til Bruddet; men Molbechs hele Adfærd viser jo klart, at det dybere Fortrolighedsforhold allerede da — for hans Vedkommende — var borte. Han havde levet sin Bakkehusetid til Ende.

De stærke, følelsesfulde Udtryk i Kammars Breve og den Omstændighed, at Molbechs Bakkehusflugt faldt sammen med hans Forlovelse, har foranlediget Paastanden om, at hendes Følelser for ham har været mere end blot venskabelige, at hun i Virkeligheden har næret en sanselig Kærlighed til ham, eller som Schwanenflügel smagfuldt udtrykker sig, at »det ikke var hendes Skyld, Molbech ikke faldt i hendes aabnede Favn«. Det er vanskeligt at forstaa, hvorledes ædruelige Læsere, der har gennemgaaet hele denne Brevveksling, kan komme til et saadant Resultat. Der er blandt de henved 100 Breve fra Kamma et eneste, der, udstykket og løsrevet fra Sammenhængen med de øvrige, kan give Anledning til denne Misforstaaelse. Det er hendes Brev af 16. Juli 1813, og paa dette ene Brev gaar da ogsaa alle de Henvisninger, der skal dokumentere den meningsløse

Paastand. Kamma skriver her — i den stærke Stemning, som hun i de sene Nattetimer kunde henrives af: ». . . Tro De mig, min Ven, Jorden fik et ganske andet Udseende, og vi vilde oftere møde Smil end Taarer, naar vi kun alle vilde være saa kærlige mod hinanden, ikke aleneste i Hjertet, men i vor hele Adfærd, som vi vist burde og ogsaa kunde, naar vi kun ikke indbildte os, at det ikke gaar an i denne sublunariske Verden. Det skulde være Ret og vor Pligt at øve og udvikle til den højeste Grad de langt ringere Gaver, som Gud har nedlagt hos os; men Kærligheden, som er den bedste af alle gode Gaver, den skulde vi omhyggeligen skjule for hinanden! Men, — kan De indvende mig, — kunne vi da ikke elske hinanden uden alle de Kendetegn paa vor Kærlighed, som dog kun er Virkningen af vor Sanselighed? Dette Spørgsmaal vover jeg ikke bestemt at afgøre, men saa meget ved jeg, at jeg, som sikkert ikke hører til de mest sanselige Mennesker, ikke kan det«. Her maa man standse, hvis man vil bevare Indtrykket af en erotisk Forelskelse; thi nu fortsætter hun med disse Linier, der rent ud sagt vilde være blasfemiske, hvis de kun var at betragte som Masker i det »Garn, hun har ude efter Molbech«. ». . . Jeg kan ikke engang elske min Gud med en aldeles aandelig Kærlighed, i det mindste ikke i den Grad, jeg føler Trang til, og skammer mig slet ikke ved den Tilstaaelse, at jeg gerne vilde kunne indeslutte ham i mine Arme som i mit Hjerte. Derfor vilde jeg vist ogsaa, som den kærlige Johannes, have hvilet ved min Frelasers Bryst, dersom jeg havde vandret med ham paa Jorden«. De sproglige Udtryk forandrer Karakter gennem 100 Aar. Hvad Rahbek, Rosing og Pram kunde skrive til hinanden i deres unge Dage (se Jul. Clausen: »Rahbeks Ungdomskærlighed«, Mem. og Breve XV), det vilde man blot 25 Aar senere undset sig ved at føre i sin Pen. Udviklingen har gjort det danske Folk afmaalt, køligt og kritisk; men der er visse menneskelige Følelser saa primitive og dybe, at de ikke skifter Væsen hverken paa eet eller to Hundrede Aar: En gift Kone vilde saaledes aldrig skrive til sin Elsker om sin Mand, hvad Kamma i et af sine allerfortroligste Breve skriver til Molbech: »Jeg maa endnu inderligt takke Dem for Deres rørende Godhed mod mit Egern [Kammas Kæle navn til Rahbek]. De maa ogsaa være overbevist om, at han holder meget af Dem og i Hjertet skønner paa al den elskværdige Opmærksomhed, De ved saa mange Lejligheder viser ham. Han

fortjener den ogsaa, fortjener, at vi alle, der er ham kære, skal gøre ham hans Liv saa behageligt som muligt. Jeg vilde ønske, jeg engang ret kunde skildre Dem alt, hvad Rahbek og jeg er for hinanden med al vor Forskellighed; thi dette forekommer mig som et skønt Bevis paa, hvad Magt Kærligheden, fordi den er af Gud, har, og hvorledes den kan forene, hvad der ellers vilde være saa vidt adskilt fra hinanden«. (20. Dec. 1813.) Eller mon nogen tør paastaa, at en Kvinde, hvis hele fysiske og aandelige Tilværelse bares af en dyb religiøs Tro, i et Brev til sin Elsker kunde skrive: ». . . Gud vil vist holde sin Haand over det skønne Baand, hvormed han knyttede vore Sjæle sammen, og jeg tør ogsaa haabe med Dig, at en evig klar Himmel vil smile til vort lykkelige, barnlige Venskab«. (11. Marts 1814.) Der er sikkert ingen Tvivl om, at Chr. K. F. Molbech har Ret, naar han i Fortalen til Brevsamlingen hævder, at »i Forholdet mellem Molbech og Fru Rahbek er der intet, som behøver at skjules. Deres Forbindelse var — i den gensidige Følelses egentlige Udviklings- og korte Blomstringstid med al sin Inderlighed og stigende Varme — af aandelig Natur, en intellektuel Kærlighed, hvori Eros var trængt tilbage, men Psyche helt tilstede«.

*

*

*

Gennem Kammas Rahbeks Brevveksling lærer vi ikke blot hende selv at kende, men faar tillige et Indblik i den Side af Bakkehuslivet, der fik den største Betydning for hendes Venner. Det selskabelige Samvær er i Forhold hertil kun af ringe Betydning. De hyggelige Sammenkomster i Kammas Rahbeks Dagligstue var langt sjældnere, end mange nu er tilbøjelige til at antage. Og naar det ofte i den senere Tid er blevet gjort gældende, at Literaturhistoriens »Bakkehusdityrambe« har været i høj Grad overstemt, saa er Grunden vel nærmest den, at man har søgt dens Genstand, hvor den ikke er at finde: i Skønaandernes muntre, vittige Kreds omkring Tebordet. Der kunde gaa Uger imellem disse berømte Bakkehusaftener, ja om Efteraaret og Vinteren flere Maaneder, hvor Kammas ikke havde andet Selskab end sine Bøger, Breve og Papæsker. Engang minder hun saaledes Molbech om, at han i 5 Maaneder kun har besøgt Bakkehuset — 4 Gange! og det er endda i deres Venskabs Blomstringstid (Brev 26. April 1813).

Grunden hertil var ikke blot de nok som bekendte bundløse Veje, der fra den gamle By førte ud til Bakkehuset*), og som afskrækkede de fleste fra om Efteraaret og i Vintermørket at begive sig ud paa den halvmilelange Vandring. Men der holdtes i det hele taget kun sjældent Selskaber hos Rahbeks. Kun de festlige Anledninger, der i Kammas lille Kalender var mærkede »Festtage des hauslichen Glückes« fejredes med en Middag, hvortil Fruen i Forvejen sendte skriftlig Indbydelse — dog kun til Husets nærmeste Venner. Julius Clausen har i »To Aftener paa Bakkehuset« tegnet et levende Interiør fra en saadan Familiefest: gamle Etatsraad Hegers Fødselsdag (8. Februar) 1811. Den norske Digterpræst Schmidt, den gamle Oehlenschläger (»Castellanen«) og den unge Adam, den trofaste Husven Carl Heger, Kamma og Rahbek fejrer i Digte og Taler Jubeloldingen. Hen ad Eftermiddagen kunde der saa fra Byen komme et Par nye Gæster og slutte sig til Selskabet: Grundtvig med sin nydelige, unge Forlovede, Jfr. Elisabeth Blicher, som Fru Rahbek elskede næsten lige saa højt som sit »Grevebarn«, hvorfor hun ogsaa blev det forsonende Element, da Grundtvigs Strid med Mynster og Molbech truede med at berøve ham Kammas Venskab. Inden sin Afrejse til Vestindien var Pram en trofast Stamgæst, han hørte til de gamle Digterbrødre af Rahbek, som Kamma kaldte »Spækhøkerne«; de mest stadige og trofaste Gæster var »Generalerne«, til dem hørte Literaten A. E. Boye, Kammas økonomiske Raadgiver og Rahbeks Vaabendrager i Striden mod Baggesen. Blandt »Spækhøkerne« maa ogsaa nævnes Præsten C. A. Lund, Zetlitz, Thaarup, Fr. Høegh Guldberg o. fl. Det vilde, som Julius Clausen siger, være lettere at udpege de faa Mænd, hvis Navne tæller med i vort Aandslivs Historie, som aldrig har besøgt Bakkehuset, end at opregne dem, der kom der.

I den Samtale, som da udspandt sig, var Kamma Rahbek Sjølen. Hun kunde da glemme sin Sygdom for helt at give sig hen i den barnlige Livsglæde, som hun aldrig voksede sig fra. Kunsten at føre en vittig og fængslende Konversation var hende en medfødt Gave. »En af Deres Bestemmelser i Verden«, skriver Mynster til hende, »er just at tale med Folk, hvorved De gør

*) Naar Collins og Rahbeks skulde aflægge Familiebesøg sammen, aftalte de at mødes ved »det store Vandhul med Stenene i«, — længere ud holdt Collin ikke af at føre sine Damer. (Nyere Brevsaml. D.). Se iøvrigt Thiele a. S. p. 55 f. og især Boyes a. S. p. 43 ff.

dem baade Glæde og Gavn; det at tale med mange Slags Mennesker regner jeg for Deres Embedspligt«. In gem a n n prisær i sit smukke Mindedigt ved hendes Død den samme Evne:

. . . Hist sad hun før i venlig Dagligstue,
 Fortrolig med hver herlig Digteraand,
 En Tryllerinde, som dem alle samled:
 Fra fjerne Oldtid, fra hvert Folk, hvert Land
 Med aandig Røst for hendes Sjæl de sang
 I alle Tungemaal med klare Toner.
 Og ingen Skjald gik hendes Dør forbi:
 Den aaben stod for alle gode Aander.
 Selv naar der udenfor var fredløs Splid,
 Naar selvsyg Dunst forblinded Skjald og Tænker —
 Her mødtes Ven og Fjende fredeligt —
 Did droges underfuldt fra fjernest Vej
 De Sjæle, som hverandre ej forstode.
 Hun grant forstod, hvad i dem alle rørtes:
 For hende var ej Aand og Hjerter skjult,
 Og mægtigt drog hun Aand og Hjerter til sig.
 De kom og gik, de Aander smaa og store;
 Med sjælfult Blik den Tryllerinde skued
 De størstes Daarskab og de mindstes Værd,
 Og tidt med Vid hun revsed dem, hun elsked.
 Men ingen kom, som ej med Fryd beundred
 Det lyse muntre Blik i Aandens Verden,
 Og ingen gik, som ej med Fryd modtog
 En kær Erindring om det Liv, her blomstred.

Det højtidelige og pathetiske trivedes ikke i Kammas Sel-skab. Hun besad en Fyrighed og Livlighed, der helst ytrede sig i Vid og Skæmt, i spøgende Fordrejelser, og som ofte fandt Udtryk i det særlige Sprog, som kun Husets Indviede forstod. Al den Adstadighed og Værdighed, der prægede de stive Halsbinds Mænd, druknede i hendes elskværdige, pudsige Skæmt, der »med Ynde gik lige til det barokke«. I saadanne Timer kunde man faa det Indtryk af Bakkehuset, som Fru Gyllemburg saa smukt har fæstnet i »Extremerne«, at der var som i Himmerige, hvor Rang og Rigdom intet gældte; havde Sokrates levet, han havde besøgt dette Hus med Plato og Alkibiades.

Men undertiden kunde dog ogsaa Løjerne tage saadan Overhaand, at de mere besindige Gæster, naar de atter befandt sig ude i den kølige Natteluft, fik Følelsen af, at der var noget tomt og anstrengt ved hele Spasen, og Kammas selv følte ofte

det samme. Naar hun Dagen efter kom til at tænke paa Molbechs alvorlige Ansigt, der under de andres stigende Munterhed altid blev mere og mere gnavent, kunde hun blive »lidt ulykkelig over, at hun havde opvartet ham med saa megen Galskab, saa han vel maatte sige, man ikke kunde faa et fornuftigt Ord sagt«. Men hun prøver at forklare og undskyldte sig: » . . . Jeg er overalt et ulykkeligt Menneske med den uhyre Receptivitet for det komiske, hvormed jeg er begavet, og som forarsager, at jeg finder Anledning til Latter allevegne og kan le ad hele Verden og mig selv med . . . Men jeg bør tilføje, thi dette skylder jeg mig selv, at alle mine Galskabsytringer sker med det uskyldigste Hjerte af Verden, og at De, naar De ret kendte mig, vist heller ikke vilde regne mig det til Onde«. Et halvt Aars Tid senere maa hun atter forklare sig for ham; »thi De vil dog aldrig ret til at finde Dem i mit Spøg, der dog, om det end ofte er flaut, aldrig er ond t. Og jeg kan dog slet ikke undvære lidt Galskab og trænger vist ogsaa til det for at dæmpe alle de ubehagelige Fornemmelser, jeg bestandig er udsat for«.

Men for den, der har opfattet det elskværdige, indtagende ved denne høje Menneskesjæl og har lyttet til det danske Bardekors tonende Vemodskvad ved hendes Død, vil de enkelte Vildskud paa det ejendommelige Liv, hvori hun var Sjælen, forsvinde, og tilbage staar Mindet om Bakkehuslivet som Lyder Sagen i det smukke Vers til sin Ven har skildret det:

Et Tempel var din Bolig
 For huslig Fryd og Fred,
 For Pieridens Sønner
 Et hjemligt Opholdssted,
 Hvor K a m m a, Huldgudinden,
 Med rund og kærlig Haand
 Udstrøde Musers Blomster
 For Hjerte og for Aand.

*

*

*

Inde bag den lukkede Dør i sin Celle sad Sommer og Vinter Knud Lyne Rahbek og øgede sit Bjerg af Manuskripter. Men Krateret var udbrændt, og det var ikke længer Ungdommens glødende Lava, men kun simple Konglomerater, der taarnede sig op omkring ham. Havde de muntre Gæster derude i Daglig-

stuen kunnet se ind til ham og læse de Stemninger, der for hver Dag drog sine Furer dybere og dybere i hans »Rødstensansigt«, — havde de kunnet læse hans triste, haabløse Tanker, naar han lod Pennen hvile og sad og stirrede med sine trætte, vaade Øjne ind i Lyset, da vilde »Galskaben« have standset, Samtalen og Latteren forstummet, og een efter een vilde de have fjernet sig ned ad den lange, mørke Allé. Thi hvad Rahbek end havde fristet af ondt i sin Tid, alle hans »Livs Kriser« og »onde Dage« vejede lidet mod de Byrder, han nu ensom maatte bære. Det er, som alle de Genvordigheder, han i sine yngre Dage havde haft at kæmpe mod, nu har forenet sig mod den gamle Mand: Literære Forfølgelser, som han mangler sin Ungdoms Friskhed til at bekæmpe, bitre Næringsssorger, som han ikke engang tør betro sin Hustru, fordi han frygter for at skade hendes Helbred og dræbe hendes barnlige, muntre Sind — men fremfor alt den knugende Følelse af at være ladt ene tilbage i en Tid, hvor han aldrig kan føle sig hjemme. Alle »Trojanerne« var borte; han maatte helt til Paris — til P. A. Heiberg — for at faa Udløsning for sit gamle Suk *Fuimus Troes*.

Jens Baggesen havde med sine hensynsløse Angreb paa Rahbeks Virksomhed (som Teaterdirektør, Forfatter og Kritiker) opnaaet at vende saa godt som hele den offentlige Stemning imod ham. Med »Min Genganger og mig selv« (1807) havde Baggesen ført et saa kraftigt Stød mod den literære Retning, han selv betegner ved »Pavelskhed, Sanderskhed og Rahbekereri«, at ingen af de dengang toneangivende i Literaturen vovede offentlig at tage til Genmæle derimod. Triumferende kunde han mod Rahbek, som han efter Holbergs Magister havde døbt Rosiflengius, udslynge sit overlegne Epigram »Det falske Krigsrygte«:

Imellem Rosiflengius og mig

Er, hedder det i hele Byen, Krig;

Det ved jeg intet af, med mindre saa man kalder

Hvert Forhold mellem en, som slaar, og en, som falder.

Rahbek maatte selv føle det berettigede i »Gengangerens« mesterlige Satire; og skønt det ingen Heltegerning var at rette dette Angreb mod den gamle Kritiker netop nu, da hans Indflydelse allerede havde tabt sin Betydning, og hans Tidsskrifter stod paa Gravens Rand, vil Baggesens Skrift dog altid blive

staaende som et literært Monument*), mod hvilket hans næste Overfald paa Rahbek, »Pindsvinet« (1814) rejser sig som en Skamstøtte, et uhæderligt Smædeskrift, der af Molbech — ikke overdrevet — karakteriseres som »en af de smudsige og drøjesten literære Satirer, som man i noget nyere Sprog kender«¹¹). Den gode Smags Forfægter, Pindsvinet, er Baggesen selv, medens Rahbek i et gement Kompagniskab med den tarveligste Teateroversætter, N. T. Bruun, som Smagsfordærver og Forfører af Parnassets Ungdom indføres som

». . . et simpelt Sviin.
 . . Thi dels var han paa Kroppen meget smudsig,
 Dels lugted han af Brændeviin.
 (Det første kom af Roden og af Trasken,
 Det sidste højst formodentlig af Masken,
 Han fik hos Ammen, hvor han var i Kost,
 Før han tiltraadde denne Post) o. s. v.

»Vor Soe-Jean Jacques« kaldes han og, med Allusion til sin jydsk Herkomst, »den dumme Molboe-Jyde«.

For 25 Aar siden, da han og Baggesen første Gang mødtes paa den literære Arena (i Holgerfejden), blev han ikke sin Modstander Svaret skyldig. Der skulde dengang langt mindre til at sætte ham paa Kampfod. Nu var han modløs og træt. Striden var for ham ikke længer en Kragefjer værd. Det er betegnende for hans indesluttede Ængstelighed i Forholdet til Kamma, at han ikke med et Ord omtalte dette Overfald hjemme paa Bakkehuset. A. E. Boye blev den, der skulde indvie hende i Sagen. Han havde i Maanedsskriftet »Athene« taget til Orde med en meget skarp Artikel »Rahbek forsvaret mod Baggesen«, og da han vidste, Fru Rahbek ikke læste dette Tidsskrift, sendte han hende et Særtryk af sin Apologi. Derved fik hun omsider Kundskab om Baggesens to Maaneder gamle Bedrifter. Hun skrev straks tilbage til Boye og takkede ham varmt for »det skønne Venskabsoffer«, men tilføjer, at »hun ikke bestemt tør forudsige, at Rahbek vil se Sagen i det samme Lys. . . . Han har nu læst det [ø: Boyes Forsvar], men sagde mig ikke et Ord desangaaende; og paa mit Spørgsmaal, hvad jeg maatte skrive til Dem i

*) Om »Min Genganger og mig selv« skriver N. M. Petersen i sin Literaturhistorie: »Denne Bog maa man læse een Gang og to Gange og ti Gange for at kende Literaturens Tilstand« (V. b. S. 388).

den Anledning, svarede han slet og ret, at jeg kunde svare Dem, at han havde læst det« Om Baggesen og hans Pamflet skriver hun i samme Brev: »Mig oprørte den, skønt jeg dog foragter Baggesen saa dybt, at det er mig umuligt at begribe, hvorledes R. kan lade sit Liv forbitre af en saadan Person, hvis Ros lige saa lidt kan bringe ham Ære som hans Dadel Vanære. Men vi kan heller ikke saa vel sætte os ind i Rahbeks Stilling, og det var let at undskylde det ubegribelige i denne Sag, naar man ikke mere maatte sørge end forundre sig over den Indflydelse, den har paa ham. At forstene sig imod denne, naar man daglig ser den og dog ikke formaar at virke det mindste derimod, er sandelig umuligt. Jeg ved nok, at naar jeg bebrejder Rahbek den Vigtighed, han giver Baggesens skamløse Adfærd, da føler jeg vel, at det er langt lettere at erkende Baggesens Uret end at være ligegyldig derved, og Hjertet bløder ofte i mig, naar jeg dog synes haard og ubevægelig ved den hele Sag.«

Det viste sig snart, hvor stærkt Baggesens Angreb havde slaæet an hos Publikum. Som foran omtalt havde Rahbek i mange Aar arbejdet paa sit Skuespil »F o r f ø r e r e n«. I en uheldig Tid havde han nu endelig faaet det færdigt, og den 1. April 1814 opførtes det første Gang paa det kongelige Teater med Skuespiller F o e r s o m i Hovedrollen. En mere treven og uvillig Stemning havde sjældent hersket i Teatret. Ved Tæp-pets Fald hørtes enkelte Piber gennem det matte, spredte Bifald. Det opførtes endnu to Gange, sidste Gang til Indtægt for Forfatteren; men da var der Underskud i Kassen! O v e r s k o u, der mod Sædvane, hvor Kritiken gælder Rahbek, hævder, at det havde fortjent en langt mere agtelsesfuld Opmærksomhed, end der vistes det, — tillægger den gennemgaaende uheldige Besættelse af Rollerne en stor Del af Skylden for den ringe Lykke, det gjorde. Men alle var dog dengang klare over, at Grunden var en anden, og Baggesen var, meget betegnende, den første til at hovere: Den 2. April offentliggjorde han i sit Ugeskrift »Lille-Søndag-Aften« en »Epilog til Forføreren (ikke frem-sagt af Hr. Foersom)«:

Hvis efter Autors Titel: Director,
 Og Stykkets selv, som loved lidt Forførelse,
 Forventningen, I Koner og I Møer!
 Har fundet lidt vel liden Fyldestgørelse,
 Vi har vor Hensigt naaet! O, klapper med et Smil!
 Det er den første Dag i Maanedens April.

Naar en eller anden af de gamle Venner forsøgte at trøste Rahbek i den Modgang, der havde rejst sig imod ham, svarede han resigneret: »Man overlever efterhaanden sine Fortjenester.« Og vist er det, at i den »Miskendelses- og Forfølgelsesperiode«, som A. E. Boye kalder disse Aar af Rahbeks Liv¹²), saa det ud, som alle havde glemt den Indflydelse, han i sin kraftige Manddomstid havde øvet. —

Blandt Bakkehusets Gæster var ingen mere stadig end Armoden. Men medens de øvrige »Generaler« tyede til Kammas Dagligstue, beholdt Rahbek sin gamle, trofaste Følgesvend for sig selv inde paa sit Arbejdsværrelse; dér sad de Aar efter Aar og droges med hinanden om Bakkehuset. Det var især siden det ulykkelige Aar 1807, at det var blevet rigtig galt. De syv Aar fra 1799 til 1806 plejede han at regne for sit Livs lykkeligste Tid, som kun formørkedes ved den sørgelige Skæbne, der ramte P. A. Heiberg. Hans Arbejdsevne i disse Aar er det bedste Vidnesbyrd om, hvor godt han befandt sig.

Foruden sine to gamle Tidsskrifter *Minerva* og *Den danske Tilskuer* udgav han den poetiske Nytaarsgave *Charis*, var ivrig Medarbejder ved Kvartalsskriftet *For Sandhed* og *Den Kielske Literaturtidende*, begyndte Udgivelsen af Holbergs Komedier (1804—14), og holdt sine Forelæsninger over dansk Digtetekunst; han var desuden (til 1804) Sekretær i Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler. Da han 1805 frattraadte Lærervirksomheden ved Christianis Institut, fortsatte han ved den dramatiske Læreranstalt. Endelig 1807 blev han Inspektør for »Det pædagogiske Seminariums« danske Klasse. Men med dette Aar indtraadte det bratte Omslag. Krigen med England, Byens Brand og den ulykkelige Tid, som derpaa fulgte, lammede al Virksomhed. Rahbek var Kaptajn ved Kronprinsens Livkorps og begav sig straks ved Englændernes Landgang til København. Kamma fulgte ham og tog Ophold i sit Barndomshjem paa Nørregade. Her sad hun rolig og uforfærdet, mens de engelske Bomber slog ned omkring hende og til sidst tændte Huset i Brand. Hun maatte da flygte til Christianshavn. Rahbek overtog med sit Studenterkorps Vagtposten ved Universitetsbiblioteket og Observatoriet paa Rundetaarn. Han udviste ved denne Lejlighed et Heltomod, som fyldte alle med Beundring for den kejtede, men uforfærdede Studenterkaptajn. Det var hans Ungdoms Krigerdrømme, der endelig opfyldtes, og ingen offentlig Ros havde nogensinde glædet

ham som den Berømmelse, Universitetsbibliotekaren, hans gamle Ven Nyerup, bagefter gav ham i »Engelstofts Annaler«.

Efter Fjendens Afrejse vendte han tilbage til Bakkehuset, som under hans Fraværelse havde været besat af Englænderne. En Mængde af hans kostbare Bøger havde de taget med sig, en anden betydelig Del af dem var brændt i København. Den Rigdom, hans Svigerfader havde ejet i sine Gaarde, var gaaet tabt, og med den Kammas forventede Medgift. Men værst af alt var det dog, at Publikum under den paafølgende Armod svigtede hans Tidsskrifter. Et Aars Tid fortsatte de saa godt som uden Holdere, og fra 1. Januar 1809 ophørte baade *Minerva* og *Tilskueren* at udkomme. Samme Aar standsede Udgivelsen af *Charis*. Alene dette bragte ham et aarligt Tab af 1500 Rdlr., hvilket var det væsentligste af hans Aarsindtægt. Et Par Aar efter (1811) forsøgte han med et nyt Ugeblad *Sandsigeren*, men det maatte ophøre med første Aargang. Det var, som intet mere skulde lykkes for ham, og Tidernes Ugunst fuldbragte hans økonomiske Ruin. Under Finansmisæren, da Pengenes Værdi svandt ind til en Brøkdel (Seddelpengenes til sidst til $\frac{1}{1300}$) af deres oprindelige paalydende, maatte det især gaa haardt ud over Embedsmændene, hvis Gager ikke forhøjedes under Kursfaldet. Hans Direktørgage og de 400 Rdlr. aarlig, han havde i »Naadepenge« som forhenv. Sekretær i Universitetskommissionen, var forskudsvis optaget ved hvert nyt Kvartal, undertiden endog »anticiperede for to Kvartaler«. Gennem hans Breve til Etatsraad *Jonas Collin* faar man det klareste Indblik i hele hans ulykkelige Forfatning. Collin var paa den Tid Rahbeks eneste fortrolige. Et mangeaarigt Venskab knyttede dem sammen; i Teaterdirektionen var Collin hans uundværlige Støtte, og som Assessor i Finanskollegiet (senere — fra 1816 — Finansdeputeret) fik han paa Embedsvegne med Rahbeks Pengeforhold at bestille; det var ham, Rahbek kunde takke for, at han i disse Trængselsaar »ikke ganske gik til Grunde«*). Fra 1813 kan man i de nævnte Breve følge Rahbeks fortvivlede Kamp for Livsopholdet, indtil der atter omkring 1820 indtræder lysere Forhold. Allerede i Samlingens første Brev gives Ouverturen til denne

*) »At det i mange Henseender er skidt med mig, ved ingen anden end du, uden hvem jeg for længe siden var gaaet til Grunde.« Brev fra Rahbek til Collin 1813. E. Collin: H. C. Andersen og det Collinske Hus (Kbh. 1882) med Tillæg af Rahbeks Breve til Collin (S. 636).

Tragedie. Rahbek beder Collin skaffe sig noget paa sit Kvartal, hvoraf han »kun« har faaet 120—130 Rdlr.; »thi Haandværksfolk, Reparationer og Satan og hans gode Oldemoder æder mig op. . . . Det krænker mig dybere, end maaske nogen kan forestille sig — slutter han — at jeg med alt det, der er sket for mig, ikke er bjerget; men jeg kan ikke gøre mere end arbejde. Dette gør jeg ufortrødent, og det værste er, at man ved at arbejde *invita Minerva* saa saare let udsætter sig for at miste alt Arbejde.«

Baggesens Angreb havde ikke blot skadet ham økonomisk, men ogsaa berøvet ham Lysten til at fortsætte sin Direktørvirk-somhed, og han raadfører sig med Collin om at søge sin Afsked: »Forestillingen om, at det saaledes ikke blot maa blive ved, men endogsaa blive værre og værre, holder mig daglig for Øje, at det eneste, der for mig er at gøre, er at søge Kongen om at gaa fra min Post, som de Baggesenske Lumpenheder p. p. har gjort mig saa modbydelig, og turde fortære min Gage som Pension paa et lettere Levested i hans Stater, da jeg ved at sælge Bakkehuset blev solvent. Paa den anden Side begriber du let, dels at jeg nødtigt gad være et Fødenød, medens jeg endnu ikke er en Døgenicht, og min Kone uendelig nødig vilde forlade Bakkehuset og sin hele Vennekreds, dels at ogsaa jeg ikke uden blødende Hjerte kan rive mig derfra.«

Tanken om at rive Kamma fra Bakkehuset har bestandig pint ham mere end alt andet, og aldrig har Rahbeks Karakter givet sig et ædlere og stærkere Udslag end i hans ensomme Strid for at bevare Kammas Hjem og rydde Bekymringerne bort fra hendes Vej. »I Dag, da jeg gav alting tabt, saa jeg ikke andet for mig end det Dilemma enten at sælge Bakkehuset, som vilde være at give min Kone Hjertestødet, og som i disse Dage har knebet mig med gloende Tænger, hver Gang jeg saa og hørte hende sysle med smaa Blomsterarrangementer for næste Aar — eller at lade jer sælge det efter mig for ikke at se paa, hvor det smærtede hende.« Han sparede aldrig sig selv for at bøde paa de fortvivlede Forhold. Hans tidligere, umaadelige Produktionsevne var tabt, og han søgte nu at holde sig oppe ved elendig betalt Oversætterarbejde. »Jeg har,« siger han (Nov. 1814), »i tre Maaneder kun tjent 33 Rdlr. og maa nu oversætte den Kotzebueske Roman [Leontine] for 2 Rdlr. Arket.« Han har endelig, efter Collins indtrængende Raad, begyndt at betro sig

til Kamma; de skulde nu prøve paa at spare! »Jeg har uafledelig anmodet hende om at spare, hvad muligt er, som egentlig synes at kunne indskrænke sig til tre Ting, min Kaffe om Eftermiddagen, thi om Morgenens kan jeg ikke undvære den, varm Mad om Aftenen og den Flaske Vin, der nu og da drikkes, naar der er nogen; men intet af disse Forslag har hidtil fundet Gehør, da jeg, naar Humøret ikke er alt for fortvivlet, arbejder om Eftermiddagen og ingen Middagsmad og ingen Frokost spiser, og Aftensmaaltidet altsaa er mit eneste, og da jeg ikke selv kan nægte, at det enkelte Glas Vin, jeg nu og da nyder, som oftest skaffer mig en Nattesøvn, hvis Savn gør mig dobbelt uduelig om Dagen. . . . Læg nu til, kæreste Collin, hvor mange virkelige Besparelser, endog, om du vil, personlige Kniberier, jeg søger at opveje denne Udgift med, at jeg aldrig nyder nogen penge-kostende Fornøjelse, at jeg har trukket mig ud af alle Selskaber og Samkvem, at min Stads er en luvslidt Uniform fra Belejrings-aaret, min øvrige Garderobe har passeret M a d. G e m s ø e s Hænder tildels flere Gange, at en gammel Straahat tjener Vinter og Sommer, at jeg gaar med lappede og flikkede Støvler, at jeg kun tre Maaneder af Aaret lægger i min Kakkellovn og kun fyrer med Kvas og Tørv o. m. m.« Sammenligner man denne Bekendelse med Thieles »Erindringer«, faar man det mest realistiske Billede af Rahbeks Skikkelse i Bakkehus-»Idyllen«. Og Rahbek overdriver ikke. Det var ikke engang altid, der blev Raad til at fyre op i de kolde Stuer de tre værste Vintermaaneder. I den strenge Vinter 1813 sad Kamma med stivfrosne Fingre og skrev til Molbech: »Det gør mig ondt, at jeg i dette Øjeblik, da jeg burde ligge i min Seng, er saa forfrossen, at mine Ord desværre ikke kan blive saa varme, som jeg gjerne vilde have dem. Men naar De hører, at jeg, foruden at jeg hverken har eller faar Brænde, nu heller ikke for Øjeblikket har Tørv, og naar jeg tillige siger Dem, at jeg i Dag har haft en af mine betydeligste Bekymringer, den nemlig, at se Rahbek meget utilfreds, uden at jeg med mit velmente, kærlige Kæleri, som desværre er det eneste Gode, jeg har at byde mine kære, ret har kunnet trøste ham, — saa vil De, haaber jeg, undskylde mig og ikke regne mine Ord til onde.« Molbech forsynede hende da med Pindebrænde, og den 14. Januar slutter Kamma sit Brev med at takke ham herfor: »Jeg kan ikke undlade at sige Dem,

at jeg velsigner Dem for hver Pind Brænde jeg lægger i min Kakkellovn, og at jeg uden denne Godhed vilde gyse lidt ved den morderlige Kulde, der nu i Dag er vendt tilbage til os.« [Frosten steg i Januar 1813 til 17° (Reaumur)]¹³⁾.

Havde Kamma kunnet læse de Breve, Rahbek i de samme kolde Nætter sad og skrev til Collin, vilde hun have fundet Grunden til hans Forstemthed. Ved December Termin 1814 maatte Collin igen hjælpe ham over Vanskelighederne; men naar Krisen er overstaaet, fatter han nyt Mod og kan endog hancellere en Smule over de forbigangne Bekymringer: »At jeg ikke under nogen anden Betingelse vilde taget min Afsked som Teaterdirektør, uden at det var blevet mig umuligt at komme København nærmere end i det højeste til Stadsgraven eller Pebbingsøen, for hvilke Retirader min Kone virkelig begyndte at frygte, jeg havde en Slags Forkærlighed, bør jeg dog sige.«¹⁴⁾

I 1815 har han atter faaet Minerva og Tilskueren paa Benene, men de gaar ikke saa godt som i gamle Dage. Aagerkarle, baade Kristne og Jøder, flaar Laserne af Kroppen paa ham, og han beklager sig paa ny til Collin: ». . . Alt dette siger jeg naturligvis blot dig, og tror jeg gærne, herved intet er at gøre; men skal der noget gøres, maa det ske snart; det ellers aldrig ske! Kom det blot an paa at slide, skulde jeg ikke bebyrde dit Venskab; men uden Hjælp og snar Hjælp er jeg uden Redning forloren. Og tillad mig at prale lidt: Det kommer mig for, som den, der under slige Omstændigheder med daglig Brødsorg, aldrig forresten en glad Time, ingen tænkelig Opmuntring i Verden, dog kan skrive Tilskueren, vedligeholde Minerva, udarbejde et maaske klassisk Værk over Holberg og oversætte Wallenstein og derhos gøre hundrede Slags Trællearbejde for en Nødskilling, kunde dog maaske have Adkomst til at hjælpes af en Nød, som ikke Ladhed eller Luksus — end sige Liderlighed — men Tidernes Trængsel og Tab paa Tab har styrtet ham i.« Ogsaa denne Gang kom Collin ham — ved Finanminister Møstings Bistand -- til Hjælp. Omkring 1817 synes den værste Trængsel at være forbi, og den gamle Literat prøver at samle sig til en ny Dyst: ». . . Jeg har overalt faaet Lyst til at bestille noget igen, og jeg vil sige dig i Fortrolighed, at dersom du og Møsting havde ladet mig sulte ihjel, hvilket I saa magelig havde kunnet som at klø jer i jeres Hoved, saa havde jeg næppe faaet den

Lyst. Gør jeg altsaa herefter noget, som duer, kan I takke jer selv for det.«

Men han kom ikke mere til at gøre noget, som rigtig duede. Han arbejdede jo ganske vist utrættelig lige til sine sidste Dage, men med Undtagelse af de fem Bind »Erindringer«, er der ikke eet Arbejde fra disse Aar, der kan bidrage til at øge hans For-

Knud Lyne Rahbeks Skydeskive med Maleri af Bakkehuset.

tjeneste, og intet, som bragte ham selv nogen Glæde. Teaterdirektions-Virksomheden, som han i sin Ungdoms begejstrede Dage betragtede som en Gudstjeneste, var ham nu kun en trættende Byrde. Men selv i sin Træthedsfølelse er han dog endnu den gamle Tempejtjener. I September skriver han til Collin: »Jeg er saa ubeskrivelig ked af det hele og gentager dig, at naar det ikke var, fordi jeg sætter Pris paa at arbejde sammen med dig, kunde jeg saare fristes til at sige: Nu la de Du din Tjener fare i Fred!«¹⁷⁾

Paa al ydre Udmærkelse satte han kun ringe Pris; men enhver Anerkendelse for trofast Venskab kunde endnu som i hans Ungdomsaaar fylde ham med Glæde. Det blev derfor een af hans Alderdoms største Festsdage, da det københavnske Skydeselskab den 25. Maj 1825 gjorde ham til Æresmedlem. »For den Villie, han gennem en Række af Aar havde vist Broderskabet ved mange Lejligheder, blev han optaget uden Forpligtelse til at betale nogen Afgift eller til at give Skive og Præmier.« Denne Bestemmelse i Selskabets Resolutionsprotokol er som den symbolske Afslutning paa et af de smukkeste Kapitler i Rahbeks Liv: Rahbek som Broder.

*

*

*

For Kamma blev Livet aldrig i den Grad en Byrde som for Rahbek. Hun havde i sit eget Sind saa rige Kilder til Fornylse, at Tomheden og Ensomheden aldrig fik Magt over hende. Om Vinteren var hun optaget af Paparbejder, Læsning og Brevskrivning. Og næppe havde de første Foraarstegn vist sig over Markerne, før hun trak i sin »graa Kavaj« og tog fat paa Havearbejdet. Af den trøstesløse Stenrøs, der ved hendes Ankomst til Bakkehuset udgjorde hele Haven, fremtryllede hun de vidunderligste Blomsterpartier, og blandt dem fandt hun Foraar og Sommer sine største Glæder. I en blomsterfattig Tid skabte hun en ukendt Sans og Iver for deres Dyrkning. Selv Rahbeks Øjne aabnede hun for Blomsternes Pragt og Skønhed. Mange sjældne Planter spirede hvert Foraar frem i hendes Blomstersenge; hun var den første, som indførte den dobbelte Viol her i Landet, og den skønne *Lilium calchedonicum* bærer endnu Navnet »Fru Rahbeks Lillie«. Men hvad der maatte forekomme Bakkehusgæsterne endnu »rarere«, var de grønne Druer, der i tunge Klaser hang ned over Indgangsdøren, det brogede Vinløv, som i Efteraarstiden slyngede sig helt op over de lave Hustage. Hendes trofaste Medhjælper var Fr. Ludvig Holbøll, Gartner ved den botaniske Have. Mellem ham og Fru Rahbek førtes hvert Foraar en livlig Brevveksling. Rahbek nævner i sine »Erindringer« »denne blide og vennehulde Mand som Skaber af og Deltager i mange af Kammars reneste Glæder«. Intet kunde smigre Kamma mere, end da han i et Brev fortalte hende, at Rygtet om hendes Havekunst var naaet helt til Sorø. Akademiets gamle

Gartner havde mistet en af sin Haves dejligste Vækster, den sydeuropæiske Alpeblomst, *Gentiana acaulis*, og han bad derfor Holbøll om et nyt Eksempplar og tilføjede i sit Brev herom, at hvis han ingen kunde undvære, »saa var der en Professorinde i Københavns Nærhed, som dyrkede den i en saadan Grad af Fuldkommenhed, at han haabede derfra at erholde en Plante«. Men heller ikke Nytt Haven forsømte hun. Hun havde efterhaanden udvidet sit Domæne helt ned til det Sted, hvor nu Mindestøtten staar.

Bakkehuset
Efter Maleri af Heinr. Buntzen.

Her avlede hun saa mange Stikkelsbær, at hun hver Sommer kunde sende hele Kurvefulde til sine Venner, og Bakkehusets Kartofler var ikke blot eftertragtede af Gæsterne, men ogsaa af Købmændene. I Optagelsestiden maatte hun betale Mulkt, fordi hun holdt sin Tjenestepige hjemme fra Skolen¹⁶⁾.

En Dag i det kolde Foraar 1827, da hun som sædvanlig var travlt optaget i sin Have, kom Hosten pludselig over hende voldsommere end nogensinde før. Hun maatte gaa ind og lægge sig paa Sofaen med den graa Kavaj tæt svøbt omkring sig. Fra den Dag af gik det stærkt nedad med hendes, i Forvejen svage Helbred. Mere og mere bøjedes hendes fine, spinkle Legeme under Lidelserne; men hun færdedes dog stadig oppe i Stuerne i sin

tarvelige, nette Dragt med det sorte, tynde Haar næsten skjult under en gammeldags Kappe af fint Broderi. Ansigtet og hele Skikkelsen var blevet magrere end før; kun hendes Øjne beholdt til det sidste deres Ungdoms lysende Glans. Hun selv og hendes Venner forstod, hvorhen det bar; Rahbek var den eneste, der intet saa eller intet turde se. Han var vel utrættelig i at pleje hende og aflagde efter sin Hustrus eget Udsagn »svære Prøver paa Fortræffelighed«; kun naar hun klagede sig for meget, blev han »bister«, men det vidste hun var kun, fordi »han ikke troede, det var gavnligt for hende at klynke«. Naar Sommeren kom, var det, som hendes Livskraft atter blussede op, men med Vinterkulden kom Tilbagefaldet igen. Vinteren 1828—29 blev hendes sidste. Hun vilde ikke gaa til Sengs, men laa Dagen igennem paa Sofaen og læste og skrev. Kragefjeren kunde hun ikke længer magte; hun skrev nu med Blyant, med et Stykke Pap som Pult. Hendes største Glæde var, naar Rahbek om Aftenen kom ind og læste sine »Erindringer« højt for hende, Ark efter Ark, som de kom fra Trykkeriet. Da han kom til Forlovelsestiden og læste de i 5. Bind aftrykte Kærlighedsbreve, som hun for mere end 30 Aar siden havde skrevet til ham, afbrød hun ham med sin sædvanlige Blufærdighed: »Hvem ved, hvor meget man endnu vil faa at høre, som man kommer til at rødme over.« Men naar han læste om sit eget Livs Hædersdage, som visselig aldrig var stillet i noget overdrevet Lys, kunde hendes trætte Ansigt besjæles af nyt Liv; thi »hendes allerkæreste Glæder var dog gamle Rahbeks Hæder«.

Nogle Dage før sin Død kaldte hun paa Pigen og spurgte hende, om hun ikke troede, at den febrilske Tilstand, hun hver Dag levede i, var et Forbud paa Døden, »da hun saa nødig vilde bort fra sin gamle Rahbek«. Hendes Søster Christiane kom paa denne Tid hver Dag og saa til hende. Ogsaa den sidste Aften før Kammas Dødsdag var hun hos hende. Kamma havde om Eftermiddagen med Blyant skrevet en af sine smaa pudsiges Ansøgninger til »Etatsraaden« — det var det sidste Brev med hendes Haand, og Rahbek bevarede det som en Helligdom. Bakkehusets Frue førte endnu denne Aften med sin hele Elskværdighed Forsædet ved Tébordet, og der var i det Hele taget »over dem alle tre en saa smuk og kærlig Stemning«, fortæller Rahbek. Men da han havde fulgt Christiane ind i Stuen ved Siden af for at hjælpe hende Tøjet paa, brast hun pludselig i en voldsom Graad. Hun forstod, hun for sidste Gang havde taget Afsked med sin

Søster. Næste Dag sad Rahbek som sædvanlig ved sin Skrivepult, og mens Blækket tørredes paa de skrevne Sider, gik han ind og satte sig ved Sofaen hos Kamma. Om Eftermiddagen skulde han til et vigtigt Møde i Frimurerlogen, og hun saa da saa frisk ud, at han ingen Betænkelighed havde ved at forlade hende. Klokken 4 kom han for at sige hende far vel og lovede at være hjemme inden Kl. 8. Da han til Afsked vilde kysse hendes Haand, rejste hun sig halvt paa Sofaen og hviskede: »Munden«; derpaa kyssede hun ham hjertelig tre Gange. Det var Kammas sidste Afsked med hendes gamle Rahbek. Da han om Aftenen paa Hjemvejen tradte ind i Alléen, kom en af Pigerne løbende imod ham og bad ham skynde sig, da det ikke stod godt til med Fruen. Han ilede ind og afkastede sit vaade Tøj, og da han havde varmet sig lidt, gik han ind til hende. Hun laa da stille i sin Seng, som var flyttet fra Soveværelset ind i Dagligstuen. Klokken 8¹/₄ kom Apotekets Bud med Medicin. Rahbek tog hende i sine Arme, løftede hende op og førte Skeen til hendes Læber; men de aabnede sig ikke. Stille, uden mindste Angst og uden al Dødskamp var Kamma indslumret i sin Husbonds Arme. Men det var, som Døden endnu ikke for Alvor havde lagt Haanden paa sit Bytte. Hun laa, som om hun sov en vederkvægende Søvn, og Rahbek vilde ikke tro, det var forbi. I fire Timer sad han stille bøjet over hendes Seng og ventede paa, hun skulde vaagne. Først da det var blevet over Midnat, fik Pigen ham overtalt til at gaa i Seng.

Meget tidlig om Formiddagen den 27. Januar 1828 førtes hun fra Bakkehuset til Frederiksberg Kirkegaard — stille og uden Følge, som hun var kommet. Kun Rahbek, hendes Brødre Carl og Stephen og Sognepræsten Schjødt fulgte hende. Saaledes havde hun selv ønsket det, og den bidende Kulde bidrog sit til, at Vennerne respekterede hendes Ønske. Men Danmarks Digtere sang hendes Mindesang i Toner saa varme og dybe, som man vel aldrig før eller siden har hørt det i Danmark. Og da Sommeren kom, dækkedes hendes Grav af et Væld af Roser og Kærminder. Endnu breder sig hvert Foraar et Tæppe af Lilliekonvaller over hendes Hvilested.

*

*

*

Med Kammas Død var det for Rahbek, som det sidste Baand, der bandt ham til Livet, var bristet. »Alle mit Livs Traade var som overrevet med eet,« klager han. »Alt, alt hvad jeg saa, tænkte paa, mindedes om, var blevet anderledes for mig. Jeg stod som skibbruden og forladt paa en fremmed, øde og sørgelig Strandbred.« Hvor ensomt han end før havde levet, og skønt det kun var nogle faa Timer om Dagen, han plejede at være sammen med hende, saa var det dog, som den blotte Bevidsthed om hendes Nærværelse øgede hans Kræfter. Det var hendes Dom, hendes Bifald, der i mange Aar havde været hans majsomme Arbejdes eneste Løn. Blot han vidste, hun var i Værelset ved Siden af hans og engang imellem kom ind og talte et Par Ord med ham og gik igen, saa havde han en Følelse af, at en Skytsengel var hos ham. Den kommende Sommer bragte ham vel en stakket Lise, men han følte dog bestandig, at »hvad der er brudt, omstyrtet, sønderknust, rejser sig ikke mere. Den rette lange Vinter er for Døren«. Af Bakkehusets gamle Venner var det kun faa, der i det sidste Aar fandt ud til Rahbek. Jonas Collin var den eneste, som kom jævnlig. En Dag kom ogsaa Povl M. Møller. Han var 1826 blevet Lektor i Filosofi ved Kristiania Universitet og var nu paa Besøg i København. Han vandrede da ad den velkendte Allé ud til Bakkehuset for at trøste sin gamle, elskværdige Vært. Men da de sad over for hinanden i Dagligstuen, kunde han ikke faa et Ord om Kamma over sine Læber; hendes Navn blev slet ikke nævnt, og han opnaaede trods sin gode Hensigt kun at saare og bedrøve den gamle Rahbek. Hans sidste Dages Trøst var »Bakkehusets Datter«, den unge Ophelia Drewsen, som var taget derud for at være Husmoder for ham. Det var Ophelia Rosings og Joh. Chr. Drewsens ældste Datter, som Forsynet sendte for at gengælde den gamle Mand lidt af den ulønnede Kærlighed, han som Yngling og Mand havde næret for hendes Bedstemoder og Moder. Inden han lukkede sine Øjne, skulde han dog se sin Ungdoms Drøm virkeliggjort: den lyse, blonde Kvinde under Bakkehusets Tag. Ingen af hans Ungdomsønsker blev uopfyldte. Livet indfriede dem lidt efter lidt alle sammen, — naar det var for silde!

I Vinteren 1829—30 tog hans Kræfter stadig af, og med Foraarets kolde, urolige Vejr sluktes den sidste svage Livsgnist. Fredeligt og stille døde han den 22. April 1830 og begravedes under stor Deltagelse ved Kammas Side paa Frederiksberg Kirkegaard

— ved den nordre Mur ud mod Alléen. I den samme Grav fandt ogsaa Kammas kærlige Broder, Carl Heger, sit sidste Hvilested. Paa Graven staar en vedbendkranset Granitsten med en Indskrift af Oehlsenschläger:

Med elskte Viv vor Digter hviler her.
De delte troligt Livets Fryd og Kummer,
Og han, som var dem begge kær
Og leved dem saa længe nær
Nu deler med dem Gravens Slummer.

Rahbeks, Kammas og Carl Hegers Grav.

*

*

*

Knud Lyne Rahbeks Liv er rigt paa Afvekslinger og fuldt af stærke Modsætninger, — et Liv, hvori lyse, lykkelige Aar har vekslet med lige saa tunge og triste. Hvor der i hans Ungdomstid var Uro, Kamp og Bevægelse, Gæring og Liv, dér skal man søge hans iltre, begejstrede Skikkelse — den tændte Fakkell, den glade Sanger, den djærve, den gode Borger. Og vil man i Romantikkens Guldalder se det forrige Aarhundredes, Oplysningstidens, sidste Trojaner, skal man aabne Døren til Rahbeks Studerkammer og betragte den gamle Mand derinde i Wertherfrakken

med Kragefjeren i Haanden og de uhyre Bunker af Manuskripter og Bøger omkring sig. Ingen Farver kan være stærke nok til at male dette Liv.

Men skal man vurdere den Betydning, han fik for vort Aands-livs Udvikling, bør man føre et dæmpet Sprog og undgaa de stærke Ord. Thi var end hans Indflydelse stor og vidtrækkende i sine Følger, saa faldt den dog — i en jævn Tid — altid i det jævne. Rahbek var ingen Revolutionsmand, næppe engang en Reformator; men alt hvad godt og ædelt der levede i hans Tid, fandt i ham en aldrig trættet Forkæmper; og ingen kunde føre en Kamp paa ædlere Vis end han. Naar Clemens Tode fægter ubehersket omkring sig, og Baggesen smidigt udskyder sine giftige Pile, naar P. A. Heiberg stanger i Blinde som en olm Tyr, hver Gang han ser rødt, og Malthe Bruun slaar Sten efter Godt-folks Ruder, ser vi Rahbek med cimbrisk Ro midt iblandt dem, som Povl M. Møller saa ham:

En Ridder lig i blanke Vaabenklæder
Med aaben Hjælm og uforfærdet Bryst. . . .

Hans Tidsskrifter i 1780erne og 90erne bragte med eet Skridt Ugebladene herhjemme paa Højde med vore gamle, aandelige Læremestres, Tyskernes og Englændernes, berømte Journaler. Og aldrig havde Sproget føjet sig saa yndefuldt og let, saa dansk-naturligt som i »Tilskueren« og i Rahbeks Viser. Han var Oplysningstidens største Folkeopdrager, den første herhjemme, der skrev æstetisk for Folket, og hans æstetiske Forelæsninger var de første i sin Art ved vort Universitet; han selv den første Student blandt de gamle, forbenede Professorer. Ved sin Kritik blev han, trods al sin Ensidighed, for Digtere, Skuespillere og Publikum en Opdrager til Naturlighed og kunstnerisk Sandhed. Og dog naaede han aldrig at opfylde de Forventninger, hans ualmindelige Evner, hans mageløse Iver og Arbejdskraft kunde berettigede os til at nære; og selv fandt han aldrig i sine talrige Virksomheder den Sindets Tilfredshed og Arbejdsglæde, hans Natur syntes at eje alle Betingelser for at bringe ham. En lykkelig Mand har Rahbek aldrig været. Den mest iøjnefaldende Grund hertil var den, at Skæbnen tidligt førte ham ind paa en Vej, hvor han ikke i Følge sine Naturanlæg hørte hjemme, men som en ulykkelig Lidenskab aldrig tillod ham at forsvare. Men der var ogsaa en mere personlig Aarsag, som bundede i hans eget Væsens Dyb: Han savnede det Sindets Taalmod og

den beherskede Ro, som kræves for at hengive sig i Venten paa sine Evners Udvikling og Vækst. Han stormede i sin tidligste Ungdom løs paa Livet med en Voldsomhed og Energi, som bragte ham til sin Udviklings Højde — den »hvide Sten« — allerede da han var 19 Aar gammel. Og »den, der slaar sit Korn grønt, har intet til Høsten«. Først i de lange, trælsomme Aar paa Bakkehuset lærte han det, han ikke i sin Ungdom havde nemmet. Sine Digterfrugter høstede han grønne; men den Mand, der til sit 70. Aar kæmper en utrættelig Kamp for gennem Ulykker og Krænkelser at bevare fire lave, fattige Længer og en Tønde Land Have for sin Hustru, som han ikke vil opleve at se bortrevet fra hendes Hjem, har, menneskelig talt, større Krav paa Agtelse end den unge Bohème, der 19 Aar gammel samlede en literær Hovedstadsklike i Beundring for sine ypperlige Evner. Hans Livsskæbne var vel heller ikke værre end de fleste andre af Oplysningstidens Stridsmænds. Livet tog ikke blidt paa nogen af dem. Paa en af de sidste Sider i sine »Erindringer« lader han dem passere Revu, alle sine gamle Kampfæller: De fleste er døde fjernt fra det Maal, de i deres Ungdom havde sat sig; de tilbageblevne er adspredte over hele Europa fra Oslofjorden til Seinen, og paa den samme Tue i Verdenshavet jordedes Collet og Pram:

»Saa skrev samtliges Skæbner paa Kobberets Tavler
Han i Himlen og taug« (Klopstock).

»Trætte Mænd« og »slagne Mænd« har Efterkommerne kaldt dem. Og dog er der et dybere Slægtskab mellem vor Tid og den Old, de tilhørte, end mellem os og Bærerne af Romantikens høitpriste Guldalder. I det praktiske Liv, i Kunst, Kritik og Digting staar vi i Fortsættelse af det 18. Aarhundredes Humanisme. I næsten profetiske Ord trøster den gamle Sandsiger sig over sin og »Trojanernes« Skæbne:

I mit Inderste hæver sig en Stemme, som siger: Vel var og dette Herrens Raad. Hvad Sandhed, de med rene, runde, rige Hænder udsaaede, er ikke forgaaet og skal ikke forgaa, fordi Sædemændene dengang adsplittedes eller bortkaldtes. I deres Skrifter ligger Sæden uforgængelig og uforkrænkelig bevaret, og naar han, som giver Vækst og betimeligt Vejrlig og Modenhed, ser sin Time komme, skal det sandes: Engang Høsten modnes og herved.

HENVISNINGER

Kap. I.

1. ¹⁾ Knud Lyne Rahbeks Erindringer, I, S. 3. ²⁾ Om Rahbeks Slægt, se foruden Erindringer I især »Saml. til jydsk Historie og Topografi«, I R. 8 B, S. 299 og Erslevs Forfatterleksikon.
2. ¹⁾ Erindringer, I, S. 13. ²⁾ Er., I, S. 15. ³⁾ Er., I, S. 59 ff.
3. ¹⁾ Prosaiske Forsøg, tredje Samling (1793).
4. ¹⁾ Alm. dansk Bibliotek, Maj 1778.
5. ¹⁾ Brev fra Rahbek til Skuespiller Joh. Preisler, Ny kgl. Samling 1455, fol. Nr. 62 og Jul. Clausen og Rist: Memoirer og Breve XV, S. 132.
Rahbeks utrykte Breve er i det følgende betegnet ved deres Nummer i Brevsamlingen. »Memoire og Breve XV« er forkortet til M. B.
²⁾ Rahbek til Wiwet, Nr. 198 og M. B., S. 133. ³⁾ M. B., S. 18 f. ⁴⁾ Nr. 31 og 33, til Preisler Nr. 46. ⁵⁾ M. B., S. 36. ⁶⁾ Om Skarpretter Mühlhausen, se Raadstueskriverens Kopibog 1768 (Raadstuearkivet). ⁷⁾ Rahbek til Pram. Nr. 16. ⁸⁾ Iversens Nytaarsgave, 1782. ⁹⁾ M. B., S. 5 og 26. ¹⁰⁾ Brev til Preisler Nr. 48. ¹¹⁾ Rahbek

- til Pram Nr. 21. ¹²⁾ Rahbek til Pram Nr. 15. ¹³⁾ Rahbek til Pram Nr. 14. ¹⁴⁾ Iversens Nytaarsgave, 1782, S. 53 ff. ¹⁵⁾ Rahbek til Pram Nr. 21. ¹⁶⁾ Rahbek til Pram Nr. 17. ¹⁷⁾ Rahbek til Preisler Nr. 62. ¹⁸⁾ Rahbek til Preisler Nr. 58.
6. ¹⁾ Erindringer, I, S. 245. ²⁾ Er., I, S. 251 f. ³⁾ Prosaiske Forsøg, 1785. ⁴⁾ Rahbek til Pram Nr. 17. ⁵⁾ Er., I, S. 269. ⁶⁾ Er., I, S. 393. ⁷⁾ M. B., S. 134. ⁸⁾ Rahbek til Preisler Nr. 53. ⁹⁾ Ny kgl. Samling 1455, fol. Nr. 189.
  7. ¹⁾ Er., I, S. 247. ²⁾ Er., I, S. 254. ³⁾ Er., I, S. 313. ⁴⁾ Er., I, S. 341. ⁵⁾ Er., I, S. 356. ⁶⁾ Er., I, S. 359.
  8. ¹⁾ Fr. Rønning: Rationalismens Tidsalder, IIIa, S. 306 ff. ²⁾ M. B., S. 78 »Mariehøjen« afslutter Poetiske Forsøgs I Del (1794). ³⁾ Villads Christensen: Baareprøven (Kbh. 1900), S. 233. ⁴⁾ Vilhelm Andersen: Tider og Typer II. ⁵⁾ Er., I, S. 373.
  9. ¹⁾ Er., II, S. 8. ²⁾ St. St. Blicher: Gamle og nye Noveller. 7. Del, (3. Udg. 1862), S. 214. ³⁾ Lærde Efterretninger 1782, S. 809. ⁴⁾ Er., II, S. 278 f.

Kap. II.

1. ¹⁾ Fr. Rønning: Rationalismens Tidsalder III a. S. 112. ²⁾ Vilh. Andersen: Tider og Typer II, S. 362. ³⁾ Den danske Tilskuer 1794, Nr. 50. ⁴⁾ M. B., S. 196. ⁵⁾ D. d. Tilskuer 1797, Nr. 98. ⁶⁾ Tilskueren 1798, Nr. 94. ⁷⁾ Er., IV, S. 263 ff. ⁸⁾ Er., IV, S. 274 ff. ⁹⁾ Er., IV, S. 310 f. ¹⁰⁾ Birket-Schmidt: Til Oplysning om literære Personer, S. 163. ¹¹⁾ H. Schwanenflügel: P. A. Heiberg, S. 326. ¹²⁾ Fr. Rønning: a. S. III. b., S. 330. ¹³⁾ Birket-Schmidt, a. S., S. 163. ¹⁴⁾ Er., IV, S. 301. ¹⁵⁾ Birket-Schmidt, a. S. ¹⁶⁾ Brevet er trykt i Jeppe Aakjærs: St. St. Blichers Livstragedie, I, S. 149.
2. ¹⁾ Er., III, S. 45. ²⁾ »Lærde Efterretninger« 1789, Nr. 38. ³⁾ Er., III, S. 211. ⁴⁾ Er., III, S. 215. ⁵⁾ Jens Baggesen: Til det virkelige Publikum i Anledning af Hr. Rahbeks Epigrammer i Aftenposten. ⁶⁾ Fr. Rønning, a. S., S. 257. ⁷⁾ Er., IV, S. 418. ⁸⁾ Th. Overskous Teaterhistorie, IV, S. 424 ff. ⁹⁾ Er., III, S. 311 f.
3. ¹⁾ Er., V, S. 210. ²⁾ Er., III, S. 133. ³⁾ Er., II, S. 81 f. ⁴⁾ Er., III, S. 374. ⁵⁾ Fr. Rønning, a. S. III b., S. 109. ⁶⁾ Vilh. Andersen: a. S. II, S. 351 f. ⁷⁾ Er., V, S. 105. ⁸⁾ Den danske Tilskuer 1796, Nr. 2. ⁹⁾ Er., V, S. 234. ¹⁰⁾ Er., V, S. 337. ¹¹⁾ Er., V, S. 211. ¹²⁾ A. E. Boye: Skrifter til Erindring om K. L. Rahbek, S. 58 og 86 ff. (Kbh. 1831).

Kap. III.

1. ¹⁾ Er., IV, S. 26. ²⁾ »Gæa« 1847. ³⁾ »Bomhuset« (Prosaiske Forsøg III), S. 8. ⁴⁾ Evangelisk christelig Psalmebog Nr. 423.

⁵⁾ Ny kgl. Samling 1455, fol. Nr. 39.

2. ¹⁾ Er., IV, S. 83. ²⁾ Er., IV, S. 150. ³⁾ Den d. Tilskuer 1791, Nr. 8, 97, 101, 102 o. fl. ⁴⁾ Den Kunst at være lykkelig med Mænd (efter Goethe, Lafontaine, Wieland og Rousseau), Kbh. 1801. ⁵⁾ E. Ingerslev: Matthias Saxtorph og hans Samtid, S. 158 (Kbh. 1913). ⁶⁾ Erindr. III, S. 283. ⁷⁾ M. B., S. 34 f. ⁸⁾ Den danske Tilskuer 1796, Nr. 1. ⁹⁾ Den tyske Literat Paul Kühn har i sit store Værk: »Die Frauen um Goethe« (Leipzig 1912) givet interessante Skildringer af »Dobbeltkærlighedens Problem« i den tyske Romantik. Se især S. 103 ff.

Kap. IV.

1. ¹⁾ Er., II, S. 354. ²⁾ Knud Bokkenheuser: Drejers Klub. ³⁾ H. Lund: Selskabet for Borgerdyd. Kbh. 1885. ⁴⁾ Nyere Brevsamling D. Kgl. Bibliotek. ⁵⁾ Er., III, S. 104 ff. ⁶⁾ Brevet findes blandt Rahbeks Papirer, Ny kgl. Samling 1455, fol. (Nr. 9), kgl. Bibliotek. ⁷⁾ Er., III, 201 f. ⁸⁾ Er., IV, S. 131. ⁹⁾ Poetiske Forsøg, II (1802), S. 146. ¹⁰⁾ Er., IV, S. 346. ¹¹⁾ Er., IV, S. 240.
2. ¹⁾ J. M. Thiele: Erindringer fra Bakkehuset (Kbh. 1869), S. 10. ²⁾ Er. IV, S. 481. ³⁾ Ejler Nystrøm: Drewsens Erindringer og Breve. Tilskueren 1912. ⁴⁾ Er., IV, S. 474. ⁵⁾ Ny kgl. Saml. 1455 fol. ⁶⁾ Er., IV, S. 167. ⁷⁾ Er., V, S. 261.
3. ¹⁾ Er., V, S. 371. ²⁾ J. M. Thiele: a. S., S. 90 f. ³⁾ Brevet fra Rein til Kamma er trykt i Rahbeks Erindr., V, S. 365 f. ⁴⁾ P. H. Boye: Karen Margrethe Rahbeks Brevveksling og hendes

Korrespondenter. ⁵⁾ Om »Selskabet for Sandhed«, se Rahbeks Er., V, S. 81 ff. S. 89 opregnes Selskabets betydeligste Medlemmer. ⁶⁾ H. Schwanenflügel: P. A. Heiberg, S. 489. ⁷⁾ Rahbeks Diktat til Politiprotokollen har jeg meddelt i »Historiske Meddelelser om København«, IV. B., S. 420 ff. ⁸⁾ P. H. Boye: a. S. S. 16. ⁹⁾ H. Schwanenflügel: Jacob Peter Mynster, I, S. 120.

¹⁰⁾ H. Schwanenflügel: a. S., S. 122. ¹¹⁾ Molbech: Anthologi, II, S. 387. ¹²⁾ A. E. Boye: Samling af Skrifter til Erindring om K. L. Rahbek (Kbh. 1831). ¹³⁾ Molbech: Brevveksling, S. 205. ¹⁴⁾ Collin: H. C. Andersen og det Collinske Hus, S. 644. ¹⁵⁾ Nyere Brevsamling, D. kgl. Bibliotek. ¹⁶⁾ Joachim Larsen: Skolen i Pileallen (Fra Arkiv og Museum, III).

